

ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท
กับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

A COMPARATIVE STUDY OF CONFLICT MANAGEMENT IN THERAVADA BUDDHISM
AND ROMAN CATHOLIC CHRISTIANITY

พระมนเตียร จันทสาโร (ชะอ่อม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท
กับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

พระมนเฑียร จันทสโร (ชะอุ่ม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Comparative Study of the Conflict Management in Theravada Buddhism and Roman Catholic Christianity

Phra Monthian Candaso (Cha-Um)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Comparative Religion)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกาย
โรมันคาทอลิก” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเดียน)

กรรมการ

(ดร.แสวง นิลนามะ)

กรรมการ

(พระศรีรัตโนบล, ดร.)

กรรมการ

(พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระศรีรัตโนบล, ดร.

ประธานกรรมการ

พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมนต์เกียรติ จันทสาโร)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกาย
โรมันคาทอลิก” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

.....
(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ
(พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร.)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน)

..... กรรมการ
(ดร.แสวง นิลนามะ)

..... กรรมการ
(พระศรีรัตโนบล, ดร.)

..... กรรมการ
(พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร.)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระศรีรัตโนบล, ดร. ประธานกรรมการ
พระครูวินัยธรสมุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(พระมนเฑียร จันทสาโร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท
กับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ผู้วิจัย : พระมนเทียร จันทสาโร (ชะอุม)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระศรีรัตโนบล (สุริโย อุตตมเมธี), ดร. ป.ธ. ๙, พธ.บ. (ปรัชญา),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: พระครูวินัยธรสมุทรร ถาวรธมโม, ผศ.ดร., พธ.บ. (สังคมศึกษา),
พธ.ม. (ปรัชญา), Ph.D. (Philosophy)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และ ๓) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า

พระพุทธศาสนาเถรวาท มีทัศนะว่า การบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทคือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง มี ๒ ระดับ คือ ๑) เป้าหมายระดับบุคคล ต้องอาศัยหลักธรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิตในระดับของตัวบุคคล ได้แก่ อปปมาทธรรม ไตรลักษณ์ ขันติธรรม พรหมวิหารธรรม อคติ ๔ และ กรรม ๒) เป้าหมายระดับสังคม ต้องอาศัยหลักธรรมที่ก่อให้เกิดผลในทางบวกทั้งต่อกลุ่มบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติ ได้แก่ สามัคคีธรรม อปริหานิยธรรม สาราณียธรรม สังคหวัตถุธรรม หลักศีลธรรม

ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นศาสนาแห่งความรัก มีทัศนะว่า การบริหารความขัดแย้งก็คือการหาวิธีการที่จะระงับความขัดแย้งต่อกฎกติกาทางธรรมชาติและสังคมที่ปรากฏทางด้านจิตใจของบุคคล โดยมีเป้าหมายเพื่อสลายความขัดแย้งนั้นให้หมดไป แล้วนำมาซึ่งสันติสุขทั้งทางด้านจิตใจและสังคมอย่างถาวรนั่นเอง โดยมีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบเชิงรับ เป็นการสมยอมตามหลักแห่งขันติธรรม และรูปแบบเชิงรุก ด้วยหลักของการสงเคราะห์ ทั้งนี้ต้องอาศัยวิธีการบริหารความขัดแย้ง ๓ วิธี คือ ๑) การบริหารความขัดแย้งในแง่ความรัก โดยอาศัยวิธีการชำระใจ ศีลล้างบาป และการภาวนา ๒) การบริหารความขัดแย้งในแง่ความเสียสละ เป็นวิธีขจัดความโลภที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและสังคม และ ๓) การบริหารความขัดแย้งด้วยการขันติธรรม มีเป้าหมายเพื่อระงับความโกรธคือลดอารมณ์โกรธ และการตอบสนองต่อความโกรธทั้งทางร่างกายและจิตใจ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว การบริหารความขัดแย้งในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก คือการหาแนวทางในการสร้างความสงบสุขอย่างยั่งยืนทั้งแก่สังคมโดยรวมและชีวิตของปัจเจกบุคคล ส่วนที่ต่างกันคือเป้าหมายสูงสุดของการบริหารความขัดแย้ง โดยพระพุทธศาสนาเถรวาทมุ่งถึงความสงบแบบบริสุทธิ์คือพระนิพพาน ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมุ่งสู่ชีวิตนิรันดรหลังสิ้นชีพ

Thesis Title : A Comparative Study of the Conflict Management in Theravada Buddhism and Roman Catholic Christianity

Researcher : Phra Monthian Candaso (Cha-Um)

Degree : Master of Arts (Comparative Religion)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Srirattanobon (Suriyo Uttamamedhi), Dr., Pali IX,
B.A. (Philosophy), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: Phrakruvinaithon Samut Thavaradhammo, Asst. Prof. Dr.
B.A. (Social Teaching), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : March 12, 2018

ABSTRACT

This thesis has three objectives: 1) to study the Conflict Management in Theravada Buddhism 2) to study the Conflict Management in Roman Catholic Christianity and 3) to comparatively study of the Conflict Management in Theravada Buddhism and Roman Catholic Christianity. This study is of documentary type of research.

The results of the study were as follows:

Theravada Buddhism is of the view that conflict management is the application of the doctrines of Buddhism for conflict management into two levels: 1) **objective in the individual level**—it depends on the doctrines that emphasize on the development of quality and ability of mind in the individual level, namely, carefulness, three characteristics, endurance, divine states, four prejudices, and action, 2) **objective in the social level**—it depends on the doctrines that give result in the positive way to individual, social organization, and the nation, namely, unity, condition of welfare, states of conciliation, principles of service and social integration, and morality.

Roman Catholic Christianity is the religion of love; it is of the view that conflict management is that of the ending violation of the rule of nature and society, appearing in the mind of people, aiming at removing conflict and bringing peace and happiness to the mind of people and society permanently. In Roman Catholic Christianity, there are two forms of conflict management, namely, **1) conflict management on the passive form**—the conformity with the principle of endurance, 2) **conflict management on the active form**--the conformity with the

principle of assistance. However, conflict management according to Roman Catholic Christianity depends upon three ways: 1) conflict management with love by way of mind-purification, baptism, and praying, 2) conflict management by scarifying—it is the way to annihilate greed occurring inside the mind that would bring good effect to both oneself and society, and 3) conflict management with endurance aiming at restraining anger, that is, reducing of anger, and, reacting to the anger by both body and mind.

To sum up, conflict management in Theravada Buddhism and Roman Catholic Christianity is to seek the way of building lasting peace and happiness to individual and society as a whole. But the difference for conflict management of both Buddhism and Roman Catholic Christianity is on the final goal; Theravada Buddhism aims at reaching to the pure peace, that is to say, Nibbana, but Roman Catholic Christianity aims at permanent living after death.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยกราบขอบขอบคุณพระราชปรีดีติมนี่, ผศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระราชสิทธิมนี่ วิ., ดร. ผอ.หลักสูตร พธ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ) ขอบคุณอาจารย์พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะพุทธศาสตร์ ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน และดร. แสง นิลนามะ ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ และชี้ประเด็นต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณอาจารย์ พระศรีรัตโนบล, ดร. และพระครูวินัยธรรมสุทร ถาวรธมโม, ผศ.ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นจนเสร็จสมบูรณ์ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง ขอขอบคุณอาจารย์พระมหาจรรยา กิตติปัญญา, ดร. ที่เมตตาตรวจสอบบทความภาษาอังกฤษด้วยเมตตาธรรมอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ พระครูโฆสิตพุทธศาสตร์, ดร. พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม, ดร. เจริญพร ขอบคุณ ผศ. เฉลียว รอดเขียว ผศ.ดร. ภัทธีร์ ศรีดี ผศ. กฤต ศรียะอาจ ดร. คำพอง งามภักดิ์ ดร. คงสุภัญญา แพงทรัพย์ ตลอดจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่คณะพุทธศาสตร์ พระครูธรรมบาล (พิจิตรธมมวิจิตร) เจ้าหน้าที่โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกรูป/ทุกท่าน ที่กรุณาทำให้ตลอดระยะเวลาแห่งการศึกษา การขอคำปรึกษาและการติดต่อประสานงานทุกอย่าง เป็นไปด้วยความราบรื่นและเปี่ยมล้นด้วยกัลยาณธรรมทุกเวลา

ขอบพระคุณเพื่อนนิสิตในสาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ รุ่นที่ ๘ ทุกรูป/ทุกท่าน โดยเฉพาะอาจารย์พระมหาค่านวล อคฺคจิตฺโต (นวลคำ) พระชินนทร์ วรณาโณ (วาญะระกุล) ที่กรุณาแบ่งปันข้อมูลทั้งขณะศึกษาอยู่และขณะทำงานวิจัย ขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เอื้อเฟื้อในการเข้าใช้ห้องสมุดด้วยมิตรไมตรีที่อบอุ่นยิ่ง

กราบขอบพระคุณหลวงพ่อบุญพระครูวิสุทธิตีลคุณ อุปัชฌาย์ผู้ให้การอุปสมบทในพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสวัดบางน้ำเปรี้ยว เจ้าคณะตำบลบางน้ำเปรี้ยว ขออนุโมทนาขอบคุณบิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่มีส่วนช่วยอย่างสูงล้นต่อการศึกษาล่าเรียน ตั้งแต่ต้นกระทั่งถึงวันนี้

ขอพระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และความดีงามทั้งปวง ได้ดำรงมั่น เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก และแก่ชาวโลกตลอดกาลนาน เทอญ

พระมนเฑียร จันทสาโร (ชะอุ่ม)

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตารางเปรียบเทียบ	(๘)
คำชี้แจงการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อคัมภีร์	(๙)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๑
๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑
บทที่ ๒ การบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท	
๒.๑ ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๒
๒.๑.๑ ปัญหาของความขัดแย้ง	๑๒
๒.๑.๒ สาเหตุของความขัดแย้ง	๑๓
๒.๒ ประเภทของความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๒๐
๒.๒.๑ ความขัดแย้งภายใน	๒๐
๒.๒.๒ ความขัดแย้งภายนอก	๒๒
๒.๓ วิธีการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๒๖
๒.๓.๑ วิธีการบริหารความขัดแย้งภายใน	๒๖
๒.๓.๒ วิธีการบริหารความขัดแย้งภายนอก	๒๙
๒.๔ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๓๗
๒.๔.๑ เป้าหมายระดับบุคคล	๓๗
๒.๔.๒ เป้าหมายระดับสังคม	๔๒

๒.๕ สรุป	๔๖
บทที่ ๓ การบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก	
๓.๑ ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก	๔๘
๓.๑.๑ ปัญหาของความขัดแย้ง	๔๘
๓.๑.๒ สาเหตุของความขัดแย้ง	๔๙
๓.๒ ประเภทของความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก	๕๖
๓.๒.๑ แนวคิดเชิงรับ	๕๖
๓.๒.๒ แนวคิดพื้นฐานเชิงรุก	๕๘
๓.๓ วิธีการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก	๖๐
๓.๓.๑ วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ความรัก (การละตัณหา)	๖๐
๓.๓.๒ วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ (การละความโลภ)	๖๔
๓.๓.๓ วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยขันติธรรม (การละความโกรธ)	๖๗
๓.๔ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก	๗๒
๓.๔.๑ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การก่อให้เกิดความรัก	๗๒
๓.๔.๒ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ	๗๙
๓.๔.๓ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยขันติธรรม	๘๖
๓.๕ สรุป	๘๗
บทที่ ๔ เปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก	
๔.๑ เปรียบเทียบปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้ง	๘๙
๔.๒ เปรียบเทียบประเภทของความขัดแย้ง	๙๑
๔.๓ เปรียบเทียบวิธีการบริหารความขัดแย้ง	๙๒
๔.๔ เปรียบเทียบเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง	๙๕
๔.๕ สรุป	๙๖
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๗
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๐๐
บรรณานุกรม	๑๐๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๔

สารบัญตารางเปรียบเทียบ

ตารางที่	หน้า	
๔.๑	เปรียบเทียบปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้ง	๙๐
๔.๒	เปรียบเทียบประเภทของการบริหารความขัดแย้ง	๙๒
๔.๓	เปรียบเทียบวิธีการบริหารความขัดแย้ง	๙๓
๔.๔	เปรียบเทียบเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง	๙๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คัมภีร์พระไตรปิฎกที่ผู้วิจัยใช้ศึกษาและนำมาอ้างอิง สำหรับการเขียนวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยได้ใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยกำหนดแหล่งที่มาด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์ที่นำมาอ้างอิงแล้วตามด้วยตัวเลขที่บอก เล่ม/ข้อ/หน้า ของคัมภีร์ดังกล่าว นั้น เช่น วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๖/๓๒๔ หมายถึง พระวินัยปิฎก จุฬวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๗ ข้อที่ ๔๐๖ หน้าที่ ๓๒๔ หรือ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๔/๖๒ หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๘๔ หน้าที่ ๖๒

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (บาลี)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาบาลี)
วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตต. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปัญจกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เตรสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เตรสกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)

ช.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทสปาלי	(ภาษาบาลี)
ช.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)
ช.จ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทส	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ป. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ		(ภาษาไทย)
--------------	---	-------------	--------------	--	-----------

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

การใช้อักษรย่อคัมภีร์อรรถกถาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย โดยระบุคำย่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ม.อ. (บาลี) ๓/๑๕๓/๓๒๑ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงควลวิลาสินี สีลกขณธวคค อฎฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๓ ข้อ ๑๕๓ หน้า ๓๒๑

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ. (บาลี)	=	วินัยปิฎก	สมนตปาสาทิกา	มหาวิงคอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
--------------	---	-----------	--------------	---------------	------------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สุมงควลวิลาสินี	มหาวคคอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ที.ม.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมังควลวิลาสินี	มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ. (บาลี)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสุทนี	มูลปณณาสกอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสุทนี	มูลปณณาสกัอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.อ.อ. (บาลี)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสุทนี	อุปริปณณาสกอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.อ.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสุทนี	อุปริปณณาสกัอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.อ. (บาลี)	=	องคตตรนิกาย	มนโรธปุรณี	ปญจกนิปาตอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.อ. (ไทย)	=	อังคตตรนิกาย	มนโรธปุรณี	ปญจกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.อ. (บาลี)	=	องคตตรนิกาย	มนโรธปุรณี	ฉกนิปาตอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.ฉก.อ. (ไทย)	=	อังคตตรนิกาย	มนโรธปุรณี	ฉกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ช.ชา.อ. (บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ชาตอฎฐกถา		(ภาษาบาลี)
ช.ชา.อ. (ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ชาตอรรถกถา		(ภาษาไทย)

ค. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์ฎีกา

ส่วนการใช้อักษรย่อคัมภีร์ฎีกาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงคัมภีร์ฎีกาตามที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนด โดยระบุชื่อคัมภีร์ตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.สี.ฎีกา. (บาลี) ๑/๒๗๖/๓๗๓. หมายถึง ทีฆนิกาย ลีนตลปภาสินี สีลกขนธวคคฎีกา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๓๗๓ ฉบับมหาจุฬารฎีกา

ฎีกาพระวินัยปิฎก

สารตถ.ฎีกา (บาลี) = สารตถทีปนีฎีกา (ภาษาบาลี)
 สารตถ.ฎีกา (ไทย) = สารตถทีปนีฎีกา (ภาษาไทย)

ฎีกาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.ฎีกา (บาลี) = ทีฆนิกาย ลีนตลปภาสินี สีลกขนธวคคฎีกา (ภาษาบาลี)

หนังสือพระคัมภีร์และอักษรย่อ

คัมภีร์ทางคริสต์ศาสนา คือ พระคริสตธรรมคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิม ภาคพันธสัญญาใหม่ ของคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนาธรรม แผนกพระคัมภีร์ โดยใช้อักษรย่อประกอบด้วย ชื่อคัมภีร์, บทที่ : หัวข้อธรรมที่ เช่น ปฐก. ๘ : ๑๐ หมายถึง ปฐมกาล หัวข้อธรรมที่ ๑๐

ภาคพันธสัญญาเดิม

๑	ปฐก.	ปฐมกาล	๗	อชค.	เอ็กโซโด
๒	อพย.	อพยพ	๘	โมไซยาห์.	โมไซยาห์
๓	อสค.	เอเสเคียล	๙	คพ.	คพ
๔	ฉธบ.	เฉลยธรรมบัญญัติ	๑๐	สดด.	เพลงสดุดี
๕	สภษ.	สุภาษิต			
๖	ปญจ.	ปัญญาจารย์			

ภาคพันธสัญญาใหม่

๑	มธ.	มัทธิว	๙	กท.	กาลาเทีย
๒	ยก.	ยากอบ	๑๐	อฟ.	เอเฟซัส
๓	ลก.	ลูกา	๑๑	ฟป.	ฟิลิปปี
๔	ยน.	ยอห์น	๑๒	คส.	โคโลสี
๕	กจ.	กิจการอัครสาวก	๑๓	๒คร.	โครินธ์ฉบับที่สอง
๖	รม.	โรม	๑๔	๑ทธ.	ทิโมธี ฉบับที่หนึ่ง
๗	๑คร.	โครินธ์ ฉบับที่หนึ่ง	๑๕	๒ทธ.	ทิโมธี ฉบับที่สอง
๘	๒คร.	โครินธ์ฉบับที่สอง			

บัญชีคำย่อที่สำคัญเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ

คำย่อ	คำเต็ม	ความหมาย	หมายเหตุ
ibid.	ibiden	เรื่องเดียวกัน	
P.	Page	หน้า	พหูพจน์ใช้ PP.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารองค์กร จะต้องพัฒนาด้านทรัพยากรบุคคลเป็นสำคัญ โดยอาศัยด้านกระบวนการ ขั้นตอนในการคัดเลือกบุคคลที่รัดกุม ดังนั้น การบริหารบุคคลจึงมีความสำคัญต่อองค์กรเป็นอย่างมาก ถ้าองค์กรสามารถคัดสรรบุคลากรที่ดีและมีคุณภาพ องค์กรก็จะสามารถดำเนินงานให้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจุดหมายตามที่องค์กรกำหนดไว้ การบริหารงานบุคคล เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการบริหาร เพราะเมื่อได้เลือกสรรคนที่มีความรู้ความสามารถเข้าทำงานแล้ว เมื่อเวลาผ่านไป บรรดาความรู้ต่าง ๆ ก็ลดน้อยลงไป ประกอบกับวิทยาการต่าง ๆ เจริญขึ้น รวมทั้งเทคนิคการทำงานได้เปลี่ยนไป เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และจำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากร^๑ การบริหารงานบุคคล คือหัวใจของการบริหาร เพราะงานทุกชนิดของหน่วยงานทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็หน่วยงานขนาดเล็กหรือหน่วยงานขนาดใหญ่ จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคนและทุกฝ่าย เพราะทุกองค์การประกอบขึ้นด้วย “คน” เป็นสำคัญ หากปราศจากคนเสียแล้วก็จะเหลือแต่วัสดุ เป็นกายภาพไม่มีชีวิต ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีความก้าวหน้า องค์การจะอยู่ได้และเจริญก้าวหน้าได้ด้ยการทำงานของคน ด้วยทักษะที่พัฒนาด้วยผลงานที่ดี ด้วยแรงจูงใจที่เอื้ออำนวย และด้วยความผูกพันกับองค์การนั้น คือ “คน” และการจัดการเกี่ยวกับคนเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุความสำเร็จขององค์การทุกประเภท จะเห็นได้ว่า “คน” หรือ “มนุษย์” เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสูงสุด และมีประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้เพราะทรัพยากรอื่น ๆ แม้จะมีชีวิตก็หาไม่มีสติปัญญาเท่าคนไม่ ส่วนทรัพยากรที่ปราศจากชีวิตนั้น หากคนไม่นำมาใช้ก็หาประโยชน์มิได้^๒ ดังนั้น ในการบริหารเกี่ยวกับคนจึงเป็นเรื่องสำคัญและยุ่งยากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่าตามหลักทั่วไปในการบริหารงานนั้นแม้จะมีงบประมาณให้เพียงพอมีการจัดการและการบริหารที่ดี มีอุปกรณ์และวัสดุต่าง ๆ พร้อมมูลเพียงใดถ้าผู้ปฏิบัติงานไม่ดี ไร้สมรรถภาพขาดความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ประพฤติอยู่ในวินัยที่ดีแล้วละก็จะเป็นการยากอย่างยิ่งที่การบริหารงานจะบรรลุผลดี สมดังความมุ่งหมาย แต่ถ้าได้คนดีมีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติปัญหาอื่น ๆ ก็จะลดน้อยลง

^๑ กิติมา ปรีดีติติก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิพัฒน์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๗.

^๒ เพ็ญศรี วายวานนท์, การจัดการทรัพยากรคน, (กรุงเทพมหานคร : ปิ่นเกล้าการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส^๓ กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนามองความขัดแย้งใน ๒ มิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติใน “เชิงบวก” หรือ “เชิงลบ” แม้ว่าโดยภาพรวมของคัมภีร์ต่าง ๆ จะพยายามชี้โทษของความขัดแย้งที่กำลังจะพัฒนาไปสู่ความรุนแรงก็ตาม ซึ่งสิ่งที่สามารถยืนยันข้อสมมติฐานดังกล่าวก็คือ การที่พระพุทธเจ้าได้ชี้ให้เห็นสาเหตุ หรือมูลฐานของการวิวาทนั้น อาจเกิดจากอกุศลมูล และกุศลมูลก็ได้ “ภิกษุทั้งหลาย มีจิตโลภวิวาทกัน มีจิตหลงวิวาทกัน มีจิตโกรธวิวาทกันว่า นี่เป็นธรรม นี้ อธรรม นี้วินัย นี้มิใช่วินัย...”^๔ และ “ภิกษุทั้งหลาย มีจิตโมโลภวิวาทกัน มีจิตโมโกรธวิวาทกัน มีจิตไม่หลงวิวาทกันว่า นี่ธรรม นี้ อธรรม...”^๕ จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวเป็นเครื่องชี้ชัดว่า พระพุทธเจ้ามิได้มองว่าความขัดแย้งนั้นจะเกิดจากจิตที่เป็นอกุศล หรือสภาพจิตของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ถูกครอบงำด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ จึงมีความขัดแย้งกันเองอย่างเดียวนั้น หากแต่ยังหมายถึง การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลขัดแย้งกันด้วยจิตที่ไม่โลภ โกรธ และหลงก็ได้ ซึ่งการขัดแย้งดังกล่าว อาจจะเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากเจตนาที่ดีจากบุคคลทั้งสองฝ่าย ซึ่งอาจจะมี ความเข้าใจ ความเห็น หรือการตีความที่แตกต่างกัน

พระพุทธเจ้าตรัสกับพระสาวกในการตัดสินปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการทะเลาะวิวาท ว่า

ถ้าเธอทั้งหลาย พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเช่นนี้ภายในหรือภายนอก เธอทั้งหลาย พึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปภายในหรือภายนอกนั้นแล ถ้าเธอทั้งหลาย ไม่พิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาท เช่นนี้ภายในหรือภายนอก เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อให้ มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นไม่ยึดเยื้อต่อไป การละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมมีได้ และมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ย่อมไม่ยึดเยื้อต่อไป^๖

เราจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะพระบรมครู ทรงมี วิสัยทัศน์ มองเห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต ระเบียบวินัยบางอย่างที่ทรงบัญญัติไว้ อันเป็นสิกขาบทสำหรับเป็นข้อปฏิบัติของภิกษุในการครองตนและอยู่ร่วมกัน ถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อย ต่อไป ภายหน้าอาจไม่เหมาะสมกับเหตุการณ์ทรงอนุญาตให้ปรับเปลี่ยนได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ทรงวางหลัก เป็นแนวทางสำหรับปรับเปลี่ยนไว้ด้วยการตรัสมหาปเทศ สำหรับเป็นเครื่องอ้างสอบทานความถูกต้อง ของพระธรรม^๗ และพระพุทธองค์ได้ตระหนักถึงแง่มุมที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของความขัดแย้งที่เกิด จากสาวกของกลุ่มนิครนถ์ทะเลาะ แก่งแย่ง และวิวาทกัน จนนำไปสู่ความแตกแยก ขาดความ

^๓ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาซ่าง จ. เชียงใหม่”, *ดุष्ฎินิพนธ์พุทธศาสนดุष्ฎินิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๖.

^๔ ดูเพิ่มเติมใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๖/๓๓๔.

^๕ ดูเพิ่มเติมใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๖/๓๓๔.

^๖ ม.อ. (บาลี) ๑๔/๔๔/๓๔, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๔/๕๓, วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๖/๓๓๒-๓๓๕. ดูเทียบใน ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๒๕/๓๒๒-๓๒๔. อจ. ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๔๘๔-๔๘๕.

^๗ พระครูบรรลิกขการ, “พุทธจริยาวัตร และพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปริณิพพานสูตร กับพระวรสารลูกา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนดุष्ฎินิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

สมานฉันท์ซึ่งส่งผลเสียต่อองค์กรของสาวกนิครนถ์ ทำให้มวลสาวกของพระองค์ได้นำประเด็นดังกล่าวเข้าไปปรึกษากับพระพุทธเจ้าเพื่อให้พระองค์ได้ทรงบัญญัติวินัยให้เป็นหมวดหมู่ และจัดระเบียบองค์กรสงฆ์ ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งของสาวกนิครนถ์ และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่สาวกของพระองค์เอง ทำให้พระองค์ได้อาศัยช่องทางดังกล่าวเป็นพื้นฐานของการบัญญัติวินัย ธรรมเนียมศึกษาที่เกี่ยวกับประเด็นนี้มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหลายแห่งด้วยกัน เช่น ทรงบัญญัติอาบัติปาราชิกข้อที่ ๒ ในฐานะที่พระธนิยะได้นำไม้ของหลวงไปสร้างกุฏิ จนทำให้พระเจ้าพิมพิสารและชาวบ้านตำหนิ ทรงบัญญัติอาบัติสังฆาทิเสสข้อที่ ๑๐ ในฐานะที่พระเทวทัตได้ทำให้สงฆ์แตกกัน^{๙๙} และทรงบัญญัติอาบัติทุกกฏ ในฐานะพระภิกษุได้พากันแย่งที่พักอาศัยโดยมิได้สนใจพระสารีบุตรผู้มีพรรษามากกว่าว่าจะมีที่พักอาศัยหรือไม่^{๑๐๐} การบัญญัติพระวินัย หรือการตรากฎหมายมีนัยที่สอดคล้องกันประการหนึ่งก็คือ มีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมสงฆ์หรือสังคมคฤหัสถ์ก็ตาม ถึงกระนั้น บางครั้งการตรากฎหมาย ก็กลายเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่ความรุนแรงได้เช่นเดียวกัน เช่น ธรรมเนียมการจัดสรรที่ดินทำกิน การออกกฎหมายเกี่ยวกับป่าเสื่อมโทรม กฎหมายป่าสงวน หรือกฎหมายที่ว่าด้วยป่าชุมชน หรือกฎหมายที่เกี่ยวกับการเล่นหวยเถื่อน เป็นต้น

การอุบัติขึ้นของพระเยซูคริสต์ ตามความเชื่อของชาวคริสต์ มีความเชื่อว่า พระเยซูคริสต์หลังจากที่ได้เข้าพิธีรับบัพติศมา (ศีลจุ่ม) จากโยฮันหรือจอห์นแล้ว ได้เสด็จออกไปอยู่ในที่วิเวกตรีกตรองธรรม ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอดอาหารถึง ๔๐ วัน^{๑๐๑} จนบรรลุดุคคุณธรรมมีคุณภาพจิตสูงและมีมาตรฐานทางจริยธรรม เมื่ออายุได้ ๓๐ ปี จึงได้ออกเผยแผ่ศาสนาประกาศข่าวดีแห่งพระอาณาจักรและนับแต่นั้นมา คริสตธรรมก็ได้เผยแผ่ไปทั่วอาณาจักร พระองค์ทรงเผยแผ่ศาสนาได้เพียง ๓ ปี ก็สิ้นพระชนม์โดยถูกตรึงที่ไม้กางเขน จึงเป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่า พระเยซูคริสต์ ทรงเป็นอัจฉริยบุรุษคนหนึ่ง มีอายุเพียง ๓๓ ปี เผยแผ่หลักคำสอนอยู่ได้ ๓ ปี หลักคำสอนนั้นได้แพร่ขยายไปทั่วโลก และมีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์ได้มากมายอยู่ในขณะนี้^{๑๐๒}

ตลอดเวลาในการทรงบำเพ็ญศาสนกิจของพระเยซูคริสต์นั้น มักจะมีความขัดแย้งกับผู้นำศาสนายูดาของชนชาวยิวอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากผู้นำศาสนาเหล่านี้ได้ผลประโยชน์จากการสอนธรรม แต่พระเยซูคริสต์แสดงธรรมขัดผลประโยชน์และมักจะตำหนิผู้นำศาสนาของยิวที่ทำให้คนยิวดำเนินชีวิตไม่สอดคล้องกับน้ำพระทัยของพระเป็นเจ้า พระองค์ตำหนิพวกผู้นำศาสนายูดา (ยิว) ว่า

^{๙๙} วิมหา. (บาลี) ๑/๘๗/๕๗, วิมหา. (ไทย) ๑/๘๗/๗๖.

^{๑๐๐} วิมหา. (บาลี) ๑/๔๐๙/๓๐๙, วิมหา. (ไทย) ๑/๔๐๙/๔๔๑.

^{๑๐๑} วิ.จ. (บาลี) ๗/๓๑๐/๘๐-๘๓, วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๑๐/๑๒๑-๑๒๔.

^{๑๐๒} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๙๘.

^{๑๐๓} พระครูบรรลือภิกขุ, “พุทธจริยวัตร และพระจริยวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปรินิพพานสูตร กับพระวรสารลูกา”, หน้า ๖๗.

พวกธรรมาจารย์และฟาริสี นั่งในธรรมาสน์ของโมเสส สิ่งใดที่เขาสั่งสอนพวกท่าน จงถือตามเถิด แต่อย่าเลียนแบบกิจการของเขา เพราะเขาสอนแต่ไม่ทำ เขาจัดสัมภาระหนักวางบนบ่าคนอื่น แต่ตัวเขาเองมิได้ชั้บแม้แต่ปลายนิ้ว^{๑๓}

จากเทศนาธรรมเชิงตำหนิผู้นำศาสนายูดาย (ยิว) นี้เอง กลายเป็นเหตุชักนำพระเยซูคริสต์ไปสู่การถูกประหารโดยตรึงที่ไม้กางเขน จะอย่างไรก็ตาม ศาสนกิจในการประกาศศาสนาของพระเยซูคริสต์ ก็เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความยิ่งใหญ่ที่ทรงเป็นมากกว่ามนุษย์ และสามารถโน้มน้าวจิตใจศาสนิกชนให้เกิดความเชื่อถือในหลักคำสอนอย่างมั่นคงได้ ความขัดแย้งกับพวกธรรมาจารย์และพวกฟาริสีนี้ได้เกิดขึ้นตลอดเส้นทาง จึงต้องมีชั้นตริตรมอย่างสำคัญเพื่อโต้ตอบและอธิบายให้เข้าใจ พระเยซูคริสต์ไม่ทรงรู้สึกท้อแท้ท้อถอย ได้ตรัสสอนพวกสาวกที่ติดตามพระองค์ว่า “ท่านจะได้ชีวิตรอดโดยความอดทนของท่าน”^{๑๔} นั่นคือพระองค์ได้อธิบายให้เข้าใจว่า ชีวิตของมนุษย์ที่รอดพ้นจากบาปและได้มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดร์ในอาณาจักรพระเป็นเจ้านั้น บุคคลต้องมีความอดทนอย่างสูงอย่างที่ว่าพระองค์ปฏิบัติอยู่ในขณะนี้

ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก ตระหนักถึงบทบาทและภารกิจที่พระเยซูคริสต์เจ้าจัดตั้งและมอบภารกิจในการช่วยเหลือมนุษยชาติสู่ชีวิตที่สมบูรณ์ในพระเจ้า ดังพระดำรัสของพระเยซูคริสต์เจ้าที่ว่า “เรามาในโลกนี้ไม่ใช่เพื่อรับการปรนนิบัติ แต่เพื่อรับใช้ผู้อื่น”^{๑๕} พระศาสนจักรตระหนักถึงคำสอนและวิถีชีวิตของพระเยซูคริสต์เจ้า โดยเฉพาะภารกิจในการสืบต่องานพระเยซูคริสต์เจ้า ในการประกาศข่าวดีแห่งความรอดพ้น พระศาสนจักรใส่ใจสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อยืนหยัดในการส่งเสริมความเป็นมนุษย์ จากชีวิตของพระเยซูคริสต์เจ้า และธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบเนื่องจากอัครสาวก ทำให้พระศาสนจักรดำเนินตามรูปแบบของพวกท่าน ในการอุทิศตนรับใช้แผนการของพระเจ้าในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการปฏิบัติความรักต่อเพื่อนพี่น้อง ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา ทุกภูมิภาคทั่วโลก ด้วยเหตุนี้พระศาสนจักรจึงส่งเสริมสิ่งที่เรียกว่า “คุณค่าอาณาจักรของพระเจ้า” ได้แก่ สันติภาพ ความยุติธรรม เสรีภาพ ฆราวาสภาพ และสังคม พระเจ้าผู้เป็นพระบิดาและเป็นความรอดของมนุษย์ทุกคน หลักคำสอนของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เกี่ยวกับมนุษย์ (คน) ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาที่สอนให้คนรักกัน รู้จักเสียสละ เน้นเรื่องความรัก มิใช่หมายความว่า ความรักของหนุ่มสาวที่ลุ่มหลงในเรื่องกิเลสตัณหาและในเรื่องความปรารถนาทางด้านอารมณ์ แต่เป็นความรักแบบมิตรภาพ มิใช่เพื่อ เอื้อเพื่อ เอื้อแก่ ปรารถนาให้ผู้อื่นได้พบกับความสุข คำสอนเหล่านี้ได้สอนทั้งในพระคริสต์ธรรมเก่าและพระคริสต์ธรรมใหม่ ต่างก็เน้นคำสอนเรื่องความรักโดยให้ความสำคัญเรื่องความรัก เป็นสิ่งที่อยู่สูงสุด ความรักเป็นสิ่งที่ดียิ่ง และจำเป็นต่อผู้คนที่อยู่บนโลกใบนี้ ถ้าอยู่อย่างปราศจากความรัก โลกใบนี้คงจะไม่มีความสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในเบื้องต้นนี้ พบว่า พระพุทธศาสนาทรงมองว่าความขัดแย้งเป็นเหตุทำให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยสาเหตุใหญ่เกิดมาจากมนุษย์เป็นสำคัญ และมีวิธีการบริหาร

^{๑๓} ลก. ๑๑.๔๖.

^{๑๔} ลก. ๒๒.๑๙.

^{๑๕} มธ ๑๑ : ๒๘.

จัดการตามเหตุและปัจจัยที่เกิดขึ้น ส่วนศาสนาคริสต์มองว่าความขัดแย้งเกิดจากความต้องการที่จะต่อต้านพระประสงค์ของพระเจ้าของกลุ่มชนบางกลุ่ม และมีวิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักแห่งความรักและความเมตตา แต่ทั้งนี้ยังมีความไม่กระจ่างชัดในทางวิชาการ จึงเป็นประเด็นให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาวิธีการบริหารความขัดแย้งของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างกันในประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภทวิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง เพื่อประโยชน์ในเชิงวิชาการต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก
- ๑.๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ การบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ การบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีนัยที่เหมือนและแตกต่างกันอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

วิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยเป็นเอกสารเกี่ยวข้องกับการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยเอกสารที่สืบค้นนั้น ในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก และอรรถกถา รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ส่วนในทางศาสนาคริสต์ ได้แก่ คัมภีร์ไบเบิล และเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยและจำกัดความดังนี้

การบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง กลวิธีในการจัดการความขัดแย้งอันเกิดขึ้นจากองค์ศาสนา จากบุคคลภายในองค์กรศาสนา จากบุคคลอื่นภายนอกองค์กรศาสนา รวมถึงการแก้ปัญหาอันเกิดขึ้นระหว่างบุคคลอื่นซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยอาศัยหลักการวิธีการในทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ

การบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก หมายถึง กลวิธีในการจัดการความขัดแย้งอันเกิดขึ้นจากองค์ศาสนา จากบุคคลภายในองค์กรศาสนา จากบุคคลอื่นภายนอกองค์กรศาสนา รวมถึงการแก้ปัญหาอันเกิดขึ้นระหว่างบุคคลอื่นซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยอาศัยหลักการ วิธีการในทางศาสนาคริสต์เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ

๑.๖ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก) เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึงความขัดแย้ง ไว้ว่า ความขัดแย้ง และสงคราม นั้นเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่ปัญหาที่ คือ ขัดแย้งกันอย่างไร จึงก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งนั้นเป็นเรื่องปกติของ มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ปลายเหตุของความขัดแย้งนั้นก็เพื่อที่จะนำไปสู่ผลประโยชน์โดยส่วนตัว เป็นสำคัญ^{๑๖}

รองศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา ให้มุมมองในมิติปรัชญาเกี่ยวกับความขัดแย้งไว้ว่า ไม่ว่าเราจะมีทฤษฎีว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ที่พยายามขจัดความขัดแย้งทางทฤษฎีออกไปได้ อย่างไรก็ตาม แต่ในทางสามัญสำนึก มนุษย์ดูเหมือนจะรู้สึกตัวมาตลอดเวลาว่า ความขัดแย้งในชีวิต ในตัวตน ในความเป็นคนของเรามีได้หายไปไหน ตรงกันข้ามความขัดแย้งนั้นยังคงดำรงอยู่เงียบ ๆ อย่างมีพลังภายในความเป็นคนของเราทุกคน และดูเหมือนมันจะดำรงอยู่ต่อไปอีกนานเท่านาน หรือไม่ว่าจะชั่ววันริ้นดร มันอาจจะฝังแน่นจนกลายเป็นธรรมชาติของเรา เป็นเนื้อหนัง เป็นตัวตนที่ หลอมละลายกลายเป็นหนึ่งเดียวที่ไม่อาจแยกออกจากความเป็นเราแล้วก็ได้^{๑๗}

พรนพ พุกกะพันธ์ ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องความขัดแย้งที่เป็นแบบปัจจุบันว่า ความ ขัดแย้งอาจเป็นการดี ถ้าองค์กรนั้นมีความขัดแย้งในระดับที่มีความเหมาะสม ความขัดแย้งจะส่งเสริม ให้เกิดการปฏิบัติงาน โดยจะช่วยกระตุ้นและจูงใจให้คนพยายามแก้ไขปัญหา จึงทำให้ปฏิบัติงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๘}

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้พูดถึงความขัดแย้งไว้ว่า มาจากตัวแปรที่สัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน เช่น ตัวแปรที่เกี่ยวกับการแสวงหาความต้องการในการดำรงชีพของคน อันทำให้เกิดความขัดแย้งเพื่อ แสวงหาการควบคุมภาวะแวดล้อมของมนุษย์ ตัวแปรทางจิตวิทยา ได้แก่ความต้องการและการขัดแย้ง อำนาจของมนุษย์ สำหรับตัวแปรทางสภาพภูมิศาสตร์ก่อให้เกิดกรณีพิพาทด้านพรมแดนระหว่าง ประเทศ ตัวแปรทางสังคมเศรษฐกิจทำให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้น และการช่วงชิงทรัพยากรใน ระดับชาติด้วยรูปแบบต่าง ๆ ส่วนตัวแปรทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านศาสนา^{๑๙}

รองศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว ได้กล่าวถึงลักษณะของความ ขัดแย้งในประเทศไทยในอดีตไว้ว่า แนวความคิดเรื่องชนชั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อการอธิบายความ

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **สลายความขัดแย้ง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๓ – ๔.

^{๑๗} สมภาร พรมทา, รศ.ดร., **พุทธปรัชญา มนุษย์สังคมและจริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

^{๑๘} พรนพ พุกกะพันธ์, **การบริหารความขัดแย้ง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพชร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๑ – ๑๖๙.

^{๑๙} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์”, ใน **สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความ ขัดแย้ง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), ๖๙.

ขัดแย้งในสังคมไทยในเวลานั้น ปัญหาการเมืองถูกวิเคราะห์ว่ามีรากฐานมาจากความขัดแย้งทางชนชั้น ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ กดขี่และขูดรีดผู้เสียเปรียบในสังคม การแก้ปัญหาความขัดแย้งทางโครงสร้างเป็นเรื่องของการใช้อำนาจและกำลังบังคับ ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาขั้นต่ำสุด เนื่องจากเป็นการตัดสินปัญหาโดยใช้ความรุนแรง อันเป็นปัจจัยไปสู่การขยายตัวของความขัดแย้งมากยิ่งขึ้น^{๒๐}

รองศาสตราจารย์ ดร.สุนันทา เลาहनันท์ กล่าวว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์มีการดำเนินการมาตั้งแต่อดีต เริ่มตั้งแต่มนุษย์ได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่าก่อนประวัติศาสตร์จะบันทึกไว้ได้ ซึ่งในอดีตนั้นการบริหารทรัพยากรมนุษย์ไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นกิจลักษณะ ดำเนินการไปอย่างเรียบง่าย ไม่มีปัญหา อุปสรรค ความสลับซับซ้อนในการบริหารมากนัก เพราะประชากรในสังคมมีน้อยและการร่วมตัวกันของคนเป็นกลุ่มหรือองค์การในการทำกิจกรรมโดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันนั้นมีน้อย ส่วนใหญ่ทำกิจกรรมหรือร่วมกลุ่มกันเฉพาะในกลุ่มเครือญาติ ทำมาหากินเพื่อการดำรงชีพในครัวเรือนเท่านั้น ไม่ได้มีการแบ่งหน้าที่กันทำงานอย่างชัดเจนและงานที่ทำไม่ได้ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เรียนรู้ได้จากการดำรงชีวิตประจำวันสืบทอดกันเป็นรุ่น ๆ^{๒๑}

ดร.สมศักดิ์ คงเที่ยง กล่าวว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรไทยและประชากรโลก การนำเครื่องจักรไปใช้ในโรงงานและการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ การสื่อสาร ทำให้มีผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองไทย ทำให้ระบบการบริหารต่าง ๆ มีปัญหา อุปสรรคและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทรัพยากรมนุษย์จึงควรได้รับการบริหารอย่างมีระบบ แบ่งหน้าที่กันทำงานอย่างชัดเจน มีความทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สังคม ประเทศชาติ ได้มีทรัพยากรมนุษย์ที่ มีความรู้ ความสามารถ มีคุณภาพและมีคุณธรรม จริยธรรม ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง^{๒๒}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูบวรสิกขการ ได้กล่าวถึงพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าและพระเยซูคริสต์ ในงานวิจัยเรื่อง “พุทธจริยาวัตรและพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปริณีพพานสูตรกับพระวรสารลูกา” พบว่ามีความแตกต่างกันในด้านหลักการ กล่าวคือ พระพุทธเจ้าเป็นพระศาสดาฝ่ายอเทวนิยม มีพระจริยาวัตรเป็นไปตามพระปรีชาญาณอันเกิดจากปัญญาตรัสรู้ ส่วนพระเยซูคริสต์เป็นพระศาสดาฝ่ายเทวนิยม มีพระจริยาวัตรเป็นไปตามสิทธิ

^{๒๐} ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว, ร.ศ.ดร., ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสันติวิธีและธรรมชาติของความขัดแย้งในสังคมไทย, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

^{๒๑} สุนันทา เลาहनันท์, ร.ศ.ดร., การบริหารทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ธารณาการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

^{๒๒} สมศักดิ์ คงเที่ยง, ดร., การบริหารบุคลากรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๖๑-๒๖๒.

อำนาจ อันเกิดจากพระวิญญานบริสุทธิ์ของพระผู้เป็นเจ้าของ ผ่านมาทางพระบุตร แต่ในด้านอุดมการณ์ และวิธีการ มีลักษณะเดียวกัน คือประสงค์ความสงบและสันติสุขแก่มนุษยชาติ^{๒๓}

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ได้ศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้ง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ในงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาซ่าง จ. เชียงใหม่” พบว่าในระดับโลกวิทยานั้น พระพุทธศาสนามองว่าความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์ หรือเป็นธรรมชาติที่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น (Necessity) ของบุคคลและสังคมประการหนึ่ง แต่ในระดับโลกุตระนั้น พระพุทธศาสนามองว่าเป็นสภาวะที่ไร้ความขัดแย้ง สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งพระพุทธศาสนายอมรับว่าเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายใน คือ กุศลมูลและอกุศลมูล รวมถึง ตัณหา ทิฏฐิ และมานะ ผนวกปัจจัยภายนอก คือ ข้อเท็จจริง ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ค่านิยม และโครงสร้างที่บิดเบี้ยว และได้เสนอวิธีการในการจัดการความขัดแย้งซึ่งประกอบไปด้วยการเจรจา กันเอง การไกล่เกลี่ยคนกลาง การตั้งคณะกรรมการไต่สวน การพิจารณาตัดสินโดยสังฆสภา ซึ่งกลยุทธ์ประกอบด้วย การตัดสินโดยการเจรจา การใช้เสียงข้างมาก การโน้มน้าว การประนีประนอม เป็นต้น ดังที่ปรากฏในอภิรณสมถะ^{๒๔}

พระมหาศุภฤกษ์ กิจจสาโร (เอกกรณากุล) ได้ศึกษาถึงวิธีแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู” ผลการวิจัยพบว่า ทั้ง ๒ ศาสนาใช้หลักธรรมเหมือนกันในการแก้ไขความขัดแย้งทางครอบครัว โดยพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ หลักทศ ๖ หลักฆราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน คุณธรรมสำหรับฆราวาสผู้ครองเรือน มีอยู่ด้วยกัน ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ชันติ จาคะ เป็นหลักการที่ว่าด้วยการครองรักครองเรือนเป็นหลัก ส่วนศาสนาฮินดู ใช้หลักปติธรรม คือ การปฏิบัติหน้าที่ของสามีต่อภรรยา หลักปตินิธรรม คือ การปฏิบัติหน้าที่ของภรรยาต่อสามีเป็นหลัก^{๒๕}

พระอดุล ปิยวณโณ (โกเมนทร์) ได้ศึกษาถึงวิธีการบริหารความขัดแย้งในงานวิจัยเรื่อง “การบริหารความขัดแย้งตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต ๒” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการบริหารความขัดแย้งตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่นำมาใช้มาก คือ วิธีการปรองดอง ประนีประนอม และวิธีการเจรจาต่อรองไกล่เกลี่ย ส่วนวิธีการหลีกเลี่ยงกลบเกลื่อน และวิธีการบังคับเอาชนะอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ผู้บริหารและครูได้

^{๒๓} พระครูบวรสิขการ, “พุทธจริยาวัตร และพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปริณีพพานสูตร กับพระวรสารลูกา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

^{๒๔} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาซ่าง จ. เชียงใหม่”, *ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

^{๒๕} พระมหาศุภฤกษ์ กิจจสาโร (เอกกรณากุล), “ศึกษาเปรียบเทียบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๙.

เสนอแนะวิธีการบริหารความขัดแย้งที่ดีที่สุดคือ การปรองดองประนีประนอม และหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ^{๒๖}

พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต) ได้ศึกษาถึงวิธีการบริหารความขัดแย้งในงานวิจัยเรื่อง “การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถนำหลักพุทธธรรมมาแก้ไขได้ โดยจำแนกเป็นระดับต่าง ๆ ดังนี้ ๑) ปัญหาของครอบครัวขั้นพื้นฐานสามารถแก้ไขได้ โดยนำหลักสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้องตามธรรมนองครองธรรม การมีสติสัมปชัญญะ การใช้หลักสมชชีวิตา และการใช้หลักธรรมของคู่ชชีวิต ๔ ประการ (๑) สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน (๒) สมสีลา มีศีลเสมอกัน (๓) สมจาคา มีจาคะเสมอกัน (๔) สมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน รวมทั้งนำหลักสังคหัตถุธรรมมาใช้ในการดำรงชชีวิต ๒) ปัญหาของครอบครัวระดับกลาง สามารถแก้ไขได้โดยนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์และหลักอาทิโกติยะ ๕ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครอบครัว และ ๓) ปัญหาของครอบครัวในระดับรุนแรง สามารถนำหลักฆราวาสธรรม และหลักทศ ๖ มาประยุกต์ใช้ คือ หลักปฏิบัติของผู้เป็นสามี ๕ ประการ หลักปฏิบัติของผู้เป็นภรรยา มีอยู่ ๕ ประการ หลักปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตรีดา ๕ ประการ หลักปฏิบัติของบุตรีดาต่อบิดามารดา ๕ ประการในการพัฒนาความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว นอกจากนี้ ยังแก้ไขด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ และหลักอัตตสัมมาปณิธิ คือ การตั้งตนไว้ชอบ ดำรงตนอยู่ในศีลในธรรมอันดีงามของสังคม หากสรุปให้ง่าย ๆ คือการรู้จักทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์นั่นเอง^{๒๗}

ทองคุณ บุญเลิศ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทขององค์การฆราวาสพุทธและองค์การฆราวาสคริสต์ที่มีต่อการบริหารผู้สูงอายุ” โดยการเปรียบเทียบบทบาทและความคิดเห็นของบุคลากรที่มีต่อการให้บริการแก่ผู้สูงอายุในคนชราและปัญหาของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาที่เกี่ยวกับการบริหารผู้สูงอายุ และทัศนะของศาสนาที่มีต่อผู้สูงอายุ โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ไบเบิลเป็นหลัก การศึกษาหลักธรรมของทั้งสองศาสนาเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการบริหารในรูปแบบการให้ผู้สูงอายุ เพราะทำให้ทราบว่าองค์กรที่นับถือหรือยึดรูปแบบของศาสนาโดยอ้อมมีการนำหลักธรรมเข้าใช้ในการบริการมาก ดังนั้น จึงมีบทบาทในการบริหารผู้สูงอายุได้จำนวนไม่น้อย^{๒๘}

ชลากร เทียนส่องใจ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง” ได้กล่าวไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งอธิบายได้ภายใต้กฎไตรลักษณ์ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า เป็นแนวคิดที่มีทัศนะในเชิงบวก

^{๒๖} พระอูดร ปิยวณฺโณ (โกเมนทร์), “การบริหารความขัดแย้งตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาณะเชิงเทรา เขต ๒”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

^{๒๗} พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต), “การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

^{๒๘} ทองคุณ บุญเลิศ, “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทขององค์การฆราวาสพุทธและองค์การฆราวาสคริสต์ที่มีต่อการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๒๙.

กล่าวคือ ความขัดแย้งเป็นที่มาของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในเชิงบุคคล ระบบการเมือง การปกครอง และการบัญญัติพระวินัย ในการจัดระดับ หรือการพัฒนาของความขัดแย้ง จะแบ่งออกเป็น ๔ ระดับ คือ เริ่มพัฒนาตั้งแต่ความบาดหมาง การทะเลาะ การแก่งแย่ง และการวิวาทกัน การวิวาทนั้น เป็นถ้อยคำที่บ่งชี้ระดับของความขัดแย้งว่ารุนแรงที่สุดตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในการปฏิบัติการจัดการความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกได้ ๓ วิธี คือ (๑) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (๒) อภัยทาน และ (๓) ทางเลือกอื่นตามแนวทางแห่งพระวินัย ซึ่งได้แก่ การไต่สวน การประนีประนอม การใช้เสียงข้างมาก และการพิจารณาตัดสินโดยสังฆสภา^{๒๙}

ธนวรรธน์ เกิดนาวิ ได้กล่าวถึงวิธีการบริหารความขัดแย้งไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาภาครัฐ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๓” ผลการวิจัยพบว่า ๑) การบริหารความขัดแย้งที่ใช้มาก คือวิธีการเจรจาต่อรองไกล่เกลี่ย ส่วนวิธีการอื่น ๆ คือวิธีการหลีกเลี่ยงกลบเกลื่อน วิธีการปรองดองประนีประนอม และวิธีการบังคับเอาชนะ ใช้ในระดับปานกลาง ๒) ระดับการบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิงใช้วิธีการเจรจาต่อรองไกล่เกลี่ยอยู่ในระดับมาก^{๓๐}

จากการศึกษาข้อมูลความขัดแย้งจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ความขัดแย้งนั้นเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากความคิดเห็นไม่ตรงกัน และเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ความขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นได้จากบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ในทางพระพุทธศาสนา มองว่าความขัดแย้งนั้นเกิดจากตัวตัญหาที่ทำให้มนุษย์แก่งแย่งแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งการครอบครองสิ่งนั้น และการจัดการความขัดแย้งที่ดีที่สุดคือการตัดสินด้วยระบบสังฆสภา ซึ่งเป็นเสียงข้างมากโดยหลักคุณธรรม ไม่ใช่หลักจำนวนของบุคคล ในทางศาสนาคริสต์มองว่า ความขัดแย้งนั้นเกิดจากการที่บุคคลผู้ไม่เชื่อฟังพระเจ้าเป็นเจ้ากระทำการต่าง ๆ ด้วยความมัวเมา ไม่สนใจในสิ่งที่พระองค์ตรัสสอน จึงทำให้จิตใจของมนุษย์นั้นต้องการสิ่งต่าง ๆ โดยไม่รู้จักพออันนำมาสู่ความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ แต่เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ยังขาดประเด็นในเชิงเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและต่างกันระหว่างการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เพื่อความสมบูรณ์ในเชิงวิชาการและความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาทั้งสองต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ รวมถึงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยเอกสารที่สืบค้นนั้น ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ พระไตรปิฎก และอรรถกถา รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ส่วนในทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ได้แก่ คัมภีร์ไบเบิล และเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

๑.๗.๒ ประมวลและรวบรวมข้อมูลทั้งจากส่วนการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ

^{๒๙} ชลากร เทียนส่องใจ, “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

^{๓๐} ธนวรรธน์ เกิดนาวิ, “การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาภาครัฐ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๓”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา), ๒๕๔๙.

๑.๗.๓ นำข้อมูลมาเปรียบเทียบวิเคราะห์ ประยุกต์ใช้หลักกรรม เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสมในด้านการบริหารความขัดแย้ง

๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

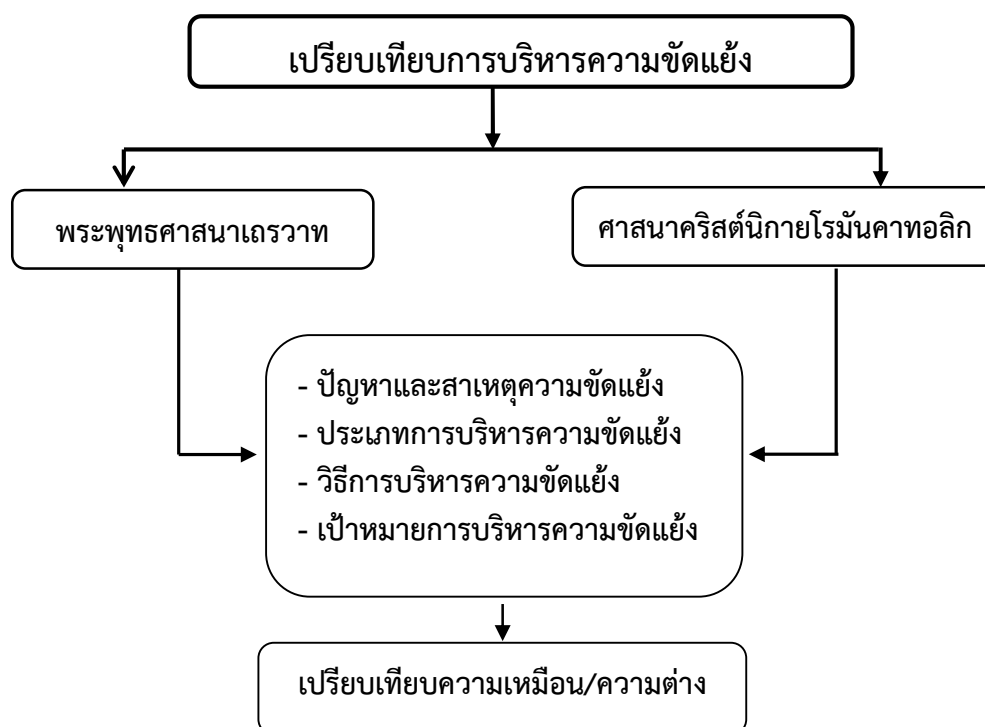
๑.๘.๑ ทำให้ทราบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๒ ทำให้ทราบการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

๑.๘.๓ ทำให้ทราบความเหมือนและต่างกันระหว่างการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “เปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก” นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการศึกษา ดังนี้

บทที่ ๒

การบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สังคมแห่งการอยู่ร่วมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ย่อมมีประเด็นความขัดแย้งเสมอ โดยที่ความขัดแย้งนั้นจะปรากฏอยู่ในระดับใด น้อยหรือมากขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมนั้น ๆ และแต่ละสังคมเมื่อต้องการให้เกิดความสงบสุขก็ล้วนมีวิธีการบริหารจัดการตามหลักการของสังคมนั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะอาศัยหลักทางศาสนาหรือลัทธิความเชื่อเป็นเครื่องมือ ดังนั้น ในบทที่ ๒ นี้ ผู้ศึกษาต้องการศึกษาการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภท วิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง ดังต่อไปนี้

๒.๑ ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๑.๑ ปัญหาของความขัดแย้ง

คำว่า ความขัดแย้ง มาจากภาษาอังกฤษว่า “Conflict” มาจากภาษาละติน ว่า “Confligere” แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอย หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดซึ่งกันและกัน หรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง “การที่บุคคลสองคน กลุ่มบุคคล มีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้ง หรือโต้เถียงกัน และดิ้นรน ต่อสู้ และแข่งขันกัน”^๑ ในคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนานั้น จะไม่พบคำที่แปลว่า “ความขัดแย้ง” โดยตรง แต่จะมีคำที่มีความหมายในลักษณะที่เป็นความขัดแย้งหรือบ่งบอกถึงความขัดแย้ง ซึ่งพระมหาพรหมชา ฐมมหาโส ได้จัดไว้ ๒ กลุ่ม คือ ๑) ความขัดแย้งในแง่ของธรรม เป็นความหมายในระดับโลกียธรรมเท่านั้น ซึ่งหมายถึง การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีความต้องการ ความเห็น การปฏิบัติ ค่านิยม และโครงสร้างที่มีความขัดกัน ไม่ลงรอยกัน หรือแตกต่างกัน จนก่อให้เกิดการบาดหมาง ทะเลาะ และวิวาทกัน และ ๒) ความขัดแย้งในแง่ของวินัย ความขัดแย้งในแง่ของวินัยนั้น ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อธิกรณ์” หมายถึง ปัญหา ข้อพิพาท และเรื่องที่ต้องอภิปราย ซึ่งข้อพิพาทหรือปัญหาในบริบทนี้เป็น “คดีของพระ” เท่านั้น^๒

ดังนั้น ความขัดแย้ง ก็คือการแสดงออกถึงการต่อต้านกันระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่า โดยที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะกีดกัน หรือรบกวนการกระทำของบุคคลหนึ่ง สาเหตุที่

^๑ Reymond W. Mack and John Pease, *Sociology and Social Life*, (New York : D Van Nostrand Company, 1973), P. 68. อ้างใน พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้ง โดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาซ่าง จ. เชียงใหม่”, *คุณฐิณีพนธ์พุทธศาสตร์คุณฐิณีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^๒ พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่ตาซ่าง จ. เชียงใหม่”, หน้า ๒๗.

ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างกันของค่านิยม ความคิด การพูดการกระทำ รวมทั้งความต้องการบทบาท เป้าหมาย และการแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันของบุคคล ล้วนแต่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสิ้น ดังนั้น “ขัดแย้ง” แสดงให้เห็นถึงปัญหา หรือลักษณะของความไม่ลงรอยกันเป็นไปเพื่อโทษหรือความไม่สงบสุขที่เกิดจากความคิด การพูดจา และการกระทำ ทั้งทางกาย วาจา และใจ ของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องการงาน การอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งถือเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ขัดขวางความเจริญรุ่งเรืองและสันติภาพของมวลมนุษยชาติได้ หากมนุษย์ทุกคนรอบคร้วทุกสังคมในโลกปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนและสังคมของตนแล้ว มนุษย์แต่ละคนต้องละเลิก ความขัดแย้งต่อกันไม่ว่าเรื่องใด ๆ พร้อมทั้งต้องมีแนวคิด การกระทำไปในทิศทางเดียวกัน ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ต้องรู้จักสามัคคีกันภายในครอบครัว แล้วแผ่ขยายออกไปสู่สังคมโดยมีน้ำใจช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันจึงจะสามารถเข้าถึงความเป็นครอบครัว สังคมมนุษย์ที่สมบูรณ์ถึงพร้อมด้วยความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างแท้จริง

๒.๑.๒ สาเหตุของความขัดแย้ง

สาเหตุของความขัดแย้งในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น เกิดจากการอยู่ร่วมกันของคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ซึ่งต่างคนต่างความคิด แรกเดิมที่อาจอยู่ด้วยมีเป้าหมายประสงค์เหมือนหรือคล้ายกัน แต่เมื่อนานไปเมื่อคนเราไม่ปฏิบัติตนตามกติกาสังคม ย่อมก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมา ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงรากเหง้าที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง จะสามารถอธิบายในมุมมองของอภุศลธรรม ๒ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มอภุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ และ ๒) กลุ่มปัญญาธรรม ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ ซึ่งมีอธิบายดังนี้

๑) **กลุ่มอภุศลมูล** ในทัศนะของพระพุทธศาสนา พลังอำนาจที่ขับเคลื่อนวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์ คือ พลังแห่งกรรม ซึ่งกรรมในที่นี้ได้แก่ เจตนา ความจงใจ หรือ การเลือกตัดสินใจที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งนั่นเอง ซึ่งเจตนาจะเป็นตัวกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ ไม่ว่าจะดีหรือร้าย พร้อมทั้งเป็นตัวการในการริเริ่ม ปรงแต่ง สร้างสรรค์ทุกอย่าง หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเจตนาเป็นตัวแรกของกรรม^๓ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ”^๔ และในการที่เจตนาแสดงพลังขับเคลื่อนวิถีชีวิตนั้น ก็ได้หมายความว่าพลังขับเคลื่อนไปอย่างบริสุทธิ์ หากแต่เป็นพลังที่เคลื่อนไปตามอำนาจการชักนำของธรรมที่เป็นคุณสมบัติของจิตอีกทีหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มกิเลสที่เป็นรากเหง้าของอภุศล ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สาเหตุหรือรากเหง้าที่แท้จริงที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งนั้นก็คืออภุศลมูล ดังพุทธพจน์ว่า

อภุศลมูล ๓ เป็นมูลแห่งวิวาทาธิกรณ์ เป็นฉน ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในกรณีนี้ ภิกษุทั้งหลาย มีจิตโลภวิวาทกัน มีจิตโกรธวิวาทกัน มีจิตหลงวิวาทกันว่า ๑) นีธรรม นีอธรรม ๒) นีวินัย นีมิชวินัย ๓) นีตถาคตภาชิตไวัตรัสไวั นีตถาคตไม่ได้ภาชิตไวั ไม่ได้ตรัสไวั ๔) นีจรียาวัตรที่ตถาคตได้ประพฤติมา นีจรียาวัตรที่ตถาคตไม่ได้ประพฤติมา ๕) นีตถาคตทรงบัญญัติไวั

^๓ W. Rahula, *What the Buddha Taught*, (Bangkok : Kurasapha Press, 1995), P. 22.

^๔ อภุ.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

นี้ตลาคตไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ ๖) นี้อาบัติ นี้อานาบัติ ๗) นี้อาบัติเบา นี้อาบัติหนัก ๘) นี้อาบัติมีส่วนเหลือ นี้อาบัติไม่มีส่วนเหลือ ๙) นี้อาบัติชั่วหยาบ นี้อาบัติไม่ชั่วหยาบ อุกุศลมูล ๓ อย่างนี้เป็นมูลแห่งวิวาทาธิกรณ์^๕

เมื่อใดก็ตามที่ “อกุศลมูล” ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสภาพจิตของมนุษย์แล้ว เมื่อนั้นจึงเป็นจังหวะและโอกาสที่ “วิวาทมูล” หรือ “อนุวาทมูล” ก่อตัวขึ้น ซึ่งการก่อรูปของวิวาทมูล หรืออนุวาทมูลนั้น เป็นการเกิดขึ้นที่สำแดงอาการอย่างอ่อน ๆ แต่ก็สามารถที่จะรู้ชัด และสังเกตได้จากพฤติกรรมภายนอกดังต่อไปนี้ (๑) เป็นผู้มักโกรธ และผูกโกรธ (๒) เป็นผู้ลบหลู่ ตีเสมอท่าน (๓) เป็นมีความริษยาและตระหนี่ (๔) เป็นผู้อวดดี และเจ้ามายา (๕) เป็นผู้มีความปรารถนาชั่ว เป็นมิถิฉาปฏิญญิต (๖) เป็นผู้ยึดมั่นในทิฏฐิของตน มีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนยึดมั่นได้ยาก^๖ ประเด็นทั้ง ๖ นี้ สิ่งที่แสดงออกมานั้น ไม่ว่าจะเป็นความโกรธ การลบหลู่คนอื่น การตระหนี่ การอวดดี การหาช่องทางในการที่จะลงมือทำร้ายบุคคลอื่น และการยึดมั่นในความคิดของตนเอง โดยไม่อ่อนข้อ หรือยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่น เป็นการพยายามที่จะรักษาจุดยืนของตนเอง จนเข้าสู่ระดับความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด^๗ มิใช่เพียงแต่อกุศลมูลเท่านั้นที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ยังมีพุทธพจน์ที่กล่าวถึงกุศลมูลว่าเป็นสาเหตุของความขัดแย้งด้วยว่า “ภิกษุทั้งหลาย มีจิตไม่โลภวิวาทกัน มีจิตไม่โกรธวิวาทกัน มีจิตไม่หลงวิวาทกันว่า นี้อธรรม นี้อธรรม....นี้อาบัติชั่วหยาบ นี้อาบัติไม่ชั่วหยาบ กุศลมูล ๓ อย่างนี้ เป็นมูลแห่งวิวาทาธิกรณ์”^๘

ดังนั้น สาเหตุความขัดแย้งนั้นไม่เพียงจะเกิดจากจิตที่เป็นอกุศล ด้วยโลภะ โทสะ และโมหะเท่านั้น หากแต่ยังอาจเกิดจากการที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลขัดแย้งกันด้วยจิตที่ไม่โลภ ไม่โกรธ และไม่หลงก็ได้ ดังในกรณีการนำเสนอข้อคิดเห็นหรือข้อมูลด้วยความหวังดีมีจิตกุศลต่อบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร แต่ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็คือบุคคล หรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวอาจจะมี ความเข้าใจ ความเห็น หรือการตีความที่แตกต่างกัน หรือ ไม่ยอมรับต่อข้อเท็จจริงดังกล่าว จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความขัดแย้งระดับต้น และทวีความรุนแรงจนถึงขั้นทำร้ายกันให้เกิดความสูญเสียทั้งแก่ชีวิต และทรัพย์สิน

๒) ปัญญาธรรม ปัญญาธรรม แปลว่า ธรรมเครื่องเนิ่นช้า หรือกิเลสที่ทำให้คิดปรุงแต่งยึดถือผิดพลาด ดังคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ว่า

ปัญญาธรรม แปลว่า ธรรมเครื่องเนิ่นช้า ถ้าจะแปลให้ง่ายก็ว่า กิเลสตัวป่น คือ ปั่นแต่ง เรื่องราว ปั่นใจให้ทุกข์ ปั่นหัวให้เรื่องมาก ทำให้ยึดถือ เย็นเยื่อ ยุงเหยิง ยืดยาว ฟามเฟ้อ ฟันเฟื่อ ล่าช้า วากวน วุ่นวาย นุงนัง สับสน สลับซับซ้อน ทำให้เขวห่างหรือไกลเชื่อนเฉออกไป จากความเป็นจริงที่ง่าย ๆ เปิดเผย ปัญหาที่ยังไม่มี ก็ทำให้เกิดมีขึ้น ปัญหาที่มีอยู่แล้วก็ไม่

^๕ ดูเพิ่มเติมใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๖/๓๓๔ - ๓๓๕.

^๖ วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๖/๓๓๓.

^๗ ดูอธิบายใน พระมหาศุภกฤษ์ กิจจสารโธ (เอกภรณากุล), “ศึกษาเปรียบเทียบการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัวในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔ - ๑๖.

^๘ ดูเพิ่มเติมใน วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๖/๓๓๕.

อาจแก้ไขอย่างตรงไปตรงมาตามเหตุ แต่กลับทำให้ยุ่งยากซับซ้อนยิ่งขึ้น เป็นตัวบงการพฤติกรรมที่ทำให้มนุษย์พล่านไปมา ชัดแย้ง แข่งขัน แย่งชิงกัน ตลอดจนก่อสงครามระหว่างพวกระหว่างฝ่าย ไม่เฉพาะแต่จะเป็นเหตุให้ทำความชั่วร้ายนานัปการเท่านั้น แม้เมื่อจะทำการสิ่งที่ดีงาม ถ้ามีกิเลสตัวป้อนเหล่านี้อยู่เบื้องหลัง การทำความดีนั้นก็มิเจือจาง มีปมแอบแฝง ไม่บริสุทธิ์ และทำได้ไม่บริบูรณ์ ไม่เต็มที กิเลสเหล่านี้จะคอยขัดขวางหรือชักให้เขว^๙

จากประเด็นดังกล่าว จะเห็นว่า สาเหตุปัจจัยภายในของความขัดแย้งกับปัญจธรรม นับว่าเป็นตัวการที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งการทำงานของกลุ่มปัญจธรรม คือ ตัณหา มานะ และทิฏฐินั้น จะทำงานประสานสัมพันธ์กันและเป็นเหตุปัจจัยของกันและกัน เพียงแต่ว่าตัวใดตัวหนึ่ง จะแสดงออกมาเป็นตัวเด่นในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะถ้าสืบสาวลึกลงไปเบื้องหลัง จะเห็นว่า มีกิเลสตัวที่เหลือคอยหนุนหลังอยู่ ถึงแม้จากหลักอริยสัจ ๔ ที่ว่า ตัณหาเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ (สมุทัย) ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะตัณหาเพียงอย่างเดียว หากแต่ยกตัณหาขึ้นมาในฐานะเป็นตัวเด่นเท่านั้น แท้ที่จริงแล้วก็คือการพูดถึงมานะและทิฏฐิโดยอ้อมนั่นเอง แต่ถ้ามองในแง่กิเลสที่เป็นแกนกลางก็ต้องยกให้ทิฏฐิ เพราะเมื่อบุคคลมีความเห็นความเชื่อในเรื่องใดเรื่องแล้ว มานะและตัณหา ก็จะแสดงบทบาทเพื่อตอบสนองความเห็นความเชื่อนั้น ๆ เช่น บุคคลมีความเชื่อว่ามีตัวตนที่เป็นศูนย์กลาง (ทิฏฐิ) ก็จะทำให้เกิดความอยาก ที่จะหาวัตถุมาบำเรอปรนเปรอตน (ตัณหา) และความทะนงตน อยากใหญ่ไผ่เด่น ก็จะเกิดตามมา (มานะ)^{๑๐} ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้ขยายความของปัญจธรรมทั้ง ๓ ประการ ได้แก่ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ว่าเป็นสาเหตุของความขัดแย้งต่อไป

๑) ตัณหา คำว่า ตัณหา คือความอยาก ความกระหาย ความดิ้นรน ความทะยานอยาก ความร่ารอน เป็นความต้องการที่ประกอบด้วยอวิชชา ปຽงแต่งจิตหรือวิญญานให้ยินดีอยากได้อารมณ์ คือสิ่งเร้าต่าง ๆ มีลักษณะที่ก่อให้เกิดภพใหม่ มีความเพติดเพลินติดอยู่ในอารมณ์ สามารถไหลไปตามอารมณ์ภายในคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอารมณ์ ภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ทำให้บุคคลลืมหืม ลืมกลัว ลืมตาย ก่อให้เกิดทุกข์ ทำให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร มีบาลีรับรองว่า “วตถุกามํ ตสฺสนฺติ ปຽตสฺสนฺติ สตฺตา เอตายติ = ตณฺหา สัตว์ทั้งหลาย ย่อมยินดีติดใจวตถุกามโดยธรรมชาตินั้น ฉะนั้น ธรรมชาติที่เป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายยินดีติดใจซึ่งวตถุนั้น ชื่อว่า ตณฺหา^{๑๑} ยังมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามากมาย ขึ้นชื่อว่าเป็นปุถุชนแล้วย่อมมีอารมณ์และอาการต่าง ๆ โดยไม่ยับยั้งชั่งใจพิจารณาถึงความถูกต้องเหมาะสมตามสถานะของตน ดังนั้น การได้ศึกษาเรื่องตัณหาให้เข้าใจ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้มีการประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวสรุปไว้ว่า ตัณหา มีความหมาย ๒ นัย ได้แก่ ๑) ความหมายตามรูปศัพท์ แปลว่า ความอยาก ความใคร่ทางเพศ ความทะยานอยาก ความดิ้นรน

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐/๕๑ - ๗๐/๕๒.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐/๕๑.

^{๑๑} พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมจริยะ, **ปฏิจสมุปบาทที่ปณิ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท วีอินเตอร์พรีนซ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

เร้าร้อน ความกระหาย หมายถึง ความอยากที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนที่ยังเป็นปุถุชน^{๑๒} คือ คนที่หนาแน่นไปด้วยกิเลส คนที่ยังมีกิเลสมาก หมายถึง คนธรรมดาทั่ว ๆ ไป ซึ่งยังไม่ได้เป็นอริยบุคคลหรือพระอริยะ ๒) ความหมายตามกระบวนธรรม หมายถึง การแสวงหาความอยากได้สิ่งนั้นได้มาเพื่อสนองความต้องการของตนเองเป็นหลัก โดยไม่คำนึงศีลธรรม เปรียบเหมือนผลไม้ที่มีทั้งสามส่วนอยู่ในตัวมัน คือ ส่วนที่เป็นเปลือก ส่วนที่เป็นเนื้อ ส่วนที่เป็นเมล็ด ในส่วนที่เป็นเมล็ดนั้น เมล็ดใดมียางชุ่มอยู่ก็เรียกว่าเมล็ดเป็น ซึ่งมันสามารถที่จะงอกเจริญเติบโตได้อีก ถ้ามันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอุณหภูมิพอเหมาะ แต่ถ้าเมล็ดนั้นไม่มียางชุ่มอยู่ ก็เรียกว่าเมล็ดแห้ง แม้จะนำไปปลูกรดน้ำพรุนดินอย่างไร ก็ไม่สามารถเจริญงอกงามได้ เฉากเช่นเดียวกับคนที่มีตัณหาคือความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความต้องการที่ฝังอยู่ในจิตใจ ก็เหมือนกับยางชุ่มที่มีอยู่ในเมล็ดของผลไม้เหล่านั้น บรรณาความกระหายในวัตถุสิ่งของประกอบด้วยความยินดีพอใจ ทำให้จิตใจมีความต้องการที่ไม่รู้จักพอหรือไม่รู้จักอิ่ม เหมือนกับคนโง่ที่เพียรตักแล้วเติมลงไปในทะเลน้ำ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์และนำไปสู่วิฎสงสาร

พระพุทธเจ้าได้ตรัสลักษณะอาการของตัณหาไว้ในภาสสูตร สังยุตตนิกาย ชันธวรรค ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตัณหานี้ใด นำให้เกิดภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนด ด้วยอำนาจแห่งความเพิลิตเพลิน มีปรกติเพิลิตเพลินยิ่งนักในภพหรือในอารมณฺ์นั้น ๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา”^{๑๓} และพระพุทธองค์ยังได้ทรงแสดงลักษณะของตัณหาไว้ในธรรมบท ตัณหาวรรค อีกตอนหนึ่งว่า

ตัณหาย่อมเจริญแก่คนผู้มีปกติประพฤติประมาทดุจเครื่องเกาเย่านทรายบุคคลนั้นย่อมเร่ร้อนไปสู่ภพน้อยใหญ่ ดังวานรปรารถนาผลไม้เร่ร้อนไปในป่าฉะนั้นตัณหานี้เป็นธรรมชาติลามก มักแผ่ซ่านไปใน อารมณฺ์ต่าง ๆ ในโลกย่อมครอบงำบุคคลใด ความโศกทั้งหลายย่อมเจริญแก่บุคคลนั้นดุจหย้าคมบางอันอันฝนตกเซยแล้วงอกงามอยู่ในป่า ฉะนั้น

บุคคลใดแลย่อมครอบงำตัณหาอันลามกล่วงไปได้โดยยากในโลกความโศกทั้งหลาย ย่อมตกไปจากบุคคลนั้นเหมือนหยาดน้ำตกไปจากใบบัว ฉะนั้น เพราะเหตุนี้ เราจึงกล่าวกะทันททั้งหลายผู้มาประชุมกันในที่นี้ ท่านทั้งหลายจงชูดรากแห่งตัณหาเสีย ดุจบุรุษต้องการแฝกชุดแฝก ฉะนั้น มารอย่าระรานท่านทั้งหลายบ่อย ๆ ดุจกระแสน้ำระรานไม้้อ ฉะนั้น

ต้นไม้ เมื่อรากหาอันตรายมิได้ มันคงอยู่ แม้มถูกตัดแล้วก็กลับงอกขึ้นได้ ฉนใด ทุกข์นี้ เมื่อบุคคลยังถอนเชื้อตัณหาขึ้นไม่ได้แล้ว ย่อมเกิดขึ้นบ่อย ๆ แม้ฉนนั้น ความดำริทั้งหลายที่อาศัยราคะ เป็นของใหญ่ ย่อมนำบุคคลผู้มีตัณหาตั้งกระแส อันไหลไปในอารมณฺ์ซึ่งทำให้ใจเอบอาบเป็นของกล้า ไปสู่ทิฎฐิชั่ว กระแสดัณหาย่อมไหลไปในอารมณฺ์ทั้งปวง ตัณหาตั้งเครื่องเกาเกิดขึ้นแล้วย่อมตั้งอยู่ ก็ท่านทั้งหลายเห็นตัณหาตั้งเครื่องเกานั้นอันเกิดแล้ว จงตัดรากเสียด้วยปัญญา โสมนัสที่ซ่านไปแล้วและที่เป็นไปก็ด้วยความเยื่อใย ย่อมมีแก่สัตว์ สัตว์เหล่านั้นอาศัยความ

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๗.

^{๑๓} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๒๒/๓๔.

สำราญ แสงหาสุข นรชนเหล่านั้นแลเป็นผู้เข้าถึงชาติและชรา หมูสัตว์ถูกตัดมหาอันทำความ สะดุ้งห้อมล้อมแล้ว ย่อมกระสับกระส่ายดุจกระต่ายติดแร้วกระสับกระส่ายอยู่ ฉะนั้น สัตว์ ทั้งหลายเป็นผู้ซ่องแล้วด้วยสังโยชน์และธรรมเป็นเครื่องซ่อง ย่อมเข้าถึงทุกข์บ่อย ๆ ลึนกาล นาน ^{๑๔}

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ตัณหาเป็นตัวจุดชนวนให้เกิดความขัดแย้งในแง่ของการ ทะเลาะวิวาท ก็เพราะมีสิ่งเป็นที่รักเข้ามาเกี่ยวข้อง และหากวิเคราะห์คำว่า “สิ่งเป็นที่รัก” ย่อมมีนัย ๒ ประการ กล่าวคือ “สัตว์” ^{๑๕} และสังขาร” ^{๑๖}” สิ่งที่เป็นที่รักทั้ง ๒ ประการนี้จัดได้ว่า เป็นหัวข้อ สำคัญที่ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เพราะมนุษย์มีความหวาดระแวงว่าสิ่งที่ตนเองรักนั้นจะถูก บุคคลอื่นแย่งไป กำลังถูกแย่งไป หรือถูกแย่งชิงไปแล้ว ขณะเดียวกัน เมื่อสิ่งที่ตนเองรักจะผันแปรไป กำลัง ผันแปรไป หรือได้ผันแปรไปแล้ว ^{๑๗} อาการเหล่านี้เองที่ทำให้มนุษย์ต้องทะเลาะวิวาทกัน เพื่อช่วงชิงภาวการณ์นำ และเพื่อให้สิ่งนั้นคงดำรงอยู่กับตน โดยการยึดมั่นในสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นของ เราด้วยอำนาจแห่งตัณหา ในประเด็นเดียวกันนี้ พราหมณ์อารามทัณฑะได้ถามพระมหากัจจายนะว่า “ท่านกัจจายนะ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้แม้กษัตริย์ก็ขัดแย้งกับกษัตริย์ แม้พราหมณ์ก็ขัดแย้ง กับพราหมณ์ แม้กบตีกก็ขัดแย้งกับกบตีก” คำตอบก็สอดคล้องกับประเด็นเบื้องต้นว่า “พราหมณ์ เพราะความยึดมั่นกามราคะ ตกอยู่ในอำนาจกามราคะ กำหนดยินดีในกามราคะ ถูกกามราคะกลุ่ม รุม และถูกกามราคะครอบงำเป็นเหตุ แม้กษัตริย์ก็ขัดแย้งกับกษัตริย์ แม้พราหมณ์ก็ขัดแย้งกับ พราหมณ์แม้กบตีกก็ขัดแย้งกับกบตีก” ^{๑๘} อย่างไรก็ตาม กามทั้งหลายยังทำให้มารดากับบุตร บุตรกับ มารดา บิดากับบุตร บุตรกับบิดา พี่น้องกัน ย่อมถึงการทะเลาะ แก่งแย่ง และวิวาทกัน ทำร้ายกัน และกันด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ท่อนไม้บ้าง ศัสตราบ้าง ถึงความตายในที่นั้นบ้าง ได้รับทุกข์ ปางตายบ้าง และเพราะกามนั่นเอง จึงทำให้ชนทั้งหลายถือดาบและโล่ จักรนูพาดลูกศรบ้าง วิ่งเข้า สู่สงครามปะทะกันทั้ง ๒ ฝ่าย เมื่อพวกเขายิงลูกศรไปบ้าง พุ่งหอกไปบ้าง กวาดแกว่งดาบฟันบ้าง ชน เหล่านั้นถูกลูกศรเสียบเอาบ้าง โดยหอกแทงบ้าง ถูกดาบตัดศีรษะ พวกเขาตายในที่นั้นบ้าง... ^{๑๙}

ตัณหาเป็นที่มาของการทะเลาะวิวาท ตามที่ปรากฏในมหานิทานสูตรว่า ^{๒๐}
 เพราะอาศัยตัณหา ปริเยสนา (การแสวงหา) จึงเป็นไป
 เพราะอาศัยปริเยสนา ลาภะ (การได้) จึงเป็นไป
 เพราะอาศัยลาภะ วินิจฉยะ (การกำหนด) จึงเป็นไป
 เพราะอาศัยการกำหนด ฉันทราคะ (ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ) จึงเป็นไป
 เพราะอาศัยฉันทราคะ อหิงสาณะ (การหมกมุ่นฝังใจ) จึงเป็นไป

^{๑๔} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๓๔-๓๓๗/๑๓๘, พุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๙๙-๔๐๒/๔๐๘-๔๐๙.

^{๑๕} สัตว์ ได้แก่ มารดา บิดา พี่ชายน้องชาย พี่สาวน้องสาว บุตร ธิดา มิตรหรือผู้ร่วมสายโลหิต เป็นต้น

^{๑๖} สังขาร ได้แก่ รูปเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าพอใจ

^{๑๗} พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๙/๓๐๑-๓๐๒.

^{๑๘} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๘/๘๓.

^{๑๙} พุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๓๖/๔๔๓-๔๔๔.

^{๒๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๐๓/๖๑.

เพราะอหังสภาวะ ปรีคหะ (การยึดครอบครอง) จึงเป็นไป
 เพราะอาศัยปรีคหะ มัจฉริยะ^{๒๑} (ความตระหนี่) จึงเป็นไป
 เพราะอาศัยความตระหนี่ อารักหะ (การหวงกั้น) จึงเป็นไป
 เพราะอาศัยการหวงกั้นเป็นเหตุ บาบอกุศลกรรมเป็นอเนกที่เกิดขึ้น การถือท่อนไม้
 การถือศัสตรา การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวขึ้นเสียงว่า “มึง มึง” และ
 การพูดเท็จจึงเป็นไป^{๒๒}

จากพระสูตร สามารถอธิบายพัฒนาการของการก่อตัวของการทะเลาะวิวาทได้
 อย่างเป็นขั้นเป็นตอนว่า การทะเลาะวิวาทนั้นเกิดขึ้นมาจากความอยากของมนุษย์เป็นปฐมบท
 ความอยากได้กลายเป็นแรงจูงใจที่ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มาสนองความอยาก เมื่อใช้
 ความพยายามในการแสวงหาโดยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง มนุษย์ก็ได้สิ่งที่ตัวเองต้องการมา หลังจากที่ได้
 ได้มาด้วยความยากลำบากหรือไม่ก็ตาม มนุษย์จึงมีความสุข และพึงพิจารณาต่อสิ่งที่ตัวเองได้มา
 การพึงพิจารณานั้นเต็มไปด้วยความพอใจที่ตัวเองสามารถหาสิ่งนี้มาได้ มีความสุขและคลุกคลีกับสิ่งที่
 ได้มา การคลุกคลีดังกล่าวกลายเป็นความหมกมุ่นเพราะต้องการจะเสพหรือเค้นเอาความสุขจากสิ่งที่
 หามาได้ การที่มนุษย์คลุกคลีและหมกมุ่นอยู่กับสิ่งนั้นอยู่เรื่อย ๆ ทำให้มนุษย์มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ
 สิ่งนั้น และแสดงความเป็นกรรมสิทธิ์ในการครอบครองโดยไม่ต้องการให้ใครมาแย่งชิง หรือเกี่ยวข้องกับ
 กับสิ่งที่เรามี และมนุษย์ก็พยายามรักษาและหวงแหนสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ ฉะนั้น เมื่อใครก็ตามมีความ
 ประารถเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง มนุษย์ที่ตระหนี่และหวงแหนสิ่งของ
 ดังกล่าวก็จะไม่ยินยอม ขณะที่อีกฝ่ายขอเข้ามีส่วนร่วม แต่อีกฝ่ายไม่ยินยอมพร้อมใจ สภาวะของ
 ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่การถือท่อนไม้เพื่อขวางกั้นไม่ให้คู่กรณีเข้ามาจนถึงการใช้วาจา
 โต้ตอบการกระทำดังกล่าวระหว่างคู่กรณีด้วย

๒) ทิฎฐิ คำว่า “ทิฎฐิ” หมายถึง “ความเห็น” หรือ “ลัทธิ” ทิฎฐิในบริบทนี้ ได้แก่
 ทิฎฐิในแง่ลบ ประกอบไปด้วยสักกายทิฎฐิ ๒๐ มิจฉาทิฎฐิ ๑๐ อันตคาหิกทิฎฐิมิวัตถุ ๑๐ จนถึงทิฎฐิ
 ๖๒^{๒๓} การที่มนุษย์ยึดมั่นถือมั่นในทิฎฐิ (ทิฎฐิปาทาน) อย่างใดอย่างหนึ่ง จึงทำให้เกิดการทะเลาะ
 วิวาทกันในกลุ่มของคนที่มีความเห็นแตกต่างกันแต่ไม่ยอมรับ^{๒๔} ความคิดเห็นของคนอื่น เนื่องจาก
 บุคคลแต่ละคนมีจุดยืนของตัวเอง ด้วยเหตุผลดังกล่าว พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “ชนเหล่าใดยังถือทิฎฐิ
 ชนเหล่านั้น ย่อมเที่ยวกระทบกระทั่งกันในโลก”^{๒๕} และ “สัตว์ทั้งหลายผู้ยึดถือในทิฎฐิทั้งหลายว่า
 ยอดเยี่ยม ย่อมทำทิฎฐิใดให้ยิ่งใหญ่ในโลก กล่าวทิฎฐิอื่นทุกอย่างนอกจากทิฎฐินั้นว่าเลว
 เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้นจึงไม่ล่วงพ้นการวิวาทไปได้”^{๒๖} ดังจะเห็นได้จากกรณีของพราหมณ์ที่

^{๒๑} มัจฉริยะ ๕ ประการ ได้แก่ ตระหนี่ ที่อยู่ ตระกูล ลาภ วรรณะและ ธรรม, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/
 ๒๕๔-๒๕๖/๓๙๔-๓๙๕.

^{๒๒} ดูเทียบ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๐๓/๖๑.

^{๒๓} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓๔/๔๙๒-๔๙๔.

^{๒๔} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๑๕/๓๔๑.

^{๒๕} พ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๒/๒๔๓.

^{๒๖} พ.สุ. (ไทย) ๒๕/๘๐๓-๘๐๗/๖๙๔.

ถือปฏิญญาต่างกันว่า สิ่งทั้งปวงเป็นที่พอใจแก่เรา สิ่งทั้งปวงไม่เป็นที่พอใจแก่เรา บางสิ่งเป็นที่พอใจแก่เรา และบางสิ่งไม่เป็นที่พอใจแก่เรา จึงทู่เมียดึงกัน เมื่อทู่เมียดึงกัน ทำลายกัน และเบียดเบียนกัน^{๒๗} อย่างไรก็ตาม การขัดแย้งกันในลักษณะนี้มีได้เกิดขึ้นเฉพาะพราหมณ์หรือเจ้าลัทธิต่าง ๆ แต่ประการใด แม้ในหมู่สมณะก็เช่นเดียวกัน ดังที่พราหมณ์อารามทัณฑะได้ถามพระมหากัจจายนะว่า “อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สมณะขัดแย้งกับสมณะ” ท่านก็ตอบว่า “เพราะความยึดมั่นทิฏฐิราคะ ตกอยู่ในอำนาจทิฏฐิราคะ กำหนดยินดีในทิฏฐิราคะ ถูกทิฏฐิราคะกลุ้มรุม และถูกทิฏฐิราคะครอบงำเป็นเหตุ แม้สมณะก็ขัดแย้งกับสมณะ”^{๒๘} เมื่อกกล่าวโดยสรุปแล้ว ทิฏฐิจัดได้ว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พราหมณ์ เจ้าลัทธิ หรือสมณะต่าง ๆ ต้องทะเลาะวิวาทกัน เพียงเพราะต้องการรักษาจุดยืนของตนเองเอาไว้ โดยไม่ยอมรับ หรือสนใจแนวคิดของคนอื่น และนอกจากการไม่ยอมรับและไม่สนใจแล้ว ยังเป็นที่มาของการดูถูกและเหยียดหยาม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์เกิดผู้ยึดถือในทิฏฐิทั้งหลายว่า ยอดเยี่ยม ย่อมทำทิฏฐิใดให้ยิ่งใหญ่ในโลก กล่าวทิฏฐิอื่นทุกอย่างนอกจากทิฏฐินั้นว่า ‘เลว’ เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้นจึงไม่ล่วงพ้นการวิวาทไปได้”^{๒๙}

๓) มานะ คำว่า มานะ คือ การถือตัว กิริยาที่ถือตัว ภาวะที่ถือตัว ความลำพองตน ความทะนงตน ความเชิดชูตนเป็นดุจธง ความเห่อเหิม ความที่จิตต้องการเชิดชูตนเป็นดุจธง^{๓๐} ปัญหาสำคัญก็คืออะไรที่ทำให้มนุษย์สำคัญตัวว่าดีกว่าคนอื่น จากการศึกษาพบว่า มนุษย์ใช้สถานะของความเป็นชาติ โคตร ความเป็นบุตรของผู้มีตระกูล ความเป็นผู้มีรูปร่าง ทรัพย์ การศึกษา หน้าที่การงาน หลักแห่งศิลปวิทยา วิทยฐานะ ความคงแก่เรียน ปฏิภาณ หรือ สิ่งอื่นนอกจากที่กล่าวแล้วว่า เราเลิศกว่าเขา^{๓๑} หากวิเคราะห์ในประเด็นนี้ก็คือ มนุษย์ได้อาศัยคุณสมบัติดังกล่าวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงตนว่า เตนกว่าคนอื่นในคุณสมบัติเหล่านั้น และนั่นจึงเป็นที่มาของการถือตัว และยึดมั่นในความถือตัว พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ใด สำคัญว่า เราเสมอเขา เลิศกว่าเขา หรือด้อยกว่าเขา ผู้นั้นพึงต้องวิวาทกันด้วยความถือตัวนั้น”^{๓๒} สาเหตุสำคัญก็เพราะว่าการถือตัวดังกล่าวนี้ นำไปสู่การลบหลู่ ดูหมิ่น และเกลียดชังคนอื่น ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว ทำให้พระพุทธเจ้าต้องย้ายเตือนพระภิกษุทั้งหลายว่า^{๓๓} “ภิกษุไม่พึงสำคัญตนว่า เราเลิศกว่าเขา เราด้อยกว่าเขา หรือว่าเราเสมอเขา เพราะคุณธรรมนั้น” การย้ายเตือนในลักษณะดังกล่าวนี้ ย่อมเป็นเพราะพระองค์ได้ทรงมองเห็นหายนะที่จะเกิดขึ้นแก่ตัวของพระภิกษุในแง่ของการฝึกฝนพัฒนาตนเอง และการดำรงตนอยู่ในสังคมสงฆ์และสังคมอื่น ๆ

สรุปแล้ว ความขัดแย้ง เป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านกันระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่า โดยที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะกัดกัน หรือรบกวนการกระทำของบุคคลหนึ่ง สาเหตุที่

^{๒๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๐๒-๒๐๔/๒๓๙-๒๔๒.

^{๒๘} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๘/๘๓.

^{๒๙} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๓๑/๑๒๓.

^{๓๐} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๐๓/๓๕๓, ดูเทียบใน ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗๘/๕๑๐.

^{๓๑} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๐๓/๓๕๑-๓๕๓, ดูเทียบใน ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗๘/๕๐๘-๕๑๐.

^{๓๒} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๓๗/๒๓๑.

^{๓๓} ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๙๒๕/๗๒๓, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๓/๔๒๐.

ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างกันของค่านิยม ความคิด การพูดการกระทำ รวมทั้งความต้องการบทบาท เป้าหมาย และการแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันของบุคคล ล้วนแต่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเถรวาทแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มอกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ และ ๒) กลุ่มปปัญจธรรม ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฐฐิ รากเหง้าเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเนิ่นช้าในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ และเหนี่ยวรั้งการพัฒนาองค์กรและสังคมด้วย ดังจะเห็นว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะวิวาทจนนำไปสู่การฆ่ากัน หรือทำลายกันนั้น ล้วนเกิดจากรากเหง้าเหล่านี้ทั้งสิ้น ดังนั้น กระบวนการแก้ไขปัญหาจึงไม่ได้มองเพียงแค่ปรากฏการณ์ภายนอกเท่านั้น หากต้องมองเข้าไปเพื่อทำการศึกษาและเข้าใจในมิติภายในด้วย

๒.๒ ประเภทของความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในทัศนะพระพุทธศาสนา ความขัดแย้งมีสาเหตุหลัก ๆ ๒ ประการ คือ ทิฐฐิสามัญญตา ความขัดแย้งเกิดจากความเห็นไม่ตรงกัน และศีลสามัญญตา ศีลหรือข้อวัตรปฏิบัติ ไม่เสมอกัน อันเนื่องมาจากกายกรรม วาจากรรม และ มโนกรรม ถือเอามโนกรรมเป็นกรรมที่สำคัญและมีผลกว้างขวางรุนแรงที่สุด ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตปัสสี บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการที่จำแนกแยกเป็นอย่างนี้ เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่า ในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว มิใช่กายกรรมหรือวาจากรรม”^{๓๔} ที่บอกวามโนกรรมเป็นกรรมสำคัญที่สุดนั้น ก็เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของกายกรรมและวาจากรรม หรือเพราะเหตุที่กายกรรมและวาจากรรมถูกบังการด้วยมโนกรรมนั่นเอง ฉะนั้น ในประเด็นนี้จึงได้กำหนดประเภทของความขัดแย้งไว้ ๒ ประเภทด้วยกัน คือ ๑) ความขัดแย้งภายใน ๒) ความขัดแย้งภายนอก

๒.๒.๑ ความขัดแย้งภายใน

คำว่า ความขัดแย้งภายใน (Internal Conflict) ได้แก่ ความขัดแย้งในแง่ความคิด ความรู้สึก คุณค่า และรสนิยมที่แตกต่าง^{๓๕} ความขัดแย้งประเภทนี้ ทางพระพุทธศาสนามองว่า เป็นความขัดแย้งที่แฝงอยู่ในจิตใต้สำนึก ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มโนกรรม คือ กรรมที่เกิดขึ้นทางใจ หรือความขัดแย้งในภายในจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลร้ายรุนแรงทั้งต่อตัวเอง และบุคคลอื่น ดังคำกล่าวของพระพุทธเวท (ประยูรย์ ปยุตโต) ที่กล่าวถึงผลกระทบแต่่มโนกรรมไว้ว่า

ที่ว่า (มโนกรรม) มีผลรุนแรงกว้างขวางที่สุด ก็เพราะว่า มโนกรรม รวมถึงความเชื่อถือ ความเห็น ทฤษฎี แนวความคิด และค่านิยมต่าง ๆ ที่เรียกว่า ทิฐฐิ ทิฐฐินี้เป็นตัวกำหนดความเป็นไปในชีวิตของมนุษย์และคติของสังคมทั้งหมด เมื่อเชื่อ เมื่อเห็น หรือนิยมอย่างไร ก็คิดการ พุดจาสั่งสอนชักชวนกัน และทำการต่าง ๆ ไปตามที่เชื่อที่เห็นที่นิยมอย่างนั้น ถ้าเป็นมิจฉาทิฐฐิ การดำริ พุดจา และทำการ ก็ดำเนินไปในทางผิดเป็นมิจฉาไปด้วย ถ้าเป็น

^{๓๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๗/๕๕.

^{๓๕} ชลากร เทียนส่องใจ, “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔.

สัมมาทิฐิ การดำริ การพุดจา และการกระทำต่าง ๆ ก็ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องเป็นสัมมาไปด้วย^{๓๖}

ซึ่งก็สอดคล้องกับคำกล่าวของท่านพุทธทาสที่ว่า “ใครจะพุดว่า ตนไม่มีปัญหาอะไรเกี่ยวกับเรื่องทิฐินี้เป็นไปไม่ได้ เพราะโดยแท้จริงแล้ว คนเราที่เป็นอยู่กันนี้ ล้วนแต่อยู่ด้วยทิฐิด้วยกันทั้งนั้น”^{๓๗} มโนกรรมที่รวมถึงทิฐิดูด้วยนั้น จะเป็นตัวชี้แนะ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ ที่จะเป็นไปตามอำนาจการชักนำของธรรมที่เป็นคุณสมบัติของจิต (เจตสิก) โดยเฉพาะกลุ่มกิเลสที่เป็นรากเหง้าของอกุศล ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยของปัญหาของความขัดแย้ง แกนกลางของความขัดแย้งทิฐิเป็นที่อยู่ลึกที่สุด เพราะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุดมการณ์ ถ้าทิฐินั้นประกอบไปด้วยอกุศลมูล ซึ่งก่อให้เกิดมิจฉาทิฐิ ก็จะนำพาความขัดแย้งนั้นไปสู่ความรุนแรงได้ นั่นหมายถึงว่า แม้แต่กิเลสที่เป็นรากเหง้าของอกุศล ๓ ตัว คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ก็ล้วนแต่แสดงบทบาทอยู่บนฐานความเชื่อว่ามีตัวตนเป็นศูนย์กลางทั้งสิ้น^{๓๘} ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า “ความโลภนั้นย่อมมีตัวกูเป็นฐานรองรับความโกรธก็ต่อมิตัวกูเป็นแกนกลาง ความหลง ก็คือความมกมายและมัวเมาในตัวกู โลก โกรธ หลง จึงเป็นเพียงการแสดงออก ๓ รูปแบบของตัวกู”^{๓๙}

คำว่า มโนกรรม หมายถึง “กรรมที่เกิดจากส่วนของจิต” ไม่ใช่ส่วนของวาจา, หรือกายอนึ่ง บางท่านสับสนกับคำว่า “ความคิด” คิดว่าความคิดเป็นมโนกรรมด้วย แท้แล้วอาจจะไม่ใช่ก็ได้ เพราะความคิด นั้นเป็นส่วนหนึ่งสมองซึ่งนับรวมเป็นส่วนหนึ่งของ “สังขารขันธ์” ยังไม่ใช่จิตหรือกิริยาของจิต (เจตสิก) แต่ “ความคิด” อาจนำพาจิตไปสู่กิริยาต่าง ๆ จนนำไปสู่ “มโนกรรม” ตามความคิดนั้น ๆ หรือไม่ก็ได้ เช่น บางครั้ง จิตอาจไหลตามความคิด ก่อให้เกิดมโนกรรมตามความคิดนั้น ๆ หรือบางครั้งจิตอาจเบี่ยงเบนไปในทางตรงข้ามกับความคิด ทำให้เกิดมโนกรรมที่ตรงข้ามกับความคิด ก็ได้ เช่น ในคนที่มีความคิดเห็นเป็น “มิจฉาทิฐิ” แม้ว่าเขาจะคิดดี คิดเป็นบุญ แต่อาจขัดแย้งหรือสวนทางกับจิต ซึ่งเป็น “อกุศล” อยู่ก็ได้ ดังนั้น คำว่า “มโนกรรม” จึงเกี่ยวข้องกับจิตและมาจากจิตโดยตรง และมโนกรรมนี้ จะยังไม่ได้เกิด ณ จุดที่มี “ทิฐิ” (ความคิดเห็น) ที่ยังอยู่ภายใน คือ จัดว่ายังเป็นเพียงความคิด ความเห็นอยู่ ยังไม่มากไปกว่านี้ จนเมื่อจิตมีกิริยาตอบสนองแล้ว ทำให้เกิด “ดำริ” ขึ้นนั้นแหละ จึงนับเป็น “มโนกรรม” ได้ ด้วยเหตุนี้ การมี “สัมมาทิฐิ” จึงนำไปสู่ “สัมมาสังกัปปะ” (ดำริชอบ) ซึ่งหากมีเพียง “ทิฐิ” ยังไม่นับเป็นมโนกรรม แต่หากเกิด “ดำริ” ตามมาแล้ว จึงนับเป็นมโนกรรม การมีสัมมาทิฐิ จึงช่วยทำให้เกิดดำริชอบ อันเป็นมโนกรรมฝ่ายกลาง ๆ ไม่ใช่ทั้งกุศลและ

^{๓๖} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), *กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๒๓.

^{๓๗} พุทธทาสภิกขุ, *ความเป็นเจ้าโลก*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๘), หน้า ๕๒.

^{๓๘} *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๑๕๐-๑๕๒.

^{๓๙} วิทย์ วิศทเวทย์, “พุทธจริยศาสตร์เถรวาท บทวิเคราะห์ว่าด้วยจุดหมายของชีวิตและเกณฑ์วินิจฉัยความดีความชั่วในพุทธปรัชญาเถรวาท,” *วารสารพุทธศาสนศึกษา* ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๓๘) : ๕๕.

อกุศล ส่วนการมี “กุศลทิวฐิติ” ย่อมนำไปสู่ “กุศลสังกัปปะ” หรือ ดำริอันเป็นกุศล ได้ อันจะนำไปสู่ “มโนกรรม” ที่เป็นฝ่ายกุศลได้ต่อไป และมโนกรรมฝ่ายกุศลนี้เอง ที่เรียกว่า “บุญ” อย่างหนึ่ง

ดังนั้น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใน ก็คือ อกุศลจิตที่นอนเนื่องอยู่ภายในด้วยอาศัยทิวฐิติ เป็นเหตุก่อให้เกิด โลภะ โทสะ และโมหะ อันนำมาซึ่งความเศร้าหมองแห่งจิต และก่อให้เกิดโทษ รุนแรงเมื่อแสดงออกมาภายนอก

๒.๒.๒ ความขัดแย้งภายนอก

ความขัดแย้งภายนอก (External Conflict) ได้แก่ ความขัดแย้งที่เกิดจากความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ข้อมูล โครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน^{๕๐} ในทางพระพุทธศาสนามองว่า ความขัดแย้ง ในภายนอกนั้น เป็นความขัดแย้งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด จะแจ้งทางด้านกายภาพ ซึ่งบุคคลทั่วไป สามารถมองเห็นได้ มีอยู่ ๒ ประการ คือ ความขัดแย้งในแง่พระธรรมกับความขัดแย้งในแง่พระวินัย

๑. ความขัดแย้งในแง่พระธรรม ความขัดแย้งในแง่พระธรรม คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพราะการทะเลาะวิวาทด้วยเรื่องผลประโยชน์ทางสังคม เป็นความขัดแย้งที่ขาดหลักธรรมแห่ง การอยู่ร่วมกันในสังคมหรือหมู่คณะ เช่น การขาดความสามัคคี การขาดสันติสุข เป็นต้น ซึ่งความ ขัดแย้งในแง่ของพระธรรม เป็นความขัดแย้งในกรณีการทะเลาะเบาะแว้งของคฤหัสถ์ อันจะต้องหา วิธีการระงับปัญหาด้วยหลักธรรมหรือหลักกฎหมายของบ้านเมือง เช่น กรณีการแย่งน้ำของชนแคว้น โกลิเยะกับแคว้นสักกะ หรือ กรณีการทะเลาะกันของชาววัชชีบุตร ด้วยเหตุแห่งการยุแหย่ของวัสสการ พราหมณ์ อันนำมาซึ่งความล่มสลายแห่งแคว้นแคว้น เป็นต้น

๒. ความขัดแย้งในแง่พระวินัย คือ ความขัดแย้งตามหลักพระวินัย เป็นความขัดแย้ง ในกรณีที่เกิดจากสงฆ์ ท่านเรียกว่า อธิกรณ์ คำว่า อธิกรณ์ หมายถึง เหตุ ปัญหา คดีเรื่องหรือกรณี หรือหมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดต้องทำ เรื่องที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ^{๕๑} ซึ่งมีทั้งที่เป็น ปัญหาด้านการทะเลาะวิวาท การโจทก์ปรับอาบัติกัน การพิจารณาโทษ หรือการประกอบพิธีกรรม บางอย่าง เช่น การทอดกฐิน, การอุปสมบท เป็นต้น ก็รวมเรียกว่าอธิกรณ์เช่นกัน ดังนั้น คำว่าอธิกรณ์ จึงไม่ได้หมายความว่าเฉพาะเรื่องราวเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาเท่านั้น แต่ยังมี ความหมายรวมถึงเรื่องราว หรือกิจของสงฆ์ คือหน้าที่, ระเบียบปฏิบัติ เช่น การอุปสมบท การทอดกฐิน เป็นต้น ในสมัยพุทธกาลได้ แบ่งประเภทของอธิกรณ์ไว้เป็น ๔ ประเภท คือ ๑) วิวาทาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการทะเลาะวิวาทกัน ของภิกษุในเรื่องพระธรรมวินัย ๒) อนุวาทาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการใส่ร้ายป้ายสี ฟ้องร้องกันด้วยเรื่อง อันหาเหตุมิได้ของภิกษุ ๓) อาปัตตาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการละเมิดหรือต้องอาบัติน้อยใหญ่ของภิกษุ ซึ่งจะต้องมีวิธีการออกจากอาบัติแต่ละประเภทเป็นการเฉพาะ ๔) กิจจาธิกรณ์ ได้แก่ เรื่องที่เป็น

^{๕๐} ชลากร เทียนส่องใจ, “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับการ จัดการความขัดแย้ง”, หน้า ๒๔.

^{๕๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๖๒-๓๖๓.

พิธีกรรมและปัญหาที่จะต้องมีการลงโทษภิกษุผู้กระทำผิดพระธรรมวินัยให้สำนึก^{๔๒} ซึ่งรายละเอียดต่อไป

๑) วิวาทาธิกรณ์ วิวาทาธิกรณ์จัดเป็นกลุ่มปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะวิวาทในเรื่องของพระธรรมวินัย ส่วนการทะเลาะกันของชาวบ้าน เป็นต้นไม่ถึงว่าเป็นวิวาทาธิกรณ์^{๔๓} จำเพาะการทะเลาะด้วยเรื่องของพระธรรมวินัยเท่านั้นจึงเรียกว่าเป็นวิวาทาธิกรณ์ คำว่า วิวาทาธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากคน ๒ คน หรือกลุ่มคน ๒ กลุ่มมีทัศนคติความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ขัดแย้งกันจนไม่อาจตกลงกันในรายละเอียดได้ จึงก่อให้เกิดการโต้เถียงจนในที่สุดอาจมีการทำร้ายร่างกายหรือสร้างความบาดหมางระหว่างกันและกันขึ้น คำว่า วิวาทาธิกรณ์ แปลว่า อธิกรณ์ที่เกิดจากการวิวาทกัน คำว่า วิวาท หมายถึงการทะเลาะ^{๔๔} การโต้เถียง การกล่าวแก่งแย่งกัน การกล่าวต่างกัน คือว่าไปคนละทาง ตกลงกันไม่ได้ ซึ่งมีสาเหตุที่ก่อให้เกิดการวิวาทกันมีอยู่ ๒ ประการ คือ (๑) การก่อความทะเลาะวิวาทกันขึ้นด้วยความปรารถนาดีแก่ธรรมและวินัยมีกุศลมูลที่ประกอบด้วย อโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นที่ตั้ง (๒) การก่อความทะเลาะวิวาทกันขึ้นด้วยความปรารถนาร้ายเป็นการทำไปด้วยอกุศลมูลประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ^{๔๕} หรือเป็นการกระทำไปเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม หรือทั้ง ๒ ฝ่ายมุ่งเอาชนะซึ่งกันและกัน^{๔๖}

การทะเลาะวิวาทของคนในสังคม ถือเป็นความขัดแย้งของบุคคลในองค์กร โดยการขัดแย้งมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ ขัดแย้งในเรื่องออกความคิดเห็นที่มีต่อคำสั่งของพระพุทธองค์ว่า นี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย เรียกว่า ทิฏฐิสามัญญุตตา และความขัดแย้งในเรื่องของการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคม (วินัย) ว่าการทำอย่างนี้ผิดวินัย ไม่ผิดวินัย เป็นต้น เรียกว่า สีลสามัญญุตตา^{๔๗} ซึ่งพระพุทธองค์ทรงได้อธิบายว่าภิกษุทั้งหลายมักโต้แย้งกันว่า (๑) วิวาทกันว่าเป็นธรรม (๒) นี้ไม่เป็นธรรม (๓) นี้เป็นวินัย (๔) นี้ไม่เป็นวินัย (๕) นี้พระตถาคตภาสิตไว้ (๕) นี้พระตถาคตมิได้ภาสิตไว้ (๖) นี้พระตถาคตทรงประพุดติมา (๖) นี้พระตถาคตมิได้ทรงประพุดติมา (๗) นี้พระตถาคตทรงบัญญัติไว้ (๘) นี้พระตถาคตมิได้บัญญัติไว้ (๑๑) นี้เป็นอาบัติ (๑๐) นี้ไม่เป็นอาบัติ (๑๓) นี้เป็นอาบัติเบา (๑๒) นี้เป็นอาบัติหนัก (๑๕) นี้เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ (๑๔) นี้เป็นอาบัติไม่มีส่วนเหลือ (๑๗) นี้เป็นอาบัติหยาบ (๑๘) นี้ไม่เป็นอาบัติหยาบ^{๔๘}

สำหรับโทษหรือความเสียหายที่จะเกิดในเพราะการก่อความทะเลาะวิวาทในสังคม สงฆ์ถือว่ามีโทษที่รุนแรงและเป็นเรื่องที่สงฆ์หรือชาวพุทธโดยทั่วไปจะพึงทำความเข้าใจและไม่พึงก่อให้เกิดเนื่องจากว่าการทะเลาะเป็นบ่อเกิดของปัญหาที่สำคัญ ดังนี้

^{๔๒} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๓-๓๓๕, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๕/๒๑๐, ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๔๖-๕๓/๕๕-๕

^{๔๓} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๕/๕๓๕

^{๔๔} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๔/๓๔๑.

^{๔๕} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๓-๒๙๖/๓๙๒-๓๙๕.

^{๔๖} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๕/๕๓๕

^{๔๗} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โพธิ์สามต้นการพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๗๕.

^{๔๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๒๕/๓๓๒.

(๑) โทษทางด้านสังคม หมายถึง เมื่อสังคมใดก็ตามที่มีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น มักจะนำมาซึ่งความวุ่นวายอันเนื่องมาจากความที่คนในสังคมไม่อาจจะปรับความเข้าใจให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ ทำให้ระบบความสัมพันธ์ในสังคมเปลี่ยนไปจากที่เคยรักกันก็จะกลายมาเป็นเกลียดชังกันหรือไม่อาจจะมองหน้าหรือร่วมกิจกรรมกันได้

(๒) โทษเกี่ยวกับปัญหาศีลธรรม (โลกหน้า) การทะเลาะวิวาทกันในทางพระศาสนา ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่าผู้ก่อความทะเลาะวิวาทตายไปต้องตกนรก^{๕๙}

(๓) โทษเกี่ยวกับการบรรลุเป้าหมายของการบวชหรือการปฏิบัติธรรมคือ การบรรลุพระนิพพาน พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ชัดเจนว่าการทะเลาะวิวาทกันของพระภิกษุหรือสมาชิกในสังคมสงฆ์นั้นทำให้ไม่สามารถที่จะบรรลุพระนิพพานได้ เพราะการผูกโกรธย่อมเป็นลักษณะของกิเลสอย่างหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุพระนิพพาน^{๕๐} ดังนั้น ผู้ที่ยังไม่อาจจะละเลิกการทะเลาะหรือก่อการทะเลาะให้เกิดขึ้นในสังคมนั้นย่อมจะไม่สามารถที่จะบรรลุพระนิพพานได้^{๕๑} และการทะเลาะก็เป็นเหตุให้มีการต้องอาบัติอันเป็นความเศร้าหมองของการปฏิบัติธรรมอันจะเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรมหรือที่บรรลุแล้วก็จะเสื่อมไป^{๕๒} เพราะเหตุนี้ จึงทรงห้ามไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน และทรงบัญญัติวิธีการแก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาทเพื่อที่จะใช้เป็นอุบายในการช่วยให้พระภิกษุสามเณรสามารถที่จะปฏิบัติธรรมได้โดยสะดวกจนสามารถบรรลุเป้าหมายอันสูงสุดคือพระนิพพานได้

๒) อนุวาทาธิกรณ์ สำหรับอนุวาทาธิกรณ์จัดกลุ่มปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องร้องใส่ความกันของภิกษุ ซึ่งเป็นผู้ยังมีกิเลสมีจิตคิดร้ายหมายจะเอาชนะผู้รักษาธรรม คำว่า อนุวาทาธิกรณ์ หมายถึง กิริยาที่พระภิกษุโจทก์ฟ้องกันด้วยข้อหาเรื่องศีลวิบัติ อาจารย์วิบัติ ติกฺขวิบัติ หรืออาชีวีวิบัติ, การโจทก์การกล่าวหาเพื่อฟ้องร้องกัน การประท้วง ความเป็นผู้คล้อยตาม การทำความพยายามในการโจทก์ฟ้องร้อง การให้ความสำคัญต่อความพยายามในเรื่องนั้น^{๕๓} ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นลักษณะของการฟ้อง หรือเป็นโจทก์ฟ้องร้องกัน นอกจากนี้อนุวาทาธิกรณ์ยังมีองค์ประกอบของการฟ้องกันอยู่ ๕ ประการ คือ (๑) เรื่องที่เกิดขึ้นหรือข้อหา (ญัตติ) (๒) มีผู้ถูกกล่าวหา (๓) มีผู้กล่าวหา (๔) มีวัตถุพยาน คือสิ่งของที่อยู่ในที่เกิดเหตุหรือมีบุคคลอื่นที่จะพออ้างเป็นพยานได้ (๕) มีองค์การฝ่ายรับฟ้องและดำเนินการไต่สวนพิจารณาคดี คือสงฆ์ กล่าวคือเมื่อภิกษุไปพบเหตุการณ์ต่างๆ แล้วก็มักจะยกเอาเหตุการณ์เหล่านั้นขึ้นมาพูดคุยกู้บ้าง โพนทะนา ฟ้องต่อองค์การสงฆ์บ้าง ซึ่งบางเรื่องก็เป็นเรื่องดีบางเรื่องก็เป็นเรื่องที่ไม่ดี เป็นต้น เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ (ก) มีบทบัญญัติว่าสมาชิกทุกรูปในสังคมนหากพบเห็น ได้ยิน สงสัยรังเกียจในพฤติกรรมของภิกษุเพื่อนสมาชิกรูปใดต้องฟ้อง เพราะถือเป็นหน้าที่ ถ้าหากไม่ดำเนินการฟ้องปกปิดเรื่องนั้นไว้จะถือว่าเป็นความผิด^{๕๔} (ข) เป็นธรรมเนียมหรือวัฒนธรรมของอินเดียโบราณที่ถือว่าการฟ้องเป็นการตักเตือนผู้กระทำความผิดให้สำนึก^{๕๕}

^{๕๙} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๒/๓๕๔-๓๕๕, พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๓๒/๓๗๙.

^{๕๐} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๑/๓๕๔.

^{๕๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๕/๔๔.

^{๕๒} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๑/๓๕๔, พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๘-๑๙/๒๖๒-๒๖๓, ๓๒/๓๗๙.

^{๕๓} วิ. จู. (ไทย) ๖/๒๑๕/๒๔๕-๒๔๖, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๘/๕๒๘.

^{๕๔} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๘๔/๓๘๔.

^{๕๕} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๙/๕๓๘.

๓) อาบัติตาทิกรณ อาบัติตาทิกรณจัดเป็นกลุ่มปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดวินัยของภิกษุ ทั้งที่เป็นอาบัติหนักและอาบัติเบาซึ่งสงฆ์จะต้องดำเนินการชำระหรือแก้ไขปัญหานั้น คำว่า อาบัติตาทิกรณ หมายถึง อธิกรณคือการต้องอาบัติและการถูกปรับอาบัติ เป็นอธิกรณโดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำคือระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องออกจากอาบัตินั้นเสียด้วยการปลงอาบัติหรือการทำการเพื่อระงับอาบัติ ซึ่งเป็นกรรมวิธีที่ท่านบัญญัติไว้^{๕๖} หรือหมายถึง อธิกรณที่เกิดขึ้นจากการประพฤติดิตพระธรรมวินัยของพระภิกษุ ซึ่งจะต้องกระทำคือจะต้องปลดเปลื้องให้หมดไปโดยกระทำต่อหน้าภิกษุบ้างหรือจะต้องเข้าอยู่กรรมเพื่อแสดงเจตนาที่ออกจากอาบัตินั้นบ้าง อธิกรณที่สงฆ์จะพึงแก้ไขหรือกระทำคืนให้กับภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้นมีอยู่ ๒ ประเภทคือ (๑) อาบัติหนัก ได้แก่ อาบัติปาราชิก และอาบัติสังฆาทิเสส มีโทษตั้งแต่หมดความเป็นพระจนถึงมีโทษที่จะต้องอยู่ปริวาสกรรม (๒) อาบัติเบา หรืออาบัติเล็กน้อย ได้แก่ ฤกษ์จัจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎ พุพพาชิต เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วจะต้องแสดงคืนต่อบุคคลหรือคณะบุคคลก็ได้ ในอาบัติทั้ง ๒ ประเภทนั้นอาบัติหนักจัดเป็นอาบัติที่ต้องการลงโทษผู้ล่วงละเมิดไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่าง เรียกรวมอาบัตินี้ว่าเป็นสิลวิบัติ ส่วนอาบัติเบาเป็นโทษที่เกี่ยวข้องกับมารยาทหรือเป็นโทษที่ป้องกันความเป็นคนโหดร้าย เรียกว่าเป็นอาจารย์วิบัติ^{๕๗} จะเห็นได้ว่าการที่จะออกจากอาบัติได้จะต้องมีวิธีการซึ่งพระวินัยได้กำหนดไว้คือ (๑) ถ้าเป็นอาบัติหนัก ได้แก่ ปาราชิกจะต้องสละสมณเพศคือสึกอย่างเดียวจึงจะพ้น (๒) ถ้าเป็นอาบัติสังฆาทิเสสจะต้องอยู่ปริวาสและให้สงฆ์สวดมานัต ประพฤติวัตร ๖ ราตรี ก่อน เมื่อสงฆ์ให้อัพทานจึงจะถือว่าออกจากอาบัติได้ และ(๓) ถ้าเป็นอาบัติเล็กน้อยจะแสดงต่อสงฆ์หรือบุคคลคณะบุคคลก็พ้นได้ หรือจะสรุปลงๆ การออกอาบัตินั้นก็คือ (๑) ออกด้วยกาย (๒) ออกด้วยวาจา และ (๓) ออกด้วยกายและวาจา^{๕๘} หรือ (๑) ออกในท่ามกลางสงฆ์ ได้แก่อาบัติ ปาราชิก สังฆาทิเสส (๒) ออกในท่ามกลางคณะ ได้แก่ อาบัตินิสัคคียปาจิตตีย์ หรือปาจิตตีย์ (๓) ออกในท่ามกลางบุคคล ได้แก่อาบัติเล็กๆ อื่นๆ^{๕๙} เป็นต้น

๔) กิจจาธิกรณ หมายถึง กลุ่มปัญหาที่เป็นกิจที่สงฆ์จะพึงกระทำให้สำเร็จลงเพราะเป็นหน้าที่และเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องร่วมกันทำให้สำเร็จ คำว่า กิจจาธิกรณ หมายถึง กิจอันจะพึงกระทำด้วยการประชุมสงฆ์ ต่างโดย อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม ญัตติจตุตถกรรม^{๖๐} หรือ หมายถึง กิจที่สงฆ์พึงกระทำให้เสร็จสิ้นไป หรือกิจที่สงฆ์จะเข้าไประงับเหตุอันไม่งามอันจะก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นภายในซึ่งกิจนี้เรียกว่า นิคหกรรม ที่สงฆ์จะพึงข่มภิกษุบ้างคฤหัสถ์บ้างตามสมควรแก้ไข และเมื่อยอมสำนึกผิดสงฆ์จะต้องทำการระงับการลงนิคหกรรมเพื่อให้เขาสามารถที่จะเข้าไปอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ^{๖๑}

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๔๘.

^{๕๗} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๔/๔๕๔.

^{๕๘} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๒/๔๓๓.

^{๕๙} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๒/๔๒๒.

^{๖๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๔

^{๖๑} พระมหาอุทัย นิลโกสิย, “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

สรุปแล้ว ประเภทของความขัดแย้งในทัศนะพุทธศาสนามี ๒ ประเภท คือ (๑) ความขัดแย้งภายใน เป็นความขัดแย้งที่แฝงอยู่ในจิตใจใต้สำนึก ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มโนกรรม จะเป็นตัวชี้ นำ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ ที่จะเป็นไปตามอำนาจการชักนำของธรรมที่เป็นคุณสมบัติของจิต (เจตสิก) โดยเฉพาะกลุ่มกิเลสที่เป็นรากเหง้าของอกุศล ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยของปัญหาของความขัดแย้ง แกนกลางของความขัดแย้งที่ภุมมู เป็นที่อยู่ลึกที่สุด เพราะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุดมการณ์ ถ้าภุมมูนั้นประกอบไปด้วยอกุศลมูล ซึ่งก่อให้เกิดมิจฉาทิภุมมู ก็จะนำพาความขัดแย้งนั้นไปสู่ความรุนแรงได้ (๒) ความขัดแย้งภายนอก เป็นความขัดแย้งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด จะแจ้งทางด้านกายภาพ ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถมองเห็นได้ มีอยู่ ๒ ประการ คือ ความขัดแย้งในแง่พระธรรมกับความขัดแย้งในแง่พระวินัย ที่ท่านเรียกว่า อธิกรรม มี ๔ ประเภท คือ ๑) วิวาทาธิกรรม ๒) อนุวาทาธิกรรม ๓) อาปัตตาธิกรรม ๔) กิจจาธิกรรม

๒.๓ วิธีการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การบริหารความขัดแย้งที่ปรากฏทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ๒ วิธี ได้แก่ วิธีการบริหารความขัดแย้งภายใน กับวิธีการบริหารความขัดแย้งภายนอก

๒.๓.๑ วิธีการบริหารความขัดแย้งภายใน

คำว่า วิธีการบริหารความขัดแย้งภายใน หมายถึง การบริหารจัดการขัดแย้งภายในจิตใจ ก่อนที่จะแสดงผลออกมาทางภายนอก ดังที่กล่าวไว้ในประเด็นเรื่องปัญหาของความขัดแย้ง ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มอกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ และ ๒) กลุ่มปญจธรรม ได้แก่ ตณหา มานะ และทิภุมมู ซึ่งการที่จะขจัดปัญหาดังกล่าว ต้องหาวิธีการระงับหรือบริหารด้วยหลักแห่งการเจริญจิตภาวนา คือการศึกษารธรรม ๒ ประการคือสมถกัมมัฏฐานเป็นพื้นฐานในการศึกษา และวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นธรรมที่ควรเจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง หมายถึง เห็นแจ้งรูปนาม เห็นแจ้งไตรลักษณ์ เห็นแจ้งอริยสัจ เห็นแจ้งมรรค ผล นิพพาน การเจริญภาวนาหรือกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนามี ๒ วิธี คือ สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งปรากฏหลักฐานที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า ภิกษุควรเจริญธรรม ๒ ประการนี้ เพื่อสลัดความไม่ประมาท และเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ธรรม ๒ อย่างนั้น ได้แก่ สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑^{๖๒}

คำว่ากัมมัฏฐานนั้น หมายถึง ฐานะแห่งการงานหรือการปฏิบัติกิจในหน้าที่ดังปรากฏข้อความในสุกสูต^{๖๓} ที่กล่าวถึงสุภามาณฑุลถามพระพุทธเจ้าในเรื่องผลของฐานะแห่งการงานหรือการปฏิบัติกิจในหน้าที่ระหว่างของคฤหัสถ์ที่มีการเตรียมมาก มีกิจที่ต้องทำมากเป็นต้น กับของบรรพชิตที่มีการเตรียมน้อยมีกิจที่ต้องทำน้อยเป็นต้น อย่างไรก็ตามจะมีผลมากกว่ากัน พระพุทธองค์ตรัสว่าฐานะแห่งการงานหรือการปฏิบัติกิจในหน้าที่ของคฤหัสถ์ที่มีการเตรียมมากมีกิจที่ต้องทำมากเป็นต้น เมื่อเหตุปัจจัยสมบูรณ์ก็มีผลมาก แต่เมื่อเหตุปัจจัยไม่สมบูรณ์ก็มีผลน้อย ส่วนฐานะแห่งการงานหรือการปฏิบัติกิจในหน้าที่ของบรรพชิตถึงแม้จะมีการเตรียมน้อยมีกิจที่ต้องทำน้อยเป็นต้น แต่เมื่อเหตุปัจจัยสมบูรณ์ก็มีผลมาก เมื่อเหตุปัจจัยไม่สมบูรณ์ก็มีผลน้อย สำหรับกัมมัฏฐานที่

^{๖๒} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/๒๕/๓๕.

^{๖๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๓-๔๖๔/๔๕๔-๔๕๖.

เจริญสมถกัมมัฏฐานก็เพื่อทำจิตให้เข้าถึงฌาน นอกจากนี้ผู้เจริญสมถกัมมัฏฐาน จนสามารถทำฌาน ให้เกิดขึ้นแล้ว ยังจะได้รับผลพลอยได้คือความสามารถพิเศษ ซึ่งเรียกว่าอภิญญา ๕ อย่าง ได้แก่ (๑) แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ (๒) มีหูทิพย์ (๓) กำหนดรู้ใจคนอื่นได้ (๔) ระลึกชาติได้ (๕) มีตาทิพย์^{๗๓}

(๒) **วิปัสสนากัมมัฏฐาน** หมายถึง การฝึกจิตให้มีสติสัมปชัญญะรู้เท่าทันต่อปรากฏการณ์ทุกอย่างที่เข้าไปเกี่ยวข้องโดยไม่ตกเป็นทาสของปรากฏการณ์เหล่านั้น หรือการฝึกจิตให้มีสติสัมปชัญญะ รับรู้อารมณ์ตรงตามความเป็นจริง ไม่เข้าไปปรุงแต่งและยึดมั่นถือมั่นด้วยอำนาจอวิชชา ตัณหา อุปาทาน การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำลายกิเลสอันเป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ และนิสัยความเคยชินแบบปุถุชนที่รับรู้ต่อปรากฏการณ์ภายนอก โดยมีอนุสัยกิเลส เป็นตัวคอยกักขังอยู่ ทำให้การรับรู้ต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีอคติและบิดเบือนจากความจริง การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงมีหลักการปฏิบัติคือการพิจารณาสังเกตตนเองและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองทั้งภายในตัวและภายนอกตัวอย่างมีสติสัมปชัญญะ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่าการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานก็คือการเจริญปัญญา สำหรับอารมณ์ของวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคท่านรวบรวมอารมณ์หรือภูมิของวิปัสสนากัมมัฏฐานจากพระไตรปิฎกมาจัดไว้เป็น ๖ หมวด^{๗๔} คือ (๑) หมวดชั้น ๕^{๗๕} กองแห่งรูปธรรมและนามธรรม ๕ (๒) หมวดอายตนะ ๑๒^{๗๖} แขนงเชื่อมต่อระหว่างตัวเรากับสิ่งแวดล้อมภายนอก คืออายตนะภายใน ๖ ประการ (๓) หมวดธาตุ ๑๘^{๗๗} สิ่งที่ทรงสภาวะของตนเองตามที่เหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้นเป็นไปตามธรรมนิยาม (๔) หมวดอินทรีย์ ๒๒^{๗๘} คือสิ่งที่เป็นใหญ่ในการทำกิจของตน (๕) หมวดอริยสัจ ๔^{๗๙} คือความจริงอันประเสริฐ (๖) หมวดปฏิบัติจสมุปปาท ๑๒^{๘๐} คือการเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลาย เพราะอาศัยกันธรรมที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น

การบริหารความขัดแย้งในภายใน ก็คือการการเจริญภาวนาดังกล่าว สามารถที่จะระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในได้ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน คือการละ อุกุศลมูลทั้ง ๓ ประการจนถึงที่สุดคือการเป็นการถอนรากแห่งความขัดแย้งในภายในคืออุปปัญจธรรมได้ ซึ่งท่านเรียกว่า สันติสุขภายในคือการเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นบรมสุขนั่นเอง

^{๗๓} อภิญญาในพระไตรปิฎกมี ๖ ข้อ ข้อที่ ๖ คือ ญาณที่ทำให้สิ้นอาสวะไป จัดเป็นโลกุตตรอภิญญา ในที่นี้ยกมาเพียง ๕ ข้ออันเป็นโลกียอภิญญา มุ่งแสดงผลพลอยได้จากการเจริญสมถกัมมัฏฐานเท่านั้น. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๖/๒๕๖-๒๕๗, อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๒/๒๗๑-๒๗๒.

^{๗๔} วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๔๓๑/๘๒.

^{๗๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑/๑, วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๔๓๑/๘๒, สงคท. (ไทย) ๑/๔๕/๔๘.

^{๗๖} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๖๘/๘๕, วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๕๑๐/๑๒๕, สงคท. (ไทย) ๑/๔๕/๔๘.

^{๗๗} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๘๓/๑๐๒, วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๕๑๗/๑๒๙, สงคท. (ไทย) ๑/๔๕/๔๘.

^{๗๘} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๑๙/๑๔๕, วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๕๒๕/๑๓๖, สงคท. (ไทย) ๑/๑๘/๔๕.

^{๗๙} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๘๙/๑๑๗, วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๔๒๙/๑๓๙, สงคท. (ไทย) ๑/๔๖/๔๘.

^{๘๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๕/๑๖๑, วิสุทธิ. (ไทย) ๒/๕๗๐/๑๖๖, สงคท. (ไทย) ๑/๔/๕๐.

๒.๓.๒ วิธีการบริหารความขัดแย้งภายนอก

วิธีการบริหารความขัดแย้งภายนอก คือ การบริหารจัดการความทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นอันมีสาเหตุจากเรื่องที่มากระทบภายนอก ซึ่งมี ๒ วิธีการด้วยกัน คือ ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระธรรม และ ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย ดังนี้

๑. วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระธรรม

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการบริหารความขัดแย้งมีปรากฏตามพระสูตรที่พระองค์ตรัสสอนแก่ภิกษุสงฆ์และฆราวาสทั้งการลงมือปฏิบัติด้วยพระองค์เองหรือการยกอุททาหารณ์เปรียบเทียบจากชาติต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดศึกษาไว้ ๓ วิธี คือ ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักสันติวิธี ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการสร้างความสามัคคี และสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย และ ๓) วิธีการบริหารด้วยการถอนรากเหง้าของต้นเหตุ ทิฏฐิ และมานะ

๑.๑ วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักสันติวิธี คำว่า “สันติ” แปลว่า “ความสงบ” เป็นการบริหารความขัดแย้งด้วยความสงบในเชิงสังคมเป็นสันติภายนอก อันส่งผลให้เกิดสันติภายใน ดังปรากฏอุททาหารณ์ในชาติกตังต่อไปนี้

(๑) ฝันชนชาติก^{๘๑} ชาตินี้เน้นเรื่องราวที่เกี่ยวกับรุกขเทวดาและหมีซึ่งทะเลาะวิวาทกันครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ในที่สุดไม้ตะคร้อที่รุกขเทวดาอาศัยอยู่ก็กลายเป็นล้อเกวียน โดยมีหนึ่งหมีหุ้มล้อ โดยพระองค์ได้สรุปว่า

เพราะเหตุนี้ ตถาคตขอถวายพระพรมหาบพิตรทั้งหลาย ขอมหาบพิตรทั้งหลายทรงพระเจริญ トラบเท่าที่ทรงสมาคมกัน ณ สถานที่นี้ ขอทรงรื่นเริงบันเทิงพระทัย อย่าทรงวิวาทกัน อย่าทรงเป็นเหมือนหมีกับไม้ตะคร้อเลย

ขอมหาบพิตรทั้งหลายทรงสำเนียงถึงความสามัคคีนั้น ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญแล้ว บุคคลผู้ยินดีแล้วในความสามัคคี ดำรงอยู่ในธรรม ย่อมไม่เสื่อมจากนิพพานอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ^{๘๒}

(๒) ทุททุทายชาติก^{๘๓} ชาตินี้เน้นเรื่องราวของกระต่ายที่นอนอยู่ใต้ต้นมะตูม ในขณะที่นอนหลับนั้น ผลมะตูมสุกได้ล่นลงไปถูกใบตาล จึงเข้าใจว่า แผ่นดินถล่ม จึงส่งสัญญาณให้กระต่ายตัว และสัตว์อื่น ๆ ได้รับรู้ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ สัตว์ทั้งหลายพากันวิ่งหนี และบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก พระองค์จึงสรุปว่า

พวกคนโง่เขลายังไม่ทันรู้เรื่องแจ่มแจ้ง ฟังคนอื่นโจษขาน ก็พากันตื่นตระหนก พวกเขาเชื่อคนอื่นง่าย

^{๘๑} คุรยละเอียดใน พุ.ชา.เตรสก. (ไทย) ๒๗/๑๔-๒๖/๓๙๘-๔๐๐, พุ.ชา.อ. ๖/๔๗๕/๑๔๔-๑๔๘.

^{๘๒} พุ.ชา.เตรสก. (ไทย) ๒๗/๒๖/๔๐๐.

^{๘๓} คุรยละเอียดใน พุ.ชา.จตุกก. (ไทย) ๒๗/๘๕-๘๘/๑๗๖, พุ.ชา.อ. ๔/๓๒๒/๒๗๙-๒๘๓.

ส่วนคนเหล่านี้เป็นนักปราชญ์ เทียบพร้อมด้วยศีลและ
ปัญญา ยินดีในความสงบ และเว้นไกลจากการกระทำชั่ว คน
เหล่านั้นหาเชื่อคนอื่นง่ายไม่^{๘๔}

(๓) ลมุกกิกชาดก^{๘๕} ชาดกนี้เน้นเรื่องราวของความบาดหมางระหว่างช่างกับนกไส้ ที่
ช่างได้ฆ่าลูกของเธอตาย เธอจึงแกล้งทำดีกับกา แมลงวันและกบเพื่อให้กาเจาะตาช่าง แมลงวันเข้าไป
ไขไส้ และกบไปยืนรองที่ปากเหวเพื่อให้ช่างตกไปตาย พระองค์จึงสรุปว่า

ท่านจงดูกา นางนกไส้ กบ และแมลงวันหัวเขียวสัตว์
เหล่านี้ได้ฆ่าช่างแล้ว จงดูการจองเวรของคนคู่เวรทั้งหลาย
เพราะฉะนั้น พวกเธออย่าก่อเวรกับใคร ๆ แม้กับคนไม่เป็นที่
รักเลย^{๘๖}

พระสูตรทั้ง ๓ นี้ เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงโทษของการทะเลาะ
วิวาท และประโยชน์ของการสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคม ซึ่งจัดอยู่ในประเภทของสันติภายใน
เป็นความสุขสงบที่เกิดขึ้นจากการเป็นผู้มีจิตสงบ

**๑.๒ วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการสร้างความสามัคคี และสมานฉันท์ให้
เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย** ความสามัคคีเป็นเหตุให้งานสัมฤทธิ์ผล ดังอุทาหรณ์ในชาดกดังต่อไปนี้

(๑) รุกขชาดก^{๘๗} ชาดกนี้ชี้ให้เห็นถึงเทวดาสองกลุ่ม คือกลุ่มที่พากันไปอาศัยอยู่ใน
ป่าร้างที่ประสานกันแน่น กับกลุ่มที่พากันไปอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ที่ตั้งอยู่ต้นเดียว เมื่อพายุเกิดขึ้นได้
ทำลายต้นไม้ใหญ่ที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวล้มลง แต่ลมพายุไม่สามารถที่จะทำลายป่าร้างที่เกาะประสานกันอยู่
เป็นกลุ่มเดียวกันได้ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงสรุปว่า”มหาบพิตรทั้งหลาย ท่านทั้งหลายได้นามว่าเป็น
ญาติกัน ควรจะสมัครสมานสามัคคีร่วมใจกัน เพราะว่า เมื่อญาติทั้งหลายยังสามัคคีกันอยู่ หมู่
ปัจฉามิตร (ข้าศึก) ย่อมไม่มีโอกาส”

(๒) วัฏฏกชาดก^{๘๘} ชาดกนี้ชี้ให้เห็นถึงกรณีที่ดินกระจาบแก่งแย่งกัน และอวดดีว่า
ตัวเองเก่ง จึงทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ และทำให้นายพรานจับได้ทั้งฝูง ด้วยเหตุนี้พระองค์จึง
สรุปว่า “ดูก่อนมหาราชทั้งหลาย เมื่อฝูงนกกระจาบพร้อมเพรียงกันอยู่ นายพรานก็ไม่อาจหาช่องทำ
ร้ายได้ ต่อเมื่อใดฝูงนกกระจาบเกิดการแก่งแย่งขึ้น เมื่อนั้น บุตรนายพรานคนหนึ่งจึงทำลายเอานก
กระจาบเหล่านั้นไปเสีย”

พระสูตรหรือชาดกที่ยกมาทั้ง ๒ ชาดกนี้ เป็นอุทาหรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นมา
ชี้แจง เพื่อให้เห็นถึงโทษของการทะเลาะเบาะแว้งกัน ก่อให้เกิดพลังอำนาจแม้จะเป็นเทวดาที่มีฤทธิ์ ก็

^{๘๔} พุ.ชา.จตุกก. (ไทย) ๒๗/๘๘/๑๗๖.

^{๘๕} ตูรายละเอียดใน พุ.ชา.ปญจก. (ไทย) ๒๗/๓๙-๔๓/๒๐๖-๒๐๗, พุ.ชา.อ. ๔/๓๕๗/๓๘๙-๓๙๒.

^{๘๖} พุ.ชา.ปญจก. (ไทย) ๒๗/๓๙-๔๓/๒๐๖-๒๐๗.

^{๘๗} พุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๑๑๘/๔๘, ตูรายละเอียดใน พุ.ชา.อ. ๒/๗๔/๑๑๘-๑๒๐

^{๘๘} พุ.ชา.อ. ๒/๑๑๘/๒๖๐

ไม่สามารถทานอำนาจพายุได้ เหตุขาดความสามัคคีนั่นเอง ซึ่งเป้าหมายของพระสูตรนี้เป็นการเสริมสร้าง “สันติภายนอก”

๑.๓. วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการถอนรากเหง้าของตัณหา ทิฏฐิ และมานะ
การสร้างความสุขที่แท้จริงคือการเว้นจากความขัดแย้งอย่างเด็ดขาด เป็นการตัดกิเลสที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้แก่ ตัณหา ทิฏฐิ และมานะลงได้ ดังความในอรรถกถาพุทธสูตร^{๘๙} พระสูตรดังกล่าวทำให้เห็นว่า การทะเลาะวิวาทไม่ได้เกิดผลดีแก่บุคคลใด และยังคงส่งผลให้เกิดภัยต่าง ๆ ที่มาของภัยก็คือ “ตัณหา และทิฏฐิ” อันทำให้หมู่ชนโกรธเคืองกันและกัน ฉะนั้น มุนีย่อมไม่กล่าวยกย่องตนในบุคคลที่เสมอกัน ผู้ต่ำกว่า ผู้สูงกว่า มุนีนั่นเป็นผู้สงบปราศจากความตระหนี่ ย่อมไม่ยึดมั่นถือมั่น ดังความในพระสูตรตอนท้ายว่า

กิเลสเครื่องกังวลว่า สิ่งนี้ของเรา หรือสิ่งนี้ของคนอื่น ไม่มีแก่ผู้ใด
ผู้นั้น เมื่อไม่ได้ความยึดถือว่า เป็นของเรา ย่อมไม่เศร้าโศกกว่า สิ่งของ
ของเราไม่มี

บุคคลเป็นผู้ไม่ริษยา ไม่ติดใจ ไม่หวั่นไหว สม่่าเสมอในอายตนะ
ทั้งปวง เราถูกถามถึงบุคคลผู้ไม่หวั่นไหว จึงบอกอานิสงส์นั้น

อภิสังขารไร ๆ ไม่มีแก่ผู้ไม่หวั่นไหว รู้แจ่มแจ้ง เขางดเว้นแล้ว
จากการปรารถนาอภิสังขาร ย่อมมองเห็นความปลอดภัยโปร่งในที่ทั้งปวง

มุนีย่อมไม่กล่าวถึงตนในหมู่ชนที่เสมอกัน ด้อยกว่า (หรือ) เลิศกว่า
เลย มุนีนั่นเป็นผู้สงบ คลายความตระหนี่ ไม่ยึดถือ ไม่สลัดทิ้ง^{๙๐}

นอกจากนี้ ควรที่เราจะศึกษาวิธีการหรือกลยุทธ์ที่พระพุทธเจ้า ทรงใช้เพื่อดำเนินการจัดการกับความขัดแย้งจนบรรลุผลสำเร็จ ดังที่พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ได้เสนอไว้ ๒ ประการ^{๙๑} ดังนี้ (ก) การใช้วิธีการเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินกลยุทธ์ ๒ วิธีคือ (๑) การเผชิญหน้ากับคู่กรณี ทั้งสองฝ่าย และ (๒) การโน้มน้าว (ข) ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการจัดการความขัดแย้งบรรลุผลสำเร็จ เกิดจากปัจจัยที่สำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ (๑) สร้างความสัมพันธ์กับคู่กรณี (๒) การสร้างความเชื่อมั่น และความร่วมมือจากคู่กรณี

ฉะนั้น วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระธรรม มี ๓ ประการ คือ ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักสันติวิธี ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการสร้างความสามัคคี และสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย และ ๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการถอนรากเหง้าของตัณหา ทิฏฐิ และมานะ เมื่อระงับได้แล้วย่อมก่อให้เกิดความสามัคคี อันจะเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล และพร้อมที่จะแบ่งปันความต้องการ ความรัก และความเข้าใจระหว่างกันและกัน อันส่งผลให้เกิดสังคมแห่งสันติได้

^{๘๙} ดูรายละเอียดใน พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๙๔๒ -๙๖๑ /๗๒๖-๗๒๙.

^{๙๐} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๙๕๘ -๙๖๑/๗๒๙.

^{๙๑} ดูรายละเอียดใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาซ้าง จ.เชียงใหม่”, หน้า ๑๐๐ - ๑๐๑.

๒. วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย

การบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย คือ อธิกรณสมณะ คำว่า อธิกรณสมณะ มาจากการประสมของคำว่า อธิกรณ แปลว่า ปัญหาหรือเหตุ คดีความ หรือ เรื่องที่เกิดขึ้นในสงฆ์เป็นสิ่งที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ^{๙๒} และคำว่า สมณะ แปลว่า ระวัง การทำให้สงบ รวมกันเป็นอธิกรณสมณะ แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องระงับอธิกรณหรือวิธีการระงับอธิกรณ^{๙๓} หรือ วิธีดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ^{๙๔} หรือกระบวนการในการแก้ปัญหา^{๙๕} หรือวิธีการที่จะดำเนินการเพื่อทำกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมให้สำเร็จลุล่วงไปตามความประสงค์ หากมุ่งอธิบายถึงคำที่เป็นองค์ประกอบของอธิกรณสมณะ คือ สมณะ หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องสงบระงับ หรือ กระบวนการในการแก้ปัญหาทำให้ปัญหาสงบหรือจบสิ้นลง เช่นเดียวกับคำอื่น ๆ ที่นำคำนี้ไปประกอบก็จะมีคามหมายว่าสงบระงับเหมือนกัน เช่น สมถภาวนา หมายถึง อุบายในการบำเพ็ญความดีด้วยการทำให้สงบระงับหรือการทำใจที่ว่างวุ่นวายให้สงบ^{๙๖} ดังนั้น เมื่อพิจารณาเฉพาะคำว่าอธิกรณสมณะ จึงหมายถึง วิธีการหรือกระบวนการในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้สงบระงับลงด้วยดี สำหรับอธิกรณสมณวิธีถือเป็นกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนามี ๗ ประการ^{๙๗} คือ

๑) **สัมมุขาวินัย** หมายถึง ระเบียบอันพึงทำในที่พร้อมหน้า, วิธีระงับต่อหน้า ได้แก่ การระงับอธิกรณในที่พร้อมหน้าวัตถุหรือบุคคล เหตุการณ์^{๙๘} โดยการที่จะทำอธิกรณทั้ง ๔ ให้สงบระงับลงได้ ภิกษุจะต้องประชุมกันและพิจารณาโทษตามกระบวนการอันเป็นธรรม โดยคำว่า สัมมุขา แปลว่า พร้อมหน้า ในที่นี้มุ่งถึงวิธีแก้อธิกรณที่จะต้องทำต่อหน้าที่ประชุม^{๙๙} ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ

๑.๑) **พร้อมหน้าพระธรรมวินัย** หมายถึง การระงับอธิกรณจะต้องนำเอาพระธรรมวินัย และนวัคคัสตฤศาสน์ ที่เป็นหลักสำหรับระงับอธิกรณมาใช้โดยครบถ้วน คือตัดสินด้วยความถูกต้องตามพระธรรมวินัย^{๑๐๐} หมายความว่าในการตัดสินคดีหรืออธิกรณจะต้องคำนึงถึงพระธรรมอันได้แก่ นวัคคัสตฤศาสน์ คือเรื่องราวทั้งหมดที่เป็นคำสอนของพระพุทธองค์อันรวมอยู่ในพระไตรปิฎกมาอ้างอิงและสอบทาน กล่าวคือ จะต้องตรวจสอบทั้งส่วนที่เป็นอาชีวะอันบริสุทธิ์ และปาฏิโมกข์อันเป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติของเหล่าภิกษุมาเป็นเกณฑ์ตัดสินด้วย จะยึดเอาเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งมาเป็นเกณฑ์ไม่ได้ เพราะพระธรรมวินัยจะครอบคลุมไปทุกส่วนของวิถีชีวิตหรือสิกขาชีพอันงดงามของภิกษุ

^{๙๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๐๗.

^{๙๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/(๓๖).

^{๙๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๖๓.

^{๙๕} วิ.มหา. (ไทย) ๒/(๓๖).

^{๙๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๑.

^{๙๗} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๕/๓๖๙, วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๕-๒๑๒/๒๙๕-๒๙๖.

^{๙๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๕/๒๙๕-๒๙๖.

^{๙๙} วิ.ป. (ไทย) ๘๓๔๘-๓๔๙/๕๓๐.

^{๑๐๐} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๕/๒๙๕-๒๙๖.

๑.๒) พร้อมหน้าบุคคล หมายถึง การพิจารณาตัดสินคดีความ (อภีกรรม) จะต้องตัดสินต่อหน้าคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายพยานและโจทก์และจำเลยพร้อมทั้งเรื่องที่เกิดขึ้นด้วย เช่น คู่กรณีมาพร้อมหน้ากัน ซึ่งจะนำไปใช้ในกรณีวิวาทาธิกรรม และอนุวาทาธิกรรม^{๑๐๑} โดยทั้ง ๒ อภีกรรมจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการก่อการทะเลาะวิวาทของบุคคลทั้ง ๒ ฝ่าย โดยทั้งคู่จะต้องมายืนยันข้อมูลอันเป็นจริงต่อหน้าสงฆ์เพราะหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาเพื่อพิสูจน์ตัวเอง การที่จะตัดสินอภีกรรมในเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นก็จะเป็นโมฆะคือไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

๑.๓) พร้อมหน้าวัตถุ หมายถึง การยกเรื่องที่เกิดขึ้นพิจารณาวินิจฉัย เช่น คำกล่าวหาของโจทก์เพื่อเริ่มเรื่องในกรณีอนุวาทาธิกรรม และข้อวิวาทเรื่องพระธรรมวินัย อาบัติ ไม่เป็นอาบัติ เป็นต้น จากนั้นก็ต้องนำเรื่องดังกล่าวไปสอบสวนและวินิจฉัยว่า ใครผิดใครถูกหรือใครพูดจริงใครพูดเท็จ

๑.๔) พร้อมหน้าสงฆ์ หมายถึง การตัดสินหรือระงับอภีกรรมนั้นจะต้องนำมาตัดสินต่อหน้าคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ตัดสิน โดยสงฆ์จะต้องเป็นคณะที่ได้รับมอบฉันทะและปารีสุทธิสัจจากสมาชิกในสังคมแล้ว และจะต้องมีจำนวนครบองค์สงฆ์ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย^{๑๐๒} และอีกความหมายหนึ่งคือคำว่าพร้อมหน้าสงฆ์หมายถึงการที่สมาชิกราบตามจำนวนที่บัญญัติไว้ในพระวินัย (The full assembly) พร้อมทั้งจะพิจารณาอภีกรรมได้

กล่าวคือเมื่อกรรมใดก็ตามเกิดขึ้นแล้วสงฆ์พิจารณาเห็นว่า เป็นกรรมที่จะต้องมีการแก้ไขให้ยุติลงและสามารถนำวิธีการนี้ไปใช้ได้ สงฆ์ก็จะประชุมกันและนำอภีกรรมนั้นเข้าพิจารณาพร้อมหน้าพระธรรมวินัย และพร้อมหน้าสงฆ์ซึ่งวิธีการนี้เรียกว่า สัมมุขาวินัย สำหรับมูลเหตุในการบัญญัติวิธีการนี้ก็คือกรณีพระภิกษุฉัพพัคคีย์ได้พากันลงปัพพาชนียกรรม หรือนิคคหกรรมข้ออื่นๆ แก้ภิกษุหลายรูปโดยไม่ได้กระทำในที่พร้อมหน้า ทำให้หมู่ภิกษุที่ถูกลงนิคคหกรรมไปพอนทนา พระพุทธองค์จึงทรงมีพุทธบัญญัติให้สงฆ์ลงนิคคหกรรมในที่พร้อมหน้าโดยเรียกวิธีนี้ว่า สัมมุขาวินัย^{๑๐๓}

๒) สติวินัย หมายถึง วิธีระงับอนุวาทาธิกรรมที่ยกเอาสติเป็นหลัก ได้แก่ กิริยาที่สงฆ์สวดประกาศรับรู้ร่วมกันว่าพระอรหันต์เป็นผู้มีสติสมบูรณ์ ในกรณีที่มีผู้โจทก์ท่านด้วยสี่ลิวบัติ^{๑๐๔} เช่น เมื่อภิกษุรูปใดรูปหนึ่งถูกกล่าวหาด้วยสี่ลิวบัติ คืออาบัติปาราชิก เมื่อภิกษุสอบถามท่านว่า ท่านรู้ตัวไหมว่าต้องอาบัติชื่อนี้ ถ้าท่านตอบว่าไม่รู้ ไม่เห็นไม่ได้ทำ เมื่อท่านตอบว่าไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ได้ทำ สงฆ์ก็ต้องประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่าท่านเป็นผู้ที่มีสติสมบูรณ์ไม่ได้ทำผิดตามที่ถูกกล่าวหาและป้องกันมิให้ภิกษุรื้อป้อนโจทก์ท่านด้วยเรื่องอาบัติชั่วหยาบต่างๆ ซึ่งเหตุผลที่ทรงบัญญัติวิธีการแก้ไขแบบนี้ก็เพราะ ทรงปรารถนาเหตุที่พระทัฬหฬลบุตรถูกภิกษุฉัพพัคคีย์กล่าวหาว่าเสพเมถุนกับภิกษุณีเมตติยาเป็นเหตุให้มีการไต่สวนจนพบว่าพระทัฬหฬลบุตรไม่มีความผิดจากนั้นสงฆ์จึงได้สวดประกาศให้สงฆ์รับรู้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์^{๑๐๕} และพระพุทธองค์ก็ได้ทรงมีพุทธบัญญัติเอาไว้ว่า

^{๑๐๑} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๒๔-๒๒๕/๓๔๒-๓๔๓.

^{๑๐๒} วิ.มท. (ไทย) ๕/๓๘๘/๒๗๖.

^{๑๐๓} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๕/๒๙๕, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๙-๓๕๐/๕๓๐.

^{๑๐๔} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๙-๑๙๕/๓๐๐-๓๐๙.

^{๑๐๕} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๘๙/๓๐๔.

ภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยนี้ ภิกษุยอมกล่าวหาภิกษุด้วยอาบัติชั่วหยาบเห็นปานนี้ คือปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก ว่าท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือว่า ท่านต้องอาบัติเห็นปานนี้คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก เมื่อเป็นเช่นนี้ สงฆ์พึงให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้น^{๑๐๖}

จากข้อความที่ยกมากล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการให้สติวินัยใช้ได้กับ อนุวาทาธิกรณ์ คือ มีการกล่าวโจทก์กันด้วยอาบัติเพื่อเป็นการรับรองความบริสุทธิ์ของพระอรหันต์ ดังนั้น สงฆ์ผู้ระงับอธิกรณ์พึงให้สติวินัยและสวดรับรองประกาศแก่สงฆ์ให้ทราบเพื่อจะได้ไม่ต้องโจทก์ อาบัติแก่ภิกษุรูปนั้นอีก

๓) อมูหวิณัย คำว่า อมูหวิณัย หมายถึง วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์โดยยกประโยชน์ ให้แก่ภิกษุที่หายเป็นบ้าแล้ว ในกรณีที่มีผู้โจทก์ภิกษุผู้ต้องด้วยอาบัติในขณะที่เป็นบ้า เมื่อท่านหายบ้า แล้วสงฆ์ก็จะสวดประกาศเพื่อไม่ให้ใด ๆ โจทก์ท่านด้วยเรื่องที่ต้องอาบัตินั้นอีก^{๑๐๗} สำหรับมูลเหตุที่ ทรงบัญญัติวิธีการนี้ก็เพราะในสมัยพุทธกาลได้มีภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่าคัคคะ เป็นบ้าวิกลจริตได้กระทำการ ล่วงละเมิดอาบัติน้อยใหญ่นานปีประการ เมื่อเธอหายบ้าแล้วสงฆ์ก็ยังฟ้องท่านด้วยอาบัติเหล่านั้น ทั้งนี้เพราะมีพุทธบัญญัติว่า ภิกษุไม่มีสติหรือวิกลจริตนั้นกระทำการใด ๆ ลงไปในขณะนั้นถือว่าไม่ต้อง อาบัติใด ๆ^{๑๐๘}

๔) ปฎิญาตกรรมะ หมายถึง วิธีการระงับอาปตตาทิกรณ์โดยการปรับอาบัติตามคำ รับสารภาพของภิกษุผู้ต้องอาบัติ ในกระบวนการระงับอธิกรณ์โดยวิธีนี้เราสามารถแบ่งได้เป็น ๒ กรณี คือ (๑) กรณีที่ผู้ต้องอาบัติ ต้องการเปิดเผยอาบัติตนเองโดยไม่ต้องมีผู้กล่าวหา โดยถือว่าการกระทำ เช่นนั้นเป็นความสมัครใจของท่านเอง ในกรณีนี้ไม่จำเป็นที่จะต้องมิฉะนั้นผู้พิจารณาสอบสวน^{๑๐๙} จะ เห็นว่าการระงับอธิกรณ์เช่นนี้เป็นการตั้งใจของผู้ต้องอาบัติมิได้ถูกโจทก์จากภิกษุรูปอื่น ๆ ดังนั้น การแสดงอาบัติ จึงจัดได้ว่าเป็นปฎิญาตกรรมะอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการยินยอมหรือตั้งใจ และเป็น การรับผิดชอบในการกระทำของตน (๒) กรณีที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วไม่กล้าแสดงความผิด และมีผู้โจทก์ฟ้อง ว่าการกระทำของท่านเป็นการละเมิดอาบัติข้อใดข้อหนึ่ง ในกรณีนี้ก็จัดเป็นอนุวาทาธิกรณ์ชนิดหนึ่ง ที่ จะต้องมิสงฆ์มาพิจารณา เมื่อกระทำพร้อมหน้าว่าตฤพยานต่างๆ แล้วภิกษุผู้ต้องอาบัติจำนนด้วย หลักฐานหรือสำนึกผิดรับสารภาพว่าตนเองต้องอาบัติข้อนั้นข้อนี้ สงฆ์ก็จะยึดเอาคำรับสารภาพนั้นใน การปรับอาบัติท่าน

๕) ตัสสปายสิกา หมายถึง วิธีการระงับอนุวาทาธิกรณ์โดยการตดสินลงโทษ ผู้กระทำผิด (ที่ไม่รับผิดชอบ) เมื่อสงฆ์พิจารณาตามหลักฐานพยานแล้วกล่าวกลบเกลื่อนหรือแสดงอาการที่ พระวินัยธรและสงฆ์จับได้ว่าไม่ให้ความร่วมมือซึ่งมีลักษณะดังนี้ (๑) พูดว่าไม่เห็นในสิ่ง ที่ไม่ได้เห็น

^{๑๐๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๔/๕๓.

^{๑๐๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๐/๓๖.

^{๑๐๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๔๖/๓๔๐.

^{๑๐๙} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๑/๕๗.

(๒) พูดว่าได้ฟังในสิ่งที่ตนเองไม่ได้ฟัง (๓) พูดว่าได้ทราบในสิ่งที่ตนเองไม่ได้ทราบ (๔) พูดว่าได้รู้ในสิ่งที่ตนเองไม่รู้^{๑๑๐} ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมทำให้การดำเนินการพิจารณาอิทธิกรณเป็นไปด้วยความลำบาก ดังนั้น สงฆ์จึงจะต้องลงโทษด้วยเกณฑ์การลงโทษ ๒ ประการ คือ (๑) เพิ่มโทษแก่ภิกษุผู้ประพฤตินิดซ้ำอีก (๒) ตัดสินลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยที่ให้การวกไปวนมา รับบ้างปฏิเสธบ้าง เมื่อภิกษุถูกฟ้อง สงฆ์กำลังสอบสวนกลับให้การวกไปวนมา รับบ้างปฏิเสธบ้าง เมื่อสงฆ์สอบสวนแล้วได้ข้อสรุปว่ามีความผิดจริงก็ต้องลงโทษเพิ่มในฐานะที่ให้การสับสนอันแสดงถึงความไม่เคารพสงฆ์ด้วย สำหรับมูลเหตุในเรื่องนี้ก็คือกรณีของพระอุปัชฌาย์ที่ถูกซักถามในท่ามกลางสงฆ์ในข้อหาว่าท่านต้องอาบัติอะไรกลับไม่ยอมรับโดยดีแต่พูดจาวกไปวนมา เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบจึงได้ตำหนิและทรงบัญญัติให้สงฆ์ปรับโทษท่านที่ไม่ให้การตามความเป็นจริง^{๑๑๑}

๖) เภยยสิกขา ในสมัยพุทธกาลภิกษุหลายรูปได้ทะเลาะวิวาทบาดหมางโต้ตอบต่อกันอยู่มีการแบ่งเป็นฝ่ายจนไม่อาจจะระงับการทะเลาะนี้ลงได้ พระพุทธองค์จึงได้ทรงบัญญัติวิธีแก้ไขที่ชื่อว่า เภยยสิกขาให้สงฆ์นำไปใช้แก้ไขปัญหา^{๑๑๒} โดยคำว่า เภยยสิกขา หมายถึง วิธีระงับวิวาทอิทธิกรณ โดยการตัดสินตามเสียงข้างมาก^{๑๑๓} หมายความว่าเมื่ออิทธิกรณอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นในวัดแห่งแล้ว สงฆ์ภายในวัดนั้นไม่อาจจะตัดสินได้ว่าฝ่ายใดถูกหรือผิด เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีบริวารที่ให้การสนับสนุนเป็นจำนวนมาก และไม่ยอมรับคำตัดสิน เพราะถ้าสงฆ์ตัดสินให้คุณโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็อาจจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนได้ เพื่อที่จะแก้ปัญหาก็ต้องเดินทางไปยังสถานที่ (วัด) ที่มีจำนวนภิกษุมากกว่า คือมากกว่าโจทก์และจำเลย และให้ภิกษุเหล่านั้นมาประชุมกัน เมื่อประชุมกันแล้ว ให้ยกเรื่อง (อิทธิกรณ) ที่เกิดขึ้นพิจารณาในท่ามกลางสงฆ์โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก^{๑๑๔} จากนั้นก็ทำการเลือกพระภิกษุรูปหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้จับสลากเพื่อหาคะแนนสนับสนุนในแต่ละฝ่ายโดยการจับสลากนั้นมีอยู่ ๓ วิธี คือ (๑)แบบปกปิด (๒)แบบกระชิบ และ (๓) แบบเปิดเผย^{๑๑๕} ซึ่งการจะเลือกการจับสลากวิธีใดนั้นก็พิจารณาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเกณฑ์ เมื่อได้คะแนนอย่างใดก็จะนำเข้าไปประชุมสงฆ์เพื่อสวดประกาศให้ทุกฝ่ายยอมรับ^{๑๑๖}

๗) ตินวัตถการกวินัย หมายถึง วิธีการระงับอาบัติตติกรณโดยการให้ทั้ง ๒ ฝ่ายประนีประนอมกัน โดยคำว่า ตินวัตถการกวินัย หมายถึง การกลบไว้ด้วยหญ้า ดังนั้น การระงับอิทธิกรณวิธีนี้จึงมุ่งที่จะให้ทั้ง ๒ ฝ่ายประนีประนอม ยอมความกัน ซึ่งพระพุทธองค์ทรงอธิบายว่า เมื่อภิกษุ ๒ ฝ่ายได้วิวาทโต้เถียงกันด้วยเรื่องที่จะนำไปสู่การทะเลาะแบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย และสงฆ์ได้เรียกทั้ง ๒ ฝ่ายมาประชุมกัน เพื่อไกล่เกลี่ยเรื่องราวต่าง ๆ พร้อมทั้งชี้แจงให้เข้าใจ เมื่อทั้ง ๒ ฝ่ายเข้าใจดี

^{๑๑๐} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๐/๓๖๘, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๓๖๙-๓๗๐, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๐๖, อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๐/๓๖๘, ๒๕๒/๓๖๙, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๙๓/๕๙๐.

^{๑๑๑} วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๐๕/๓๒๐.

^{๑๑๒} วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๐๒/๓๑๘.

^{๑๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๖๓.

^{๑๑๔} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๔๘/๕๕-๕๖, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๓/๔๓๘.

^{๑๑๕} วิ.ป. (ไทย) ๘๓๒๒/๔๓๘.

^{๑๑๖} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๔๘/๓๕.

แล้วจากนั้นก็ให้หัวหน้ากลุ่มของทั้ง ๒ ฝ่ายออกมากล่าวคำขอโทษและรับสารภาพความผิดต่อหน้าสงฆ์ว่า

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า กรรมอันไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก เราทั้งหลายในที่นี้ผู้เกิดการบาดหมางกัน เกิดการทะเลาะกัน วิวาทกันอยู่ ได้ประพடுத்தดวงละเมิดได้พูดล่วงเกินแล้ว ถ้าความพรั่งพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านเหล่านี้ และของตน ยกเว้นอาบัติที่ไม่มีโทษหยาบคาย และอาบัติที่มีความพัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยติณวัตถการกวินัยในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านเหล่านี้ และเพื่อประโยชน์แก่ตน^{๑๑๗}

จะเห็นว่า กรณีเช่นนี้เป็นการส่งตัวแทนออกมาแสดงอาบัติแก่สงฆ์ ซึ่งเป็นการออกมารับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนกับคณะได้กระทำลงไปโดยที่ไม่ได้รู้สึกว่ายฝ่ายตนหรืออีกฝ่ายมีความผิดการประนีประนอมนี้ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันเมื่อสารภาพความผิดต่อสงฆ์แล้วเรื่องที่บาดหมางก็จบ

เมื่อกล่าวถึงภาพรวมของอิทธิพลสมณะ ๗ ประการดังกล่าว พบว่า การออกแบบมีเป้าหมายเพื่อป้องกันอิทธิพลที่จะเกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้น และเกิดขึ้นแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การออกแบบรูปแบบของการระงับแต่ละชุดวิธีนั้น มุ่งตรงไปที่เป้าหมายใหญ่นั้นก็คือ ความสันติแห่งสังคมสงฆ์ คำว่า “สันติ” ในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึง ภาวะที่ไร้ความขัดแย้ง ดังจะเห็นได้จากที่มาของการนำเสนอสาเหตุของวิวาทาธิกรณ ที่เป็นไปได้ทั้งแรงบวกและแรงลบ แต่ปัญหาคือ ทำอย่างไร ความขัดแย้งเหล่านั้น จะไม่นำไปสู่ความรุนแรงจนทำให้สงฆ์ไกลหล รื้อระเบียบ อันจะก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ ซึ่งเอกภาพที่พระองค์ทรงเน้นในบริบทนี้คือ สังฆสามัคคี การมุ่งเน้นให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งสังฆสามัคคี ประหนึ่งน้ำกับน้ำมันนั้น เหตุผลสำคัญเพื่อสร้างสันติภายนอก แล้วใช้สันติภายนอกเป็นตัวรองรับ หรือเครื่องมือสำคัญในการทำให้สันติภายในบังเกิดขึ้นตามแนวของศีล สมาธิ และปัญญา แล้วอะไรเล่าเป็นปัจจัยสำคัญ หรือเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งในการที่จะทำให้สันติภายนอกปรากฏมีเพื่อระงับ หรือยับยั้งสถานการณ์ที่ไม่สันติในหมู่สงฆ์

ฉะนั้น วิธีการบริหารความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยสรุปมี ๒ ประการ คือ ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในภายใน ก็คือการการเจริญภาวนาดังกล่าว สามารถที่จะระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในได้ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน คือการละ อุกุศลมูลทั้ง ๓ ประการจนถึงที่สุดคือการเป็นการถอนรากแห่งความขัดแย้งภายในคือปัญจธรรมได้ ซึ่งท่านเรียกว่า สันติสุขภายในคือการเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นบรมสุขนั่นเอง และ ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งภายนอก ซึ่งมีอยู่ ๒ วิธีหลัก ๆ คือ (๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระธรรม มี ๓ ประการ คือ (๑.๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักสันติวิธี (๑.๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการสร้างความสามัคคีและสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย และ (๑.๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการถอนรากเหง้าของตัณหา ทิฏฐิ และมานะ เมื่อระงับได้แล้วย่อมก่อให้เกิดความสามัคคี อันจะเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล และพร้อมที่จะแบ่งปันความต้องการ ความรัก และความเข้าใจระหว่างกันและกัน อันส่งผลให้เกิดสังคมแห่งสันติได้

^{๑๑๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๓/๕๘-๕๙, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๘/๕๒๘, ๘/๓๐๘/๔๐๘-๔๐๙.

และ (๒) การบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย คือ อธิกรณสมณะ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เพื่อเป็นข้อปฏิบัติในการใช้ระงับคดีความ หรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์

๒.๔ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน องค์กร หน่วยงาน สังคม จนถึงระดับประเทศ เพราะมีความแตกต่างกันทั้งพื้นภูมิ วิถีชีวิต วิถีคิด โลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ เมื่อมาอยู่ร่วมกัน ความแตกต่างทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันนำไปสู่ความขัดแย้งในที่สุด ต้องยอมรับกันว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก หากเกิดขึ้นแล้วย่อมส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติภารกิจขององค์กร ดังนั้นทางออกที่ถูกต้องเหมาะสมคือ การหาวิธีเผชิญกับความขัดแย้งอย่างเข้าใจและใช้ศาสตร์ของการเจรจาต่อรองเข้ามามีส่วนช่วยในการแปรความขัดแย้งเป็นพลังเชิงสร้างสรรค์ มากกว่า พลังทำลาย ดังนั้น เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการบริหารความขัดแย้งด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ หมวด ได้แก่ ระดับบุคคล และระดับสังคม

๒.๔.๑ เป้าหมายระดับบุคคล

ความขัดแย้งในระดับบุคคลสามารถที่จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลพัฒนาตนเองตามหวังได้ อย่างเช่น เจ้าชายสิทธัตถะได้ใช้ความขัดแย้งทางความคิดของตนเองเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้พัฒนาจิตของตัวเองเพื่อเลื่อนสถานะจากความเป็นมนุษย์ไปสู่ “ความเป็นพระพุทธเจ้า” ที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะสาเหตุสำคัญดำเนินมาจากความขัดแย้งภายในเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และการตอบคำถามของตัวเองว่า “อะไรคือความสุขที่แท้จริง มนุษย์ไม่เกิด แก่ เจ็บ และตายได้หรือไม่” การตั้งคำถามในลักษณะนี้ก็เพราะเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับทวิลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของพระองค์ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้ง เป็นสื่อหรือเป็นสะพานที่ทรงคุณค่า ในการทำให้มนุษย์ได้ทอดเดินไปสู่ “ภาวะไร้ความขัดแย้ง” อันเป็นทางเดินทางที่เข้าใจความจริงว่า เส้นทางเดิมสามารถเติมเต็มความสุขให้แก่มนุษย์ได้ในระดับหนึ่ง แต่เส้นทางดังกล่าวก็เป็นเส้นทางที่ดี ที่ทำให้มนุษย์ได้พยายามที่จะรู้จักกับทางเลือกใหม่ อันเป็นทางเลือกที่ปราศจากความขัดแย้ง หรือไร้ความขัดแย้งอย่างแท้จริง

เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในระดับบุคคล ต้องอาศัยหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวคิด ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิตในระดับของตัวบุคคล เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง เพราะตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จะถือว่า “จิตหรือใจ” นั้นเป็น หัวหน้าเป็นใหญ่ในการกระทำการใด ๆ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ธรรมทั้งหลาย มีใจ เป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สิ่งทั้งหลาย
สำเร็จมาแต่ใจ เพราะฉะนั้น หากว่าบุคคลใดมีใจชั่ว จะพูดอะไรก็

ตาม จะทำอะไรก็ตาม เพราะเหตุที่มีใจชั่วนั้น ความทุกข์ย่อมจะติดตามเขาไปเหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคลากเกวียน^{๑๑๘}

ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สิ่งทั้งหลาย สำเร็จมาแต่ใจ เพราะฉะนั้น หากว่าบุคคลใดมีใจผ่องใส จะพูดอะไร ก็ตาม จะทำอะไรก็ตาม เพราะเหตุที่มีใจผ่องใสนั้น ความสุขย่อมจะติดตามเขาไปเหมือนเงาติดตามตัว^{๑๑๙}

การพัฒนาคุณภาพ และสมรรถภาพของจิต เป็นการพัฒนาให้มีจิตใจที่ตั้งงาม มีความเป็นมิตร มีเมตตา มีความอดทนทางใจต่อความกระทบกระทั่ง ความไม่พอใจ หรือความเจ็บใจ โดยการวางใจตนให้เป็นกลาง ๆ ไม่กระเพื่อม ใช้สติปัญญาในการเรียนรู้ และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตรีกตรองด้วยความรอบคอบ แล้วแสดงออกต่อสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น ๆ อย่างเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงธรรมชาติของความขัดแย้งด้วย การพัฒนาจิตใจดังกล่าว จะเป็นรากฐานสำคัญในตัวบุคคล ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมดังต่อไปนี้

๑. อัมปมาทธรรม^{๑๒๐} หรือ ความไม่ประมาท หมายถึง การมีชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติ หรือ การใช้สติอยู่เสมอ ในทางคำสอนทางพระพุทธศาสนา จะเน้นความสำคัญของสติเป็นอย่างมาก ในการดำเนินชีวิต หรือการประพฤติปฏิบัติโดยมีสติกำกับอยู่เสมอ ในความเป็นจริงโดยทั่วไป เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น สิ่งหนึ่งที่เราจะประสบกันเป็นประจำ คือ เราจะมีสติรู้ตัวน้อยลง หรืออาจจะไม่มีสติเลย ที่เราพูดกันติดปากว่า “สติแตก” เพราะจิตของเราขณะนั้นถูกรอบงำด้วยอกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งจะทำให้เรามีปฏิกิริยาตอบโต้อย่างรวดเร็ว ล่วงละเมิดทั้งทางกาย วาจา และใจ ดังนั้น สติจึงเป็นธรรมที่มีความสำคัญอย่างมากในระดับตัวบุคคลนั้น ๆ ในการจัดการความขัดแย้ง เพราะจะเป็นตัวควบคุมการกระทำ ป้องกันยับยั้งตนเอง ไม่ให้กระทำการใด ๆ ที่เป็นการล่วงละเมิดคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะของอารมณ์โกรธ ดังคำสอนของพระพุทธองค์ที่ว่า

บุคคลผู้ไม่โกรธตอบบุคคลผู้โกรธ ชื่อว่าย่อมชนะสงครามที่ชนะได้ยาก ผู้ใคร่รู้ว่าผู้อื่นโกรธแล้ว เป็นผู้ที่มีสติ สงบใจไว้ได้ ผู้นั้นชื่อว่าประพฤติประโยชน์ของคนทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายตนและฝ่ายผู้อื่น เมื่อผู้นั้นรักษาประโยชน์ของคนทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายตนและฝ่ายผู้อื่น ชนทั้งหลายผู้ไม่ฉลาดในธรรม ย่อมเข้าใจว่าเป็นคนโง่^{๑๒๑}

^{๑๑๘} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑/๒๓.

^{๑๑๙} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๒/๒๔.

^{๑๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๐๔-๘๐๕.

^{๑๒๑} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๘๘/๒๖๕-๒๖๗

นอกจากนี้ ในเสทกสูตร^{๑๒๒} ได้กล่าวถึงพุทธพจน์แสดงคุณค่าของสติ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่เชื่อมโยงให้เห็นความหมายและคุณค่าในทางปฏิบัติที่ใกล้ชิดกันของ อปฺปมาท กับ สติ ช่วยให้เข้าใจความหมายของธรรมทั้งสองข้อนั้นชัดเจนยิ่งขึ้น ดังข้อความในพระสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อรักษาตน ก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น (ด้วย) เมื่อรักษาผู้อื่น ก็ชื่อว่ารักษาตนด้วย เมื่อรักษาตน ก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น นั้นอย่างไร? ด้วยการหมั่นปฏิบัติ ด้วยการเจริญอบรม ด้วยการทำให้มาก อย่างนี้แล เมื่อรักษาตน ก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น (ด้วย) เมื่อรักษาผู้อื่น ก็ชื่อว่ารักษาตนนั้นอย่างไร? ด้วยขันติ ด้วย อวิหิงสา ด้วยความมีเมตตาจิต ด้วยความเอ็นดูกรุณา อย่างนี้แล เมื่อรักษาผู้อื่น ก็ชื่อว่ารักษาตน (ด้วย) ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคิดว่า “เราจะรักษาตน” ก็พึงต้องใช้สติปฏิฐาน เมื่อคิดว่า “เราจะรักษาผู้อื่น” ก็พึงต้องใช้สติปฏิฐาน เมื่อรักษาตน ก็ชื่อว่ารักษาตนอื่น (ด้วย) เมื่อรักษาคนอื่น ก็ชื่อว่ารักษาตนเอง (ด้วย)

จะเห็นได้ว่า การมีสติรักษาตนเอง เท่ากับช่วยรักษาสังคม ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็น คำสอนทางพระพุทธศาสนา มองชีวิตด้านในของบุคคล โดยสัมพันธ์กับคุณค่าด้านนอกคือทางสังคม และถือว่าคุณค่าทั้งสองด้านนี้เชื่อมโยงถึงกัน ไม่แยกจากกัน และสอดคล้องไปด้วยกัน^{๑๒๓} สติ หรือ อปฺปมาทธรรม กล่าวได้ว่า เป็นหลักธรรมสำคัญที่ใช้เป็นรากฐานในการจัดการความขัดแย้ง เพราะสติจะเป็นตัวที่บั่นทอนรากเหง้าที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ทั้งในส่วนของตัณหา ทิฏฐิ มานะ และส่วนของ โลภะ โทสะ โมหะ โดยจะทำให้เรารู้ตัวอยู่เสมอ ว่าเรากำลังคิดอย่างไรกับสถานการณ์ความขัดแย้ง และควรจะปฏิบัติหรือจัดการอย่างไร โดยที่จะไม่ทำการล่วงละเมิดคู่กรณีทั้งทางกาย วาจาและใจ จะเห็นได้ว่า ถ้าเรามีสติคอยควบคุมกำกับแล้ว เท่ากับเรานั้นได้ช่วยรักษาคู่กรณีด้วย สถานการณ์ความขัดแย้งนั้นจะถูกควบคุม ไม่บานปลาย หรือ เกิดความรุนแรง และสามารถหาทางออกร่วมกันได้ ในที่สุด

๒. ไตรลักษณ์ ไตรลักษณ์ยังเป็นแนวคิดหรือหลักธรรมที่สำคัญในระดับบุคคล เพื่อนำให้เข้าใจถึงธรรมชาติของความขัดแย้งอย่างแท้จริง และนำความรู้ที่ได้ไปเป็นประโยชน์ หรือ ประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง คือ

๑) อนิจจตา (Impermanence) หมายถึง ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่คงตัว ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป ในบริบทของการจัดการความขัดแย้ง หลักอนิจจตาสามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการตระหนักรู้ถึงความผันผวนแปรไม่แน่นอน ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งได้ การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ดำรงอยู่ด้วยจิตใจที่เป็นอิสระ จะทำให้เราใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท หรือ ไม่นิ่งนอนใจ เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นก็ยอมที่จะปล่อยวางได้ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในการเอาชนะ หรือการได้มาในสิ่งที่ตนเองพอใจ เพราะทุกสิ่งย่อมมีการเสื่อมสลายไป การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงดังกล่าว จะทำให้ไม่ตกเป็นทาสของความขัดแย้ง หรือความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

๒) ทุกขตา (Conflict) หมายถึง ความเป็นทุกข์ ซึ่งเป็นภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายไป เป็นภาวะที่กดดันฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็น

^{๑๒๒} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓๘๕/๒๔๑-๒๔๒.

^{๑๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๐๘.

อย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ อย่างที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า ความขัดแย้งนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง แต่เมื่อมองอีกมุมหนึ่งในทางกลับกัน ความเปลี่ยนแปลงนั้นอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งได้เช่นกัน เพราะความคิด หรือการกระทำของมนุษย์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ความขัดแย้งจึงเป็นลักษณะของธรรมชาติ

๓) อนัตตตา (Soullessness หรือ Non-Self) หมายถึง ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนแท้จริง ที่จะสั่งบังคับให้เป็นอย่างไร ๆ ได้ ความรู้ในหลักอนัตตตา ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง หมายถึง การสลายความเป็นอัตลักษณ์ ความยึดมั่นถือมั่น การช่วยลดทอนความเห็นแก่ตน เปิดใจกว้างในการยอมรับฟังความคิดเห็น หรือการกระทำของผู้อื่น สามารถเข้าไปเกี่ยวข้อง พิจารณาและจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง โดยไม่เอาตัวตน ความอยากของตน ตลอดจนความเห็น ความยึดมั่นถือมั่นของตนเข้าไปตัดสิน แต่จะพิจารณาจัดการไปตามเหตุและผล ดังนั้น การรู้หลักอนัตตตา จะทำให้สลายความเป็นอัตลักษณ์ ความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการจัดการความขัดแย้ง

๓. ชั้นดิธรรม หมายถึง ความอดทน คือ ความอดกลั้นอันเป็นตบะอย่างยิ่ง^{๑๒๔} ชั้นดิธรรม ในบริบทของการจัดการความขัดแย้ง หมายถึง เป็นการอดทนต่อความกระทบกระทั่ง อดกลั้นความไม่พอใจ หรือความเจ็บใจจากการล่วงเกินทั้งทางกาย วาจาและใจ ที่เราถูกกระทำโดยฝ่ายตรงข้าม ซึ่งอาจจะเป็นการถูกกระทำทั้งทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ เช่น การด่า การทำร้าย การกล่าวเสียดสี การหมิ่นประมาท เป็นต้น ความอดทนเป็นลักษณะแห่งการยับยั้ง ไม่ลุแก่อำนาจของโทสะที่จะครอบงำจิตใจ ด้วยการอดกลั้นไม่ตอบโต้ หรือการล่วงละเมิดเบียดเบียนชีวิตใด ๆ ตัวอย่างบทบาทชั้นดิ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกความว่า มาณพคนหนึ่งชื่อว่าอัมพัฏฐะพูดจาถากถางสบประมาทอุหมิ่นชาติตระกูลของพระพุทธเจ้าอย่างรุนแรงถึง ๓ ครั้งต่อพระพักตร์ของพระพุทธองค์ว่า “ท่านพระโคตมคนชาติศากยะดูร้ายหยาบช้า วู่วาม พูดพลาถ เป็นคนรับใช้ ไม่ยอมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมพวกพราหมณ์...การทำอย่างนี้เป็นสิ่งไม่สมควรเลย”^{๑๒๕} ทั้งถูกเหยียดหยามพาดพิงถึงชาติตระกูล ศากยวงศ์หลายครั้ง พระพุทธเจ้ายังทรงรักษาคุณลักษณะเอาไว้ได้ด้วยชั้นดิธรรม กลับอธิบายความเป็นมาแห่งโคตรตระกูลของพระองค์ได้อย่างฉะฉาน ชัดเจนทุกแง่มุม นอกจากนั้นยังย้อนถามถึงโคตรตระกูลของอัมพัฏฐะมาณพจนเขาอึดอัดนิ่งอึ้ง ตอบไม่ได้ แต่พระองค์ก็ทรงชี้แจงความเป็นมาแห่งต้นตระกูลกัณหาณะของอัมพัฏฐะมาณพ ว่ามาจากหญิงรับใช้ของพระเจ้าโอกกากราชคนหนึ่งซึ่งชื่อว่า ทิสสา จนขายอมรับโดยคุณิณี

๔. พรหมวิหารธรรม หมายถึง ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพระพรหม ๔ อย่าง^{๑๒๖} คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เมตตา คือ ความตั้งใจปรารถนาดีต่อกัน และมุ่งตรงต่อจุดหมายที่บริสุทธิ์ ไม่คิดอาฆาตพยาบาท กรุณาเป็นความสงสาร โดยเข้าไปช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ส่วนมุทิตานั้น เป็นการแสดงความชื่นชมยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นมี

^{๑๒๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐.

^{๑๒๕} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๖๓-๒๖๖/๙๐-๙๒.

^{๑๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

ความสุข ไม่อิจฉาริษยา และอุเบกขานั้นคือ การมองตามจริง เป็นการมองเห็นที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่วสมควรแก่เหตุประกอบ จะเห็นได้ว่า พรหมวิหารธรรมนั้นเป็นการพัฒนาจิตใจอย่างสมบูรณ์ ถือเป็นแนวคิด หรือ หลักธรรมในการจัดการความขัดแย้ง โดยมี “เมตตาเป็นพื้นฐานสำคัญ” ที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะ เมตตาเป็นเครื่องดับโทสะคือความพยาบาท หรือ ความคิดประทุษร้าย เมตตาธรรมนั้น จะเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งทำให้มองเห็นกัน ในแง่ดีและหวังดีต่อกัน พร้อมทั้งที่จะรับฟังและพุดจา ฟังเหตุผลของกันและกัน ไม่ยึดถือเอาความเห็นแก่ตัว หรือความเกลียดชังเป็นที่ตั้ง^{๑๒๗}

ในการจัดการความขัดแย้ง เมตตาถือว่าเป็นแนวคิดหรือหลักธรรมที่สำคัญยิ่ง เพราะ จิตที่มีเมตตาจะเป็นจิตที่ปราศจากโทสะ ความไม่ประทุษร้าย ผู้ที่มีจิตประกอบด้วยเมตตามากน้อย อย่างไรนั้น ให้สังเกตดูที่จิตว่า “มีจิตประทุษร้ายบุคคลอื่นหรือไม่ ถ้ายังมีจิตประทุษร้ายบุคคลอื่นอยู่ก็ ไม่จัดว่ามีเมตตา เพราะว่า เมตตานั้น คือ อโหสเจตสิก อันได้แก่เจตสิกที่เกิดขึ้นกับจิต ที่ไม่มีการประทุษร้าย ทั้งตัวเองและบุคคลอื่น”^{๑๒๘} ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลใดมีจิตที่เต็มไปด้วยโทสะ ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการจัดการความขัดแย้ง เพราะโทสะนั้นเป็นกิเลสที่ปิดบังใจให้มีมืดมิด เห็นผิดเป็นชอบ เห็นชั่วเป็นดี จะทำให้ผู้นั้นมีพฤติกรรมที่เป็นไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ ให้โทษเสียหายทั้งแก่ตนและคนอื่น การดับโทสะนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้ศาสตร์อาวุธเหมือนฆ่าสัตว์ เพียงแต่พัฒนาจิตใจให้มีเมตตา เมตตาเป็นเครื่องระงับและป้องกันโทสะมิให้เกิดภายในจิต โทสะที่เกิดขึ้นก็จะหายไป ถ้าเจริญเมตตา ให้เกิดขึ้นแทนที่โทสะ ในปฐมอาฆาตวินยสูตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการเจริญเมตตา เพื่อละความอาฆาตที่เกิดขึ้นในจิตว่า

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาตซึ่งเกิดขึ้นแก่ภิกษุโดยประการทั้งปวง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นฉนวน คือความอาฆาต พึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใดพึงเจริญเมตตาใน บุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญกรุณาในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาต พึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญมุทิตาในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญอุเบกขาในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงถึงการไม่นึกใฝ่ใจใน บุคคลนั้น ๑ ความอาฆาต พึงเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงนึกถึงความเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตนเป็น ทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใด ดีก็ ตาม ชั่วก็ตามจักเป็นทายาท (ผู้รับผล) ของกรรมนั้น ดังนี้^{๑๒๙}

๕. อคติ ๔ หรือ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นกลาง ซึ่งหมายถึง ความไม่เที่ยง ธรรม หรือ ความลำเอียง ๔ ประการ^{๑๓๐} คือ (๑) ฉันทาคติ แปลว่า ความลำเอียงเพราะชอบ (๒) โทสาคติ แปลว่า ความลำเอียง เพราะชัง (๓) โมหาคติ แปลว่า ความลำเอียงเพราะหลง และ (๔) ภยาคติ แปลว่า ความลำเอียง เพราะกลัว ในการจัดการความขัดแย้ง ความไม่ลำเอียง หรือ ความ

^{๑๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕๓-๗๕๔.

^{๑๒๘} กิตติวุฑฒ โภกิต, ปารมีปริทรรศน์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๘), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

^{๑๒๙} อภ.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๖๑/๒๖๕-๒๖๖.

^{๑๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๙๖.

เป็นกลาง เป็นสิ่งที่สำคัญ ในการนำมาซึ่งความยุติธรรมให้เกิดขึ้น ในการจัดการความขัดแย้ง สิ่งที่ต้องคำนึงในการทำความเข้าใจกับกรณีขัดแย้งก็คือ ทศนคติในระหว่างคู่กรณี อันได้แก่อคติที่มีต่อกัน ซึ่งทำให้ความขัดแย้งลุกลามได้ง่าย

๖. แนวคิดเรื่อง “กรรม” กรรม แปลตามศัพท์ว่า การงาน หรือการกระทำ ในทางพุทธศาสนา ต้องจำกัดความจำเพาะลงไปว่าหมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนา ก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรม สรุปว่า ทางพระพุทธศาสนา จะต้องถือเอาความหมายในแง่ของเจตนาเป็นแก่นยืนเสมอ เพราะเจตนาเป็นตัวการที่นำมนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลาย การจัดการความขัดแย้งนั้นถือว่าเป็นการกระทำอย่างหนึ่ง การศึกษาแนวคิดเรื่องกรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นในระดับบุคคล สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนา เพราะจะใช้เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่จะใช้เป็นเกณฑ์ความดีความชั่ว ถูกหรือผิด ในการจัดการความขัดแย้งที่จะกระทำการในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และจะต้องตระหนักถึงผลของการกระทำนั้นด้วย นอกจากนี้ การศึกษาแนวคิดเรื่องกรรมยังเป็นคำตอบสุดท้ายสำหรับบางสถานการณ์ของความขัดแย้ง ที่ไม่สามารถหาทางออก หรือแนวทางที่จะแก้ไขได้

ในการจัดการความขัดแย้งนั้น “การยอมรับกฎแห่งกรรมจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตมากกว่า”^{๑๓๑} เป็นประโยชน์ในแง่ที่ว่าการยอมรับนั้น จะช่วยลดความตึงเครียดในชีวิตของเราได้มาก เมื่อเราต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งที่เราไม่อยากจะเผชิญ หรือบางครั้งก็ไม่สามารถที่จะจัดการได้อย่างลงตัว เพราะหลักคำสอนเรื่องกรรมช่วยให้เรารับได้ว่า เมื่อเราเป็นผู้ที่เลือกในการกระทำ เราก็ต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้น โดยที่ไม่ต้องโทษในเรื่องของโชคชะตา หรือโทษผู้อื่น กรรมบางอย่างเกิดในอดีตชาติแต่มาส่งผลในปัจจุบัน เรื่องในอดีตไม่สามารถแก้ไขได้ แต่เรื่องในอนาคตเราสามารถเลือกที่จะให้สิ่งดีงามเกิดขึ้นได้ โดยการทำความใหม่ที่ดีงาม ความคิดเช่นนี้จะช่วยให้เราผ่านสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น โดยยังสามารถรักษามาตรฐานชีวิตที่ดีมีศีลธรรมได้

๒.๔.๒ เป้าหมายระดับสังคม

ความขัดแย้งได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบการเมืองการปกครอง คือ เป็นที่มาของการถือกำเนิดของระบอบการปกครองแบบกษัตริย์ จากการศึกษาอัครคัมภีร์^{๑๓๒} พบว่า การถือกำเนิดของระบบกษัตริย์ ได้ค่อย ๆ พัฒนาเกิดขึ้น จากจุดเริ่มต้นที่ประชาชนทั่วไปมีความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งชิงข้าวสาลี ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย จนนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันว่า “เราควรแบ่งปันข้าวสาลีและปักปันเขตแดนกัน” แต่สถานการณ์การกลับไม่เป็นไปตามข้อตกลง เพราะเนื่องจากประชาชนบางคนไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ จึงพยายามเก็บรักษาสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ แต่กลับไปแย่งชิงทรัพยากรของคนอื่น ๆ ดังคำกล่าวที่ปรากฏในพระสูตรว่า “สัตว์ผู้มีนิสัยโลภ รักษาส่วนของตนไว้ ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค” จะเห็นว่าเมื่อแต่ละฝ่ายไม่เคารพในกฎกติกาจึงทำให้ความขัดแย้งดังกล่าวได้ขยายตัวไปสู่การตำหนิกันและกันว่า “คุณทำความชั่ว ที่รักษาส่วนของตนไว้แล้ว ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค คุณอย่าทำอย่างนี้อีก” ก่อนที่จะใช้ฝ่ามือบ้าง ก้อนดินบ้าง ท่อน

^{๑๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

^{๑๓๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๙/๙๖.

ไม่บ้าง ทำร้ายกันและกัน ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า เมื่อประชาชนประสบความล้มเหลวในข้อตกลงดังกล่าว จึงมีการประชุมหาข้อตกลงใหม่ โดยการนำเสนอประเด็นปัญหาว่า “ท่านผู้เจริญ บาปกรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จกปรากฏ การตำหนิติเตียนกันปรากฏ การพูดเท็จปรากฏ และการถืออาวุธเพื่อทำร้ายกันก็ปรากฏ ฉะนั้น พวกเราควรสมมติ (แต่งตั้ง) สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียน ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบ” ดังนั้น บทสรุปที่ได้จากการประชุมดังกล่าว จึงเป็นที่มาของคำว่า “มหาสมมติ” “กษัตริย์” และ “ราชา” ซึ่งทั้งสามคำนั้นมีความหมายที่มุ่งเน้นไปที่การทำหน้าที่ในการแบ่งปันทรัพยากรธรรม และวินิจัยคดีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งผลจากการทำหน้าที่ดังกล่าว กษัตริย์จะได้รับข้าวสาละเป็นการตอบแทน เพื่อจะได้มีหน้าที่บริหารและจัดการความขัดแย้งได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเกิดระบบการปกครองแบบ “กษัตริย์” ขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับการแบ่งปันพืชผลทางการ “เกษตร” ให้เกิดความเท่าเทียมกัน^{๑๓๓} “กษัตริย์” ในบริบทนี้ก็คือ “เกษตร” ที่ทำหน้าที่ในการแบ่งปันพืชผลทางการเกษตรคือข้าวสาละ และแบ่งปัน เขตแดน เพื่อให้ความพอใจสูงสุดแก่คู่กรณี เพราะฉะนั้น กษัตริย์จึงได้ชื่อว่า “ราชา” ด้วย^{๑๓๔}

เป้าหมายของการการบริหารความขัดแย้งระดับสังคมนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมที่เพื่อหวังให้เกิดผลในทางบวกทั้งต่อกลุ่มบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติในการจัดการความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมดังต่อไปนี้

๑. สามัคคีธรรม คำว่า “สามัคคี”^{๑๓๕} ในบริบทของการจัดการความขัดแย้งนี้ หมายถึง “ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ” ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอน ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความสามัคคี ในสังขสามัคคีสูตร^{๑๓๖} โดยมีความว่า “ธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เกิดขึ้นเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” “ธรรมอย่างหนึ่ง” ดังกล่าวก็คือ ความสามัคคี ถ้าเกิดขึ้นในสังคมใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นสังคมสงฆ์ หรือสังคมคฤหัสถ์ก็ตาม ย่อมนำประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนหรือหมู่คณะ โดยเฉพาะในสังคมสงฆ์ ดังที่พระองค์ตรัสสอนไว้อีกว่า “เมื่อใดก็ตามที่พระสงฆ์เกิดความพร้อมเพรียงกัน ขึ้นชม ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำกลมกลืนกับน้ำนมมองดูกันและกันด้วยสายตาที่รักกันอยู่”^{๑๓๗} “ก็เมื่อสงฆ์พร้อมเพรียงกัน ย่อมไม่มีความบาดหมางกัน ไม่มีการข่มขู่กัน ไม่มีการตำว่ากัน และไม่มีการขับไล่กัน ในเพราะความสามัคคีของสงฆ์นั้น คนทั้งหลายที่ยังไม่เลื่อม ก็ย่อมเลื่อมใส ส่วนคนทั้งหลายที่เลื่อมใสแล้ว ก็เลื่อมใสงยิ่ง ๆ ขึ้นไป”^{๑๓๘} และดังที่พระองค์ได้สรุปว่า “ความ

^{๑๓๓} “ผู้เป็นใหญ่ในนา” ซึ่งหมายถึงผู้มีอำนาจหน้าที่ในการแบ่งปันข้าวสาละ และเขตแดน

^{๑๓๔} “ผู้ที่ยังบุคคลเหล่าอื่นให้ยินดีโดยธรรม” หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนโดยธรรม ซึ่งราชาตามนัยนี้สอดคล้องกับพระดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฯ รัชกาลที่ ๙ แห่งราชจักรีวงศ์ว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนชาวสยาม”

^{๑๓๕} พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๕/๑๕๙-๑๖๐.

^{๑๓๖} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙/๓๖๒.

^{๑๓๗} พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๕/๑๕๙.

^{๑๓๘} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙/๓๖๓.

พร้อมเพรียงแห่งสงฆ์นำสุขมาให้”^{๑๓๙} ดังนั้น จะเห็นได้ว่า “หลักสามัคคีธรรม” นี้เป็นประเด็นที่มีสำคัญอย่าง ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการจัดการความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนา

๒. อปริยานิยธรรม อปริยานิยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความเจริญโดยส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม^{๑๔๐} พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแก่เจ้าลิจฉวี มี ๗ ข้อ คือ^{๑๔๑} (๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ (๒) เมื่อจะประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันช่วยทำกิจที่ควรจะช่วยกัน (๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติ ไม่ลบหลู่สิ่งที่มีได้บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นในวัชชีธรรมที่วางไว้ตามเดิม^{๑๔๒} (๔) สักการะ เคารพ นับถือผู้ใหญ่ในชุมชน และพร้อมที่จะรับฟังข้อเสนอแนะจากท่านเหล่านั้น (๕) ไม่ข่มเหง ไม่ดูคร่ำขื่นใจกุลสตรี หรือกุลกุมารี (๖) สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ทั้งในเมืองและนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้ เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป (๗) จัดการ รักษา ค้ำครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรมด้วยตั้งใจว่า “ทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้นของเรา และท่านที่มาแล้วพึงอยู่อย่างผาสุก” แนวคิดอปริยานิยธรรมนี้ สามารถประยุกต์ในการจัดการความขัดแย้งในระดับสังคม ด้วยกระบวนการสร้าง “การมีส่วนร่วม” โดยจัดให้มีการประชุมกันบ่อยครั้ง เพื่อปรึกษาหารือกันทั้งก่อนการประชุม ขณะประชุม และหลังประชุมให้พร้อมเพรียงกัน การทำในลักษณะนี้ทำให้เกิดกระบวนการนำเสนอปัญหา สาเหตุของปัญหา และแสวงหาทางออกของปัญหาได้อย่างครบวงจรและรัดกุมมากยิ่งขึ้น ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดสมัยปัจจุบันที่เกี่ยวกับ “หลักเสวนาประชาชน” หรือ “สานเสวนา” (Citizen’s Dialogue) ซึ่งเป็นวิธีที่นำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง

๓. สารณียธรรม “สารณียธรรม” หมายถึง “ธรรมเป็นเหตุ หรือเป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน”^{๑๔๓} ซึ่งประกอบไปด้วยกลยุทธ์ที่สำคัญ ๖ ประเด็น กล่าวคือ (๑) ตั้งเมตตาภาวกรรม^{๑๔๔} ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๒) ตั้งเมตตาวัจกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๓) ตั้งเมตตาตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๔) แบ่งปันลาภที่ตนได้มาแล้วโดยชอบธรรม^{๑๔๕} (๕) รักษาศีลของตนเองให้บริสุทธิ์เหมือนกับเพื่อนพรหมจรรย์อื่น ๆ (๖) ไม่วิวาทกับใคร ๆ จนนำไปสู่ความรุนแรง^{๑๔๖} พระองค์ทรงย้ำว่า “แนวคิดดังกล่าว จะทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน เพื่อความไม่วิวาท

^{๑๓๙} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙/๓๖๓.

^{๑๔๐} ที.ม.อ. ๒/๑๓๔-๑๓๖/๑๖๖-๑๖๘.

^{๑๔๑} อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๐/๑๙/๓๑-๓๒.

^{๑๔๒} ที.ม.อ. ๒/๑๓๔/๑๑๘.

^{๑๔๓} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๕๔/๕๙-๖๐. ดูเทียบ อัง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๑๑-๑๒/๔๒๖-๔๒๗. วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘-๓๖๙, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑/๓๒๒, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๑-๕๓๒, อัง.ฉก.ก. ๒๒/๑๑-๑๒/๔๒๖-๔๒๘.

^{๑๔๔} อัง.ฉก.ก.อ.๓/๑๑/๙๗.

^{๑๔๕} ม.มู.อ. ๒/๔๙๒/๓๐๓, อัง.ฉก.ก.อ. ๓/๑๑/๙๙.

^{๑๔๖} บาลีใช้คำว่า “เป็นผู้มีทัญญูโดยทัญญูอันประเสริฐ”

เพื่อความสามัคคี เพื่อความเป็นอันเดียวกัน”^{๑๔๗} ประเด็นที่น่าสนใจคือ หลักการนี้เอื้อต่อการทำให้เกิดกระบวนการ “สามัคคีธรรม” ด้วย

๔. สังคหัตถุธรรม “สังคหัตถุธรรม” หมายถึง “คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้” หรือ “หลักการสงเคราะห์ คือ ช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้” ประกอบไปด้วยพื้นฐานแนวคิด ๔ ประการ คือ ๑) ทาน หรือการให้ การที่มนุษย์ในสังคมแบ่งปันวัตถุไม่ว่าจะเป็นอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และทรัพยากรทางธรรมชาติ เป็นต้น^{๑๔๘} ๒) ปิยวาจา หรือวาจาเป็นที่รัก^{๑๔๙} ๓) อุตถจริยาหรือการประพฤติประโยชน์ เป็นการช่วยเหลือนด้วยแรงกายในกิจการต่าง ๆ เป็นการบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์ ๔) สมานัตตตา หรือการวางตนสม่ำเสมอ เป็นการปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อทุกคน ไม่เอาเปรียบ เป็นการแสดงออกถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกัน จัดเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการกระทำที่ปราศจากทิฐิและมานะ คือ การร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา^{๑๕๐} เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันในสังคม

๕. หลักศีลธรรม “ศีล ๕” เป็นแนวคิดหรือหลักการปฏิบัติที่จะนำความสงบสุขมาสู่สังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า หลักการนี้เป็นแนวคิดที่ว่าด้วย “การจัดระเบียบสังคม” เพื่อสร้างฐานแห่งสังคมให้กลายเป็นสังคมแห่งความสงบสุข “ศีล ๕” ในบริบทของการจัดการความขัดแย้งนั้น ศีลข้อที่ ๑ คือ การเคารพต่อชีวิตของผู้อื่น ศีลข้อที่ ๒ คือ การเคารพต่อทรัพย์สินของผู้อื่น ศีลข้อที่ ๓ คือ การเคารพต่อคูครองของตนเองและผู้อื่น ศีลข้อที่ ๔ คือ การเคารพทางวาจาต่อผู้อื่น ศีลข้อที่ ๕ คือ การเคารพต่อผู้อื่นโดยการงดเว้นจากการดื่มสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการบริหารความขัดแย้งด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ หมวด ได้แก่ ๑) เป้าหมายระดับบุคคล เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในระดับบุคคล ต้องอาศัยหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิตในระดับของตัวบุคคล ได้แก่ อปปมาทธรรม ไตรลักษณ์ ชันติธรรม พรหมวิหารธรรม อคติ ๔ และ กรรม ๒) เป้าหมายระดับสังคม เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งระดับสังคมนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมที่เพื่อหวังให้เกิดผลในทางบวกทั้งต่อกลุ่มบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติในการจัดการความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ได้แก่ สามัคคีธรรม อปริหานิยธรรม สาราณียธรรม สังคหัตถุธรรม หลักศีลธรรม

^{๑๔๗} ม.มู.อ. ๒/๔๔๒/๓๐๒, อัง.นิกก.อ. ๓/๑๒/๑๐๔

^{๑๔๘} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๗๐/๒๑๔.

^{๑๔๙} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๗๐/๒๑๔.

^{๑๕๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), “ธรรมบุญชีวิต :พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม”, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗๔, (กรุงเทพฯ :หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๘.

๒.๕ สรุป

จากการการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภท วิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง พบว่า

ความขัดแย้ง เป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านกันระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่า โดยที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะกีดกัน หรือรบกวนการกระทำของบุคคลหนึ่ง สาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างกันของค่านิยม ความคิด การพูดการกระทำ รวมทั้งความต้องการบทบาท เป้าหมาย และการแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันของบุคคล ล้วนแต่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเถรวาทแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มอกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ และ ๒) กลุ่มปัจจัยธรรม ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ รากเหง้าเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเนิ่นช้าในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ และเหนี่ยวรั้งการพัฒนาองค์กรและสังคมด้วย ดังจะเห็นว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะวิวาทจนนำไปสู่การฆ่ากัน หรือทำลายกันนั้น ล้วนเกิดจากรากเหง้าเหล่านี้ทั้งสิ้น ดังนั้น กระบวนการแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้มองเพียงแค่ปรากฏการณ์ภายนอกเท่านั้น หากต้องมองเข้าไปเพื่อทำการศึกษาและเข้าใจในมิติภายในด้วย

ประเภทของความขัดแย้งในทัศนะพุทธศาสนามี ๒ ประเภท คือ (๑) ความขัดแย้งภายใน เป็นความขัดแย้งที่แฝงอยู่ในจิตใต้สำนึก ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มโนกรรม จะเป็นตัวชี้นำ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ ที่จะนำไปตามอำนาจการชักนำของธรรมที่เป็นคุณสมบัติของจิต (เจตสิก) โดยเฉพาะกลุ่มกิเลสที่เป็นรากเหง้าของอกุศล ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยของปัญหาของความขัดแย้ง แกนกลางของความขัดแย้งทิฏฐิเป็นที่อยู่ลึกที่สุด เพราะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุดมการณ์ ถ้าทิฏฐินั้นประกอบไปด้วยอกุศลมูล ซึ่งก่อให้เกิดมิจฉาทิฏฐิ ก็จะนำพาความขัดแย้งนั้นไปสู่ความรุนแรงได้ (๒) ความขัดแย้งภายนอก เป็นความขัดแย้งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด จะแจ้งทางด้านกายภาพ ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถมองเห็นได้ มีอยู่ ๒ ประการ คือ ความขัดแย้งในแง่พระธรรมกับความขัดแย้งในแง่พระวินัย ที่ท่านเรียกว่า อธิกรรม มี ๔ ประเภท คือ ๑) วิวาทาธิกรรม ๒) อนุวาทาธิกรรม ๓) อาปัตตาธิกรรม ๔) กิจจาธิกรรม

วิธีการบริหารความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยสรุปมี ๒ ประการ คือ ๑) การบริหารความขัดแย้งในภายใน ก็คือการการเจริญภาวนาดังกล่าว สามารถที่จะระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในได้ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน คือการละ อกุศลมูลทั้ง ๓ ประการจนถึงที่สุดคือการเป็นการถอนรากแห่งความขัดแย้งภายในคือปัจจัยธรรมได้ ซึ่งท่านเรียกว่า สันติสุขภายในคือการเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นบรมสุขนั่นเอง และ ๒) การบริหารความขัดแย้งภายนอก ซึ่งมีอยู่ ๒ วิธีหลัก ๆ คือ (๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระธรรม มี ๓ ประการ คือ (๑.๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักสันติวิธี (๑.๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการสร้างความสามัคคี และสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย และ (๑.๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการถอนรากเหง้าของตัณหา ทิฏฐิ และมานะ เมื่อระงับได้แล้วย่อมก่อให้เกิดความสามัคคี อันจะเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล และพร้อมที่จะแบ่งปันความต้องการ ความรัก และความเข้าใจระหว่างกันและกัน อันส่งผลให้เกิดสังคมแห่งสันติได้ และ

(๒) การบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย คือ อธิกรณสมณะ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นข้อปฏิบัติในการใช้ระงับคดีความ หรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์

เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการบริหารความขัดแย้งด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ หมวด ได้แก่ ๑) เป้าหมายระดับบุคคล เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในระดับบุคคล ต้องอาศัยหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิตในระดับของตัวบุคคล ได้แก่ อัปมาทธรรม ไตรลักษณ์ ชั้นตธรรม พรหมวิหารธรรม อคติ ๔ และกรรม ๒) เป้าหมายระดับสังคม เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งระดับสังคมนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมที่เพื่อหวังให้เกิดผลในทางบวกทั้งต่อกลุ่มบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติในการจัดการความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ได้แก่ สามัคคีธรรม อปริหานิยธรรม สาราณียธรรม สังคหัตถุธรรม หลักศีลธรรม

บทที่ ๓

การบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

มนุษย์นับว่าเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์อื่น ๆ ในพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาเดิมกล่าวไว้ว่า “มนุษย์คือผู้ที่พระเจ้าสร้าง” แต่ความประพฤติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังจากนั้น พระเจ้าไม่สามารถที่จะบังคับมนุษย์ให้มีความประพฤติตามที่หวังได้ ซึ่งผลอันเกิดจากการกระทำตามคำสั่งสอนของพระเจ้าทำให้คนเป็นคนดีมีสวรรค์เป็นที่รองรับ หรือการต่อต้านคำสั่งสอนของพระเจ้าทำให้เป็นคนบาปมีนรกเป็นที่หวัง นั่นเกิดเพราะความขัดแย้งทางความคิดของมนุษย์ ๒ กลุ่มตามทัศนะของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ฉะนั้น ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภท วิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง ดังต่อไปนี้

๓.๑ ปัญหาและสาเหตุความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ตลอดเวลาในการกระทำศาสนกิจของพระเยซูคริสต์นั้น มักจะมีความขัดแย้งกับผู้นำศาสนาผู้ตายของชนชาวยิวอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากผู้นำศาสนาเหล่านี้ได้ผลประโยชน์จากการสอนธรรม แต่พระเยซูคริสต์แสดงธรรมขัดผลประโยชน์และมักจะทำหน้าที่ทำให้คนยิวดำเนินชีวิตไม่สอดคล้องกับน้ำพระทัยของพระเป็นเจ้า พระองค์ตำหนิพวกผู้นำศาสนาผู้ตาย (ยิว) ว่า “พวกธรรมาจารย์และฟาริสี นั่งในธรรมาสันของโมเสส สิ่งใดที่เขาสั่งสอนพวกท่าน จงถือตามเถิด แต่อย่าเลียนแบบกิจการของเขา เพราะเขาสอนแต่ไม่ทำ เขาจัดสัมภาระหนักวางบนบ่าคนอื่น แต่ตัวเขาเองมิได้ช่วยแม้แต่ปลายนิ้ว”^๑ และจากการกล่าวตำหนิผู้นำศาสนาผู้ตาย (ยิว) นี้เอง กลายเป็นเหตุชักนำพระเยซูคริสต์ไปสู่การประหารโดยถูกตรึงที่ไม้กางเขน ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น ปรากฏในลักษณะของการต่อต้านกฎเดิมของสังคมที่ไม่เป็นธรรม นั้นนำมาเป็นอุทาหรณ์ในการบริหารความขัดแย้งของศาสนาคริสต์ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ปัญหาของความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง คือการกระทำที่ไม่ลงรอย ขัดขึ้น หรือต่อต้านกันอันเนื่องมาจากความคิด ความเห็น หรือการให้คุณค่า มีความแตกต่างกันตั้งสองแบบหรือมากกว่าสองแบบขึ้นไป รวมถึง ความแตกต่างในตัวเอง ซึ่งทำให้รู้สึกไม่สบายใจ หรือเมื่อการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันตรงกับข้ามกับบุคคลอื่น ทำให้ถูกข่มขู่หรือทำให้เกิดความกลัวในสิ่งที่ไม่รู้หรือเพราะขาดความไม่สมบูรณ์ในเรื่องใด ๆ ตัวอย่างเช่น การโต้เถียง การแข่งขัน วิวาทะ การต่อสู้ อารยะขัดขืน การสู้รบ สงคราม ฯลฯ นั่นคือความขัดแย้ง ซึ่งในคัมภีร์ทางคริสต์ศาสนาไม่ได้ระบุความหมายของความขัดแย้งไว้ชัดเจน

^๑ ลก. ๑๑.๔๖.

คัมภีร์มัทธิว^๒ มองว่า ทุกศาสนาสอนให้ทำความดี พึ่งตนเอง ละทิ้งความทุกข์ และมุ่งแสวงหาความสุข แต่พระเยซูบอกว่า มนุษย์เป็นคนบาปและต้องพินาศในบึงไฟนรก ถึงจะทำได้อย่างไรก็ไม่ครบถ้วนตามมาตรฐานของพระเจ้า และยังต้องพึ่งพาอาศัยในฤทธิ์อำนาจของพระวิญญาณบริสุทธิ์เท่านั้น เปาโลซึ่งเป็นพาริสได้เป็นพยานว่า “เมื่อใดที่ข้าพเจ้าตั้งใจจะกระทำความดี ความชั่วก็พร้อมที่จะผุดขึ้น” นั่นเป็นเพราะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความผิดบาปและมารซาตาน ท่านท้อแท้ใจและแสดงความรู้สึกออกมาว่า “ด้วยว่าในตัวข้าพเจ้าไม่มีความดีประการใดอยู่เลย” ท่านจึงโอดครวญดังนี้ “โอ้ย ข้าพเจ้าเป็นคนน่าสมเพชอะไรเช่นนี้ ใครจะช่วยข้าพเจ้าให้พ้นจากร่างกายนี้ซึ่งเป็นของความตายได้” ดูเหมือนว่าหมดหวังเสียแล้ว แต่ทันใดนั้นเปาโลพบความจริงและตะโกนขึ้นด้วยความดีใจสุดขีดว่า “ข้าพเจ้าขอบคุณพระเจ้า โดยทางพระเยซูคริสต์องค์พระผู้เป็นเจ้าของเรา”^๓

ดังนั้น ความขัดแย้งในทัศนะของศาสนาคริสต์ก็คือ ประเด็นที่ก่อให้เกิดปัญหาในสังคม ตั้งแต่ระดับครอบครัวเล็กเป็นต้นไป รวมถึงความขัดแย้งภายในจิตใจของบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยก ความเดือดร้อนขึ้นทั้งภายในและภายนอกที่ทางศาสนาเรียกว่า บาป

๓.๑.๒ สาเหตุของความขัดแย้ง

หากจะว่าไปแล้ว ความขัดแย้งในศาสนาคริสต์เริ่มปรากฏตั้งแต่ครั้งปฐมกาล เป็นความขัดแย้งระหว่างปฐมมนุษย์กับพระผู้สร้าง ด้วยสาเหตุที่อาดัมกับเอวาไปหลงคำเชื่อของงู พากันกินผลไม้ต้องห้ามของพระเจ้า ทำให้พระองค์ริ้วถึงกับตรัสกับเอวาปฐมสตรีว่า “เราจะเพิ่มความทุกข์ลำบากขึ้นมากมาย ในเมื่อเจ้ามีครรภ์และคลอดบุตร ถึงกระนั้นเจ้ายังปรารถนาสามีและเขาจะปกครองตัวเจ้า” แล้วพระองค์จึงตรัสแก่อาดัมผู้เป็นปฐมบุรุษว่า

เพราะเหตุที่เจ้าเชื่อคำพูดของภรรยา และกินผลไม้ที่เราห้าม แผ่นดินจึงต้องถูกสาปแช่ง เพราะตัวเจ้า เจ้าจะต้องหากินบนแผ่นดินด้วยความทุกข์ลำบากจนตลอดชีวิต แผ่นดินจะให้ต้นไม้และพืชที่มีหนามแก่เจ้า และเจ้าจะกินพืชต่าง ๆ ของทุ่งนา เจ้าจะต้องหากินด้วยเหงื่ออาบหน้า จนเจ้ากลับเป็นดินไป เพราะเราสร้างเจ้ามาจากดิน เจ้าเป็นผงกลีดิน และจะต้องกลับเป็นผงกลีดินดังเดิม^๔

จากข้อความดังกล่าว จะเห็นได้ว่า แรกเริ่มเดิมทีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างพระเจ้าผู้สร้างกับมนุษย์ผู้ถูกสร้าง อันมีเหตุมาจากการละเมิดข้อห้ามของพระผู้สร้างคือพระเจ้า

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของคริสต์ศาสนา พบว่า คริสต์ศาสนาเกิดขึ้นจากการมองเห็นความไม่ยุติธรรมของการปกครอง อันเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม ซึ่งคริสต์ศาสนาได้แบ่งความขัดแย้งทางสังคมไว้ดังนี้

๑) คนจนผู้ถูกกดขี่และคนบาป บุคคลที่ปรากฏในยุคที่พระเยซูคริสต์ยังทรงพระชนม์อยู่นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ระดับด้วยกัน คือ

^๒ มธ. ๕.๑๗-๒๖.

^๓ รม. ๗.๑๘-๒๕

^๔ สมาคมคริสตธรรมในประเทศไทย, ไบเบิล พระคริสต์คัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิม, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมคริสตธรรมในประเทศไทย, ๑๙๗๑), หน้า ๔-๕.

(๑) คนชั้นสูง ได้แก่ บุคคลชั้นเศรษฐีมีฐานะที่มั่นคง คนชั้นปกครอง และเหล่าบรรดาหัวหน้าสงฆ์ทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้มีชีวิตที่หรูหราสุขสบาย พระเจ้าเฮโรดและราชวงศ์มีรายได้จากการเก็บภาษีอากร พวกหัวหน้าสงฆ์และครอบครัวมีรายได้จากเงินทำบุญและภาษีที่ประชาชนต้องจ่ายในพระวิหารเป็นต้น

(๒) คนชั้นกลาง ได้แก่ พวกที่มีอาชีพค้าขาย ช่างฝีมือ เช่น ช่างไม้ ชาวประมง รวมถึงพวกฟาริสี พวกเอสซีน และพวกซีลือท ซึ่งอย่างน้อยก็ได้มีโอกาสทางการศึกษา ซึ่งในยุคนั้นก็คือการศึกษาพระคัมภีร์เน้นในเรื่องกฎหมายข้อระเบียบในการประพฤติ

(๓) คนชั้นต่ำ หรือคนชั้นล่าง เป็นบุคคลผู้ด้อยโอกาสในสังคม ไม่มีสิทธิในสังคม ไม่มีสิทธิรับตำแหน่งหน้าที่ ไม่มีสิทธิเป็นพยานในศาล และไม่มีสิทธิเข้าไปในศาลาธรรม ได้รับการข่มเหงกดขี่ ถูกเบียดเบียน ถูกจองจำอย่างไรเหตุผล และได้ชื่อว่าเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม ที่ปรากฏในพระวรสารเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าฝูงชน ซึ่งประกอบด้วย

ก. คนจน ได้แก่คนที่ขัดสนในทางเศรษฐกิจ พวกแรกได้แก่คนขอทานเพราะป่วยเป็นโรคหรือพิการ ดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาผู้อื่นไม่สามารถพึ่งตัวเองได้ และเป็นที่พักของคนอื่นไม่ได้ จัดว่าเป็นคนชั้นต่ำที่สุดในสังคม

ข. คนบาป หมายถึง เด่นสังคม ซึ่งไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติและขนบธรรมเนียมของชนชั้นที่เคร่งศาสนา คัมภีรอาจารย์และพวกฟาริสี ได้ชื่อว่าเป็นคนถ้อย จัดเข้าในพวกชั้นต่ำ บุคคลที่ได้รับฉายาว่าคนบาปในยุคนั้น ได้แก่ พวกหญิงโสเภณี พวกคนเก็บภาษี โจร คนเลี้ยงสัตว์ พวกปล่อยเงินกู้ พวกนักการพนัน เป็นต้น อีกความหมายหนึ่งคือคนที่ไม่มีความจำเป็นเงินทำบุญตามกำหนด คนที่ไม่ถือกฎเกี่ยวกับวันสับบาโต (วันพระ) คนที่ไม่ถือระเบียบพิธีกรรมชำระ คนที่ไร้การศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาพระคัมภีร์ โดยถูกประณามว่า ไม่มีทางจะทำความดีและมีศรัทธาในพระเป็นเจ้าได้

๒) สิทธิสตรี การมีสิทธิและเสรีภาพของสตรีที่เท่าเทียมกับบุรุษ ในยุคสมัยของพระเยซูคริสต์ ต้องถือว่าสตรีมีข้อเสียเปรียบในเรื่องของสิทธินี้ เพราะสตรีไม่สามารถเป็นศิษย์ของพวกคัมภีรอาจารย์หรือของพวกไหน ๆ ได้ บทบาทของสตรีมีเพียงเรื่องเพศและเลี้ยงลูก สตรีไม่ได้รับเชิญให้ร่วมโต๊ะอาหารเมื่อมีแขกมาทั้ง ๆ ที่เป็นผู้เตรียมอาหาร สตรีไม่ได้รับอนุญาตในการประชุมในธรรมศาลา แต่สำหรับพระเยซูคริสต์แล้วไม่เป็นเช่นนั้น พระเยซูคริสต์ทรงยกย่องฐานะสิทธิสตรีที่เท่าเทียมกับบุรุษ

๓) คนชั้นปกครอง คนรวย พวกคัมภีรอาจารย์ พวกฟาริสีเป็นพวกที่เคร่งครัดในเรื่องการถือขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อปฏิบัติข้อห้ามที่พวกธรรมาจารย์สั่งสอนไว้ พวกฟาริสีถือว่าพระเจ้าไม่พอพระทัยใครนอกจากพวกเขา จึงไม่ยอมคบกับคนต่างชาติหรือชาวยิวที่ไม่เคร่งศาสนา ในบุคคลเหล่านี้ ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลชั้นสูงในสังคมที่มักเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหงคนชั้นต่ำ

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งโดยทั่วไปนั้น เกิดจากความแตกต่างทางความเชื่อ ความคิด การปฏิบัติ และความพยายามทำให้ความต่างต่างนั้นลงตัวหรือยอมรับร่วมกันได้ บางส่วนหรือทั้งหมด ใน

^๕ มก. ๗.๑-๙, กจ. ๒๖.๕.

ทัศนคติของคริสต์ศาสนาแล้ว ผู้วิจัยศึกษาพบว่า สาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเกิดจากสาเหตุสำคัญ ๓ ประการด้วยกัน คือ ตัณหา ความโลภ และความโกรธ ดังนี้

๑) สาเหตุอันเกิดแต่ตัณหา

คณะสงฆ์ซาเลเซียน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ตัณหา หมายถึง การหมกมุ่น ฝักใฝ่อยู่ แต่ฝ่ายเนื้อหนัง กิริยาวาจาหยาบโลน ไม่รักเกียรติและศักดิ์ศรี แต่งกายล่อแหลม ความคิดสกปรก ลุ่มหลง^๖

กรีติ บุญเจือ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ตัณหา หมายถึง สันดานชั่วในตัวมนุษย์, ความประพฤติชั่วจนเคยชินความประพฤติชั่วแต่ละครั้งเรียกว่า “กิเลสวัตร” หากประพฤติจนเคยชินเป็นนิสัยหรือสันดาน เรียกว่า กิเลส ซึ่งให้ความหมายที่คล้ายกันกับอาสวะ, กิเลส, ตัณหา^๗

วีระ อภรณ์รัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ตัณหาในคริสต์ศาสนา หมายถึง รูปแบบความต้องการความรุนแรงของมนุษย์, การเคลื่อนไหวของความอยากได้ทางความรู้สึกซึ่งขัดแย้งกับเหตุผลของมนุษย์^๘

ดังนั้น ตัณหาในศาสนาคริสต์ก็คือความคิดที่ต้องการอยากได้ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ตรงข้ามกับข้อบัญญัติและหลักปฏิบัติของทางศาสนา เป็นหนทางที่จะทำบาปแล้วส่งผลให้ตนเองต้องประสบกับความยุ่งยากและเดือดร้อนภายหลัง

ในพระธรรมปฐมกาลกล่าวถึงเรื่อง “เพศ” ว่าเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงโปรดประทานให้แก่มนุษย์ พระเยซูคริสต์ได้กล่าวถึงเรื่องเพศ ในขณะที่ทรงสอนถึงเรื่องการหย่าร้าง ซึ่งมนุษย์ในเวลานั้นใช้เรื่องเพศและการหย่าร้างไปในทางที่ผิดและเป็นโทษ พระเยซูคริสต์จึงตรัสเตือนถึงหลักการในพระธรรมปฐมกาลว่า “เขาทั้งสองจะเป็นเนื้ออันเดียวกัน”^๙

นักบุญยอห์น ได้แยกตัณหาออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ตัณหาทางเนื้อหนัง ตัณหาทางเนื้อหนัง หมายถึง ความอยากได้ในสิ่งที่พระเจ้าห้าม อันเป็นไปตามความปรารถนาที่ชั่วร้าย คำว่า เนื้อหนังในพระคัมภีร์เดิม หมายถึง ร่างกายของมนุษย์ซึ่งสูญสลายได้ แต่ในพระคัมภีร์ใหม่ส่วนใหญ่มีความหมายลึกกว่านั้น คือเป็นตัวการที่ทำให้เราทำบาป^{๑๐} มันจึงเป็นอำนาจบาปที่แฝงอยู่ในตัวเรา ทำให้เราต่อสู้และไม่ประพฤติตามน้ำพระทัยของพระเจ้า ไม่ยอมประพฤติตามพระวามะของพระองค์ เนื้อหนังจึงเป็นสิ่งที่นำเราไปสู่ความตาย^{๑๑} และ

^๖ คณะสงฆ์ซาเลเซียน แผนกคริสต์ธรรมคำสอน, “บาปต้น : พยศชั่ว”, : http://www.catholic.or.th/spiritual/books/catholic_teach/teach02.html [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^๗ กรีติ บุญเจือ, **พระไตรปิฎกสำหรับชาวคริสต์**, (กรุงเทพมหานคร : เอกสารการวิจัย, ๒๕๒๔), หน้า ๗๓.

^๘ วีระ อภรณ์รัตน์, **คำสอนพระศาสนาคาทอลิกภาค ๓ ชีวิตในพระคริสตเจ้า**, แผนกคำสอน อัครสังฆมณฑล, (กรุงเทพมหานคร : อัสสัมชัญ, ๒๕๕๔), หน้า ๕๙๒.

^๙ ปฐก. ๒ : ๒๔.

^{๑๐} รม. ๘ : ๔ - ๘.

^{๑๑} รม. ๘ : ๖.

เป็นศัตรูกับพระวิญญาณ ด้วยเหตุนี้ พระเยซูจึงตรัสสอนว่า เนื้อหนังไม่มีประโยชน์ใด ๆ เลย^{๑๒} เนื้อหนังจึงเล็งถึงอำนาจบาปในตัวมนุษย์ทั้งฝ่ายร่างกายและจิตวิญญาณ เมื่อร่างกาย จิตใจ และวิญญาณของมนุษย์มีส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเหตุนี้เอง ซาตานจึงมีหนทางเข้าสู่จิตใจ (ความคิด) และวิญญาณโดยทางเนื้อ ดังจะเห็นกิเลสแห่งความอยากของมนุษย์ที่ชื่อเอวา โดยเธอมองเห็นว่า ต้นไม้นั้นเหมาะสำหรับเป็นอาหารและมันมองน่าดู และต้นไม้นั้นทำให้เขาฉลาด เธอจึงเอามันมากินและให้สามีของเธอด้วย^{๑๓} ซาตานใช้สัมผัสและปรารถนาของเนื้อหนัง เพื่อเป็นหนทางไปสู่ความคิด จิตใจ และวิญญาณ

๒. ตัณหาทางตาหรือสายตา หมายถึง ความอยากมีในทุกอย่างตามที่ตาเห็น ซึ่งเกินจากน้ำพระทัยของพระเจ้า ที่กำลังยินดีกับความร่ำรวยและทรัพย์สิน นี่เป็นตัณหาของความโลภ เช่น คนตระหนี่เหนียวชอบสะสมอย่างไม่มีสิ้นสุด หรือพวกวัตถุนิยมที่มีความต้องการอย่างไร้ขอบเขต^{๑๔} ตาที่ชั่วร้าย หมายถึง ใจที่คับแคบและโลภมาก ตาที่ดี คือใจที่โอบอ้อมอารี^{๑๕}

๓. ความทะนงในลาภยศ ความอยากที่พระเจ้าไม่ให้ เป็นความหยิ่งภาคภูมิใจในชีวิต คือความอยากไร้สาระสำหรับการให้เกียรติและเสียงปรบมือ หรือปากแข็ง ตั้งใจที่จะไม่ให้หนึ่งใน การสำนึกผิดและสารภาพบาปของพวกเขา ความหุรหุราฟุ่มเฟือย

มารชักจูงให้มนุษย์ทำการล่วงประเวณี มารพยายามให้เรามัวเมาอยู่ในโลกแห่งวัตถุ เพื่อที่จะให้เราห่างจากพระเจ้า ดังที่ปรากฏในไบเบิลว่า

จงอย่ารักโลกและสิ่งใดที่อยู่ในโลกเลย ถ้าผู้ใดรักโลก ความรักพระบิดาก็ไม่อยู่ในตัวเขา เพราะทุกสิ่งที่อยู่ในโลก ได้แก่ความมัวเมาในโลกีย์ และความหยิ่งทะนงในทรัพย์สมบัติล้วนไม่ได้มาจากพระบิดา แต่มาจากโลกทั้งสิ้น^{๑๖}

ตัณหาคือบ่อเกิดกรรมชั่วของมนุษย์ พวกเขาเต็มไปด้วยสรรพอธรรมความชั่วร้าย ความโลภ ความมุงร้าย ความอิจฉาริษยา การฆ่าฟัน การวิวาท การล่อลวง การคิดร้าย พุดนินทา^{๑๗}

สรรพอธรรมความชั่วร้ายของมนุษย์ หมายถึง ความพอใจอยากจะฉกฉวยเอาทุกสิ่งของเพื่อนบ้านมาเป็นของตน ไม่เฉพาะแต่เงินเท่านั้น มันเป็นความบาปของคนทีปล่อยให้ปรารถนา ความอยาก ตัณหาของตนนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุดในโลก เขามองเห็นคนอื่นเป็นเหมือนสิ่งของ คนประเภทนี้ไม่มีพระเจ้า มีแต่ตัวเองกับความปรารถนาของตน^{๑๘}

^{๑๒} ยน. ๖ : ๖๓.

^{๑๓} ปฐก. ๓ : ๖.

^{๑๔} เสรี พงศ์พิศ, คริสต์ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๐๔.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๗.

^{๑๖} พิชรี วชิรินเวศ, “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่อง “มาร” ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกของศาสนาพุทธกับคัมภีร์ไบเบิลในศาสนาคริสต์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๓๕ - ๓๖.

^{๑๗} รม. ๑ : ๒๙

^{๑๘} วิลเลียม บาร์คเลย์, คำกรีกเล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กนกบรรณสาร, ๑๙๙๖), หน้า ๑๔๗.

การหลอกลวงหรือการทดลอง การลวงใจ ของซาตาน เกิดจากเนื้อหนังตัวเก่า ท่านจงทิ้งมนุษย์เก่าของท่านซึ่งคู่กับวิถีชีวิตเดิมนั้นเสีย อันจะเสื่อมเสียไปตามต้นหาอันเป็นที่หลอกลวง^{๑๙}

นักบุญโทมัส อีควินัส ได้กล่าวถึงต้นหาไว้ดังนี้

ความชั่วร้ายเป็นการลงโทษบาปของมนุษย์ อันเนื่องมาจากการใช้เจตจำนงเสรีอย่างผิด ๆ ได้อธิบายการกระทำตามเจตจำนง หมายถึง การกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายที่ปรารถนาของตนเองผู้กระทำ ซึ่งมีความหมายว่าผู้กระทำตระหนักถึงจุดมุ่งหมายของตน และพยายามกระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของตน จุดมุ่งหมายที่มนุษย์ปรารถนานั้นอาจจะเกี่ยวเนื่องกับความต้องการทางผัสสะของมนุษย์ ซึ่งในภาวะที่มนุษย์ถูกรอบงำด้วยต้นหา ทำให้มองเห็นว่าจุดหมายเพื่อสนองต้นหาเป็นสิ่งประเสริฐ ด้วยเหตุดังกล่าวต้นหาเป็นสิ่งที่ผลักดันเจตจำนงได้เช่นเดียวกัน แต่ความประเสริฐของมนุษย์มิได้อยู่ที่ต้นหา ทั้งนี้มนุษย์ยังมีเหตุผลเป็นเครื่องนำทางชีวิตอีกอย่างหนึ่ง อันเป็นเหตุให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ถ้าหากมนุษย์มีเจตนาที่จะกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายอันประกอบด้วยการใช้เหตุผล มนุษย์ก็สามารถเจตนาที่จะกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายอันเป็นสิ่งประเสริฐสำหรับมนุษย์ในฐานะมนุษย์ได้^{๒๐}

สรุปได้ว่า ต้นหาที่มีผลนำไปสู่การกระทำบาปทางเพศหรือการล่วงประเวณี การล่วงประเวณีแก่นแท้ของความหมายมิใช้อยู่ที่การล่วงประเวณีแต่อยู่ที่ความปรารถนาอยากได้สิ่งของต้องห้าม เป็นความปรารถนาอยากจะได้สิ่งซึ่งไม่ควรเอามาเป็นของตน เป็นการกระตุ่นความอยากและความปรารถนา ซึ่งขัดกับบทบัญญัติของพระเจ้าและของมนุษย์นั่นเอง

๒) สาเหตุอันเกิดแต่ความโลภ

ความโลภนั้นไม่ได้ครอบคลุมเพียงทรัพย์สินเงินทอง แต่ยังรวมถึงเวลา ชื่อเสียง อำนาจ วิชาความรู้ ซึ่งในทัศนะของคริสต์ศาสนา ความโลภ คือ ความรักในทรัพย์สินสิ่งของจนเกินขอบเขต ส่วนละโมภ คือ โลภมาก, มักได้^{๒๑} ในพระคัมภีร์กล่าวถึงที่เป็นมลทิน การอิจฉาคนบางคนหรือมีความปรารถนาบางสิ่งบางอย่างมากเกินไป^{๒๒} แม้แต่การปรารถนาทางกายก็เป็นการปรารถนาอันชั่วร้ายในพันธสัญญาเดิมกล่าวถึงความโลภในเรื่องของห้ามโลภ^{๒๓} หรือ อย่าปลงใจผิดประเวณี อย่ามักได้ทรัพย์สินของผู้อื่น^{๒๔} และในคัมภีร์ไบเบิลภาคพันธสัญญาเดิมของศาสนาคริสต์ กล่าวว่า “ห้ามโลภบ้านเรือนของเพื่อนบ้าน ห้ามโลภภรรยาของเพื่อนบ้าน หรือทาสทาสีของเขา หรือโค ลาของเขาหรือสิ่งใด ๆ ซึ่งเป็นของของเพื่อนบ้าน”^{๒๕}

^{๑๙} อฟ. ๔ : ๒๒.

^{๒๐} ปานทิพย์ ศุภนคร, “ปัญหาความชั่วร้ายในปรัชญาคริสต์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๐๗.

^{๒๑} บัญชुर บุญอิต, ศ.ดร., ความบาป ๗ ประการที่นำไปสู่ความมรณา, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป.), หน้า ๑. (สำเนาเอกสารเย็บเล่ม)

^{๒๒} มธ. ๑๕ : ๑๐ - ๒๐

^{๒๓} อพย. ๒๐ : ๑๗, ฉธบ. ๕ : ๒๑.

^{๒๔} อพย. ๒๐.

^{๒๕} อพย. ๒๐ : ๑๗.

ความโลภไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติปกติของมนุษย์ แต่เกิดจากแรงกระตุ้นของความบาปที่ปิดซ่อนอยู่ภายในใจของมนุษย์ ถ้าไม่มีแรงกระตุ้นขึ้นมาภายในจิตใจ จะไม่เกิดความโลภขึ้น จึงแบ่งความโลภเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) ความตระหนี่เกิน ๒) ความฟุ่มเฟือย

๒.๑) ความตระหนี่เกิน คือการมีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเก็บสะสมไว้โดยไม่คิดถึงผู้อื่น ไม่ยอมที่จะใช้ แม้แต่ตัวเองก็ไม่ใช้ ต้องการเก็บมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่รู้จักพอดีและพอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ เป็นความต้องการที่จะต้องทำงาน ต้องหา ต้องทำทุกวิถีทางเพื่อครอบครองเป็นเจ้าของตลอดเวลา^{๒๖}

๒.๒) ความฟุ่มเฟือย คือ การไม่ประหยัด เป็นลักษณะอาการที่ฟุ้งเฟ้อ มีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะใช้ให้หรูหรายิ่งไปกว่าเดิม ครอบครอง และต้องให้สิ่งที่มีนั้นเพิ่มทวีมากขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ทรัพย์สิน เงินทอง รวมทั้งอำนาจ ยศ บรรดาศักดิ์ต่าง ๆ^{๒๗}

สรุปได้ว่า ความโลภ คือ ความตระหนี่หรือความงกในสิ่งที่ต้องการทางโลกมากเกินไป หรือปรารถนาที่จะสะสมโดยไม่เคยคิดถึงผู้อื่น ๆ เป็นความทะเยอทะยานอันแรงกล้าในการให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินและอำนาจโดยไม่คำนึงถึงแนวทางและคุณธรรมในการได้มา ซึ่งสิ่งเหล่านั้นไม่จะเป็นการขโมย การชู้กรรโชกทรัพย์ ยักยอก ฉ้อราษฎร์บังหลวง และมีลักษณะการกักเก็บทรัพย์สินต่าง ๆ โดยไม่แบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น

๓) สาเหตุอันเกิดแต่ความโกรธ

ทัศนะของพระคริสต์ มองว่า ความโกรธ เป็นเหตุก่อความเดือดร้อนเสียหาย ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันทางสังคม ถึงแม้ความโกรธนั้นจะเกิดขึ้นภายในครอบครัวก็ตามที่ ระวังเสียแล้วจึงสมควรทำกิจอย่างอื่น ท่านจึงห้ามไม่ให้คนเกิดอารมณ์โกรธ จะได้ไม่ถูกลงโทษ ดังความที่ว่า

ท่านทั้งหลายได้ยินคำซึ่งกล่าวไว้กับคนโบราณว่า อย่าฆ่าคน ถ้าผู้ใดฆ่าคน ผู้นั้นต้องถูกพิพากษาลงโทษ เราบอกท่านทั้งหลายว่า ผู้ใดโกรธพี่น้องของตน ผู้นั้นจะต้องถูกพิพากษาลงโทษ ถ้าผู้ใดจะพูดกับพี่น้องว่า “อ้ายโง่” ผู้นั้นจะต้องถูกนำไปศาลสูงให้พิพากษาลงโทษ และผู้ใดจะว่า “อ้ายบ้า” ผู้นั้นจะมีโทษถึงไฟนรก เหตุฉะนั้น ถ้าท่านนำเครื่องบูชามาถึงแท่นบูชาแล้ว และระลึกขึ้นได้ว่า พี่น้องมีเหตุขัดเคืองข้อหนึ่งข้อใดกับท่าน จงวางเครื่องบูชาไว้ที่หน้าแท่นบูชา กลับไปคืนดีกับพี่น้องผู้นั้นเสียก่อน จึงค่อยมาถวายเครื่องบูชาของท่าน จงปรองดองกับคู่ความโดยเร็วในขณะที่พากันไปศาล เกือบกว่าคู่ความนั้นจะอายัดท่านไว้กับผู้พิพากษา แล้วผู้พิพากษาจะมอบท่านไว้กับผู้คุม และท่านต้องถูกขังในเรือนจำ เราบอกความจริงแก่ท่านว่า ท่านจะออกจากที่นั่นไม่ได้กว่าจะได้ใช้หนี้จนครบ^{๒๘}

ความโกรธเริ่มต้นที่ความคิด ความไม่พอใจ ความเจ็บใจ การวางแผนและสุดท้ายลงมือฆ่าแน่นอน ดังนั้น พระเยซูทรงสอนผู้เชื่อว่า เมื่อรู้ตัวว่ามีปัญหากับคนอื่น ก่อนที่จะเข้าเฝ้าพระเจ้า

^{๒๖} บัญชुर บัญญัติ, ศ.ดร., ความบาป ๗ ประการที่นำไปสู่ความมรณา, หน้า ๓.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๒๘} ลก. ๑๒ : ๕๗-๕๙.

เพื่อ “ถวายเครื่องสัตวบูชา” (การนมัสการพระเจ้า) จะต้องกลับไปคืนดีกับคู่อริเสียก่อน พระคัมภีร์เตือนคริสเตียนว่า “ถ้าข้าพเจ้าบ่มความชั่วไว้ในใจข้าพเจ้า องค์พระผู้เป็นเจ้าคงไม่สดับ”^{๒๙}

พระคัมภีร์ไม่ได้ระบุว่าความโกรธเป็นบาปและห้ามโกรธเด็ดขาด แต่บอกว่า “จะโกรธก็โกรธได้ แต่อย่าทำบาป อย่าให้ถึงตะวันตกและยังโกรธอยู่ และอย่าให้โอกาสแก่มาร”^{๓๐} คือตราบไต่ที่เรายังเป็นมนุษย์ธรรมดาอยู่ มักจะเจอเหตุการณ์ทำให้มีอารมณ์โมโหอยู่บ่อย ๆ ต่อลูก-ภรรยา ต่อเพื่อนบ้าน ต่อเพื่อนร่วมงานและพี่น้องคริสเตียน แต่พอสำนึกรู้สึกตัวจะต้องมีการอธิษฐานต่อพระเจ้า และกลับไปคืนดีกับคู่อริโดยเร็ว เปาโลใช้คำว่า “คืนดีก่อนตะวันลับฟ้า” เพื่อจะ “ไม่ให้โอกาสแก่มาร” เมื่อใจของเรามีความโกรธ เมื่อนั้นซาตานก็ฉวยโอกาสเข้ามาตั้งเป็นเจ้าของและชักนำให้เราทำบาปชั่วได้ ฉะนั้น จงเลียนแบบพระเยซูที่ขับไล่ “ไอ้ซาตาน จงไปเสียให้พ้น”^{๓๑}

ปัญหาจากความโกรธ ความพยายาม บางครอบครัวก็ไม่มีความสุข สาเหตุเนื่องจากพ่อแม่มีอารมณ์โกรธ หรือแม่มีอารมณ์โกรธ ครอบครัวก็อยู่ไม่สงบสุข ธุรกิจมีปัญหา มีความขัดแย้งหลายครั้ง ต้นเหตุมาจากความโกรธ ความแค้น มิตรภาพในระหว่างเพื่อนฝูงต้องสูญเสีย ส่วนใหญ่ก็มาจากความโกรธเหมือนกัน จากเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ โกรธและทำให้หมางใจกันก็มี แม้กระทั่งสงครามระหว่างประเทศบ่อยครั้ง ก็มีสาเหตุมาจากความโกรธ ความแค้นของคนที่เป็นผู้นำประเทศ ทำให้เกิดสงคราม จะเห็นว่าความโกรธ เป็นตัวทำลายความสุขสงบ ที่ไหนมีความโกรธ ที่นั่นมีปัญหาเสมอ ความโกรธจึงเป็นลักษณะหนึ่งของการไม่มีสติปัญญา ในภาษาชาวบ้านเรียกว่าความโง่ ในสุภาษิตบอกไว้ว่า “คนโมโหร้ายประพடுத்தใจเขลา แต่คนเฉลียวฉลาดนั้นอดทน”^{๓๒} ข้อนี้ภาษาชัดเจนมาก ลองนึกสิว่าเราเป็นคนโมโหร้ายหรือเปล่า นี่แหละได้คำตอบของแท้เลย “บุคคลที่โกรธซ้ำ ก็มีความเข้าใจมาก แต่บุคคลที่โมโหเร็ว ก็ยกย่องความโง่”^{๓๓} “หินก็หนัก และทรายก็มีน้ำหนัก แต่การยั่วเย้าของคนโง่ ก็หนักยิ่งกว่าทั้งสองอย่างนั้น”^{๓๔} สุภาษิตก็บอกไว้แบบนี้ว่า “คนโง่ยอมให้ความโกรธของเขา พลุ่งออกมาเต็มที่ แต่ปราชญ์ยอมยับยั้งโทสะไว้เสีย ๆ”^{๓๕} ปัญญาจารย์บันทึกไว้แบบนี้ว่า “อย่าให้ใจของเจ้าโกรธเร็ว เพราะความโกรธมีประจำอยู่ในทรวงอกของคนเขลา”^{๓๖}

ดังนั้น ความโกรธในทางคริสต์ศาสนาเกิดจากความเห็นแก่ตัว ความหยิ่ง ความอิจฉา ความไม่มีเหตุผล การพัฒนาจิตใจให้มีความรักที่สมบูรณ์ จะช่วยกำจัดอารมณ์โกรธได้ ปัญหาจากความโกรธ ความพยายาม บางครอบครัวก็ไม่มีความสุข สาเหตุเนื่องจากพ่อหรือแม่มีอารมณ์โกรธ ครอบครัวก็อยู่ไม่สงบสุข ธุรกิจมีปัญหา สูญเสียมิตรภาพในระหว่างเพื่อนฝูง เกิดสงครามระหว่าง

^{๒๙} สดต. ๖๖.๑๘.

^{๓๐} อฟ. ๔.๒๖-๒๗.

^{๓๑} มธ. ๔.๑๐.

^{๓๒} สภษ. ๑๔ : ๑๗.

^{๓๓} สภษ. ๑๔ : ๒๙.

^{๓๔} สภษ. ๒๗ : ๓.

^{๓๕} สภษ. ๒๙ : ๑๑.

^{๓๖} ปัญจ. ๗ : ๙.

ประเทศ จะเห็นว่าความโกรธ เป็นตัวทำลายความสุขสงบ ที่ไหนมีความโกรธ ที่นั่นมีปัญหาเสมอ ความโกรธ จึงเป็นลักษณะหนึ่งของการไม่มีสติปัญญา

สรุปได้ว่า การบริหารความขัดแย้งก็คือการหาวิธีการที่จะระงับความขัดแย้งต่อกฎกติกาทางธรรมชาติ และสังคมที่ปรากฏทางด้านจิตใจของบุคคล และสังคมที่เกี่ยวข้องอันเกิดแต่ต้นหาความโลภ และความโกรธ โดยมีเป้าหมายเพื่อสลายความขัดแย้งนั้นให้หมดไป แล้วนำมาซึ่งสันติสุขทั้งทางด้านจิตใจและสังคมอย่างถาวรนั่นเอง

๓.๒ ประเภทของความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาแห่งความรัก หากจะว่าถึงประเภทของความขัดแย้งที่ปรากฏในคัมภีร์อย่างชัดเจนนั้น ไม่มีกล่าวไว้ มีเพียงสัญญาะใกล้เคียงที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ซึ่งสามารถกำหนดเป็นประเด็นในการศึกษาไว้ ๒ ประเด็น คือ แนวคิดพื้นฐานเชิงรับ และแนวคิดพื้นฐานเชิงรุก

๓.๒.๑ แนวคิดพื้นฐานเชิงรับ

แนวคิดพื้นฐานเชิงรับนั้น ผู้วิจัยมองว่า คริสต์ศาสนาเองนั้น เป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในท่ามกลางแห่งความขัดแย้งทั้งระบบสังคม วัฒนธรรม การเมือง ความเชื่อทางศาสนา บทบาทแรกเมื่อเริ่มประกาศศาสนาก็ย่อมได้รับผลกระทบ ซึ่งเป็นเหตุให้พระเยซูคริสต์เองมองเห็นวิธีการในการจัดการกับความขัดแย้งในเชิงรับดี ซึ่งโดยการศึกษาพบว่า หลักการนั้นคือหลักแห่งขันติธรรมนั่นเอง

เป็นที่ทราบกันดีว่า ตลอดระยะเวลาที่พระเยซูคริสต์ทรงบำเพ็ญพระราชกิจประกาศพระวรสารอยู่นั้นต้องใช้หลักขันติธรรมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากหลักคำสอนและวิธีการไปขัดแย้งกับผู้นำทางศาสนายิว โดยส่วนมากพระเยซูคริสต์มักจะตำหนิที่พวกผู้นำทางศาสนาสอนให้พวกขวยวิงดาเดินชีวิตไม่สอดคล้องกับน้ำพระทัยของพระเป็นเจ้า^{๓๗} ในขณะเดียวกัน สภาพของสังคมในยุคนั้น กลุ่มชนชาติยิวตกอยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิโรมัน ด้านศาสนาและชนบประเพณีมีคณะกรรมการยิว ๗๒ คนเป็นผู้ดำเนินการ^{๓๘} มีสิทธิ์ขาดแม้ในการไต่สวนสอบสวนความผิดก่อนลงโทษ ขวยวิวมถึงพระเยซูคริสต์ด้วยจึงได้รับการกดขี่ข่มเหงทำลายเกียรติและศักดิ์ศรีโดยสิ้นเชิง การที่พระเยซูคริสต์ประกาศพระวรสาร หลักการและหลักคำสอนที่ขัดแย้งกับกฎดั้งเดิมจึงเป็นอุปสรรคอย่างยิ่ง แต่ทรงใช้ความอดุสาหะ วิริยะ และขันติธรรมอย่างแรงกล้า จนสามารถวางหลักคำสอนจนเป็นที่แพร่หลายแม้จนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

พระเยซูคริสต์ต้องบำเพ็ญขันติธรรมนับแต่ได้ประกอบพิธีศีลจุ่ม (บัพติศ) และก่อนที่จะเริ่มพระราชกิจประกาศพระวรสาร ได้มีมารหรือซาตานมาผจญหลอกล่อในเวลาทีพระองค์อดอาหาร ๔๐ วัน และจะต้องใช้ขันติธรรมเพื่ออดทนต่อสิ่งล่อใจ (อดทนต่ออำนาจกิเลส) ต่าง ๆ ที่ซาตานนำมาหลอกล่อ แต่ไม่สามารถทำให้หลงไหลไปตามอำนาจสิ่งยั่วยวนเหล่านั้นได้ และเมื่อพระเยซูคริสต์ ทรงจาริกจากแคว้นกาลิลีถึงเยรูซาเล็ม พระองค์ต้องใช้ขันติธรรมในการดำรงชีวิตและพระราชกิจเป็น

^{๓๗} กนก บรรณสาร (เรียบเรียง), วาสนา อยู่กิม (แปล), **คู่มือพระคัมภีร์ฉบับสมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : กนกบรรณสาร, ๒๕๔๑), หน้า ๔๗๓.

^{๓๘} ดนัย ไชยโยธา, รศ., **นานาศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๘.

อย่างยิ่ง เนื่องจากยังมีประชาชนอีกจำนวนมากที่ไม่ศรัทธาและเคารพในพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกผู้นำศาสนายิวที่มีความเห็นว่า แนวคิดและหลักปฏิบัติของพระเยซูคริสต์ไปขัดแย้งกับหลักการเก่าที่ประพฤติปฏิบัติอยู่ ซึ่งทำให้สูญเสียประโยชน์ดังจะเห็นได้ว่า ในวันที่พระเยซูคริสต์กลับมายังเมืองนาซาเรธ เพื่อเริ่มบำเพ็ญพระราชกิจ ทรงต้องใช้ชั้นธรรมอันเกิดจากคำถูกเหยียดหยาม ต่ำว่า จากผู้ที่ยังไม่เชื่อ ไม่ศรัทธา ไม่ยอมรับในหลักการที่พระเยซูคริสต์ประกาศ และถึงกับพากันโกรธแค้น ลุกฮือขึ้นผลักไสพระองค์ให้ออกไปจากเมือง แต่ด้วยทรงมีชั้นธรรม จึงมิได้แสดงอาการโกรธตอบ และยังตรัสยอมรับว่า “ไม่มีประกาศกคนใดได้รับการต้อนรับอย่างดีในบ้านเมืองของตน”^{๓๙}

พระเยซูคริสต์ต้องเหน็ดเหนื่อยกับการบำเพ็ญพระราชกิจ ในการออกประกาศพระวรสาร ช่วยเหลือคนยากจน คนเจ็บป่วยและบุคคลอื่น ๆ อีกหลายกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันยังต้องใช้ชั้นธรรมต่อคำเสียดสี ต่ำว่าจากพวกธรรมจารย์และพวกฟาริสีที่จ้องจะโจมตีโดยคิดว่า “คนผู้นี้เป็นใครหนอ จึงบังอาจกล่าวผรุสวาท? ใครเล่าสามารถยกบาปได้ นอกจากพระเป็นเจ้า”^{๔๐} พระเยซูคริสต์ ต้องบำเพ็ญชั้นธรรมจากพวกธรรมจารย์และพวกฟาริสี ที่คอยติดตามเพื่อจ้องจับผิด และคัดค้านหลักการปฏิบัติของพระเยซูคริสต์ แต่พระเยซูคริสต์กลับตรัสบอกแก่พวกเขาว่า “ไม่ใช่คนที่ต้องการหมอบ แต่คนป่วยต่างหากที่ต้องการ เรามีได้มาเรียกหาคนชอบธรรม”^{๔๑}

พระเยซูคริสต์ ต้องบำเพ็ญชั้นธรรมอย่างสูงสุดในชีวิตก็คือในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ในพระวรสารลูกาใช้คำว่า พระมหาทรมาณ ซึ่งพระเยซูคริสต์ ถูกลูกศิษย์นามว่ายูดาส ทรยศโดยรับค่าจ้างให้เจ้าหน้าที่มาจับพระองค์ เมื่อพระเยซูคริสต์ถูกจับ พระองค์ได้รับทรมาณอย่างมากจากผู้คุม คือการสบประมาทเยาะเย้ยและทำทารุณกรรมเอาผ้าคลุมแล้วตี พุดตา ประจานอีกมากมาย พระเยซูคริสต์ เมื่อถูกนำไปขึ้นศาลได้รับการสอบสวนต่อหน้าบุโรฮิต ต่อหน้าปิลาต ต่อหน้าเฮโรด แต่ก็ไม่สามารถที่จะหาความผิดจากพระองค์ได้ แต่เมื่อมหาชนเรียกร้องให้ตรึงไม้กางเขน ซึ่งปิลาตถามมหาชนถึง ๓ ครั้ง เมื่อมหาชนยืนยัน ปิลาตจึงตัดสินใจให้เป็นไปตามอารมณ์ของมหาชน คือนำตัวพระเยซูคริสต์ไปตรึงไม้กางเขน

พระเยซูคริสต์แม้ถูกตรึงไม้กางเขนอันเป็นเครื่องทรมานอย่างแสนสาหัสสำหรับนักโทษยิว ที่ทำความผิดอย่างร้ายแรง ทั้ง ๆ ที่พระองค์ไม่มีความผิด แต่ในฐานะพระผู้ช่วยให้รอดที่ประกอบด้วยเมตตาธรรม จะต้องรับภาระความทุกข์ทรมานแทนมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์รอดพ้นจากบาปและมีชีวิตนิรันดร์ในอาณาจักรพระเป็นเจ้า พระเยซูคริสต์จึงต้องใช้ชั้นธรรมเป็นหลักการสำคัญ เพื่ออดทนอดกลั้นต่อการเยาะเย้ยถากถางจากฝูงชนตลอดเวลา ต้องอดทนอดกลั้นต่อทุกขเวทนาอันเกิดจากการทรมานที่ได้รับ ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังมีพระเมตตาต่อผู้ทำร้ายพระองค์เหล่านั้น โดยตรัสว่า “ข้าแต่

^{๓๙} ลก. ๔:๒๔.

^{๔๐} ลก. ๕:๒๑.

^{๔๑} ลก. ๕:๓๑-๓๒.

พระบิดา โปรดยกโทษแก่เขาเถิด เขาไม่รู้ว่าเขาทำอะไร”^{๔๒} นั่นคือไม่ทรงถือโทษโกรธเคืองต่อพวกเขา ทรงให้อภัยในการกระทำนั้น และในที่สุดก็ทรงสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขนนั่นเอง^{๔๓}

๓.๒.๒ แนวคิดพื้นฐานเชิงรุก

แนวคิดพื้นฐานเชิงรุกที่ใช้ขจัดความขัดแย้ง คือความรักและความเมตตาากรุณา และการสงเคราะห์

๑) ความรักและความเมตตาากรุณา

(๑) ความรัก ทรงสอนให้ทุกคนมีความรักต่อกัน รักแม้กระทั่งศัตรู ให้ทำดีต่อผู้เกลียดชัง คนที่ใส่ร้าย โดยให้ทุกคนสร้างจิตวิญญาณของตนเองให้เป็นคนที่ดีขึ้นไปด้วยความรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรักตัวเอง โดยทรงมองเห็นว่าคนที่รักผู้อื่นได้นั้น ต้องมีความรักต่อตัวเองก่อน ถึงจะสามารถแผ่รังสีแห่งความรักไปสู่ผู้อื่นได้ ทรงตรัสโอวาทเปรียบเทียบกับ “ต้นไม้ที่ดีจะไม่ออกผลเลย และต้นไม้เลวก็绝不会ออกผลดี”^{๔๔} “คนดีย่อมนำสิ่งดีออกมาจากคลังแห่งความดีในใจของเขา ส่วนคนชั่วก็ย่อมนำสิ่งชั่วออกมาจากคลังความชั่วในใจของเขาเช่นกัน เพราะปากย่อมกล่าวสิ่งที่อัดอั้นอยู่ในใจออกมา”^{๔๕} ทรงสอนให้มีการให้อภัยต่อคนที่ทำร้าย ไม่ถือโทษโกรธแค้นต่อบุคคลที่ฉกชิงทรัพย์สมบัติไปโดยการตามทวง โดยมองเห็นว่าการทำดีกับคนที่ดีเป็นเรื่องที่ดีแต่มีแค่เสมอตัว แต่ถ้าเราทำดีกับคนที่เป็ศัตรู คนที่คิดร้ายเป็นต้นจะได้รับบำเหน็จรางวัลอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากเป็นการทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทนและเป็นการแสดงออกแห่งความรักต่อเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง^{๔๖}

(๒) ความเมตตาากรุณา ทรงสอนให้มีความเมตตาากรุณาต่อกัน ผู้มีมากแบ่งปันให้ผู้มีน้อยโดยไม่ต้องคำนึงว่าคนคนนั้นจะเป็นคนดีหรือคนเลว คนสร้างบุญหรือคนบาป ทำความดีหรือไม่ให้ยืมสิ่งใดก็ไม่จำเป็นต้องหวังผลตอบแทน ให้บำเพ็ญตนเหมือนพระเจ้าที่มีความเมตตาากรุณาแม้ต่อคนอกตัญญูและคนชั่วช้า เพราะความเมตตาากรุณาเป็นสื่อสัมพันธ์ให้คนรักกัน ประองตองกัน สามัคคีกัน ทรงเน้นเรื่องการไม่เบียดเบียนแก่กันและกัน ตรัสสอนพระสาวกและประชาชนว่า “ผู้ใดสำแดงความเมตตาต่อผู้อื่นก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้รับพระเมตตา ผู้ใดมีใจบริสุทธิ์ก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้เห็นพระเจ้า ผู้ใดพยายามสร้างสันติก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้ชื่อว่าเป็นบุตรพระเจ้า”^{๔๗}

^{๔๒} ลก. ๒๓.๔๓.

^{๔๓} ดุราลละเอียตใน พระครูบวรสิกขการ, “พุทธจริยาวัตร และพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปริณิพพานสูตร กับพระวรสารลูกา”, หน้า ๙๙-๑๐๒.

^{๔๔} ลก. ๖.๔๓.

^{๔๕} ลก. ๖.๔๕.

^{๔๖} ดุราลละเอียตใน พระครูบวรสิกขการ, “พุทธจริยาวัตร และพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปริณิพพานสูตร กับพระวรสารลูกา”, หน้า ๑๐๒-๑๐๔.

^{๔๗} ลก. ๒๐-๒๓.

๒) การสงเคราะห์

การสงเคราะห์ในคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่กำลังต้องการความช่วยเหลืออยู่ในที่ทุกแห่งของสังคม เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์จากโรคภัยไข้เจ็บ ผู้ป่วยพ ผู้ที่ยากจน ผู้ที่ขาดแคลนอาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค คนที่ถูกสังคมทอดทิ้ง ผู้ป่วย ลี้ภัย ในสมัยปัจจุบัน ฆราวาสคริสต์ ได้มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้

ฆราวาสคริสต์ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของประชากรของพระเจ้า มีส่วนในพันธกิจรับใช้พระเจ้า ฆราวาสทุกคนมีหน้าที่ในการแสดงความรักเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์รับใช้สังคมและสงเคราะห์พระบัญญัติเอกของพระเยซูคริสต์ ที่ทรงตรัสว่า “ให้รักพระเจ้าสุดจิตสุดใจและรักเพื่อนมนุษย์”^{๔๘} หลักคำสอนนี้เป็นหลักจริยธรรมให้คริสตชนทำงานสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ผู้ตกทุกข์ได้ยากทั่วไปในสังคม และเป็นพันธกิจสำคัญที่คริสตชนและศาสนจักรจะต้องรับผิดชอบต่อสังคม บิลลี เกรแฮมกล่าวถึงหน้าที่ทางสังคมของคริสเตียนว่า

คนที่เป็นคริสเตียนนั้นเขาจะสนใจช่วยเหลือกิจการของโรงพยาบาล สถานที่เลี้ยงเด็กกำพร้า บ้านพักคนชรา และสถาบันการกุศลอื่น ๆ ที่มีจุดหมายช่วยเหลือคน และไม่ว่าตอนไหนของพระคริสตธรรมคัมภีร์ที่สอนไว้ว่าให้เราแยกตัวออกจากสังคม แต่ทว่าพระคริสตธรรมคัมภีร์สอนในทางตรงกันข้ามทีเดียว เราจะต้องร่วมมือกับคนอื่นในเป้าประสงค์อันดีที่จะช่วยเหลือคนตกยาก^{๔๙}

นอกจากหลักธรรมคำสอนหรือพระบัญญัติที่พระเยซูคริสต์ทรงสอนไว้แล้ว กฎหมายใหม่ยังระบุถึงสิทธิและหน้าที่ของฆราวาสคริสต์ไว้อย่างชัดเจนว่า “คริสตชนทุกคนมีสิทธิที่ทัดเทียมกันในศักดิ์ศรีและกิจการต่าง ๆ ตามฐานะหน้าที่ของตน ในชีวิตและการงานและต้องร่วมมือกันเสริมสร้างพระกายของพระคริสต์ (มาตราที่ ๒๐๘)

เอกสารแห่งสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ ๒ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างฆราวาสกับบาทหลวงว่า นอกจากฆราวาสจะมีส่วนร่วมในงานเผยแผ่ธรรมแล้ว ยังมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ของพระศาสนจักร แต่ต้องให้ความเคารพเชื่อฟังบาทหลวง ส่วนบาทหลวง ก็ให้เกียรติสนับสนุนฆราวาสในศาสนจักรโดยให้คำแนะนำ ใ้วางใจมอบหมายหน้าที่รับใช้ศาสนจักร ให้อิสระและโอกาสประกอบกิจกรรมได้ บาทหลวงต้องให้กำลังใจแก่ฆราวาสริเริ่มงานของตนเอง (ข้อ ๓๗)^{๕๐}

นอกจากนี้กฎหมายใหม่ยังถือว่า งานเมตตาจิต เช่น งานสังคมสงเคราะห์เป็นงานสูงส่งที่ได้รับการยกย่องและเชิดชูจากพระศาสนจักรมาก ปรากฏในเรื่อง งานเมตตาจิต เป็นตราประทับการแพร่ธรรมของคริสตชน ข้อ ๘ ว่า “เพราะฉะนั้น ความเมตตาต่อคนจนและคนเจ็บกักงานที่เรียกว่างานเมตตา และงานสงเคราะห์ช่วยเหลือกันเพื่อบรรเทาความทุกข์ทรมานทุกข์ชนิดของมนุษย์

^{๔๘} The Holy Bible. P. 26.

^{๔๙} บิลลี เกรแฮม, **สันติสุขในพระเจ้า**, (ม.ป.พ. : ม.ป.ป., ๑๙๙๕), หน้า ๒๔๒-๒๔๙.

^{๕๐} เอกสารแห่งสภาสังคายนาวาติกันครั้งที่ ๒ : **พระธรรมนูญเรื่องพระศาสนจักรเล่ม ๑**, ๒๕๑๑,

นั้น จึงเป็นที่ยกย่อง เชิดชูเป็นพิเศษในศาสนาจักร”^{๕๑} งานเมตตาจิตจึงเป็นงานเร่งด่วนที่ฆราวาสทุกคนได้รับการเร่งเร้าให้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยขยายขอบเขตไปทั่วโลกที่มีมนุษย์ผู้ประสบทุกข์ทั่วไป อาทิเช่น ผู้ที่ขาดแคลนอาหาร ของต้ม เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ผู้ที่ประสบภัยเบียดเบียน ผู้ถูกเนรเทศ ผู้อพยพ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วสำหรับสตรีคริสเตียนก็ได้รับสิทธิหน้าที่ให้มีบทบาทในด้าน การเผยแพร่ และงานเมตตาจิตด้วย เพราะปัจจุบันสตรีมีบทบาทในวงสังคมต่าง ๆ มากขึ้น

จากการศึกษาประเภทของความขัดแย้งของคริสต์ศาสนาพบว่า มี ๒ ประการ คือ แนวคิดเชิงรับ เป็นการสมยอมกับคู่กรณีด้วยการนิ่งตามหลักแห่งชั้นดิธรรม และประการต่อมาคือแนวคิดเชิงรุก ด้วยหลักของการสงเคราะห์ เป็นการสงเคราะห์ด้วยหลักของเมตตาธรรม ซึ่งมีลักษณะของการสนับสนุนให้ฆราวาสมาช่วยงานบาทหลวงเพื่อความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมด้วย

๓.๓ วิธีการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

แม้ในการระงับความขัดแย้งต่าง ๆ หรือ การสร้างความสงบของโลกใบนี้ก็ต้องมีหลักกติกาคือเป็นกลางที่สามารถนำไปแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ คือ หลักกติกานั้นต้องเป็นข้อกำหนดที่สามารถทนได้ทุกสิ่งทุกอย่างของความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เข้ามา เป็นหลักธรรมที่ชี้แนะให้เห็นแสงสว่างของคนดี และคนชั่ว นั่นก็คือหลักแห่งเมตตา หรือหลักแห่งความรัก อันเป็นหัวใจสำคัญของพระคริสต์ศาสนา ดังพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่ที่นักบุญเปาโลเขียนถึงชาวโครินธ์ฉบับที่ ๑ บทที่ ๑๓ ไว้ว่า “ความรักทนได้ทุกอย่างแม้ความผิดของคนอื่น และเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอและมีความหวังอยู่เสมอ และทนต่อทุกอย่าง”^{๕๒} ในพระธรรมคำสอนของพระเยซูคริสต์นั้น พระองค์ได้ทรงตรัสสอนพวกเราไว้มาก ดังที่พระธรรมจารย์ได้เรียบเรียงในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ถึงแม้ว่าจะมีมากแต่ธรรมเหล่านั้นไม่มีอะไรใหญ่เท่ากับ “ความรัก” ดังพระคัมภีร์ว่า “ความเชื่อ ความหวังใจ และความรัก แต่ความรักใหญ่ที่สุด”^{๕๓} เป็นต้น ฉะนั้น ในประเด็นการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดศึกษาวิธีการบริหารความขัดแย้งที่ปรากฏทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ไว้ ๓ วิธี คือ ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ความรัก (การละตัณหา) ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ (การละความโลภ) และ ๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยชั้นดิธรรม (การละความโกรธ) ดังนี้

๓.๓.๑ วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ความรัก (การละตัณหา)

การบริหารความขัดแย้งด้วยวิธีแห่งการให้ความรักความเมตตา คือ การปฏิบัติเพื่อขจัดบาปภายในจิตใจ ดังที่พระเจ้าตรัสกับอัสราเอล ว่า “เราจะให้ใจใหม่แก่เจ้า เราจะบรรจุจิตวิญญาณใหม่ไว้ในเจ้า เราจะนำใจหินออกไปเสียจากเนื้อของเจ้าและให้ใจเนื้อแก่เจ้า และเราจะใส่วิญญาณของเราไว้ในเจ้า และกระทำให้เจ้าดำเนินตามกฎเกณฑ์ของเราและให้รักษากฎหมายของเรา”^{๕๔} ซึ่งมีวิธีดังต่อไปนี้

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

^{๕๒} ๑คริ. ๑๓ : ๗.

^{๕๓} ๑คริ. ๑๓ : ๑๓.

^{๕๔} อชค. ๓๖ : ๒๖-๒๗.

๑) การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจเป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม ดังข้อความที่ว่า “ดวงใจเป็นที่เกิดของความคิดมีติ การฆาตกรรม การมีชู้ การล่วงประเวณี”^{๕๕} การสู้รบต่อต้านตัณหาทางเนื้อหนังนั้น อาศัยการชำระใจให้บริสุทธิ์และการถือปฏิบัติการรู้ประมาณตน จงรักษาตนให้อยู่แบบธรรมดา บริสุทธิ์ และท่านจะเป็นเหมือนเด็กเล็ก ๆ ซึ่งไม่รู้จักความชั่วร้าย ซึ่งทำลายล้างชีวิตมนุษย์ ผู้มีใจบริสุทธิ์นั้นก็มีความสุข เพราะเขาจะได้เห็นพระเจ้า^{๕๖} ผู้มีใจบริสุทธิ์นั้นคือบรรดาผู้ที่ได้ยอมกำหนดสติปัญญาและน้ำใจของตนต่อข้อเรียกร้องไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้า ในสามเรื่องโดยเฉพาะคือ ความรัก^{๕๗} ความบริสุทธิ์ ความเที่ยงตรงทางเพศ ความรักต่อความจริง และการรับความเชื่อในลักษณะสากล มีความเชื่อมโยงกันระหว่างใจบริสุทธิ์ ร่างกายสะอาด และความเชื่อบริสุทธิ์ สัตบุรุษต้องเชื่อข้อต่าง ๆ ดำเนินชีวิตอย่างดี สัตย์ซื่อโดยการนบถอบ และด้วยดวงใจที่บริสุทธิ์โดยการดำเนินชีวิตอย่างสัตย์ซื่อและเข้าไปในสิ่งที่เชื่อ ศิลล้างบาป ศิลกำลังและศีลมหาสนิทถือว่าเป็นพื้นฐานของของทุกชีวิตของคริสตชน ดังคำกล่าวที่ว่า

มนุษย์มีส่วนร่วมับธรรมชาติของพระเจ้านั้น โดยอาศัยพระพรหรรษาทานของพระคริสตเจ้า ทำให้มนุษย์เหมือนต้นกำเนิด ทำให้ชีวิตตามธรรมชาติพัฒนาและเจริญงอกงาม ศิลล้างบาปทำให้ผู้มีความเชื่อเกิดใหม่ ศิลกำลังบำรุงให้เข้มแข็งขึ้น และรับอาหาร ทรงชีวิตนิรันดรในศีลมหาสนิท ดังนี้ อาศัยศีลศักดิ์สิทธิ์เข้าเป็นคริสตชน สัตบุรุษจึงได้รับทรัพย์สินสมบัติชีวิตพระเจ้ามากขึ้น และก้าวหน้าสู่ความสมบูรณ์แห่งความรัก^{๕๘}

๒) ศิลล้างบาป ไม่ว่าจะเป็บบาปกำเนิดและบาปส่วนตัวทุกข้อ และโทษของบาปทุกประการ อันที่จริงไม่มีสิ่งใดเลยที่ขัดขวางผู้ได้รับศิลล้างบาปให้เข้าสู่พระราชาชัยของพระเจ้า ไม่ว่าจะเป็บบาปของอาดัม บาปส่วนตัว หรือผลที่ตามมาของบาปหนักที่สุดคือการแยกจากพระเจาก็ตาม ผลที่ตามมาชั่วคราวบางประการของบาปยังคงมีอยู่ในตัวผู้รับศิลล้างบาป เช่น ความทุกข์ทรมาน การเจ็บไข้ได้ป่วย ความตาย หรือความเปราะบางติดอยู่กับชีวิต เช่น ความอ่อนแอทางอุปนิสัยใจคอและอื่น ๆ และความโน้มเอียงในทางบาป ซึ่งธรรมประเพณีเรียกความใคร่หรือตัณหา “แรงกระตุ้นแห่งบาป” สิ่งนี้ไม่สามารถทำร้ายบรรดาผู้ที่ไม่เห็นด้วย โดยที่สิ่งนี้ได้ถูกทิ้งไว้เพื่อการทดลอง และผู้ที่ต่อสู้ด้วยพระพรหรรษาของพระเยซูคริสตเจ้า ยิ่งกว่านั้นนักก็หากก็เช่นกัน ไม่มีใครจะได้ชัยชนะนอกจากจะได้แข่งขันตามกติกา”^{๕๙} การต่อสู้เพื่อความบริสุทธิ์ ศิลล้างบาปประทานพระพรหรรษาทานแห่งการชำระตนให้บริสุทธิ์จากบาปทั้งปวงแก่ผู้รับศิลนี้ แต่ผู้รับศิลนี้ ต้องรับสู้ต่อเนืองกับความใคร่ฝ่ายเนื้อหนังและความปรารถนาต่าง ๆ ที่ไร้ระเบียบ ด้วยพระพรหรรษาทานของพระเป็นเจ้าจะทำให้เขามีชัยชนะ โดยอาศัยคุณธรรมและพระพรแห่งความบริสุทธิ์ ช่วยให้เรารักด้วยใจเที่ยงตรงและไม่แบ่งแยก โดยการตั้งใจบริสุทธิ์ ซึ่งประกอบด้วยการแสวงหาจุดหมายแท้จริงของมนุษย์ ด้วยการมองชื่อ ๆ จริงใจ

^{๕๕} มธ. ๑๕ : ๑๙.

^{๕๖} มธ. ๕ : ๘.

^{๕๗} เทียบ ๑ทธ. ๒ : ๓-๙ ; ทธ. ๒ : ๒๓-๒๖.

^{๕๘} พระสันตะปาปาเปาโลที่ ๖, คำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก ภาค ๒ ธรรมล้ำลึกของพระคริสตเจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อัสสัมชัญ, ๒๕๔๒), หน้า ๓๒๑.

^{๕๙} ๒ทธ. ๒ : ๕.

ผู้รับศีลล้างบาปแสวงหาที่จะพบและกระทำตามน้ำพระทัยของพระเจ้าในทุกสิ่ง^{๖๐} โดยความบริสุทธิ์ โดยการมองภายนอกและภายใน โดยรู้จักควบคุมความรู้สึกและจินตนาการต่าง ๆ โดยการปฏิเสธความคิดที่ไม่บริสุทธิ์ซึ่งนำเราให้เห็นห่างจากหนทางแห่งพระบัญญัติของพระเจ้า “การมองเห็นนั้น ความบริสุทธิ์ก่อให้เกิดความปรารถนาในบรรดาผู้โง่เขลา”^{๖๑} ก็มีไว้ในบัญญัติ ๑๐ ประการ

๓) การภวานา ความถ่อมตน (modesty) ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้ครบความสมบูรณ์ของการควบคุมอารมณ์ ความถ่อมตนเป็นเครื่องป้องกันศูนย์กลางส่วนตัวของบุคคล หมายถึง การปฏิเสธที่จะเปิดเผยสิ่งที่ควรเก็บซ่อนไว้ เรียกร้องให้ผู้มีความรู้สึกไวต้องเป็นพยานถึงความบริสุทธิ์ ความถ่อมตนช่วยให้รู้จักมองผู้อื่นและประพฤติตนให้สอดคล้องกับศักดิ์ศรีของบุคคลและความผูกพันต่อกัน เป็นการมีสมบัติผู้ดี รู้จักเลือกเครื่องแต่งตัวที่เหมาะสม รู้จักรักษาความเงียบ ซึ่งปรากฏมีการเสียดายที่อยากรู้อยากเห็นล่อแหลมเป็นความสุ่มรอบคอบ ชาวดีเรื่องการพระคริสตเจ้าฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์ที่ล้มเหลวอยู่ตลอดเวลา ชาวดีนั้นปราบและขจัดความลุ่มหลงกับความชั่วร้ายต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความเย้ายวนอันมีอยู่ตลอดเวลาของบาป ชาวดีนั้นยกระดับและชำระศีลธรรมของชนชาติต่าง ๆ ให้สูงขึ้น และโดยไม่หยุดยั้งชาวดีนั้นทำให้อุดมเหมือนจากภายใน ทำให้แข็งแรง ทำให้สมบูรณ์ และฟื้นฟูในพระคริสตเจ้าด้วยพระคุณที่ได้รับจากเบื้องบน ความชั่ว บาป และความทุกข์ จึงเป็นการทดสอบของพระเจ้า ว่าใครมีศรัทธาต่อพระองค์หรือไม่เพียงไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งพระเจ้าทรงอนุญาตให้มีความชั่วก็เพื่อให้เป็นบทเรียนของมนุษย์ได้เข้าใจชีวิต จะได้พัฒนาจิตมุ่งมั่นต่อพระเจ้าตามลำดับ^{๖๒}

การภวานา คือเป็นการเปลี่ยนแปลงของหัวใจ เป็นการเพ่งพินิจธรรมดาไปสู่ฟ้าสวรรค์ เป็นเสียงร้องแห่งการรับรู้และเสียงร้องแห่งความรัก ที่โอบอุ้มทั้งการทดลองและความปีติยินดี ความสุภาพถ่อมตนเป็นพื้นฐานของการภวานา การภวานาเป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า หรือเป็นการขอสั่งที่ดั่งามที่เหมาะสมจากพระเจ้า ยอห์น ดามัสซีน กล่าวว่า “เราไม่ทราบว่าจะต้องอธิษฐานภวานาขอสิ่งใดที่เหมาะสม”^{๖๓} ความสุภาพถ่อมตนเป็นความพร้อมที่จำเป็นเพื่อรับพระพรแห่งการภวานาโดยไม่เสียอะไร มนุษย์นั้นเป็นสนามของพระองค์ พันธสัญญาระหว่างพระเจ้าและมนุษย์ในพระคริสตเจ้าเป็นกิจการของพระเจ้าและของมนุษย์ออกมาจากพระจิตเจ้าและออกมาจากตัวเราเอง หันไปหาพระบิดาเจ้าโดยครบถ้วน ในความผูกพันกับน้ำใจมนุษย์แห่งพระบุตรพระเจ้าที่ทรงรับสภาพมนุษย์ พระเยซูเจ้าทรงสอนบรรดาอัครสาวกของพระองค์ให้ภวานาด้วยดวงใจที่ชำระให้บริสุทธิ์ ด้วยความเชื่อที่มีชีวิตชีวา และพากเพียรด้วยความกล้าหาญในฐานะบุตร พระองค์ทรงตักเตือนสาวกให้ตื่นและทรงเชื่อเชิญให้ขอต่อพระองค์ในนามของพระองค์ พระเยซูเจ้าเองทรงโปรดให้เป็นไปตามการภวานาซึ่งวอนขอพระองค์

^{๖๐} เทียบ รม. ๑๒ : ๒ ; คส ๑ : ๑๐.

^{๖๑} ปชญ. ๑๕ : ๕.

^{๖๒} พัน ดอกบัว, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ไสภณการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๘๔-๒๘๕.

^{๖๓} รม. ๘ : ๒๖.

สิ่งที่เราควรคำนึงสักหน่อย คือ การภาวนาวิงวอนขอ ซึ่งปัจจุบันมักจะทำให้เกิดวิกฤติการณ์ขึ้นมา ในเมื่อภาวนาแล้วไม่ได้ผลดังใจตน โดยไม่ได้คำนึงถึงพระประสงค์ของพระเจ้าที่มีต่อตัวเรา การภาวนาเช่นนี้ อาจเป็นอันตรายเพราะเป็นการมุ่งแต่ตัวเอง แสวงหาตัวเอง ทำให้พระเจ้ามารับใช้บริการเราเท่านั้น แทนที่เราจะมุ่งถึงพระเจ้าเคารพบูชา และสรรเสริญพระองค์ ในที่ศนะของคริสตชน มนุษย์มีความสัมพันธ์กับพระเจ้าไม่ใช่การภาวนาวิงวอนขอเท่านั้น หากแต่เคารพบูชา ความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าในพระคัมภีร์และศาสนพิธีกรรมที่ปฏิบัติถ่ายทอดสืบต่อกันมา มนุษย์ไม่ว่าจะบรรลุถึงวุฒิภาวะระดับใด เจริญก้าวหน้ามีเสรีภาพเต็มตัว ก็ยังเป็นผู้ที่ถูกสร้างมา มีขอบเขตจำกัดจะต้องขึ้นกับพระเจ้า พระผู้สร้าง พระผู้ปกครองและคุ้มครองดูแลและขึ้นกับพระประสงค์ของพระองค์ผู้ทรงเป็นบ่อเกิดการเป็นอยู่และการกระทำของเรา จริ่งอยู่พระองค์ทรงประกาศเสรีภาพและการรับผิดชอบให้เรา พระองค์ยังทรงเป็นผู้โน้มน้าวนำจิตใจเรา และเรียกร้องให้เราร่วมมือ ไม่ใช่เพียงทำตนให้บรรลุวุฒิภาวะเท่านั้น แต่ให้ความร่วมมือในประวัติศาสตร์และความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้แผนการแห่งความรอด การหลุดพ้นจากบาปเป็นความจริง

การภาวนาวิงวอนขอ เป็นการแสดงความจริงของสภาพมนุษย์ที่ถูกสร้าง ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กับพระเจ้า ต้องร่วมมือและรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่พระเจ้าทรงกระทำเพื่อความรอดนิรันดรของมนุษย์ เป็นการยืนยันถึงพระเกียรติมงคลของพระเจ้า จึงกล่าวได้ว่า การภาวนาวิงวอนขอเป็นปัจจัยที่จำเป็นในแผนการแห่งความรอด จะเกิดผลมากน้อยอยู่ที่เราเจริญขึ้นในคุณธรรมเหนือธรรมชาติ อันได้แก่ ความเชื่อ ความไว้วางใจ และความรัก และปฏิบัติตามพระประสงค์ของพระเจ้า เราภาวนาวิงวอนขอให้พระประสงค์ของพระองค์สำเร็จในแผ่นดินในสวรรค์^{๖๔} ซึ่งมีรูปแบบของการภาวนาหลายแบบ เช่น (๑) การภาวนาออกเสียง (Vocal Prayer) เป็นการภาวนาที่แสดงความรู้สึกนึกคิดของเราออกมาเป็นคำพูด (๒) จิตภาวนา (Mental prayer) เป็นการติดต่อกับพระเจ้าภายในจิตใจด้วยความสงบเงียบ (๓) การภาวนาส่วนบุคคล (Personal prayer) เป็นการภาวนาส่วนบุคคลที่มีต่อพระเจ้า (๔) การภาวนาส่วรวม (Public prayer Liturgical prayer) เป็นการภาวนาของคริสตชนที่ร่วมกันถวายพระพร สรรเสริญพระเจ้าเป็นเสียงเดียวกัน เป็นหนึ่งเดียวกันดังกับว่ามาจากดวงใจดวงเดียว เมื่อเป็นเช่นนั้น การภาวนาจะช่วยให้เราเจริญขึ้นในความรักพระเจ้า ให้บรรลุถึงความดี บริบูรณ์อันเป็นความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิต บุคคลที่ภาวนาดีเป็นผู้ที่เจริญชีวิตดี ดังคำรัสของพระเยซูที่ว่า “จงเฝ้าและภาวนาเพื่อท่านจะไม่ตกในการประจัญล่อลวง จิตใจพร้อมอยู่จริง แต่ร่างกายนั้นอ่อนแอ”^{๖๕}

สรุปว่า วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ความรัก (การละตัณหา) มี ๓ วิธี

๑. การชำระใจ การชำระใจให้บริสุทธิ์ใจเป็นที่อยู่ของบุคลิกภาพทางศีลธรรม ดวงใจเป็นที่เกิดของความคิดมิตี การฆาตกรรม การมีชู้ การล่วงประเวณีการสู้รบต่อต้านตัณหาทางเนื้อหนังนั้น อาศัยการชำระใจให้บริสุทธิ์และการถือปฏิบัติการรู้ประมาณตน จงรักษาตนให้อยู่แบบธรรมดา บริสุทธิ์และท่านจะเป็นเหมือนเด็กเล็ก ๆ ซึ่งไม่รู้จักความชั่วร้ายซึ่งทำลายล้างชีวิตมนุษย์ ผู้มีใจบริสุทธิ์นั้นก็สุข

^{๖๔} มธ. ๖ : ๑๐.

^{๖๕} มธ. ๒๖- ๑๔.

๒. ศิลล้างบาป ศิลล้างบาปเพื่อยกบาปทุกข้อ ไม่ว่าจะเป็นบาปกำเนิดและบาป ส่วนตัวทุกข้อและโทษของบาปทุกประการด้วยอันที่จริงไม่มีสิ่งใดเลยที่ขัดขวางผู้ได้รับศิลล้างบาปให้ เข้าสู่พระราชาของพระเจ้า ไม่ว่าจะเป็บบาปของอาดัม บาปส่วนตัว หรือผลที่ตามมาของบาปหนัก ที่สุดคือการแยกจากพระเจ้ก็ตาม ผลที่ตามมาชั่วคราวบางประการของบาปยังคงมีอยู่ในตัวผู้รับศิล ล้างบาป เช่น ความทุกข์ทรมาน การเจ็บไข้ได้ป่วย ความตายหรือความเปราะบางติดอยู่กับชีวิต

๓. การภาวนา เป็นการยกจิตไปหาพระเจ้า หรือเป็นการขอสิ่งที่ดีงามที่เหมาะสม จากพระเจ้า ความสุภาพถ่อมตนเป็นความพร้อมที่จำเป็นเพื่อรับพระพรแห่งการภาวนาโดยไม่เสีย ะไร มนุษย์นั้นเป็นสนามของพระองค์พันธสัญญาระหว่างพระเจ้าและมนุษย์ในพระคริสตเจ้า เป็น กิจการของพระเจ้าและของมนุษย์ออกมาจากพระจิตเจ้าและออกมาจากตัวเราเอง หันไปหาพระบิดา เจ้าโดยครบถ้วน ในความผูกพันกับน้ำใจมนุษย์แห่งพระบุตรพระเจ้าที่ทรงรับสภาพมนุษย์ พระเยซู เจ้าทรงสอนบรรดาอัครสาวกของพระองค์ให้ภาวนาด้วยดวงใจที่ชำระให้บริสุทธิ์ ด้วยความเชื่อที่มี ชีวิตชีวา และพากเพียรด้วยความกล้าหาญในฐานะบุตร พระองค์ทรงตักเตือนสาวกให้ตื่นและทรง เชื่อเชิญให้ขอต่อพระองค์ในนามของพระองค์ พระเยซูเจ้าเองทรงโปรดให้เป็นไปตามการภาวนาซึ่ง วอนขอพระองค์

๓.๓.๒ วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ (การละความโลภ)

วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ (การละความโลภ) ในคริสต์ศาสนา โรมันคาทอลิก หมายถึง วิธีการเสียสละอันเป็นวิธีจัดการความโลภที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดผลดี ทั้งแก่ตนเองและสังคม มี ๔ วิธีด้วยกัน คือ ๑) ความไม่โลภ ๒) การทำทาน ๓) การอธิษฐาน และ ๔) การถืออดอาหาร ซึ่งมีอธิบายดังต่อไปนี้

๑) ความไม่โลภ หมายถึง การไม่อิจฉาคนบางคน หรือไม่มีความปรารถนาบางสิ่ง บางอย่างของคนอื่นมากเกินไป ในพระธรรมบัญญัติกล่าวว่า “อย่าโลภ”^{๖๖} ซึ่งเป็นคำตักเตือนของ พระเจ้าห้ามคริสตชนไม่ให้โลภ เช่น เตือนว่า “เจ้าจะไม่โลภบ้านของเพื่อนบ้านเจ้า, เจ้าจะไม่โลภ ภรรยาของเพื่อนบ้านเจ้า หรือคนใช้ผู้ชายของเขา หรือคนใช้ผู้หญิงของเขา หรือวัวแพศผู้ของเขา หรือ ลาของเขา หรือสิ่งใดที่เป็นของเพื่อนบ้านเจ้า”^{๖๗} “ต้องระวังจิตใจของตนเองด้วยการเชื่อฟังและจง ระวังการโลภ”^{๖๘} แม้สิ่งของเหล่านั้นจะเป็นสิ่งของ ๆ ตนเองหรือแม่ของญาติของตนก็ตาม พระเจ้า ยังสำคัญว่า “เจ้าจะไม่โลภทรัพย์สินของตนเอง”^{๖๙} “อย่าโลภสิ่งซึ่งเป็นของพี่น้องเจ้า”^{๗๐} ทรงเน้นคำว่า “เลิกโลภ”^{๗๑} เพราะพระเจ้าทรงทราบว่าเป็นสมัยสิ้นยุค มนุษย์จะเห็นแก่เงิน^{๗๒}

^{๖๖} รม. ๗ : ๗.

^{๖๗} โมไซยาห์. ๑๓ : ๒๔.

^{๖๘} ลก. ๑๒ : ๑๕ .

^{๖๙} คพ. ๑๙ : ๒๖.

^{๗๐} คพ. ๑๓๖ : ๒๐.

^{๗๑} คพ. ๘๘ : ๑๒๓.

^{๗๒} ๒ทธ. ๓ : ๑-๒ .

๒) การทำทาน หมายถึง การบริจาคเพื่อช่วยเหลือคนจน ดังข้อความที่ว่า

จงระวัง อย่าปฏิบัติศาสนกิจของท่านต่อหน้ามนุษย์เพื่ออวดคนอื่น เหตุฉะนั้น เมื่อท่านทำทาน อย่าเป่าแตรข้างหน้าท่าน เหมือนคนหน้าชื่อใจคดกระทำในธรรมศาลาและตามถนน เพื่อให้คนสรรเสริญ เราบอกความจริงแก่ท่านว่า เขาได้รับบำเหน็จของเขาแล้ว ฝ่ายท่านทั้งหลาย เมื่อทำทาน อย่าให้มีอช้ายรู้การซึ่งมือขวากกระทำนั้น ทานของท่านจะต้องเป็นทานลับ และพระบิดาของท่านผู้ทรงเห็นในที่ลับ จะทรงโปรดประทานบำเหน็จแก่ท่าน^{๗๓}

ในพระคัมภีร์เดิมมีคำสอนมากมายเรื่องความมีเมตตาต่อคนยากจน ดังข้อความที่ว่า “เนื่องจากพระเจ้าของเราเป็นพระเจ้าแห่งความเมตตา และพระเยซูได้เห็นว่าพระเจ้าทรงโปรดแก่คนอกตัญญูและคนชั่ว”^{๗๔} แต่การทำงานอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันนั้นยังไม่เพียงพอ พระเยซูเป็นห่วงถึงเจตนาและความคิดที่ซ่อนอยู่ในจิตใจด้วย ดังปรากฏอยู่ตลอดคำสอนของพระองค์เกี่ยวกับเรื่องนี้ ในคำสอนของพระเยซูเกี่ยวกับพระบัญญัติประการที่หกและเจ็ดนั้น พระองค์ชี้ให้เห็นว่าการฆ่าคนและล่วงประเวณีในใจนั้นเกิดขึ้นได้ เพราะการโกรธอย่างไม่สมควรก็เท่ากับฆ่าคนในใจ และการมองหญิงด้วยใจกำหนดก็ถือเป็นการล่วงประเวณีในใจ ฉะนั้น ในการทำทานพระเยซูเป็นห่วงเรื่องความคิดที่ซ่อนเร้นนี้เช่นกัน สิ่งสำคัญนั้นไม่ใช่สิ่งที่มือทำ (การยืมเงินหรือเช็ค) แต่เป็นสิ่งที่ใจคิดอยู่ในขณะที่มือทำทาน และความคิดในใจนี้เป็นได้สามลักษณะดังนี้ แสวงหาการสรรเสริญของมนุษย์ หรือถึงแม้ทำทานโดยไม่เปิดเผยชื่อแต่ชื่นชมกับตนเอง หรือแสวงหาความพอพระทัยของพระบิดาในสวรรค์เท่านั้น^{๗๕}

๓) การอธิษฐาน การพูดคุยกับพระเจ้าโดยคำพูดของเราเอง การอธิษฐานไม่ใช่การฝึกสมาธิ หรือการตั้งจิตปรารถนาให้เป็นไปตามความตั้งใจของเรา และการอธิษฐานก็ไม่ได้เป็นการ ทูลขอสิ่งต่าง ๆ จากพระเจ้าเท่านั้น แต่การอธิษฐานเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ดังคำที่ว่า

เมื่อท่านทั้งหลายอธิษฐาน อย่าเป็นเหมือนคนหน้าชื่อใจคด เพราะเขาชอบยืนอธิษฐานในธรรมศาลาและตามถนน เพื่อจะให้คนทั้งปวงได้เห็น เราบอกความจริงแก่ท่านว่าเขาได้รับบำเหน็จของเขาแล้ว ฝ่ายท่านเมื่ออธิษฐานจงเข้าไปในห้องชั้นใน เมื่อปิดประตูแล้ว จงอธิษฐานต่อพระบิดาของท่านผู้ทรงสถิตในที่ลับ และพระบิดาของท่านผู้ทรงเห็นในที่ลับจะทรงโปรดประทานบำเหน็จแก่ท่าน^{๗๖}

พระเยซูสอนว่า “จงเข้าไปในห้องชั้นในและปิดประตู” เราต้องปิดประตูเพื่อป้องกันสายตาของมนุษย์ที่ขบสอต่อส่องส่องเสียดอีกด้วย และเพื่อที่เราจะนิ่งสงบอยู่กับพระเจ้าเท่านั้น เมื่อทำดังนี้แล้ว จึงทำตามที่พระเยซูสอนต่อไปได้คือ “จงอธิษฐานต่อพระบิดาของท่านผู้ทรงสถิตในที่ลับ” พระบิดาเราทรงอยู่ที่นั่นเพื่อคอยต้อนรับเรา ไม่มีอะไรจะทำลายการอธิษฐานได้เท่ากับการที่เราคอย

^{๗๓} มธ. ๖ : ๒-๔.

^{๗๔} ลก. ๖ : ๓๕-๓๖.

^{๗๕} สดอทท์ จอห์น (ผู้แต่ง), สภาพร พาซีร์ตัน (ผู้แปล), คำนิยามทวนกระแส : คำเทศนาบนภูเขาอันทรงคุณค่าอมตะของพระเยซูคริสต์, (กรุงเทพมหานคร : กนกบรรณสาร, ๑๙๙๕), หน้า ๑๖๑.

^{๗๖} มธ. ๖ : ๕-๖.

ข้าเลื่องหาคำชมเชยจากผู้อื่น และเช่นเดียวกันไม่มีอะไรเสริมสร้างการอธิษฐานได้เท่ากับการสัมผัสถึงการประทับอยู่ด้วยของพระเจ้า เพราะพระองค์ไม่ทรงเห็นแต่เพียงภายนอก แต่ทรงมองเห็นจิตใจด้วย และไม่เพียงแต่ทรงเห็นคนที่อธิษฐาน แต่ยังทรงเห็นเจตนาของการอธิษฐานด้วย ดังนั้น สารที่แท้จริง ทุกครั้ง คือ การสนทนาที่พระเจ้าทรงเป็นฝ่ายริเริ่ม พระองค์ตรัสแล้วว่า “จงหาหน้าที่ของเรา” จิตใจของข้าพระองค์ทูลพระองค์ว่า “ข้าแต่พระเจ้า ข้าพระองค์แสวงพระพักตร์ของพระองค์”^{๗๗} โดยต้องเข้าใจว่าจุดประสงค์ที่พระเยซูเน้นการอธิษฐานในที่ลับ คือ เจตนาที่บริสุทธิ์ในการอธิษฐาน การทำทานต้องออกมาจากความรักที่แท้จริงต่อผู้อื่นฉันใด การอธิษฐานก็ต้องออกมาจากความรักที่แท้จริงต่อพระเจ้าฉันนั้น

๔) การถืออดอาหาร หมายถึง ความตกลงปลงใจที่จะละเว้นจากการกินหรือดื่ม ด้วยวัตถุประสงค์มุ่งหมายที่จะเข้าใกล้พระเจ้ามากขึ้นและขอพรพระองค์ เมื่อบุคคลและกลุ่มบุคคลอดอาหาร พวกเขาควรสวดอ้อนวอนด้วยเพื่อจะได้เข้าใจพระประสงค์ของพระเจ้าและเป็นเจ้าและพัฒนาความเข้มแข็งทางวิญญาณให้มากขึ้นดังข้อความที่ว่า

เมื่อท่านถืออดอาหารอย่าทำหน้าเศร้าหมองเหมือนคนหน้าซื่อใจคด ด้วยเขาทำหน้าให้มอมแมม เพื่อให้คนเห็นว่าเขาถืออดอาหาร เราบอกความจริงแก่ท่านว่า เขาได้บำเหน็จของเขาแล้ว ฝ่ายท่านเมื่อถืออดอาหาร จงล้างหน้าและเอาน้ำมันใส่ศีรษะ เพื่อคนจะได้ไม่รู้ว่าถืออดอาหารแต่ให้ปรากฏแก่พระบิดาของท่านผู้ทรงสถิตในที่ลับ และพระบิดาของท่านผู้ทรงเห็นในที่ลับจะทรงโปรดประทานบำเหน็จแก่ท่าน^{๗๘}

พระคัมภีร์ให้เหตุผลอีกประการหนึ่งสำหรับการถืออดอาหาร ความหิวเป็นความต้องการพื้นฐานของร่างกายมนุษย์ และความตะกละเป็นความบาปพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้น การรู้จักบังคับตนจะไร้ความหมายถ้าไม่รวมถึงการควบคุมร่างกาย และการบังคับตนจะเกิดไม่ได้ถ้าไม่มีวินัยในตนเอง เปาโลยกตัวอย่างนักกีฬาว่า นักกีฬาต้องมีร่างกายแข็งแรงจึงจะลงแข่งขันได้ ดังนั้น นักกีฬาต้องหมั่นฝึกฝน การฝึกฝนรวมถึงการมีวินัยในการรับประทานอาหาร การพักผ่อน และการออกกำลังกาย “ฝ่ายนักกีฬาทุกคนก็เคร่งครัดในระเบียบ”^{๗๙} และคริสเตียนทุกคนที่กำลังวิ่งแข่งขันในชีวิตคริสเตียนก็ควรทำเช่นเดียวกัน เปาโลยังกล่าวถึงการทรมานร่างกาย และทำให้ร่างกายอยู่มีอยู่ว่า “สิ่งนี้ไม่ใช่ความยินดีในการทำให้ตนเองบริสุทธิ์ หรือความพยายามเพื่อให้ได้ความชอบธรรมแบบฟาริสี”^{๘๐}

สรุปได้ว่า วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ (การละความโลภ) ในคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก หมายถึง วิธีการเสียสละอันเป็นวิธีจัดการความโลภที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและสังคม มี ๔ วิธีด้วยกัน คือ ๑) ความไม่โลภ ๒) การทำทาน ๓) การอธิษฐาน และ ๔) การถืออดอาหาร ซึ่งวิธีการดังกล่าว พระเจ้าทรงตั้งเตือนว่าอย่าอวดศาสนกิจ เช่น การทำทาน การอธิษฐาน การถืออดอาหารเพราะไม่มีคุณค่าต่อหน้าพระเจ้า หากหวังให้ผู้อื่นชมว่า

^{๗๗} สดด. ๒๗ : ๘.

^{๗๘} สดอทท์ จอห์น (ผู้แต่ง), สภาพร พาซีร์ตัน (ผู้แปล), คำนิยมทวนกระแส : คำเทศนาบนภูเขาอันทรงคุณค่าอมตะของพระเยซูคริสต์, หน้า ๑๗๑.

^{๗๙} ๑คร. ๙ : ๒๕.

^{๘๐} ลก. ๑๘-๑๒.

เป็นคนดีถ้าทำกุศลเป็นการรอด อาจได้รับชมตามที่หวัง การชมเชยนั้นนับว่าเป็นบำเหน็จอยู่แล้ว แต่จะขาดบำเหน็จจากพระเจ้า ฉะนั้น การบริจาคเงินทองหรือสิ่งของ จะต้องเป็นการลับ มิใช่โอ้อวดต่อหน้าใคร ๆ

๓.๓.๓ วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยขันติธรรม (การละความโกรธ)

การบริหารความขัดแย้งด้วยหลักขันติธรรม ต้องมองไปที่เป้าประสงค์ของการระงับความโกรธคือลดอารมณ์โกรธ และการตอบสนองต่อความโกรธทั้งทางร่างกายและจิตใจ ท่านไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคนหรือสิ่งที่ทำให้ท่านโกรธ แต่ท่านสามารถควบคุมความโกรธได้ เช่น การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การเปลี่ยนขบวนการความคิด และการแก้ปัญหา

๑) ลำดับขั้นการระงับความโกรธตามวิธีแบบคริสเตียน ในการจัดการกับความโกรธของตนเอง ควรจะพิจารณาจัดการและฝึกฝนตนเองในยามปกติสุขตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๑) การตระหนักตนเอง พื้นฐานของการที่มีสุขภาพทางอารมณ์ที่ดีนั้นมีจุดเริ่มจากการตระหนักในสภาพของตนเอง คือ มีความเข้าใจและรู้จักตนเองอย่างชัดเจน ยอมรับสิ่งที่ผู้อื่นพูดเกี่ยวกับตัวเรา ยอมรับเปิดใจรับฟังข้อมูลของคนอื่นเห็นชีวิตของเรา ตระหนักในอารมณ์ความเครียดและความรู้สึกของเรา การอ่านพระวจนะและใคร่ครวญพระวจนะของพระเจ้าเป็นวิธีที่ดี ในการพิจารณาตนเองและสำรวจจิตใจของเราต่อพระพักตร์พระเจ้า และมอบให้พระเจ้าเปลี่ยนแปลงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและขัดเกลาจิตวิญญาณของเรา

๑.๒) ตระหนักในอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น เรียนรู้ที่จะรับรู้ความคิดและความรู้สึกของผู้อื่นอย่างตั้งใจโดยไม่หมกมุ่นจดจ่ออยู่ที่ตัวเอง ในขณะเดียวกันเรียนรู้ในการรับฟังเป็นการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น ซึ่งช่วยให้เรามีทักษะทางสังคมดีขึ้น เรายังควรจะเรียนรู้ในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกต่อบุคคลอื่นประกอบกับเรียนรู้ในการรับรู้การแสดงออกซึ่งความรู้สึกของบุคคลอื่น โดยปกติการสอบถามความรู้สึกของคนอื่นเป็นสิ่งที่มีความหมาย พระวจนะสอนให้เรารักเพื่อนบ้านเหมือนตนเอง กฎข้อที่สองนี้สอนให้เรารู้จักการรักเพื่อนบ้านและเห็นคุณค่าของผู้อื่นเหนือตัวเรานั้นเอง

๑.๓) เรียนรู้ที่จะจัดการความโกรธและอารมณ์ของตนเอง การที่เราตระหนักในอารมณ์ตนเองมีส่วนสัมพันธ์กันสมองด้านความคิดของเรา เราจึงควรจะใช้สมองด้านความคิดในการคิดถึงจุดอ่อนในตัวเรา เราควรหาเพื่อนหรือพี่เลี้ยงที่จะคอยช่วยเป็นกระจกให้เราเห็นตนเองชัดขึ้น นอกจากนี้เรายังควรที่จะพยายามระบุงอกแห่งความรู้สึกขมขื่นและจุดระเบิดทางอารมณ์ของเราให้ได้ อากาการระเบิดทางอารมณ์ควบคุมได้ยากและผลพวงของมันอาจมุ่งไปสู่เหตุการณ์ที่ร้ายแรงได้ ดังนั้นการฝึกฝนจำลองเหตุการณ์ที่ไม่คาดหมายตามสภาพอารมณ์ของเราจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง หลีกเลี่ยงการนำไปสู่สภาพที่เราจะป้องกันไม่ให้เกิดอยู่ในภาวะที่เกิดการระเบิดในอารมณ์โดยก่อนอันตรายขึ้นได้ แต่ในทางตรงกันข้าม สามารถควบคุมให้การตอบสนองทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดในด้านสร้างสรรค์หรือที่ไม่มีพิษภัยในยามภาวะคับขันที่เราไม่รู้ตัว

๑.๔) ให้คิดถึงประสบการณ์ชีวิตในแง่บวก หากเรามีการสะสมประสบการณ์ในทางสร้างสรรค์หรือในแง่บวก อารมณ์พลุ่งพล่านที่ระเบิดออกไปก็จะเป็นพิษภัยต่อบุคคลอื่น พระ

คัมภีร์ก็สนับสนุนแนวทางข้อนี้เช่นกันตามที่บันทึกในสุภาษิตว่า “บุคคลผู้โกรธซ้ำ ก็ดีกว่าคนมีกำลังมาก และบุคคลผู้ปกครองจิตใจของตนเองก็ดีกว่าผู้ที่ตีเมืองได้”^{๘๑} นอกจากนี้เรายังควรเลียนแบบทัศนะของพระเจ้าตามอย่างในพระธรรมสวดที่ว่า “พระเยโฮวาห์ทรงพระกรุณาและมีพระคุณ ทรงกริ้วซ้ำและอุทรมด้วยความเมตตา”^{๘๒} นอกจากนี้ ความโกรธไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นอารมณ์ที่ไม่ดี ซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติบาปที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน เมื่อไรก็ตามที่เราโกรธ เราควรมีเหตุผลที่ดีและไม่ควรจะต้องบ่นเองโดยขาดสติควบคุมต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง แต่ควรมีอาการบ่นอย่างสันติ อดทน และสร้างสรรค์

๑.๕) ฝึกคิดในแง่บวก คนที่มีสุขภาพจิตที่ดีและเข้มแข็งนั้นควรจะเป็นผู้ที่มองด้านความคิดและด้านอารมณ์ทำงานร่วมกันอย่างสมดุล วิธีหนึ่งที่จะสามารถฝึกสมองของเราให้สามารถคิดอย่างนี้ได้ก็ด้วยการฝึกคิดในแง่บวก อย่าปล่อยให้โอกาสที่สมองด้านอารมณ์ครอบงำหรือยึดกุมสมองด้านความคิด พระเยซูทรงสอนในพระกิตติคุณมัทธิวว่า “บุคคลผู้ใดมีใจอ่อนโยน ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้รับแผ่นดินโลกเป็นมรดก”^{๘๓} บุคคลที่รู้จักการถ่อมสภาพในจิตใจจะไม่คิดต่อผู้อื่นในแง่ลบ เขาจะไม่ยึดตนเองเหนือผู้อื่น ด้วยทัศนะและค่านิยมบวกที่อยู่ในใจเช่นนี้โอกาสที่สมองด้านอารมณ์จะยึดควบคุมสมองด้านความคิดก็จะเกิดขึ้นได้น้อยที่สุด

๑.๖) ยอมรับในพระเจ้า คริสเตียนมีความเชื่อในพระเจ้ารวมทั้งการยอมรับอย่างสุดจิตสุดใจว่าพระองค์ทรงเป็นเจ้านายเหนือจิตใจและวิญญาณของมนุษย์ทุกคน มีผลทำให้ใจของผู้ที่จำนนต่อพระเจ้าจะได้รับการสัมผัสและจะได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างมหัศจรรย์โดยความรักของพระองค์ ดังนั้น ผลลัพธ์ก็คือสุขภาพทางอารมณ์จะได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและได้รับการปรับปรุงใหม่กลายเป็นคนที่ถูกสร้างใหม่ทั้งหมด วงจรในสมองของผู้เชื่อก็จะถูกสร้างใหม่ด้วยเช่นกัน ในพระธรรมเอเสเคียลกล่าวไว้ว่า “เราจะให้ใจใหม่แก่เจ้า และเราจะบรรจุจิตวิญญาณใหม่ไว้ในเจ้า เราจะนำใจหินออกไปเสียจากเนื้อของเจ้า และจะให้ใจเนื้อแก่เจ้า”^{๘๔} อัครทูตเปาโลก็ได้พูดต่อกย้ำความเชื่อดังกล่าว ในจดหมายถึงคริสตจักรเมืองโครินโธ ซึ่งบันทึกไว้ว่า “เหตุฉะนั้น ถ้าผู้ใดอยู่ในพระคริสต์ผู้นั้นก็เป็นคนที่ถูกสร้างใหม่แล้ว สิ่งเก่า ๆ ก็ล่วงไป ดูเถิดสิ่งสารพัดกลายเป็นสิ่งใหม่ทั้งนั้น”^{๘๕}

๒) วิธีระงับความโกรธตามคำสอนของพระเยซูเจ้า มีข้อความหลายแห่งในพระคัมภีร์ที่กล่าวถึงวิธีระงับความโกรธ ดังเช่น

แม้ท่านจะโกรธ ก็อย่าให้เป็นบาป จงเลิกโกรธก่อนดวงอาทิตย์ตก^{๘๖}

ท่านทั้งหลายได้ยินคำกล่าวที่ว่า จงรักเพื่อนบ้านจงเกลียดศัตรู แต่เรากล่าวแก่ท่านว่า จงรักศัตรู จงอธิษฐานภาวนาให้ผู้ที่เบียดเบียนท่าน เพื่อท่านจะได้เป็นบุตรของพระบิดาเจ้าบน

^{๘๑} สภษ. ๑๖ : ๓๒.

^{๘๒} สดต. ๑๐๓ : ๘.

^{๘๓} มธ. ๕ : ๕.

^{๘๔} อสค. ๓๖ : ๒๖.

^{๘๕} ๒คร. ๕ : ๑๗.

^{๘๖} อฟ. ๔ : ๒๖.

สวรรค์ พระองค์โปรดให้ดวงอาทิตย์ของพระองค์ขึ้นเหนือคนดีและคนชั่ว โปรดให้ฝนตกเหนือคนชอบธรรมและคนอธรรม ถ้าท่านรักแต่คนที่รักท่าน ท่านจะได้บำเหน็จรางวัลอะไรเล่า บรรดาคนเก็บภาษี มิได้ทำเช่นนี้ดอกหรือ ถ้าท่านทักทายแต่พี่น้องของท่านเท่านั้น ท่านทำอะไรพิเศษเล่า คนต่างศาสนามีได้ทำเช่นนี้ดอกหรือ ฉะนั้น ท่านจงเป็นคนดีอย่างสมบูรณ์ ดังที่พระบิดาเจ้าสวรรค์ของท่าน ทรงความดีอย่างสมบูรณ์เถิด^{๘๗}

ถ้าท่านให้อภัยผู้ทำความผิด พระบิดาของท่านผู้สถิตในสวรรค์ ก็จะประทานอภัยแก่ท่านด้วย แต่ถ้าท่านไม่ให้อภัยผู้ทำความผิด พระบิดาของท่านก็จะไม่ประทานอภัยแก่ท่านเช่นเดียวกัน^{๘๘}

จากข้อความต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้มองเห็นภาพของความรักและการให้อภัย ซึ่งเปล่งออกมาจากพระเมตตาของพระเจ้าที่มีต่อมวลมนุษย์นั่นเอง

เราคงได้ยินกันบ่อย ๆ ในประโยคที่ว่า “ไม่อยากโกรธเลย แต่ทนไม่ไหวจริง ๆ นับ ๑ ถึง ๑๐ ก็แล้ว ถึง ๑๐๐ ก็แล้ว” นี่คือตัวอย่างของสงครามต่อสู้ ระหว่างอารมณ์กับสติ ระหว่างวิญญาณกับเนื้อหนังฝ่ายร่างกาย เพราะพระเจ้าทรงรู้ว่าอยู่บนโลกนี้ เราต้องต่อสู้กับเรื่องนี้มากมาย พระคัมภีร์จึงเตือนไว้ก่อนเลยว่าต้องอดทนมาก ๆ สำหรับสิ่งเหล่านี้ เพราะว่าเราอยู่กับเราตลอดไป “เขา” คือตัวเราเอง คือเนื้อหนังฝ่ายร่างกาย เขาจะอยู่กับเราตลอดไป จนกระทั่งเราจากโลกนี้ไป ก็จบสิ้น หมดหน้าที่การงาน งานใหญ่ที่สุดที่พระเจ้า ให้กับคริสเตียนทุกคนที่อยู่บนโลกใบนี้ คืองานในการดูแลตัวเอง ดูแลกิเลสตัณหา กำจัดหรือสยบมันให้ได้ ด้วยฤทธิ์เดชอำนาจของพระเจ้า^{๘๙}

การขจัดความขัดแย้งด้วยขันติธรรม เป็นวิธีการที่นำมาเพื่อใช้ระงับความโกรธที่เกิดขึ้นในชีวิตของเราเองและของผู้อื่น เพื่อเป็นการเปลี่ยนสถานการณ์ให้ดีขึ้นสันติภาพเป็นที่หวังได้ ซึ่งมีวิธีการที่สอดคล้องสัมพันธ์กับขันติธรรม คือ

- ๑) ให้เราเผชิญความเฉยเมยไม่สนใจ และเรียกเราให้มาสนใจห่วงใยดูแล
- ๒) ให้เราเผชิญการดูถูกหมิ่นประมาท และเตือนเราให้มีความเคารพให้เกียรติ
- ๓) ให้เราเผชิญความโมโหฉุนเฉียว และเรียกร้องเราให้มีความอดกลั้นขันติ
- ๔) ให้เราเผชิญความอิจฉาริษยา และเชื่อเชิญให้เราสามัคคีมีส่วนร่วม
- ๕) ให้เราเผชิญความขุ่นข้องคับใจ และสั่งให้เรายกโทษให้อภัย
- ๖) ให้เราเผชิญการแก้แค้น และเรียกเราให้เป็นผู้สร้างสันติภาพ^{๙๐}

อารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่พระเจ้าประทานให้ แล้วอยู่กับจิตใจของเราตลอดชีวิต อารมณ์เป็นตัวกระตุ้นให้เราแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ แล้วแต่เราจะมียุทธวิธีอย่างไร อารมณ์มีทั้งดีมีประโยชน์ เช่น อารมณ์ขัน อารมณ์ร่าเริง และอารมณ์ที่เป็นโทษ เช่นโมโหฉุนเฉียว หงุดหงิด ซึมเศร้า เบื่อหน่าย อารมณ์ไม่ดีเหล่านี้ก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บแก่ร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นความ

^{๘๗} มธ. ๕ : ๔๓-๔๘.

^{๘๘} มธ. ๖ : ๑๔-๑๕.

^{๘๙} มธ. ๑๘ : ๒๑-๒๒.

^{๙๐} สภษ. ๑๗ : ๒๒.

ตัน ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ โรคกระเพาะ โรคประสาท^{๙๑} เมื่อเราไม่สามารถขจัดอารมณ์ออกไปจากชีวิต เราต้องเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ เพื่อให้มันเป็นเครื่องมือนำชีวิตเราไปในทางเสริมสร้าง และเกิดประโยชน์ พระเจ้าปรารถนาที่จะให้ลูกของพระองค์มีความรู้สึกในด้านบวกเสมอ คริสเตียนที่เจริญเติบโตเข้มแข็ง และเกิดผลเป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตกับพระวิญญาณบริสุทธิ์ ทำให้เกิดผลที่ดีจากพระวิญญาณบริสุทธิ์^{๙๒} ฝ่ายผลของพระวิญญาณ คือ ความรัก ความปลาบปลื้มใจ สันติสุข และความอดกลั้นใจ ความปราณี ความดี ความสัตย์ซื่อ ความสุขภาพอ่อนน้อม และการรู้จักบังคับตน การที่จะควบคุมอารมณ์ได้ต้องควบคุมความคิดให้ได้ อาจารย์เปาโล กล่าวไว้ว่า “ท่านจงมีน้ำใจ (ความคิด) ต่อกันเหมือนอย่างมีในพระคริสต์”^{๙๓} และว่า “จงรับการเปลี่ยนแปลงใจ (ความคิด) ดังนั้น การควบคุมความคิดจึงเป็นเรื่องสำคัญ และจะส่งผลต่อการควบคุมความรู้สึกด้วย”^{๙๔}

ทุกคนต้องเจอกับเรื่องความโกรธ ที่ทำลายคือจะจัดการกับความโกรธอย่างไรให้ถูกวิธี ความโกรธนั้นมีพลังรุนแรง เป็นอารมณ์ที่เตือนว่ามีบางอย่างผิดปกติ เราถูกทำร้ายหรือถูกปฏิเสธ บางอย่างเปลี่ยนไปและเราไม่ชอบใจ ความโกรธด้วยตัวมันเองนั้นไม่บาป แต่เราจำต้องเรียนรู้วิธีแสดง ความโกรธในแบบที่ถูกต้อง ถ้าพลาดไปความโกรธอาจทำลายล้าง แต่ถ้าจัดการอย่างถูกวิธีสามารถเปลี่ยนเป็นอุปสรรคที่ดีได้ พระคำพระเจ้าเต็มไปด้วยคำแนะนำเพื่อใช้จัดการกับความโกรธในแบบที่ถูกต้องและในวิธีของพระเจ้า ดังนี้

๑. จงนิ่ง ถ้าเรามัวยุ่ง มันง่ายมากที่จะละลาย หรือปฏิเสธการเผชิญหน้าและจัดการ กับต้นตอของความโกรธ ความโกรธที่ไม่จัดการให้ถูกต้องจะยิ่งพอกพูนเมื่อเวลาผ่านไป หาเวลาสงบ นิ่งเพื่อฟังพระสุรเสียงของพระเจ้า ดังคำที่ว่า “จงนิ่งเสีย และรู้เถิดว่า เราคือพระเจ้า”^{๙๕}

๒. จงเงียบ ปฏิบัติแรกที่เราแสดงออกต่อความขัดแย้ง บ่อยครั้งไม่ใช่การ ตอบสนองของเราเลย แต่เป็นแค่แสดงอาการตอบโต้ เรากระโจนเข้าไปใส่พร้อมกับความรุนแรง ด้าน ชนิดหัวชนฝา ซึ่งเป็นการเติมเชื้อเพลิงเข้าในกองไฟ การระเบิดจึงเลี่ยงไม่ได้ ปฏิบัติแรกของเราคือ ควรหยุดและคิด แทนที่จะเร่งตอบสนองในวิธีที่ทำให้ดังเคียดกว่าเดิม หรือก่อให้เกิดอารมณ์รุนแรง จากคู่มือ ฟังอีกฝ่ายก่อนตอบสนอง พยายามนับหนึ่งถึงสิบก่อนพูดอะไรออกไป สิ่งนี้อาจไม่จัดการ กับความโกรธได้โดยตรง แต่อาจช่วยลดความรุนแรงที่คุณอาจก่อเพราะความโกรธได้ ดังคำที่ว่า “ดูก่อนพี่น้องที่รักของข้าพเจ้า จงทราบข้อนี้ จงให้ทุกคนไวในการฟัง ช้าในการพูด ช้าในการโกรธ เพราะว่าความโกรธของมนุษย์ไม่ได้กระทำให้เกิดความชอบธรรมแห่งพระเจ้า”^{๙๖}

๓. จงใช้ปัญญา สติปัญญาคือการทำสิ่งที่ถูกต้อง ในเวลาที่ถูกต้อง และด้วยเหตุผล ที่ถูกต้อง การควบคุมความโกรธมาจากสติปัญญาที่ฝังรากมาจากการบังคับตน ฉันรักเรื่องที่พระเยซู ทรงขับไล่คนแลกเงินออกจากพระนิเวศของพระบิดา พระวจนะกล่าวว่าพระเจ้าเยชูทรง “เอาเชือกทำ

^{๙๑} สภษ. ๑๗ : ๒๒.

^{๙๒} กท. ๕ : ๒๒-๒๓.

^{๙๓} ฟป. ๒ : ๕.

^{๙๔} รม ๑๒ : ๒.

^{๙๕} สดต. ๔๖ : ๑๐.

^{๙๖} ยก. ๑ : ๑๙ - ๒๐.

เป็นแน่”^{๑๗} เมื่อพระองค์ทรงพระพิโรธอย่างที่สุด ทรงนำเชือกมาถักเข้าจนเป็นเส้น ทำให้พระทัยหนึ่งสงบลง ทรงเลือกที่จะนิ่ง สงบ และใช้ปัญญา เมื่อเราใกล้จะคุมอารมณ์โกรธไว้ไม่อยู่ เราจำเป็นต้องใช้สติปัญญา ดังความที่ว่า “คนที่ปราศจากการปกครองตนเอง ก็เหมือนเมืองที่ปรักหักพังและไม่มีกำแพง”^{๑๘}

๔. จงแยกแยะ เมื่อคุณโกรธใครบางคน ให้ถามตัวเองว่าทำไม คิดย้อนกลับไปว่าอะไรคือต้นเหตุความขัดแย้ง สิ่งทีบางคนพูดกับคุณ ปัญหาเดิมจุดชนวนความโกรธครั้งนี้หรือเปล่า ให้อะไรกับตัวเองเพื่อพิจารณาว่าทำไมถึงเคืองใจ และควรทำอย่างไรจัดการในแบบที่พระเจ้าทรงพอพระทัย พระเจ้าทรงสร้างเราให้อารมณ์ความรู้สึก แปลว่าพระองค์ทรงมีแผนที่ถูกต้อง และพื้นที่ ๆ ถูกต้องให้เรามีอารมณ์ต่างๆ ในชีวิต การควบคุมความโกรธเป็นวินัยฝ่ายวิญญาณที่พระเจ้าให้ความสำคัญ ทรงอวยพระพร และเสริมกำลังให้เรา เราจะมาดูวิธีอื่น ๆ ที่พระเจ้ามอบให้เราไว้สำหรับควบคุมความโกรธ ดังคำที่ว่า “โกรธก็โกรธเถิด แต่อย่าทำบาป จงคำนึงในใจ และสงบอยู่”^{๑๙}

๕. เอาชนะความโกรธวันต่อวัน ชีวิตใหม่ในพระคริสต์ของคุณไม่ได้ทำให้ความโกรธหมดไปแต่ละวันจะมีการทดลองให้คุณโกรธ และมีความรัก คำแนะนำวิธีการระงับความโกรธที่สามารถรักษาความโกรธให้อยู่ใต้การควบคุมของพระเจ้า มีดังนี้ ๑) หาสาเหตุของความโกรธ ๒) กลับใจใหม่ ๓) ยกโทษ ๔) ให้พระเจ้าควบคุมชีวิต ๕) อย่าบ่มความโกรธไว้

จะเห็นได้ว่า วิธีระงับความขัดแย้งด้วยหลักขั้นศีลธรรม โดยอาศัยเป้าประสงค์ของการระงับความโกรธคือลดอารมณ์โกรธ และการตอบสนองต่อความโกรธทั้งทางร่างกายและจิตใจ ท่านไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคนหรือสิ่งที่ทำให้ท่านโกรธแต่ท่านสามารถควบคุมความโกรธได้ ซึ่งทุกคนต้องเจอกับเรื่องความโกรธ ที่ทำทายเป็นจะจัดการกับความโกรธอย่างไรให้ถูกวิธี ความโกรธนั้นมีพลังรุนแรง เป็นอารมณ์ที่เตือนว่ามีบางอย่างผิดปกติ เราถูกทำร้ายหรือถูกปฏิเสธ บางอย่างเปลี่ยนแปลงและไม่ชอบใจ ความโกรธด้วยตัวมันเองนั้นไม่บาป แต่เราจำต้องเรียนรู้วิธีแสดงความโกรธในแบบที่ถูกต้อง ถ้าพลาดไปความโกรธอาจทำลายล้าง แต่ถ้าจัดการอย่างถูกวิธีสามารถเปลี่ยนเป็นอุปสรรคที่ดีได้ พระเจ้าเต็มไปด้วยความแนะนำเพื่อใช้จัดการกับความโกรธในแบบที่ถูกต้องและในวิธีของพระเจ้า คือ (๑) จงนิ่ง (๒) จงเงียบ (๓) จงใช้ปัญญา (๔) จงแยกแยะ (๕) เอาชนะความโกรธวันต่อวัน

สรุปได้ว่า วิธีการบริหารความขัดแย้งที่ปรากฏทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มี ๓ วิธี คือ ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ความรัก โดยอาศัยวิธีการชำระใจ ศีลล้างบาป และการภาวนา ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ เป็นวิธีขจัดความโลภที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและสังคม มี ๔ วิธีด้วยกัน คือ (๑) ความไม่โลภ (๒) การทำทาน (๓) การอธิษฐาน และ (๔) การถืออดอาหาร และ ๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยขั้นศีลธรรม มีเป้าประสงค์เพื่อระงับความโกรธคือลดอารมณ์โกรธ และการตอบสนองต่อความโกรธทั้งทางร่างกายและจิตใจ ท่านไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคนหรือสิ่งที่ทำให้ท่านโกรธ แต่ท่านสามารถควบคุมความโกรธได้ เช่น การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การเปลี่ยนขบวนการความคิด และการแก้ปัญหาด้วยวิธีของพระเจ้า คือ (๑) จงนิ่ง (๒) จงเงียบ (๓) จงใช้ปัญญา (๔) จงแยกแยะ (๕) เอาชนะความโกรธวันต่อวัน

^{๑๗} ยน. ๒ : ๑๕.

^{๑๘} สภษ. ๒๕ : ๒๘.

^{๑๙} สดด. ๔ : ๔.

๓.๔ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ทุกระดับ ในศาสนาคริสต์มีเป้าหมายในการบริหารความขัดแย้งซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดศึกษา ๓ ประเด็น คือ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การก่อให้เกิดความรัก (การละตันทหา) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ (การละความโลภ) และ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยขันติธรรม (การละความโกรธ)

๓.๔.๑ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การก่อให้เกิดความรัก

หัวใจนั้นเป็นจุดศูนย์รวมของทุกสิ่ง เหมือนร่างกายของเรามนุษย์นั้นมีใจเป็นส่วนบังคับส่วนต่าง ๆ ให้เคลื่อนไหวทุกสิ่งบนโลกใบนี้ย่อมต้องมีจุดศูนย์รวมหรือที่เขาเรียกว่าจุดสำคัญหัวใจนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญการจะทำอะไรสักอย่างให้สำเร็จใจต้องมาก่อน คือ ต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำนั้น คำว่า “ใจ” ในพระคัมภีร์เป็นสัญลักษณ์ หมายถึง การคิดการเข้าใจการรู้และยังใช้ในสำนวนที่ว่า “ความคิดในใจแผนการของใจโครงการหรือวิถีทางของใจ”^{๑๐๐} เช่น “ขอพระองค์ทรงสอนให้ในวันของข้าพระองค์เพื่อข้าพระองค์ทั้งหลายจะมีจิตใจที่มีปัญญา”^{๑๐๑} เป็นต้น แม้ในการระงับขัดแย้งต่าง ๆ หรือการสร้างสงบของโลกใบนี้ก็ต้องมีหลักธรรมะที่เป็นกลางที่สามารถนำไปแก้ปัญหาเหล่านั้นได้คือหลักธรรมนั้นต้องเป็นธรรมะที่สามารถทนได้ทุกสิ่งทุกอย่างของความชั่วต่าง ๆ ที่เข้ามาเป็นหลักธรรมที่ชี้แนะให้เห็นแสงสว่างของความดีและความซื่อสัตย์ นั่นก็คือหลักแห่งความรักหรือหลักแห่งความเมตตา อันเป็นหัวใจของของพระศาสนาตั้งพระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่ที่นักบุญเปาโลเขียนถึงชาวโครินธ์ฉบับที่ ๑ บทที่ ๑๓ ไว้ว่า “ความรักทนได้ทุกอย่างแม้ความผิดของคนอื่นและเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอและมีความหวังอยู่เสมอและทนต่อทุกอย่าง”^{๑๐๒} ในพระธรรมคำสอนของพระเยซูคริสต์นั้นพระองค์ได้ทรงตรัสสอนไว้มาก แต่ธรรมเหล่านั้นไม่มีอะไรใหญ่เท่ากับ “ความรัก” ดังพระคัมภีร์ว่า “ความเชื่อ ความหวังใจและความรักแต่ความรักใหญ่ที่สุด”^{๑๐๓} เป็นต้น ความรักของคริสต์ศาสนาที่แสดงออกถึงคุณธรรมดังต่อไปนี้

๑) ความรักอดทนนาน คนเรานั้นถ้าปราศจากความอดทนความรักก็ไม่เกิดพระเยซูคริสต์เจ้านั้น ตั้งแต่พระองค์ทรงประสูติครั้งแรก พระองค์ก็ถูกจองจำจ้องเฝ้าจากคนใจบาปชั่วช้าคิดที่จะประหารพระเยซูคริสต์เจ้า ทั้งที่พระองค์เพิ่งเกิดยังเป็นเด็กน้อยในอ้อมกอดพระแม่มาเรีย ยังพูดไม่ได้ด้วยซ้ำไป ไฉนพระองค์จะมีคิดชั่วได้อย่างไรเล่า แต่คนใจยาบชั่วช้าไม่ได้คิดอย่างนั้นคิดที่จะประหารพระองค์ให้ตายเสียดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ทูตองค์หนึ่งของพระเป็นเจ้าได้มาปรากฏแก่โยแซฟในความฝันแล้วบอกว่า “จงลุกขึ้นพากุมารกับมารดาหนีไปประเทศอียิปต์และคอยอยู่ที่นั่นจนกว่าเราจะบอกเจ้าเพราะว่า เฮอร์อดจะแสวงหากุมารเพื่อจะประหารชีวิตเสีย”^{๑๐๔} แต่พระเยซูคริสต์เจ้านั้นพระองค์ไม่ทรงโกรธเลยยังทรงมีความอดทนต่อคนใจบาปทั้งหลายเหล่านั้น ด้วยความรักหวัง

^{๑๐๐} บาทหลวงฟรังซิสโกส์ ซดบ, พระมหากษัตริย์ของพระเยซูเจ้า : มิติเชิงเทววิทยา, (กรุงเทพมหานคร : แสงธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๙.

^{๑๐๑} สดต. ๙๐ : ๑๒.

^{๑๐๒} ๑คร. ๑๓ : ๗.

^{๑๐๓} ๑คร. ๑๓ : ๑๓.

^{๑๐๔} มธ. ๒ : ๑๓.

ที่จะปลดปล่อยจิตใจของคนชั่วช้าเหล่านั้นด้วยหลักแห่งความรัก ดังที่พระองค์ตรัสสอนในพระคัมภีร์ว่า “จงรักศรัทธาของท่านและจงอธิษฐานเพื่อผู้ที่ข่มเหงท่าน”^{๑๐๕} จึงกล่าวได้ว่าความรักนั้นเปรียบเสมือนความอดทนต่อความลำบากยากเข็ญต่อความชั่วต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิตไม่มีบุคคลที่จะไม่เคยทุกข์ไม่เคยโศกหรือมีสุขทุกชีวิตจะต้องเจอ เพราะฉะนั้น เราควรจะสร้างความรักความอดทนเอาใจในตัวให้เรามีความเข้มแข็งเชื่อมั่นในความรักที่พระเจ้าทรงประทานให้เราใช้ในการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ

๒) ความรักกระทำคุณให้ การที่บุคคลทำอะไรว่าย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะไม่ได้รับในสิ่งที่ทำไว้จะเป็นความดีหรือความชั่วก็ตาม ย่อมได้รับสิ่งตอบแทนจากพระเจ้าทั้งนั้น คือถ้าทำความชั่วย่อมได้รับบทลงโทษจากพระเจ้านิรันดร เป็นต้น ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ท่านทั้งหลายได้ยินซึ่งกล่าวไว้แก่คนโบราณว่าอย่าฆ่าคนถ้าผู้ใดฆ่าคนผู้นั้น จะต้องถูกพิพากษาลงโทษเราบอกท่านทั้งหลายว่าผู้ใดโกรธพี่น้องของตนผู้นั้นจะต้องถูกพิพากษาลงโทษถ้าผู้ใดจะพูดกับพี่น้องว่า “อ้ายโง่” ผู้นั้นต้องถูกนำไปที่ศาลสูงให้พิพากษาลงโทษและผู้ใดจะว่า “อ้ายบ้า” ผู้นั้นจะมีโทษถึงไฟนรก”^{๑๐๖} แต่ถ้าผู้ใดทำความดีคือมีใจรักมีใจกรุณามีใจอ่อนโยนหวังแต่ความสงบต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันแล้ว ผู้นั้นจะได้รับสิ่งตอบแทนที่ดั่งมาจาก พระเจ้าดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “บุคคลผู้ใดมีใจอ่อนโยนผู้นั้นเป็นสุขเพราะว่าเขาจะได้รับแผ่นดินโลกเป็นมรดกบุคคลใดมีใจกรุณาผู้นั้นเป็นสุข เพราะเขาจะได้รับพระกรุณาตอบบุคคลผู้ใดมีใจบริสุทธิ์ ผู้นั้นเป็นสุข เพราะเขาจะได้เห็นพระเจ้าบุคคลผู้ใดสร้างสันติผู้นั้นเป็นสุข เพราะพระเจ้าจะทรงเรียกเขาว่าเป็นบุตร”^{๑๐๗} เพราะฉะนั้น ความรักนั้นเมื่อบุคคลใดทำลงไปแล้วย่อมกระทำคุณให้คือมีแต่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในใจและในเพื่อนบ้าน จึงกล่าวสรุปได้ว่า ความรักนั้นเมื่อคนเราทำลงไปแล้วย่อมไม่สูญเปล่า ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ความรักไม่มีวันสูญสิ้น”^{๑๐๘} และไม่มีโทษแก่ผู้ใดมีแต่คุณให้แก่ผู้นั้น

๓) ความรักไม่อิจฉา ผู้ที่หมั่นเจริญความรักทางกายทางวาจาทางใจ ผู้นั้นย่อมไม่มีความอิจฉาความอิจฉานั้น เมื่อเกิดขึ้นกับผู้ใดแล้วผู้นั้นย่อมปรารถนาให้คนที่ตัวเองไม่ชอบเกลียดประสบแต่ความทุกข์ต่าง ๆ ไม่อยากให้เขาได้ดีเมื่อคนที่ตัวเองไม่ชอบเกลียดได้รับความทุกข์เขาย่อมชอบใจหรือหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำลายคนที่ตัวเองไม่ชอบเหมือนกับคนใจบาปมีความอิจฉาในพระเยซูคริสต์เจ้าได้หาวิธีการต่าง ๆ ที่จะว่าร้ายใส่ความในเรื่องไม่ดีแก่พระองค์ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ครั้งนั้น พวกมหาปุโรหิตและพวกผู้ใหญ่ของประชาชนได้ประชุมกันที่สำนักของมหาปุโรหิตประจำการซื้อคยาฟาสาปรึกษากันเพื่อจะจับพระเยซูด้วยอุบายเอาไปฆ่าเสีย”^{๑๐๙} การอิจฉานั้นเปรียบเหมือนความชั่วชนิดชนิดหนึ่งที่ทำลายคนโดยไม่รู้ตัว และยังทำลายความสงบด้วย เพราะผู้ที่มีความอิจฉาย่อมไม่ยอมช่วยเหลือคนที่เป็ฝ่ายศัตรู ความสามัคคีก็ไม่เกิดต่างจากรักอย่างสิ้นเชิงเมื่อบุคคลให้แก่กันแล้วย่อมก่อให้เกิดความสงบความสามัคคี เมื่อบุคคลใดหมั่นสั่งสมความรักให้เกิดขึ้นกับตัวเองและผู้อื่น ย่อมทำให้ความอิจฉาริษยาค่อย ๆ หดไปจากใจ สั่งสมความรักมากเท่าไรยิ่ง

^{๑๐๕} มธ. ๕ : ๔๔.

^{๑๐๖} มธ. ๕ : ๒๑-๒๒.

^{๑๐๗} มธ. ๕ : ๕,๗-๘.

^{๑๐๘} ๑คริ. ๑๓ : ๘.

^{๑๐๙} มธ. ๒๖ : ๓-๔.

ไม่มีความอิจฉาเท่านั้น สุดท้ายความอิจฉาต่าง ๆ ก็หมดได้ จึงกล่าวได้ว่าความรักที่แท้จริงนั้นเป็นความรักที่ไม่ทำความอิจฉาให้เกิดขึ้นกับตัวเองและผู้อื่นเป็นต้น

๔) ความรักไม่อวดตัว บุคคลบางคนในโลกใบนี้อาจจะแสดงตัวว่าดีกว่าผู้อื่น คุยโวอวดตัวเองในด้านต่าง ๆ ถ้าเป็นด้านดีก็ไม่เป็นไร ถ้าเป็นด้านไม่ดีย่อมก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่าง ๆ แก่สังคมโลก คนมักอวดตัวนั้นมักเป็นคนที่เห็นแก่ตัวเอง ไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น ลูกศิษย์บางคนลูกหลานบางคนพอมีความรู้สูงมากขึ้น มีฐานะดีขึ้นมักอวดตนข่มครูอาจารย์หรือพ่อแม่ ด้วยไม่เชื่อฟัง เมื่อถูกกล่าวตักเตือนอบรมสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในธรรมะ คนประเภทนี้มักจะอายุสั้น การที่คนเรามีการศึกษามากขึ้นมีเงินทองมาก มียศตำแหน่งสูง ไม่ได้หมายความว่าคนนั้นจะเป็นคนดี การสั่งสมความรักให้เกิดมีขึ้นกับตัวเราและผู้อื่นต่างหากที่ถือว่าเป็นคนดี คนที่มีความรักให้กับตัวและผู้อื่น มักเป็นคนที่ย่อมถ่อมตัวเจียมตัวเสมอ ไม่โอ้อวด ไม่ข่มผู้อื่น ให้เกียรติผู้ที่มีพระคุณ การไม่อวดตัวนั้น ถือว่าเป็นการสร้างความรักให้แก่กันและกัน และมักเป็นผู้ที่มีอายุยืนนานดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “ฝ่ายบุตรจงนบถเชื่อฟังบิดามารดาของตนในองค์พระผู้เป็นเจ้า เพราะกระทำอย่างนั้นเป็นการถูก จงให้เกียรติแก่บิดามารดาของเจ้านี้ เป็นพระบัญญัติข้อแรกที่มีพระสัญญาไว้ด้วย เพื่อเจ้าจะไปดีมาดีและมีอายุยืนนานที่แผ่นดินโลก”^{๑๑๐} จึงกล่าวได้ว่าความรักที่แท้เป็นความรักที่ไม่อวดตัวเป็นความรักที่ย่อมถ่อมตัวเจียมตัว

๕) ความรักไม่หยิ่งผยอง ความหยิ่งผยองนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้คนอื่นไม่เห็นใจในเวลาตกทุกข์ได้ยาก เพราะคนหยิ่งผยองนั้นเป็นคนที่ยโสจองหองถือตัวว่าดีกว่าเขา รวยกว่า มีความรู้มากกว่า เขามักดูถูกคนอื่นอยู่เสมอ ไม่สนใจคำพูดของผู้อื่น ไม่ฟังความคิดเห็นของใคร คนที่หยิ่งผยองนั้นมักเป็นคนที่ขาดความรักจากผู้อื่น เพราะตัวเองไม่คิดที่จะให้ความรักแก่ผู้อื่น ฉะนั้น ความรักนั้นเป็นสิ่งที่ทำลายความหยิ่งผยองได้เมื่อคนเราสั่งสมมาก ๆ ขึ้นยิ่ง ทำบ่อย ๆ ยิ่งดี ถ้ามนุษย์คนใดไม่ปฏิบัติตาม คนนั้นยากที่จะเห็นสวนสวรรค์ของพระเจ้าหรือไม่เห็นเลย พระเจ้านั้นทรงประทานความรักให้กับมนุษย์ในนามตัวแทนนั้นก็คือ “พระเยซูคริสต์” เห็นได้จากการที่พระเยซูคริสต์เจ้านั้นพระองค์ไม่มีความหยิ่งผยองมีแต่ความรักให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก ดังพระกิตติคุณของพระเยซูคริสต์ที่นักบุญมัทธิว เรียบเรียงในบทที่ ๔ ว่า

พระเยซูได้เสด็จไปทั่วแคว้นกาลิลีทรงสั่งสอนในธรรมศาลาของเขา ทรงประกาศข่าวประเสริฐเรื่องแผ่นดินของพระเจ้า และทรงรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวเมืองให้หาย กิตติศัพท์ของพระองค์ก็เลื่องลือไปทั่วประเทศซีเรีย เขาจึงพาคนป่วยเป็นโรคต่าง ๆ คนที่ทนทุกข์เวทนา คนผีเข้า คนเป็นลมบ้าหมู และคนเป็นอัมพาตมาหาพระองค์ พระองค์ก็ทรงรักษาเขาให้หาย^{๑๑๑}

ข้อความนี้บอกได้ว่าพระองค์ไม่มีความหยิ่งผยองในความรู้ความสามารถของพระองค์เลยเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงรักษาคนป่วยต่าง ๆ จนทำให้กิตติศัพท์ของพระองค์เลื่องลือไปทั่ว

^{๑๑๐} อฟ. ๖ : ๑-๓.

^{๑๑๑} มธ. ๔ : ๒๓-๒๔.

พระนคร จึงกล่าวสรุปได้ว่า เมื่อบุคคลใดมีความรักให้แก่กันและกัน บุคคลนั้น ย่อมเป็นผู้ไม่หยิ่งผยอง เพราะฉะนั้น ความรักแท้จึงเป็นสิ่งที่ไม่หยิ่งผยอง

๖) ความรักไม่หยาบคาย คนที่มีนิสัยหยาบคายมักเป็นคนที่ไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมด้วย เพราะความหยาบคายนั้นเป็นสิ่งที่สื่อให้เห็นกิริยาอาการของคนที่ขาดความรักต่อเพื่อนร่วมโลก คือ การพูด การทำอะไรย่อมไม่น่าเคารพ น่ารังเกียจของสังคม คือ เวลาพูดก็พูดคำไม่สุภาพ ไม่น่าฟัง พูดแต่คำหยาบคาย เวลาทำอะไรก็ทำสิ่งที่หยาบคาย ความหยาบคายนั้นสามารถทำลายความสัมพันธ์ที่ดีได้หรือคุณงามความดีที่เคยทำมาได้อย่างรวดเร็ว ต่างกับความรักที่สามารถทำความรักให้มีความสัมพันธ์ที่ตึงตังตลอดไป และยิ่งช่วยลบความชั่วที่เคยมีมาได้ เพราะคนที่มีความรักก็เปรียบเสมือนคนดีคนที่กลับใจจากคนมีจิตใจชั่วก็ถือว่าเป็นคนที่สามารถสร้างความรักให้เกิดมีขึ้นในใจได้ ฉะนั้น ความรักสามารถทำให้คนชั่วกลับเป็นคนดีได้เปรียบเสมือนกันให้อภัยแก่ผู้ที่ทำให้เกิดความทุกข์ได้ ดังจดหมายของนักบุญเปาโล ซึ่งมีไปยังชาวโครินธ์ฉบับที่ ๒ บทที่ ๓ ว่า

ถ้าผู้ใดเป็นต้นเหตุทำให้เกิดความทุกข์ ผู้นั้นก็ได้ทำให้ข้าพเจ้าเป็นทุกข์แต่คนเดียว แต่ได้ทำให้พวกท่านเป็นทุกข์บ้างด้วย (ที่ว่าบ้างนั้น ก็คือข้าพเจ้าไม่อยากจะปรักปรำผู้นำจนเกินไป) ที่คนส่วนมากได้ลงโทษคนผู้นั้นก็พอสมควร ฉะนั้น ท่านทั้งหลายควรจะยกโทษให้ผู้นั้น และเล่าโลมใจเขาต่างหาก กล่าวว่าเขาจะจมลงในความทุกข์เหลือล้น ดังนั้น ข้าพเจ้าขอวิงวอนท่านให้ยืนยันความรักต่อคนนั้นใหม่^{๑๑๖}

จึงกล่าวได้ว่า เมื่อบุคคลใดไม่มีความหยาบคาย บุคคลนั้นย่อมเชื่อว่ามีความรัก เพราะฉะนั้น ความรักแท้จึงเป็นความรักไม่หยาบคาย

๗) ความรักไม่คิดเห็นแก่ตัว การไม่เห็นแก่ตัวนั้น เป็นหลักแห่งการสร้างมิตรภาพและความสามัคคีในหมู่คณะได้อย่างดี ความไม่เห็นแก่ตัวนั้น ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันคือเกิดความรัก ความกรุณาต่อกันเมื่อความรักความกรุณาเกิดขึ้นในใจก็สามารถที่จะทำให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อยคนตกทุกข์ได้ยากก็พลอยมีความสุข คนรวยก็ไม่ต้องหนักใจในการรักษาทรัพย์ของตน เพราะการไม่เห็นแก่ตัวสามารถช่วยให้คนเป็นคนดีได้ คือคนที่ถูกช่วยเหลือก็กลับมีจิตใจเป็นมิตร (ยกเว้นคนอกตัญญูในสันดาน) คนที่ช่วยเหลือคนก็มีใจเบิกบานและก็เป็นผู้ที่ถูกสรรเสริญ เหมือนพระเยซูคริสต์ พระองค์ทรงไม่เห็นแก่ตัวช่วยเหลือคนที่มาขอความช่วยเหลือ ดังพระกิตติคุณของพระเยซูคริสต์ที่นักบุญมัทธิวเรียบเรียงไว้ตอนหนึ่งว่า

ดูเถิดเขาหามคนง่อยคนหนึ่งซึ่งนอนอยู่บนที่นอนมาหาพระองค์เมื่อพระเยซูทรงเห็นความเชื่อของเขาทั้งหลายจึงตรัสกับคนง่อยว่า “ลูกเอ๋ยจงขึ้นใจเถิดบาปของเจ้าได้รับอภัยแล้ว” พระองค์จึงตรัสสั่งคนง่อยว่า “จงลุกขึ้นยกที่นอนกลับไปบ้านเถิด” เขาจึงลุกขึ้นไปบ้าน เมื่อประชาชนเห็นดังนั้น เขาก็ตระหนกตกใจแล้วพากันสรรเสริญพระเจ้าผู้ได้ทรงประทานสิทธิอำนาจเช่นนั้นแก่มนุษย์^{๑๑๗}

^{๑๑๖} ๒คร. ๒ : ๕-๘.

^{๑๑๗} มธ. ๙ : ๒.๕.

จะเห็นได้ว่าคนที่ไม่เห็นแก่ตัวนั้น ก็เปรียบเหมือนคนที่มีแต่ความรักที่ให้กับผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การไม่หวังสิ่งตอบแทนนั้นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า “การไม่เห็นแก่ตัว” เมื่อการเห็นแก่ตัวไม่เกิด ความรักก็เข้ามา เพราะฉะนั้น ความรักแท้จึงเป็นสิ่งที่ไม่เห็นแก่ตัว

๘) ความรักไม่ฉุนเฉียว การที่บุคคลใดมีความฉุนเฉียวอยู่ในใจมักจะเป็นคนที่มีอารมณ์โกรธง่ายไม่พอใจง่ายมักจะเสียใจในสิ่งที่ตัวเองได้กระทำแล้วพุดง่าย ๆ คือเป็นคนที่มีขาดสติคนที่ขาดสติก็เหมือนกับคนที่ขาดความรักต่อเพื่อนบ้านเพราะความรักนี้พระเจ้าทรงประทานมาเพื่อให้คนได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง”^{๑๑๔} ความรักจึงเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงให้มาเพื่อจำกัดความฉุนเฉียวในใจพุดง่าย ๆ คือความรักนั้นสามารถระงับความโกรธความฉุนเฉียวได้ พระเจ้าจึงทรงให้คนเรานั้นระงับความโกรธเสียดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “จงระงับความโกรธและทิ้งความพิโรธอย่าให้ใจของท่านเดือดร้อนมีแต่จะชั่วไป”^{๑๑๕} เพราะฉะนั้น การจะเอาชนะความชั่วคือความฉุนเฉียวที่อยู่ในใจนั้นจะต้องใช้ความรักเท่านั้น ถึงจะสามารถที่จะเอาชนะได้ถาวรจึงกล่าวได้ว่าเมื่อบุคคลใดหมั่นอบรมสร้างความรักให้เกิดขึ้นมีขึ้นอยู่ในใจบุคคลนั้นย่อมชื่อว่ามีความรักแท้ความรักแท้จึงเป็นความรักที่ไม่ฉุนเฉียว

๙) ความรักไม่ช่างจดจำความผิด บุคคลใดที่มีความรักอยู่ในใจบุคคลนั้นย่อมเป็นผู้ที่มีใจให้อภัยกับผู้อื่นเสมอ คนชอบจดจำความผิดของผู้อื่นนั้นมักจะเป็นผู้ที่มีความทุกข์เสียเอง คือเมื่อนึกความผิดของผู้อื่นจิตใจก็กระวนกระวายคิดที่จะแก้แค้นอาฆาตพยาบาทต่าง ๆ นานา ต่างจากคนที่มีความรักในใจจะเป็นคนปล่อยวางในเรื่องความผิดของผู้อื่นเสมอคือไม่เอาความคิดแก้แค้นคนที่ไม่จดจำความผิดของผู้อื่นมักจะเป็นคนมีความสุขทางใจ เพราะฉะนั้น ความรักที่แท้จริงนั้นเป็นความรักที่ให้อภัยเหมือนอย่างที่เราเคยได้ยินที่พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้คนเรานั้นอย่าไปจดจำความผิดของคนที่มาทำร้ายหรือคนที่เบียดเบียน ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “จงรักศัตรูของท่านและจงอธิษฐานเพื่อผู้ที่ข่มเหงท่าน”^{๑๑๖} จะเห็นได้ว่าคนที่มีความรักอยู่ในใจนั้นจะไม่ถือสาเอาความคนที่ตัวเองไม่ชอบ จึงกล่าวสรุปได้ว่าความรักที่พระเจ้าทรงประทานให้มานั้นเป็นความรักที่ไม่จดจำความผิดของผู้อื่นเป็นความรักที่ให้อภัยเสมอ

๑๐) ความรักไม่ชื่นชมยินดี เมื่อมีการประพฤติผิดแต่ชื่นชมยินดี เมื่อประพฤติชอบคือการประพฤติในทางที่ผิดศีลผิดธรรมนั้น คนที่มีหลักแห่งความรักนั้นย่อมไม่สนับสนุนให้ประพฤติปฏิบัติตามคนที่มิมีนิสัยชั่ว ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่มีความรักอยู่ในใจคือคนชั่วนั้น มักจะส่งเสริมให้คนอื่นทำความชั่วต่าง ๆ มีการฆ่าปล้นลักทรัพย์ เป็นต้น ความประพฤติผิดศีลผิดธรรมนั้น ย่อมก่อให้เกิดความไม่สงบในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้บ้านเมืองขาดความสงบเรียบร้อย คนที่ทำความผิดหรือประพฤติชั่วนั้น ย่อมไม่คิดว่าตัวเองทำผิด เป็นพวกที่ถือมิฉฉาที่ฉฉคือความเห็นผิดนั่นเอง คนประเภทนี้จะเป็นคนที่ไม่มีความรักในใจเลย ดังนั้น พระเจ้าพระองค์จึงได้ตรัสว่า คนที่มีความชั่วร้ายนั้นเป็นผู้ที่ขาดความยุติธรรม คือไม่เข้าใจ นั่นเอง ดังพระคัมภีร์ว่า “คนชั่วร้ายไม่เข้าใจความยุติธรรมแต่

^{๑๑๔} มก. ๑๒ : ๓๑.

^{๑๑๕} สดด. ๓๖ : ๘.

^{๑๑๖} มธ. ๕ : ๔๔.

บรรดาผู้ที่แสวงหาพระเจ้าเข้าใจถึถ้วน”^{๑๑๗} เพราะฉะนั้น พระเจ้าพระองค์จึงทรงบัญญัติให้คนนั้นมีความรักต่อกันอย่าทำร้ายกันและกันมีการฆ่าคน เป็นต้น ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “อย่าฆ่าคน”^{๑๑๘} ความรักเปรียบได้หลายอย่างผู้วิจัยขอยกตัวอย่างของความรักของพ่อกับแม่ เป็นต้น พ่อแม่ที่มีหลักแห่งความรักแท้ที่อยู่ในใจนั้นวันใดที่ลูกทำผิดก็ตักเตือนไม่สนับสนุนให้ทำผิด ไม่ยินดีเมื่อลูกทำผิดสอนให้ลูกกลับตัวกลับใจ เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า คนที่มีหลักแห่งความรักนั้นอยู่ในใจนั้น จะไม่ยินดีเมื่อคนอื่นทำผิด แต่จะยินดีกับคนที่ประพฤติชอบ เมื่อบุคคลใดไม่ชื่นชมยินดีในการประพฤติผิด บุคคลนั้นย่อมเชื่อว่ามีความรักแท้ เพราะฉะนั้น พระเจ้าทรงปกป้องรักษาคนที่มีหลักแห่งความรักคือคนมีธรรม ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “พระเจ้าทรงเป็นที่กำบังเข้มแข็งแก่ผู้ที่ประพฤติอย่างเที่ยงธรรม แต่ผู้กระทำความชั่วพระองค์ทรงทำลาย ผู้ชอบธรรมจะไม่ถูกกำจัดเลย แต่คนชั่วจะไม่ได้อยู่ในแผ่นดิน”^{๑๑๙}

๑๑) ความรักเชื่อในส่วนตัวของเขาอยู่เสมอ การมองโลกในแง่ที่ดีนั้น สามารถช่วยให้จิตใจที่หดหู่ ขาดความอบอุ่น ขาดความรักนั้นจิตใจที่ดีขึ้นได้ คนที่มีหลักแห่งความรัก ก็คือคนที่เชื่อในพระเจ้า คนที่เชื่อในความดีของพระเจ้าจะเป็นคนที่มีความหวังอยู่เสมอในการที่จะทำให้คนชั่วกลับใจ เหมือนพระเยซูคริสต์ที่พระองค์ไม่ทรงสิ้นหวังในตัวพระเจ้าถึงแม้คนใจบาปชั่วช้าทำร้ายลงโทษพระองค์ให้ถึงแก่ฆาตกรรม พระองค์ก็ไม่ทรงอาฆาตแค้น เมื่อครั้งที่เปโตรได้ปฏิเสธพระองค์ว่าไม่รู้จักพระเยซูคริสต์ พระองค์ไม่ถือสา จึงทำให้เปโตรกลับใจและเผยแพร่คำสอนของพระองค์ต่อไป ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์มัทธิว ว่า “เปโตรจึงระลึกถึงคำที่พระเยซูคริสต์ไว้ว่า ก่อนไถ่ขันเจ้าจะปฏิเสธเราสามครั้ง แล้วเปโตรก็ออกไปข้างนอกร้องให้เป็นทุกข์ยิ่งนัก”^{๑๒๐} หรือเขาโลที่เคยมุ่งเหยิงพระเยซูคริสต์ก็กลับตัวกลับใจด้วยความดีคือความรักของพระเยซูคริสต์ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า “เราคือเยซูซึ่งเจ้ามุ่งเหยิง”^{๑๒๑} หลังจากนั้นก็ทำให้ตาของเขาโลบอดสนิทมองอะไรไม่เห็น พระองค์จึงได้ตรัสบอกวิธีแก้ สุดท้ายท่านเขาโลก็กลับใจนับถือพระองค์ดังพระคัมภีร์ว่า “ท่านจงลุกขึ้นรับบัพติศมา”^{๑๒๒} นับตั้งแต่นั้นมา ท่านเขาโลก็ยกย่องพระคริสต์ว่า “พระองค์ทรงเป็นพระบุตรของพระเจ้า”^{๑๒๓} จึงกล่าวได้ว่าหลักความรักที่บุคคลมีอยู่ในใจนั้น สามารถที่จะทำให้คนอื่นที่ไม่หวังดีคิดร้ายก็กลับใจได้ ดังที่ยกมาเบื้องต้นว่า “ความรักเชื่อในส่วนตัวของเขาอยู่เสมอ”^{๑๒๔}

๑๒) ความรักมีความหวังอยู่เสมอ คนที่เชื่อในความรักของพระเยซูคริสต์ก็เหมือนกับคนที่ยังไม่สิ้นความหวัง เหมือนกับคนที่จะหายจากโรคนั้นก็คือโรคแห่งความเศร้าความทุกข์ใจ เพราะความเศร้าความทุกข์ใจมักก่อให้เกิดความสิ้นหวังในชีวิต แต่คนที่เชื่อในความรักของพระบิดาและพระบุตร สามารถที่จะรักษาโรคแห่งความเศร้าได้ พระเยซูคริสต์นั้นในพระชนม์ชีพของพระองค์นั้นชีวิตของพระองค์ไม่ได้โรยด้วยดอกไม้ พระองค์ต้องประสพกับความทุกข์ต่าง ๆ นานา ที่เข้ามาใน

^{๑๑๗} สภษ. ๒๘ : ๕.

^{๑๑๘} อพย. ๒๐ : ๑๓.

^{๑๑๙} สภษ. ๑๐ : ๒๙-๓๐.

^{๑๒๐} มธ. ๒๖ : ๗๕.

^{๑๒๑} กจ. ๙ : ๕.

^{๑๒๒} กจ. ๙ : ๑๘.

^{๑๒๓} กจ. ๙ : ๒๐.

^{๑๒๔} ๑คร. ๑๒ : ๗.

พระชนม์ชีพของพระองค์ จนสุดท้ายพระองค์ก็ต้องถูกลงโทษจากคนใจบาป ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ว่า

พวกทหารของเจ้าเมืองจึงพาพระเยซูไปไว้ในศาลาปรีทอเรียแล้ว ก็รวมทหารทั้งกองไว้ข้างหน้าพระองค์ และเปลื้องฉลองพระองค์ออก เอาเสื้อสีแดงเข้ามาสวมพระองค์ เอาหนามสานเป็นมงกุฏสวมพระเศียรพระองค์ แล้วเอาไม้อ้อให้ถือไว้ในพระหัตถ์เบื้องขวาของพระองค์ และได้คุกเข่าลงต่อพระพักตร์พระองค์ เยาะเย้ยว่ากษัตริย์ของพวกยิวเจ้าข้า ขอทรงพระเจริญ แล้วก็ถ่มน้ำลายรด และเอาไม้อ้อนั้นตีพระเศียรพระองค์ เมื่อเยาะเย้ยพระองค์แล้วเขาถอดเสื้อนั้นออกแล้วเอาฉลองพระองค์สวมให้ และนำพระองค์ออกไปเพื่อจะตรึงเสียที่กางเขน^{๑๒๕}

กล่าวได้ว่าพระองค์นั้นประสบพบเจออุปสรรคมากในพระชนม์ชีพ แต่พระองค์ก็ยังไม่สิ้นความหวัง คือยังคงเชื่อมั่นในความรักต่อพระเจ้าอย่างมั่นคง เพราะฉะนั้น คนที่มีความรักอยู่ในใจจะเป็นคนที่ไม่สิ้นหวัง หลักแห่งความรัก จึงเป็นความรักที่มีความหวังอยู่เสมอ เมื่อบุคคลใดมีความหวังในพระเยซูคริสต์เจ้าบุคคลนั้นย่อมไม่สิ้นหวัง

๑๓) ความรักทนต่อทุกอย่าง บุคคลใดที่หมั่นสร้างความรักไว้ในใจ บุคคลนั้นย่อมทนได้ทุกอย่าง คือว่าหลักแห่งความรักนั้นเป็นหลักแห่งธรรมที่สามารถเอาชนะใจที่อาฆาตได้ สามารถยกโทษหรือให้อภัยความผิดของคนอื่นได้ เพราะฉะนั้น มนุษย์ควรอย่างยิ่งที่จะสร้างหลักแห่งความรักไว้ไม่ควรมองผู้อื่นว่าเป็นคนไม่ดีส่วนเดียว มนุษย์เรานั้นมีทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดี จึงมักก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งกันบ้าง ถ้าเรามัวแต่ที่จะแก้แค้น ปัญหาที่จะมากขึ้น ความไม่สงบก็จะมีไม่สิ้นสุด พระเยซูคริสต์พระองค์จึงอยากให้เราเหล่านั้นมีหลักแห่งความรักต่อกัน เพราะความรักทนได้ทุกอย่าง พระองค์จึงสอนว่าคนที่มีความรักอยู่ในใจนั้นสามารถทนทุกอย่างได้ ดังที่พระกิตติคุณของพระเยซูคริสต์ที่นักบุญมัทธิวเรียบเรียงในบทที่ ๕ ว่า

ท่านทั้งหลายได้ยินคำซึ่งกล่าวไว้ว่า ตาแทนตาและฟันแทนฟัน ฝ่ายเราบอกท่านว่าอย่าต่อสู้คนชั่ว ถ้าผู้ใดตบแก้มขวาของท่านก็จงหันแก้มซ้ายให้เขาด้วย ถ้าผู้ใดอยากจะทำลายเพื่อจะปรับเอาเสื้อของท่านไปก็จงให้เสื้อคลุมแก่เขาเสียด้วย ถ้าผู้ใดจะเกณฑ์ท่านให้เดินทางไปหนึ่งกิโลเมตรก็ให้เลยไปกับเขาถึงสองกิโลเมตร ถ้าเขาจะขอสั่งใดจากท่านก็จงให้อย่าเมินหน้าจากผู้ที่ยากขอยืมจากท่าน^{๑๒๖}

สรุปได้ว่า เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การก่อให้เกิดความรัก (การละตัณหา) ก็คือ การบริหารความขัดแย้งด้วยการให้ความรักความเมตตาตามหลักของคริสต์ศาสนา การมีความรักในพระเจ้าอย่างสุดจิตใจและการรักเพื่อนบ้านนั้น ต้องประกอบด้วยหลักความรัก ๑๓ ประการ คือ ๑) ความรักอดทนนาน ๒) ความรักกระทำคุณให้ ๓) ความรักไม่อิจฉา ๔) ความรักไม่อวดตัว ๕) ความรักไม่หยิ่งผยอง ๖) ความรักไม่หยาบคาย ๗) ความรักไม่คิดเห็นแก่ตัว ๘) ความรักไม่ฉุนเฉียว ๙) ความรักไม่ช่างจดจำความผิด ๑๐) ความรักไม่ชื่นชมยินดี ๑๑) ความรักเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ ๑๒) ความรักมีความหวังอยู่เสมอ ๑๓) ความรักทนต่อทุกอย่าง กล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มี

^{๑๒๕} มธ. ๒๗ : ๒๗-๓๑.

^{๑๒๖} มธ. ๕ : ๓๘-๔๒.

หลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบแทนกันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยองในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่นไม่ถือสาเอาผิด ชื่นชมยินดีกับคนที่ทำดีเป็นความรักที่ให้อภัย และเป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง

๓.๔.๒ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ

เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ (การละความโลภ) ทำให้สามารถกำจัดความขัดแย้งได้ โดยยึดหลักธรรม ๑๐ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) การอดทนต่อการลงใจและการล่อลวงของมาร การหลงผิดนั้นก็ป็นสาเหตุของความโลภ เพราะว่า ความชั่วจะมาล่อพระเจ้าให้หลงไม่ได้ และพระองค์เองก็ไม่ทรงล่อผู้ใดให้หลงเลย แต่ว่าทุกคนก็ถูกล่อให้หลง เมื่อกิเลสของตัวเองล่อและชักนำไปให้กระทำตาม ครั้นต้นเหตุเกิดขึ้นแล้วก็ทำให้เกิดบาป และเมื่อบาปเจริญเต็มที่แล้วก็นำไปสู่ความตาย การหลงผิดก็เป็นเหตุที่ทำให้เกิดความโลภและเป็นจุดเริ่มต้นไปในสู่การทำบาป เมื่อบาปแล้วจึงนำไปสู่ความตายพระเจ้าจึงทรงมีกุศโลบายในการกล่าวว่า ผู้ใดถูกล่อให้หลง อย่าให้ผู้ผู้นั้นพูดว่า “พระเจ้าทรงล่อข้าพเจ้าให้หลง” เพราะว่าความชั่วจะมาล่อพระเจ้าให้หลงไม่ได้ เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวทางอย่างหนึ่งของพระเจ้าที่ทำให้รู้จักการบรรเทาความโลภในประเด็นนี้เน้นให้เห็นถึงความอดทนต่อการทดลองใจและการล่อลวงของมาร

๒) ตักเตือนไม่ให้ลำเอียง ในศาสนาคริสต์กล่าวสรุปว่า “ถ้าท่านทั้งหลายบำเพ็ญตนตามพระบัญญัติโดยแท้จริงตามพระคัมภีร์ที่ว่า “จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง แล้วท่านทั้งหลายก็ประพฤติดีอยู่ แต่ถ้าท่านทั้งหลายลำเอียงท่านก็กระทำบาป”^{๑๒๗} ในเนื้อความนี้ต้องการให้รักตนและไม่ลำเอียงผู้อื่น ถ้ารักตนเองและไม่ลำเอียงผู้อื่นความโลภต่าง ๆ เช่น การลวงประเวณี การฆ่าคนด้วยความโลภนั้นจะไม่มีเกิดขึ้นเลย

๓) ปัญญาจากเบื้องบน ในศาสนาคริสต์สอนไว้ว่าปัญญาของสัตว์โลกและปัญญาของพระเจ้าแตกต่างกัน^{๑๒๘} ในประเด็นนี้มีความว่า

ในพวกท่านผู้ใดเป็นคนฉลาดและมีปัญญา ก็ให้ผู้นั้นแสดงการประพฤติของตนด้วยพฤติกรรมอันดี มีใจอ่อนสุภาพประกอบด้วยปัญญา แต่ถ้าท่านรู้สึกขมขื่นเพราะมีใจริษยาและมักใหญ่ใฝ่สูง ก็อย่าอ้อวอดและอย่าทรยศต่อความจริง ปัญญาเช่นนี้ ไม่เหมือนปัญญาที่มาจากเบื้องบน แต่เป็นปัญญาอย่างโลกและเป็นโลกียวิสัยและเป็นเช่นปีศาจ เพราะว่าที่ได้มีมาริชยาและความมักใหญ่ใฝ่สูง ที่นั่นก็วุ่นวายและมีการกระทำชั่วช้าลามกต่าง ๆ แต่ปัญญาจากเบื้องบนนั้นบริสุทธิ์เป็นประการแรก แล้วจึงเป็นความสงบสุข สุขภาพและว่าง่าย เปี่ยมด้วยความเมตตาและผลที่ดี ไม่ลำเอียง ไม่หน้าซื่อใจคด ผู้สร้างสันติสุข หวานอย่างสันติจึงได้เกี่ยวความชอบธรรม^{๑๒๙}

^{๑๒๗} ยก. ๒ : ๘ - ๑๓.

^{๑๒๘} ๑คร. ๒ : ๖ - ๗.

^{๑๒๙} ยก. ๓ : ๑๓ - ๑๘.

ถ้าผู้ใดมีปัญหา รู้จักคิดเท่าทันอารมณ์ ไม่มีความริษยา ความโลภก็จะไม่มี แต่ถ้าคนเรานั้นมีความอยากมักใหญ่ใฝ่สูง มีความริษยา ก็จะเกิดความโลภขึ้น

๔) การเป็นมิตรกับโลก ในพระคัมภีร์ได้สอนผู้คนในคริสตจักรว่าบุคคลอาจมีความขัดแย้งต่อกันและกันได้ ความขัดแย้งบางอย่างมีรากฐานมาจากความหยิ่งและความเห็นแก่ตัว ดังพระวจนะว่า

อะไรเป็นสาเหตุของสงคราม และอะไรเป็นสาเหตุของการทะเลาะวิวาทกันในพวกท่าน มิใช่กิเลสตัณหาของท่านหรือ ที่ทำให้ท่านต่อสู้กัน ท่านทั้งหลายอยากได้ แต่ไม่ได้ ท่านก็ฆ่ากัน ท่านโลกแต่ไม่ได้ ท่านก็ทะเลาะและทำสงครามกัน ท่านไม่มีเพราะท่านไม่ได้ขอ ท่านขอและไม่ได้รับ เพราะท่านขอผิด หวังได้ไปเพื่อสนองกิเลสตัณหาของท่าน คนทุจริตเอ๋ย ไม่รู้หรือว่าการเป็นมิตรกับโลกนั้น คือการเป็นศัตรูกับพระเจ้า เหตุฉะนั้น ผู้ใดใคร่เป็นมิตรกับโลก ผู้นั้นก็ตั้งตัวเป็นศัตรูกับพระเจ้า หรือท่านคิดว่าเป็นสิ่งไร้สาระหรือ ที่พระคัมภีร์กล่าวว่า “พระองค์ทรงเป็นห่วงวิญญานที่ได้ทรงประทานให้อยู่ในเราทั้งหลาย” แต่พระองค์ก็ได้ทรงประทานพระคุณเพิ่มขึ้นอีก เหตุฉะนั้น พระคัมภีร์จึงกล่าวว่า พระเจ้าทรงต่อสู้ผู้ที่หยิ่งจองหอง แต่ทรงประทานพระคุณแก่คนที่ใจถ่อม เหตุฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงน้อมใจยอมฟังพระเจ้า จงต่อสู้กับมาร และมันจะหนีท่านไป ท่านทั้งหลายจงเข้าใกล้พระเจ้า และพระองค์จะเสด็จมาใกล้ท่าน คนบาปทั้งหลายเอ๋ย จงชำระมือให้สะอาด และคนสองใจ จงชำระใจของตนให้บริสุทธิ์ จงเป็นทุกข์โศกเศร้าและร้องไห้ จงให้การหัวเราะกลับกลายเป็นการโศกเศร้า และความปิติยินดีกลับกลายเป็นความเศร้าสลด ท่านทั้งหลายจงถ่อมใจลงต่อองค์พระผู้เป็นเจ้า และพระองค์จะทรงยกชูท่านขึ้น^{๑๓๐}

ในประเด็นนี้พระเจ้ามีความมุ่งหมายให้เกิดความรักต่อกันและอยู่กันด้วยสันติ

๕) อย่าตัดสินพี่น้องของตน พระคัมภีร์ในศาสนาคริสต์สอนว่า

พี่น้องทั้งหลายอย่าใส่ร้ายซึ่งกันและกัน ผู้ใดที่พูดใส่ร้ายพี่น้องหรือตัดสินพี่น้องของตน ผู้นั้นก็กล่าวร้ายต่อธรรมบัญญัติ และตัดสินธรรมบัญญัติ แต่ถ้าตัดสินธรรมบัญญัติ ท่านก็ไม่ใช่ผู้ที่ประพฤติตามธรรมบัญญัติ แต่เป็นผู้ตัดสิน มีผู้ทรงตั้งธรรมบัญญัติและผู้พิพากษาตัดสินแต่เพียงองค์เดียว คือ พระองค์ผู้ทรงสามารถช่วยเราให้รอดได้และทรงสามารถทำลายเราได้ แต่ท่านเป็นผู้ใดเล่า ท่านจึงตัดสินเพื่อนบ้านของท่าน^{๑๓๑}

หากคริสตชนมีการพลาดพลั้งไปด้วยการหลงผิดก้าวล่วงในสิทธิของบุคคลในทรัพย์สินสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น ด้วยความละโมภ พระเยซูทรงบัญชาว่า “อย่ากล่าวโทษ” พระองค์ไม่ได้หมายความว่าให้เราเป็นคนไร้เดียงสาหรือไม่ฉลาด แน่ที่เดียวที่เราจำเป็นต้องคิดอย่างพินิจพิจารณาในโลกนี้ ที่เรามักจะต้องเผชิญหน้ากับความผิดพลาดและการประพฤติผิด พระองค์ทรงหมายความว่าเราไม่ควรตัดสินหรือกล่าวหาผู้อื่น ดังที่เปาโลกล่าวไว้อย่างน่าฟังว่า “อย่าตัดสินสิ่งใดก่อนที่จะถึงเวลา จงคอยจนกว่าองค์พระผู้เป็นเจ้าจะเสด็จมา พระองค์จะทรงเปิดเผยความลับที่ซ่อนอยู่ในความมืด

^{๑๓๐} ยก. ๔ : ๑ - ๑๐.

^{๑๓๑} ยก. ๔ : ๑๑ - ๑๒.

ให้แจ่มกระจ่าง และจะทรงเผยความในใจของคนทั้งปวงด้วย”^{๑๓๒} ประเด็นนี้สื่อให้เห็นถึงความยุติธรรมด้วยการเกรงใจพระเจ้าและเอาความรักความเมตตาให้เกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกัน

๖) อย่าอวดอ้างถึงพຽงนี้ พระคัมภีร์ในศาสนาคริสต์สอนว่า

นี่แน่ะท่านที่พูดว่า วันนี้หรือพຽงนี้ เราจะเข้าไปในเมืองนี้ เมืองนั้น และจะไปอยู่ที่นั่นปีหนึ่ง และจะค้าขายได้กำไร” แต่ท่านไม่รู้เรื่องของพຽงนี้ ชีวิตของท่านเป็นเช่นใดไปแล้ว ท่านก็เป็นเช่นหมอกที่ปรากฏอยู่เพียงชั่วครู่แล้วก็หายไป เช่นเมื่อคริสตชนไปทำการค้าขาย แต่ด้วยความละโมภ เขาเปรียบด้วยการค้าขายเอากำไรเกินควรแล้วมากล่าวอ้างว่าเป็นผู้มีกิจการดีเพื่อโอ้อวดผู้อื่น ถูว่าพูดเท็จต่อผู้อื่นและพระเจ้า แทนที่จะพูดเช่นนั้น ท่านทั้งหลายควรจะพูดว่า “ถ้าองค์พระผู้เป็นเจ้าทรงโปรด เราจะใช้ชีวิตอยู่ และจะกระทำการนี้หรือสิ่งนั้น” ตามความจริงท่านทั้งหลายโอ้อวดด้วยความทะนงตน การโอ้อวดทุกอย่างเช่นนี้เป็นความชั่ว เหตุฉะนั้น ผู้ใดรู้ว่าอะไรเป็นความดีและไม่ได้กระทำ คนนั้นจึงมีบาป^{๑๓๓}

ประเด็นนี้มุ่งสอนให้มีความจริงใจ ซื่อตรง ไม่ละโมภ ไม่เอาเปรียบไม่โอ้อวดทะนงตน ไม่มีความกังวล เชื่อฟังในพระเจ้า

๗) ตักเตือนคนมั่งมี พระคัมภีร์ในศาสนาคริสต์สอนว่า

นี่แน่ะท่านผู้มั่งมี จงร้องไห้ครวญเพราะความวิบัติซึ่งจะเกิดกับท่าน ทรัพย์สมบัติของท่านก็สูญไปแล้ว และตัวแมลงก็กัดกินเสื้อผ้าของท่าน ทองและเงินของท่านก็เกิดสนิม และสนิมนั้นก็จะเป็นพยานแห่งหลักฐานการกระทำของท่านและจะเผาผลาญเลือดเนื้อท่านดูไฟ ท่านได้สั่งสมสมบัติไว้แล้วสำหรับอวสานกลาง นี่แน่ะ ค่าจ้างของคนที่ได้เก็บเกี่ยวข้าวในนาของท่านซึ่งท่านได้ฉ้อโกงไว้นั้นก็ฟ้องร้องขึ้น และเสียงร้องทุกข์ของคนที่เกี่ยวข้องนั้น ได้ทรงทราบถึงพระกรรณขององค์พระผู้เป็นเจ้าจอมโยธาแล้ว ท่านมีชีวิตอยู่ในโลกอย่างฟุ่มเฟือยและสนุกสนาน ท่านได้บำเรอจิตใจของท่านไว้รอวันประหาร ท่านได้ต้นสินลงโทษและฆ่าคนชอบธรรม เขาก็ไม่ได้ต่อต้านท่าน^{๑๓๔}

ประเด็นนี้สอนให้ไม่เมตตา รู้จักการเผื่อแผ่ไม่โลภมากและไม่ทุจริตฉ้อโกง ซึ่งจะเป็นบาปถูกลงโทษจากพระเจ้า

๘) ไม่โลภ ไม่กระวนกระวาย พระคัมภีร์ในศาสนาคริสต์สอนว่า

เมื่อคนเข้ามาแผ่นดินของพระเจ้า เขาควรมีความคิดใหม่เรื่องทรัพย์สินเงินทอง เขาไม่คิดว่าความมั่งคั่งของตนเองเป็นสิ่งสำคัญ แต่เขาจะใช้เงินทองของเขาเพื่อทำประโยชน์ให้แผ่นดินพระเจ้า และเพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ที่ขัดสน การใช้จ่ายแบบนี้อาจทำให้ขาดบางสิ่งบางอย่างในโลกนี้ แต่จะทำให้มั่งคั่งในโลกหน้า^{๑๓๕}

^{๑๓๒} ๑คร. ๔ : ๕.

^{๑๓๓} ยก. ๔ : ๑๓ - ๑๗.

^{๑๓๔} ยก. ๕ : ๒-๖.

^{๑๓๕} มธ. ๖ : ๑๙-๒๑.

นอกจากความโลภแล้ว ยังมีเหตุอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้คนสะสมทรัพย์สมบัติไว้มากๆ คือ เขากระวนกระวายเรื่องอนาคต เขาสลึมว่า “พระเจ้าผู้ทรงประทานชีวิตให้ร่างกาย ก็สามารถประทาน สิ่งสำหรับเลี้ยงร่างกายนั้นด้วย”^{๑๓๖} ประเด็นนี้เน้นให้เข้าถึงพระเจ้า อยู่กับปัจจุบันมีการเกื้อกูลกันลด ความโลภที่ทำให้จิตใจกระวนกระวาย อันจะนำมาซึ่งความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า

๙) การกล่าวโทษผู้อื่น พระคัมภีร์ในศาสนาคริสต์สอนว่า

คนช่างติหรือคนที่ชอบหาเรื่องคนอื่น จะถูกพระเจ้ากล่าวโทษตามหลักที่เขากล่าวโทษ ผู้อื่น เขาชอบมองเห็นข้อบกพร่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชีวิตคนอื่น แต่ไม่รู้ว่าชีวิตของเขามีข้อผิดพลาด ยิ่งกว่าผู้ที่เขาติเตียนมากนัก สิ่งเหล่านั้นคนอื่นมองเห็น แต่ตัวเขาเองไม่รู้^{๑๓๗}

ถึงแม้ว่าจะไม่ควรมินิสัยชอบตำหนิ แต่ก็ยังต้องพิจารณาคนบางประเภท เช่น บางคน แกล้งทำเป็นสนใจฟังเรื่องพระเจ้า เพื่อเยาะเย้ยดูหมิ่นพระองค์เท่านั้น คริสเตียนจึงต้องพิจารณา โอกาส ไม่ควรเอาสิ่งประเสริฐไปทิ้งให้คนอื่นเหยียบย่ำ เหมือนจะไม่ทิ้งเนื้อดี ๆ ให้สุนัขป่ากินไม่เอา มุกตาอันมีค่าไปให้หมูสกปรก”^{๑๓๘} ในประเด็นนี้เน้นการใช้วาจาสุภาพอ่อนโยน ไม่พูดล่อลวงด้วย อำนาจความโลภ ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่นรู้จักคุณค่าของความเป็นคนดีในสังคม

๑๐) ทางกว้างและทางแคบ พระคัมภีร์ในศาสนาคริสต์สอนว่า

ทางแห่งชีวิตมีแบบสองทาง คือทางกว้างและทางแคบ ทางกว้างเป็นทางสะดวก เพียงแต่ ทำตามใจชอบ แต่ปลายทางคือนรก ทางแคบเป็นทางยาก เพราะจะต้องชนะตนเองและ เสียสละเพื่อพระเยซู แต่ปลายทางคือสวรรค์^{๑๓๙}

เหตุที่มีน้อยคนเดินทางแคบนี้เพราะมีคนหลอกลวง อาจจะเป็นคนธรรมดา นักปราชญ์ หรือศาสนาจารย์ก็ได้ คนเหล่านี้สอนความคิดเห็นของเขา ทั้งรับรองว่าจะทำให้ชีวิตมีสุข แต่แล้วก็นำไปสู่ความพินาศ ตอนแรกพวกเขาดูอ่อนสุภาพไม่ดูร้าย อาจเปรียบเหมือนลูกแกะ แต่ผลสุดท้ายเขา ทำลายชีวิตคนเหมือนสุนัขป่า ปลายทางก็ร้ายเพราะต้นทางก็ร้าย คำอุปมาอีกอย่างหนึ่งคือ เมื่อเห็น ผลไม้ชนิดใด ก็ต้องรู้ว่ามาจากต้นชนิดนั้น^{๑๔๐} คำอุปมานี้อาจกล่าวได้ว่าการกระทำด้วยการแสวงหา ด้วยความโลภจนได้สิ่งที่ต้องการมาเซยชมมีความยินดีในตอนแรกแต่ผลที่ได้ในภายหลังมีแต่ความทุกข์ ใจนำไปสู่ความบาป ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตมี ๒ ด้าน คือทางกว้างดูเหมือนสบายแต่นำไปสู่ นรก ส่วนทางแคบเป็นหนทางลำบากแต่สุดท้ายได้สวรรค์

ผลที่ได้จากการขจัดความขัดแย้งด้วยการเสียสละ มี ๓ ประการ คือ

๑) ทำให้เกิดความรัก ในศาสนาคริสต์ได้กล่าวถึงการทำให้เกิดความรักซึ่งสามารถขจัด ความขัดแย้ง ได้ คำสอนเรื่องหลักความรักนั้นกำหนดให้พระเยซูเป็นสัญลักษณ์ของความรักสูงสุดที่

^{๑๓๖} มธ. ๖ : ๒๕-๒๗.

^{๑๓๗} มธ. ๗ : ๑-๕.

^{๑๓๘} มธ. ๗ : ๖.

^{๑๓๙} มธ. ๗ : ๑๓-๑๔.

^{๑๔๐} มธ. ๗ : ๑๕-๒๐.

พระเจ้าทรงมีต่อมนุษย์ เห็นได้จากการที่พระเยซูทรงยอมสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขนเพื่อให้ผู้มีศรัทธาในพระองค์จะได้พ้นจากความผิดบาป โดยพระเยซูทรงสอนให้มนุษย์เมื่อแผ่ความรักไปรอบด้าน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง หลักคำสอนสำคัญนี้มีอยู่ในบทเทศนาบนภูเขาแสดงถึงความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ซึ่งแสดงออกได้โดยความเมตตากรุณาและความเสียสละ ส่วนความรักที่มนุษย์มีต่อพระเจ้า แสดงออกโดยความศรัทธาที่มีต่อพระเจ้า เช่น ศรัทธาว่าพระเจ้าคือพระเยซูฮิวาห์เป็นพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว ศรัทธาว่าพระเจ้าทรงรักมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ศรัทธาว่าพระเยซูเป็นบุตรของพระเจ้า ศรัทธาว่าพระเยซูเป็นพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด และศรัทธาในอาณาจักรของพระเจ้าที่กำลังจะมาถึง^{๑๔๑}

๒) มีหลักจริยธรรมเพื่อความสุข หมายถึง ขจัดความขัดแย้งด้วยการเสียสละ ก่อให้เกิดความสุขตามหลักธรรมที่ปรากฏจากคำสอนของพระเยซูที่เทศนาสอนบนภูเขา ชาวศาสนาคริสต์เชื่อว่า เป็นคำสอนที่มีระบบมากที่สุด เป็นหลักจริยธรรมที่พระเยซูทรงวางไว้แก่มนุษย์ได้ปฏิบัติเพื่อความสุข ประกอบด้วย แก่นคิดที่เป็นหลักจริยธรรม ๑๔ ประการ ดังนี้

๒.๑) การเป็นผู้มีสุข กล่าวถึงลักษณะของบุคคลผู้มีความสุข ๘ ประการ คือ (๑) บุคคลที่รู้สึกว่าตนเองยังมีความบกพร่องและยังไม่ดีพอ (๒) เป็นคนไม่มีความโอหังเศร้า (๓) เป็นคนจิตอ่อนโยน (๔) เป็นคนรักความชอบธรรม (๕) เป็นคนจิตใจกรุณา (๖) เป็นคนจิตใจบริสุทธิ์ (๗) เป็นคนสร้างสันติภาพ (๘) เป็นคนที่ไม่ถูกกลั่นแกล้งข่มเหงเพราะเหตุแห่งความไม่ชอบธรรม บุคคลเหล่านี้เรียกได้ว่า ผู้เป็นสุขเนื่องจากได้ยึดพระคริสตธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต^{๑๔๒}

๒.๒) การเป็นเกลือของโลก คำสอนนี้มุ่งให้มนุษย์รักความดีงามเหมือนเกลือรักษาความเค็มเพราะถ้ามนุษย์ทิ้งความดีงามไปแล้วก็ไม่ต่างไปจากเกลือที่หมดรสเค็ม ไม่มีประโยชน์และไม่มีคุณค่าใด ๆ^{๑๔๓}

๒.๓) บุคคลผู้เป็นความสว่างของโลก คำสอนนี้เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ทำความดี และปฏิบัติตามบัญญัติอย่างมั่นคง ความที่ทำไว้นั้นจะมีผลต่อโลกและผู้อื่น ทำให้ผู้ที่เห็นความดีนั้นสรรเสริญพระเจ้าผู้เป็นเจ้าผู้เป็นบิดา เปรียบเหมือนกับเมื่อลูกดี บิดาย่อมได้รับการยกย่องเพราะความดีของลูกนั้น

๒.๔) การไม่ได้บัญญัติพระธรรมบัญญัติใหม่ คำสอนนี้ พระเยซูต้องการชี้แจงให้บุคคลทั้งหลาย (ชาวยิว) ในขณะนั้นเข้าใจว่า การเผยแผ่ศาสนาของพระองค์ไม่ได้เป็นไปเพื่อการล้มล้างหรือยกเลิกพระบัญญัติเดิมที่ชาวยิวได้นับถือสืบกันมา แต่เป็นการปฏิรูปคำสอนเดิมให้มีความเข้มข้นและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น^{๑๔๔}

^{๑๔๑} ภัทรพร สิริกาญจน, ความรู้พื้นฐานทางศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๗๐-๗๑.

^{๑๔๒} มธ. ๕ : ๓-๑๒.

^{๑๔๓} มธ. ๕ : ๑๔-๑๖.

^{๑๔๔} มธ. ๕ : ๑๗.

๒.๕) การห้ามไม่ให้มีความโกรธ คำสอนตอนนี้ พระเยซูได้อธิบายข้อห้ามในพระบัญญัติเดิมที่ว่า อย่าฆ่าคนให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยสอนให้ระวังอารมณ์โกรธที่จะเกิดขึ้นในจิตใจ การฆ่าคนอื่นจะไม่เกิดขึ้น เพราะเมื่อบุคคลมีความโกรธเกิดขึ้น ย่อมสามารถจะทำร้ายหรือฆ่าผู้อื่นได้^{๑๔๕}

๒.๖) การห้ามล่วงประเวณี คำสอนตอนนี้ สอนให้งดเว้นแม้กระทั่งการล่วงประเวณีด้วยใจ (การคิดที่จะล่วงประเวณี)ไม่ใช่งดเว้นเพียงการล่วงประเวณีทางกายและทางวาจาเท่านั้น การสูญเสียทางกายเกิดขึ้นก็ไม่รุนแรงเท่ากับการสูญเสียทางจิตวิญญาณ ดังนั้น ถ้าร่างกายของเราส่วนใดส่วนหนึ่งทำผิดทำชั่ว เราควรทำลายร่างกายส่วนนั้นทิ้งเสีย เพราะถึงจะเสียอวัยวะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดีกว่าทำตัวเราจะต้องตกนรก^{๑๔๖}

๒.๗) การห้ามหย่าร้าง คำสอนตอนนี้ พระเยซูห้ามไม่ให้คนที่แต่งงานกันหย่าร้างกัน เพราะแต่เดิมนั้นมีการอนุญาตให้บุคคลหย่าร้างกันได้อย่างง่ายดาย เพียงแค่ทำหนังสือหย่ากันก็เป็นการเพียงพอแล้วนั้น เปรียบเหมือนเปิดโอกาสให้คนไม่เกรงกลัวต่อบาป การแต่งงานก็จะเกิดขึ้นเพราะความพอใจ แต่ขาดความรับผิดชอบและการหย่าร้างก็จะมีมากขึ้น^{๑๔๗}

๒.๘) การห้ามสาบาน คำสอนตอนนี้ พระเยซูห้ามไม่ให้บุคคลทำการสาบาน เพราะต้องการสอนให้บุคคลยึดมั่นในสัจจะและความจริงใจอย่างมั่นคง โดยไม่จำเป็นต้องไปอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งอื่นๆ เพื่อเป็นหลักประกันคำพูดของตนเอง คนที่มีจิตใจมั่นคงในคำสอนของศาสนา ย่อมไม่กล่าวคำเท็จ และมีความเชื่อมั่นในตนเองที่จะพูด คิด และกระทำทุกอย่างด้วยความซื่อสัตย์มั่นคง^{๑๔๘}

๒.๙) การไม่ได้ตอบผู้ประทุษร้าย คำสอนตอนนี้ พระเยซูไม่ต้องการให้เป็นคนมีจิตใจอาฆาตแค้น อย่าต่อสู้คนชั่ว ถ้าผู้ใดตบแก้มขวาของเรา ก็หันแก้มซ้ายให้เขาตบด้วย เพราะหากบุคคลเลยมีความอาฆาตแค้นก็ไม่สามารถรักผู้อื่นและทำดีต่อผู้อื่นได้ หรือแม้แต่ความศรัทธาของพระเจ้าก็ไม่บริสุทธิ์ เพราะจิตใจยังอาฆาตแค้นอยู่ก็ไม่สามารถรักใคร่ได้จริง ๆ^{๑๔๙}

๒.๑๐) การรักศัตรู คำสอนตอนนี้ พระเยซูเน้นให้บุคคลมีความรักความเมตตาต่อผู้อื่น แม้ผู้นั้นจะเป็นศัตรูก็ตาม^{๑๕๐}

๒.๑๑) การทำความดี คำสอนตอนนี้ พระเยซูต้องการให้บุคคลทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่ให้ทำความดีเพื่อหวังผลตอบแทน เพราะไม่ใช่ความดีที่แท้จริง เน้นให้เป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับ^{๑๕๑}

๒.๑๒) การสั่งสมทรัพย์สมบัติในสวรรค์ คำสอนตอนนี้ สอนไม่ให้สั่งสมทรัพย์สมบัติภายนอกกาย แต่สั่งสมความดีซึ่งจะทำให้ได้ทรัพย์สมบัติในสวรรค์^{๑๕๒}

^{๑๔๕} มธ. ๕ : ๒๑-๒๖.

^{๑๔๖} มธ. ๕ : ๒๗-๓๐.

^{๑๔๗} มธ. ๕ : ๓๑-๓๒.

^{๑๔๘} มธ. ๕ : ๓๓-๓๗.

^{๑๔๙} มธ. ๕ : ๓๘-๓๙.

^{๑๕๐} มธ. ๕ : ๔๓-๔๔.

^{๑๕๑} มธ. ๖ : ๑-๔.

^{๑๕๒} มธ. ๖ : ๑๙-๒๑.

๒.๑๓) การไม่กล่าวโทษผู้อื่น คำสอนตอนนี้ สอนไม่ให้กล่าวโทษผู้อื่น เรากล่าวโทษผู้อื่นอย่างไร และเราก็จะถูกกล่าวโทษเช่นนั้นบ้าง คนส่วนมากไม่ชอบมองดูความผิดของตนเอง มักจะมองว่าเป็นความผิดของผู้อื่น จึงมองไม่เห็นความผิดพลาดของตนเอง^{๑๕๓}

๒.๑๔) อยากรู้ก็ต้องขอ อยากรู้ก็ต้องหา คำสอนนี้ สอนว่า พระเจ้าย่อมมีน้ำพระทัยเมตตาแก่ผู้ทุกข์ยากที่ร้องขอความช่วยเหลือ พระเจ้าจะไม่ทอดทิ้งแต่จะประทานสิ่งที่ดีให้แก่พวกเขา พระองค์ดีต่อพวกเขาอย่างไร พวกเขาก็ควรที่จะดำเนินตามรอยพระองค์ ด้วยการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่เขาปรารถนาจะให้ผู้อื่นปฏิบัติเช่นนั้นต่อพวกเขา เช่นกล่าวคำขอโทษในข้อที่ ๘ ว่า “เพราะว่าทุกคนที่ชอกก็ได้ ทุกคนที่แสวงหาก็คพบ ทุกคนที่เคาะก็จะเปิดให้เขา”^{๑๕๔}

๓) ทำให้รู้ว่าความสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งระดับความสัมพันธ์ในการติดต่อกับคนอื่นไม่ได้อยู่แค่ระดับร่างกายเท่านั้น ร่างกายแม้เป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการติดต่อกับคนอื่นแต่ไม่ได้ครบทุกอย่าง ดังนั้น ความหมายที่แท้จริงของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลก็คือความสัมพันธ์ด้านจิตใจ ในฐานะที่ทุกคนเป็นภาพลักษณ์ของพระเจ้าด้วยการอธิบายซึ่งมีดังต่อไปนี้

(๑) บุคคลมีความเท่าเทียมกันในการมีสิทธิที่จะมีชีวิตและมีสิทธิในการพัฒนาชีวิต ซึ่งมนุษย์นั้นทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันกับผู้อื่นในเรื่องสิทธิที่จะมีชีวิต ความเสมอภาคนี้เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์แท้จริงทุกประการสังคม ซึ่งความสัมพันธ์นี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของความจริง และความชอบธรรม ซึ่งทุกคนจะต้องรับรู้และปกป้องมนุษย์ทุกคนทั้งชายและหญิงในฐานะที่เป็นบุคคลไม่ใช่วัตถุที่ใครจะจัดการอย่างไรก็ได้ตามพอใจ... โดยไม่มีข้อยกเว้นหรืออนุญาตให้ผู้หญิงผู้ใดมีอภิสิทธิ์ ไม่ว่านั่นจะเป็นผู้มีอำนาจในโลกหรือเป็นผู้ยากจนที่สุด เพราะคนเราทุกคนเท่าเทียมกัน

(๒) บุคคลเป็นผู้มีบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ในการดำรงชีวิตนั้น มนุษย์ผู้ประกอบกิจการใช้สติ ปัญญา เจตจำนง มโนธรรม และจิตใจ ย่อมไม่มีใครทำเหมือนกันเลย เพราะมนุษย์แต่ละคนย่อมมีประวัติศาสตร์ส่วนตัวเกี่ยวกับชีวิตของตน

(๓) บุคคลต้องมีต้องมีความสัมพันธ์กันและกันระหว่างบุคคล องค์ประกอบที่ลึกซึ้งที่สุดของบทบัญญัติของพระเจ้าเกี่ยวกับการปกป้องชีวิตมนุษย์ คือ การเรียกร้องให้แสดงความเคารพและความรักต่อมนุษย์แต่ละคน ชีวิตของเราเองและผู้อื่นเป็นสิ่งที่ล่วงละเมิดไม่ได้ เพราะชีวิตเป็นของพระเจ้า เป็นทั้งกรรมสิทธิ์และของประทานของพระเจ้า จึงให้ความเคารพต่อชีวิตที่จะละเมิดไม่ได้ทั้งกายละใจ เพื่อดำรงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างหนักแน่น ดังนั้นพื้นฐานของความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมไม่ใช่แค่ “การห้าม” แต่ต้องมี “การกระทำ” ที่มีพื้นฐานของการเคารพบุคคลในฐานะเป็นภาพลักษณ์ของพระเจ้าอีกด้วย ดังนั้น นอกจากห้ามเบียดเบียนมนุษย์ทุกรูปแบบแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ยังเรียกร้องให้คนเรามีการกระทำอันแสดงออกถึงการเอาใจใส่ในชีวิตของผู้อื่น รวมทั้งศัตรูของตนเองด้วยและการดำรงชีวิตที่พร้อมที่จะให้และรับซึ่งกันและกัน เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตของกันและกันสู่ความสมบูรณ์^{๑๕๕}

^{๑๕๓} มธ. ๗ : ๑-๖.

^{๑๕๔} มธ. ๗ : ๗-๑๒.

^{๑๕๕} วุฒิชัย อ่องนาวา, มนุษย์ : ภาพลักษณ์ของพระเจ้า, (นครปฐม : วิทยาลัยแสงธรรม, ๒๕๕๐),

สรุปได้ว่า เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละทำให้ได้ประสพผล ๓ ประการ คือ ๑) ทำให้เกิดความรัก โดยกล่าวถึงความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าและความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ๒) ทำให้ได้แง่คิดจากคำสอนในแง่จริยธรรมทางคริสต์ศาสนา และ ๓) ทำให้รู้ว่าความสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นคุณค่าทางจิตใจ

๓.๔.๓ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยขันติธรรม

จากการศึกษาเป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยขันติธรรม โดยเห็นจากวิธีการที่พระเยซูคริสต์ทรงกระทำ และผลที่ได้รับ พร้อมคำรัสที่ทรงรับรอง ทำให้ทราบว่า เมื่อมีขันติธรรมแล้ว ย่อมทำให้คนนั้นอยู่รอดทั้งในโลกนี้ และในอ้อมกอดของพระเจ้า ดังข้อความที่พระเยซูคริสต์ตรัสสอนพวกสาวกที่ติดตามพระองค์ว่า “ท่านจะได้ชีวิตรอดโดยความอดทนของท่าน”^{๑๕๖} นั่นคือพระองค์ได้อธิบายให้เข้าใจว่า ชีวิตของมนุษย์ที่รอดพ้นจากบาปและได้มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดรในอาณาจักรพระเป็นเจ้านั้น บุคคลต้องมีความอดทนอย่างสูงอย่างที่พระองค์ปฏิบัติอยู่ในขณะนี้

พระคัมภีร์เปรียบเทียบคนที่สามารถควบคุมอารมณ์โกรธไว้ได้ว่าเป็นผู้มีพลังอำนาจยิ่งใหญ่กว่าคนที่ตีเมืองได้อีก ในสุภาษิตได้บันทึกไว้อย่างนี้ว่า “บุคคลผู้โกรธซ้ำ ก็ดีกว่าคนมีกำลังมาก และบุคคลผู้ปกครองจิตใจของตนเอง ก็ดีกว่าผู้ที่ตีเมืองได้”^{๑๕๗} คนที่โกรธซ้ำ คือคนที่มีความอดทน อดกลั้นสูง ปกครองจิตใจตนเอง ก็คือควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ไม่ขี้โมโห ไม่ใจร้อน ไม่ผลีผลาม วู่วาม ในพระคัมภีร์บอกว่า ดีกว่าผู้ที่ตีเมืองได้ สำคัญมาก มีประโยชน์มากเลย อารมณ์โกรธ เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังมาก ๆ ในชีวิตของเรา หลายครั้ง หลายเหตุการณ์ที่เรื่องเล็ก ๆ ต้องกลายเป็นเรื่องใหญ่ ก็เพราะความใจร้อน ความไม่รู้จักอดทน อดกลั้น ในหน้าหนังสือพิมพ์เจอบ่อย ๆ ขับรถแข่งกัน ก็เอาปืนยิงใส่กัน ทำให้เสียทั้งคู่ คนเจ็บ คนตาย คนที่ยิงก็ต้องไปติดคุก ติดตะราง ยุ่งวุ่นวาย เสียวินาทีเดียว เพราะไม่เคยฝึก ไม่เคยรู้ถึงศัตรูตัวฉกาจที่อยู่ในตัวเรา ไปไหนกับเราอยู่ตลอดเวลา หลับตื่น มันก็ตื่นพร้อมกัน ความโกรธนี้ จึงจำเป็นต้องให้ความเอาใจใส่กับมันอย่างมาก

จะเห็นได้ว่า หลักขันติธรรมเป็นเครื่องมือในการระงับความโกรธ ซึ่งการระงับความโกรธ ย่อมทำให้เกิดความสุข อันส่งผลให้ชีวิตของมนุษย์ที่มีความอดทนนั้นรอดพ้นจากภัยอันเกิดจากมนุษย์ในโลกนี้ และเมื่อสิ้นชีพไปแล้วย่อมทำให้รอดพ้นจากบาป และได้มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดรในอาณาจักรพระเป็นเจ้า

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ทุกระดับ ในศาสนาคริสต์มีเป้าหมายในการบริหารความขัดแย้ง ๓ ประเด็น คือ ๑) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การก่อให้เกิดความรัก บริหารความขัดแย้งด้วยการให้ความรักความเมตตาตามหลักของคริสต์ศาสนา กล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบแทนแก่กันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยองในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่นไม่ถือสาเอาผิด ซื่นซม ยินดีกับคนที่ทำดีเป็นความรักที่ให้อภัย และเป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง

^{๑๕๖} ลก. ๒๑.๑๙.

^{๑๕๗} สุภาษ. ๑๖ : ๓๒.

๒) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยการเสียสละทำให้ได้ประสพผล ๓ ประการ คือ (๑) ทำให้เกิดความรัก โดยกล่าวถึงความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (๒) ทำให้ได้แง่คิดจากคำสอนในแง่จริยธรรมทางคริสต์ศาสนา และ (๓) ทำให้รู้ว่าคุณค่าสัมพันธกับคนอื่นเป็นคุณค่าทางจิตใจ และ (๓) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักชั้นดิธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือในการระงับความโกรธ ย่อมทำให้เกิดความสุข อันส่งผลให้ชีวิตของมนุษย์ที่มีความอดทนนั้น รอดพ้นจากภัยอันเกิดจากมนุษย์ในโลกนี้ และเมื่อสิ้นชีพไปแล้วย่อมทำให้รอดพ้นจากบาปและได้มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดรในอาณาจักรพระเป็นเจ้า

๓.๕ สรุป

จากการศึกษาการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในประเด็นประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภท วิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง สรุปได้ดังนี้

การบริหารความขัดแย้งก็คือการหาวิธีการที่จะระงับความขัดแย้งต่อกฎกติกาทางธรรมชาติ และสังคมที่ปรากฏทางด้านจิตใจของบุคคล และสังคมที่เกี่ยวข้องอันเกิดแต่ต้นเหตุ ความโลภ และความโกรธ โดยมีเป้าหมายเพื่อสลายความขัดแย้งนั้นให้หมดไป แล้วนำมาซึ่งสันติสุขทั้งทางด้านจิตใจและสังคมอย่างถาวรนั่นเอง

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาแห่งความรัก หากจะว่าถึงประเภทของความขัดแย้งที่ปรากฏในคัมภีร์อย่างชัดเจนนั้น ไม่มีกล่าวไว้ มีเพียงสัญลักษณ์ใกล้เคียง มี ๒ ประการ คือ แนวคิดเชิงรับ เป็นการสมยอมกับคู่กรณีด้วยการนิ่งตามหลักแห่งชั้นดิธรรม และประการต่อมาคือแนวคิดเชิงรุก ด้วยหลักของการสงเคราะห์ เป็นการสงเคราะห์ด้วยหลักของเมตตาธรรม ซึ่งมีลักษณะของการสนับสนุนให้ฆราวาสมาช่วยงานบาทหลวงเพื่อความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมด้วย

วิธีการบริหารความขัดแย้งที่ปรากฏทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มี ๓ วิธี คือ ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ความรัก โดยอาศัยวิธีการชำระใจ ศีลล้างบาป และการภาวนา ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ เป็นวิธีขจัดความโลภที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและสังคม มี ๔ วิธีด้วยกัน คือ (๑) ความไม่โลภ (๒) การทำทาน (๓) การอธิษฐาน และ (๔) การถืออดอาหาร และ (๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยชั้นดิธรรม มีเป้าประสงค์เพื่อระงับความโกรธคือลดอารมณ์โกรธ และการตอบสนองต่อความโกรธทั้งทางร่างกายและจิตใจ ท่านไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคนหรือสิ่งที่ทำให้ท่านโกรธ แต่ท่านสามารถควบคุมความโกรธได้ เช่น การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การเปลี่ยนขบวนการความคิด และการแก้ปัญหาด้วยวิธีของพระเจ้า คือ (๑) จงนิ่ง (๒) จงเงียบ (๓) จงใช้ปัญญา (๔) จงแยกแยะ (๕) เอาชนะความโกรธวันต่อวัน

ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ทุกระดับ ในศาสนาคริสต์มีเป้าหมายในการบริหารความขัดแย้ง ๓ ประเด็น คือ ๑) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การก่อให้เกิดความรัก บริหารความขัดแย้งด้วยการให้ความรักความเมตตาตามหลักของคริสต์ศาสนา กล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบแทนกันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยองในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่นไม่ถือสาเอาผิด ชื่นชมยินดีกับคนทำดีเป็น

ความรักที่ให้อภัย และเป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง ๒) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยการเสียสละให้ได้ประสพผล ๓ ประการ คือ (๑) ทำให้เกิดความรัก โดยกล่าวถึงความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าและความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (๒) ทำให้ได้แง่คิดจากคำสอนในแง่จริยธรรมทางคริสต์ศาสนา และ (๓) ทำให้รู้ว่าความสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นคุณค่าทางจิตใจ และ ๓) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักชั้นดีธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือในการระงับความโกรธ ย่อมทำให้เกิดความสุข อันส่งผลให้ชีวิตของมนุษย์ที่มีความอดทนนั้นรอดพ้นจากภัยอันเกิดจากมนุษย์ในโลกนี้ และเมื่อสิ้นชีพไปแล้วย่อมทำให้รอดพ้นจากบาปและได้มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดรในอาณาจักรพระเป็นเจ้า

บทที่ ๔

เปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท กับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

จากการที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในบทที่ผ่านมาแล้วนั้น ในบทที่ ๔ นี้ ผู้ศึกษาต้องการเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภท วิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง ดังต่อไปนี้

๔.๑ เปรียบเทียบปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้ง

๔.๑.๑ ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาทมองว่า “ขัดแย้ง” แสดงให้เห็นถึงปัญหา หรือลักษณะของความไม่ลงรอยกันเป็นไปเพื่อโทษหรือความไม่สงบสุขที่เกิดจากความคิด การพูดจา และการกระทำ ทั้งทางกาย วาจา และใจ ของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องการงาน การอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งถือเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งซึ่งขัดขวางความเจริญรุ่งเรืองและสันติภาพของมวลมนุษยชาติได้ หากมนุษย์ทุกคนรอบคร้วทุกสังคมในโลกปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนและสังคมของตนแล้ว มนุษย์แต่ละคนต้องละเลิก ความขัดแย้งต่อกันไม่ว่าเรื่องใด ๆ พร้อมทั้งต้องมีแนวคิด การกระทำไปในทิศทางเดียวกัน ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ต้องรู้จักสามัคคีกันภายในครอบครัว แล้วแผ่ขยายออกไปสู่สังคมโดยมีน้ำใจช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันจึงจะสามารถเข้าถึงความเป็นครอบครัวสังคมนมนุษย์ที่สมบูรณ์ถึงพร้อมด้วยความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาพบว่า ความขัดแย้ง เป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านกันระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่า โดยที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะกัดกัน หรือรบกวนการกระทำของบุคคลหนึ่ง สาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างกันของค่านิยม ความคิด การพูดการกระทำ รวมทั้งความต้องการบทบาท เป้าหมาย และการแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันของบุคคล ล้วนแต่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเถรวาทแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มอกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ และ ๒) กลุ่มปัญญาธรรม ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ รากเหง้าเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเนิ่นช้าในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ และเหนี่ยวรั้งการพัฒนาองค์กรและสังคมด้วย ดังจะเห็นว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะวิวาทจนนำไปสู่การฆ่ากัน หรือทำลายกันนั้น ล้วนเกิดจากรากเหง้าเหล่านี้ทั้งสิ้น ดังนั้น กระบวนการแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้มองเพียงแค่ปรากฏการณ์ภายนอกเท่านั้น หากต้องมองเข้าไปเพื่อทำการศึกษาและเข้าใจในมิติภายในด้วย

๔.๑.๒ ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ให้ความเห็นว่า ความขัดแย้ง คือการกระทำที่ไม่ลงรอย ขัดแย้ง หรือต่อต้านกันอันเนื่องมาจากความคิด ความเห็น หรือการให้คุณค่า มีความแตกต่างกัน ตั้งแต่สองแบบหรือมากกว่าสองแบบขึ้นไป รวมถึง ความแตกต่างในตัวเอง ซึ่งทำให้รู้สึกไม่สบายใจ หรือเมื่อการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันตรงกับข้ามกับบุคคลอื่น ทำให้ถูกข่มขู่หรือทำให้เกิดความกลัวในสิ่งที่ไม่รู้หรือเพราะขาดความไม่สมบูรณ์ในเรื่องใด ๆ ตัวอย่างเช่น การโต้เถียง การแข่งขัน วิวาทะ การต่อสู้ อารยะขัดแย้ง การสู้รบ สงคราม ฯลฯ นั่นคือความขัดแย้ง ซึ่งในคัมภีร์ทางคริสต์ศาสนาไม่ได้ระบุความหมายของความขัดแย้งไว้ชัดเจน

จากการศึกษา พบว่า การบริหารความขัดแย้งก็คือการหาวิธีการที่จะระงับความขัดแย้งต่อ กฎกติกาทางธรรมชาติ และสังคมที่ปรากฏทางด้านจิตใจของบุคคล และสังคมที่เกี่ยวข้องอันเกิดแต่ ตัณหา ความโลภ และความโกรธ โดยมีเป้าหมายเพื่อสลายความขัดแย้งนั้นให้หมดไป แล้วนำมาซึ่ง สันติสุขทั้งทางด้านจิตใจและสังคมอย่างถาวรนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า ปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้ง เป็นเหตุมาจากความต้องการเกินของ บุคคลในสังคม จึงก่อให้เกิดปัญหา ดังตารางเปรียบเทียบที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ เปรียบเทียบปัญหาและสาเหตุของความขัดแย้ง

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก
<p>ความขัดแย้ง เป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านกันระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่า โดยที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะกัดกัน หรือรบกวนการกระทำของบุคคลหนึ่ง สาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างกันแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ</p> <p>๑) กลุ่มอกุศลมูล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ และ</p> <p>๒) กลุ่มปญฺจจรรม ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฎฐิ</p>	<p>การบริหารความขัดแย้ง คือการหาวิธีการที่จะระงับความขัดแย้งต่อกฎกติกาทางธรรมชาติ และสังคมที่ปรากฏทางด้านจิตใจของบุคคล และสังคมที่เกี่ยวข้องอันเกิดแต่ตัณหา ความโลภ และความโกรธ โดยมีเป้าหมายเพื่อสลายความขัดแย้งนั้นให้หมดไป แล้วนำมาซึ่งสันติสุขทั้งทางด้านจิตใจและสังคมอย่างถาวร</p>

จากตารางที่ ๔.๑ ข้างต้นพบว่า ปัญหาและความสาเหตุของความขัดแย้งในทัศนะทั้งสอง เหมือนกันตรงที่กล่าวว่า ปัญหาและสาเหตุที่นั้นเกิดมาจากตัณหาอันชักนำให้เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลง ส่วนนัยที่ต่างกัน คือพระพุทธศาสนา มองปัญหาในรายละเอียดปลีกย่อยมากกว่า คือสาเหตุที่ระดับพื้นฐาน และระดับสูงสุด ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก จะมองเพียงปัญหาในระดับพื้นฐานสังคมทั่วไปเท่านั้น

๔.๒ เปรียบเทียบประเภทของความขัดแย้ง

๔.๒.๑ ประเภทของความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ความขัดแย้งมีสาเหตุหลัก ๆ ๒ ประการ คือ ทิฐิสามัญญตา ความขัดแย้งเกิดจากความเห็นไม่ตรงกัน และศีลสามัญญตา ศีลหรือข้อวัตรปฏิบัติ ไม่เสมอกัน อันเนื่องมาจากกายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรม ถือเอามโนกรรมเป็นกรรมที่สำคัญและมีผลกว้างขวางรุนแรงที่สุด ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตปัสสี บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการที่จำแนกแยกเป็นอย่างนี้ เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่า ในการทำกรรมชั่ว ในการประพฤติกกรรมชั่ว มิใช่กายกรรมหรือวจีกรรม” ที่บอกวามโนกรรมเป็นกรรมสำคัญที่สุดนั้น ก็เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของกายกรรมและวจีกรรม หรือเพราะเหตุที่กายกรรมและวจีกรรมถูกบงการด้วยมโนกรรมนั่นเอง

ประเภทของความขัดแย้งในทัศนะพุทธศาสนามี ๒ ประเภท คือ (๑) ความขัดแย้งภายใน เป็นความขัดแย้งที่แฝงอยู่ในจิตใต้สำนึก ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มโนกรรม จะเป็นตัวชี้นำ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ ที่จะไปตามอำนาจการชักนำของธรรมที่เป็นคุณสมบัติของจิต (เจตสิก) โดยเฉพาะกลุ่มกิเลสที่เป็นรากเหง้าของอกุศล ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยของปัญหาของความขัดแย้ง แกนกลางของความขัดแย้งทิฐิเป็นที่อยู่ลึกที่สุด เพราะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุดมการณ์ ถ้าทิฐินั้นประกอบไปด้วยอกุศลมูล ซึ่งก่อให้เกิดมิจฉาทิฐิ ก็จะนำพาความขัดแย้งนั้นไปสู่ความรุนแรงได้ (๒) ความขัดแย้งภายนอก เป็นความขัดแย้งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด จะแจ้งทางด้านกายภาพ ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถมองเห็นได้ มีอยู่ ๒ ประการ คือ ความขัดแย้งในแง่พระธรรมกับความขัดแย้งในแง่พระวินัย ที่ท่านเรียกว่า อธิกรณ์ มี ๔ ประเภท คือ ๑) วิวาทาธิกรณ์ ๒) อนุวาทาธิกรณ์ ๓) อาปัตตาธิกรณ์ ๔) กิจจาธิกรณ์

๔.๒.๒ ประเภทของความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาแห่งความรัก หากจะว่าถึงประเภทของความขัดแย้งที่ปรากฏในคัมภีร์อย่างชัดเจนนั้น ไม่มีกล่าวไว้ มีเพียงสัญญาะใกล้เคียงที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ซึ่งสามารถกำหนดเป็นประเด็นในการศึกษาไว้ ๒ ประเด็น คือ แนวคิดพื้นฐานเชิงรับ และแนวคิดพื้นฐานเชิงรุก ผู้วิจัยมองว่า คริสต์ศาสนาเองนั้น เป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในท่ามกลางแห่งความขัดแย้งทั้งระบบสังคม วัฒนธรรม การเมือง ความเชื่อทางศาสนา บทบาทแรกเมื่อเริ่มประกาศศาสนาก็ย่อมได้รับผลกระทบ ซึ่งเป็นเหตุให้พระเยซูคริสต์เองมองเห็นวิธีการในการจัดการกับความขัดแย้งในเชิงรับดี ซึ่งโดยการศึกษาพบว่า หลักการนั้นคือหลักแห่งขันติธรรมนั่นเอง แนวคิดพื้นฐานเชิงรุกที่ใช้จัดการความขัดแย้งคือความรักและความเมตตากรุณา และการสงเคราะห์

โดยสรุปแล้ว ประเภทของความขัดแย้งของคริสต์ศาสนาพบว่า มี ๒ ประการ คือ แนวคิดเชิงรับ เป็นการสมยอมกับคู่กรณีด้วยการนิ่งตามหลักแห่งขันติธรรม และประการต่อมาคือแนวคิดเชิงรุก ด้วยหลักของการสงเคราะห์ เป็นการสงเคราะห์ด้วยหลักของเมตตาธรรม ซึ่งมีลักษณะของการสนับสนุนให้ฆราวาสมาช่วยงานบาทหลวงเพื่อความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมด้วย

ดังนั้น ประเภทของความขัดแย้ง หมายถึง การจัดระดับความแตกต่างของความขัดแย้งให้เห็นเด่นชัด เพื่อหาวิธีแก้ไขต่อไป ดังตารางเปรียบเทียบที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ เปรียบเทียบประเภทของความขัดแย้ง

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก
<p>ประเภทของความขัดแย้งมี ๒ ประเภท คือ</p> <p>(๑) ความขัดแย้งภายใน ได้แก่ อุกุศล ๓ อย่าง คือ โลภะ โทสะ และโมหะ</p> <p>(๒) ความขัดแย้งภายนอก มีอยู่ ๒ ประการ คือ ความขัดแย้งในแง่พระธรรมกับ ความขัดแย้งในแง่พระวินัย</p>	<p>คริสต์ศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรัก ความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า เน้นความสุขอันเกิดแต่ความรักจากทุกฝ่าย โดยสรุป ประเภทของความขัดแย้ง มี ๒ ประการ คือ</p> <p>๑) แนวคิดพื้นฐานเชิงรับ ด้วยหลักแห่งขันติธรรม</p> <p>๒) แนวคิดพื้นฐานเชิงรุก ด้วยหลักความรักและความเมตตากรุณา และการสงเคราะห์</p>

จากตารางที่ ๔.๒ ข้างต้นพบว่า ประเภทของความขัดแย้ง ศาสนาทั้งสองเน้นไปที่ความขัดแย้งภายในและความขัดแย้งภายนอก ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่า ความขัดแย้งภายในคืออกุศลมูล และความขัดแย้งภายนอกคือหลักธรรมที่ตัดสิ้นความขัดแย้งทั้งทางธรรมและทางวินัย ส่วนศาสนาคริสต์ได้จัดประเภทไว้ ๒ แนวคิดคือ ความแนวคิดพื้นฐานเชิงรับ ด้วยหลักแห่งขันติธรรม และเชิงรุก ด้วยการทำการสงเคราะห์โดยอาศัยเมตตาหรือความรักเป็นตัวเชื่อมโยง

๔.๓ เปรียบเทียบวิธีการบริหารความขัดแย้ง

๔.๓.๑ วิธีการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีการบริหารความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยสรุปมี ๒ ประการ คือ

๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในภายใน ก็คือการการเจริญภาวนาดังกล่าว สามารถที่จะระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในได้ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน คือการละ อุกุศลมูลทั้ง ๓ ประการจนถึงที่สุดคือการเป็นการถอนรากแห่งความขัดแย้งภายในคือปัญจธรรมได้ ซึ่งท่านเรียกว่า สันติสุขภายในคือการเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นบรมสุขนั่นเอง และ ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งภายนอก ซึ่งมีอยู่ ๒ วิธีหลัก ๆ คือ (๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระธรรม มี ๓ ประการ คือ (๑.๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักสันติวิธี (๑.๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการสร้างความสามัคคี และสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย และ (๑.๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการถอนรากเหง้าของตัณหา ทิฎฐิ และมานะ เมื่อระงับได้แล้วย่อมก่อให้เกิดความสามัคคี อันจะเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล และพร้อมที่จะแบ่งปันความต้องการ ความรัก และความเข้าใจระหว่างกันและกัน อันส่งผลให้เกิดสังคมแห่งสันติได้ และ (๒) การบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย คือ อธิกรณสมณะ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นข้อปฏิบัติในการใช้ระงับคดีความ หรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์

๔.๓.๒ วิธีการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

วิธีการบริหารความขัดแย้งที่ปรากฏทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มี ๓ วิธี คือ

- ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ความรัก โดยอาศัยวิธีการชำระใจ ศีลล้างบาป และการภาวนา
- ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ เป็นวิธีขจัดความโลภที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและสังคม มี ๔ วิธีด้วยกัน คือ (๑) ความไม่โลภ (๒) การทำทาน (๓) การอธิษฐาน และ (๔) การถืออดอาหาร และ ๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยขันติธรรม มีเป้าประสงค์เพื่อระงับความโกรธคือลดอารมณ์โกรธ และการตอบสนองต่อความโกรธทั้งทางร่างกายและจิตใจ ท่านไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคนหรือสิ่งที่ทำให้ท่านโกรธ แต่ท่านสามารถควบคุมความโกรธได้ เช่น การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การเปลี่ยนขบวนการความคิด และการแก้ปัญหาด้วยวิธีของพระเจ้า คือ (๑) จงนิ่ง (๒) จงเงียบ (๓) จงใช้ปัญญา (๔) จงแยกแยะ (๕) เอาชนะความโกรธวันต่อวัน

สรุปคำว่า วิธีการบริหารความขัดแย้ง หมายถึง แนวทางในการลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมด้วยการสลายความขัดแย้ง ดังตารางเปรียบเทียบที่ ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ เปรียบเทียบวิธีการบริหารความขัดแย้ง

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก
<p>วิธีการบริหารความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มี ๒ ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในภายใน คือการการเจริญภาวนาเพื่อละอกุศลมูล และปปัญจธรรมได้ ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งภายนอก มี ๒ วิธี <ol style="list-style-type: none"> ๑) ในแง่ของพระธรรม ๓ ประการ คือ <ol style="list-style-type: none"> (๑) ด้วยหลักสันติวิธี (๒) ด้วยการสร้างความสามัคคี (๓) ด้วยการถอนรากเหง้าของตัณหา ทิฏฐิ และมานะ ๒) ในแง่ของพระวินัย คือ อธิกรณสมณะ 	<p>วิธีการบริหารความขัดแย้งที่ปรากฏทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มี ๓ วิธี คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) ในแง่ความรัก โดยอาศัยวิธีการชำระใจ ศีลล้างบาป และการภาวนา ๒) ในแง่การเสียสละ เป็นวิธีขจัดความโลภที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและสังคม ๓) ขันติธรรม มีเป้าประสงค์เพื่อระงับความโกรธคือลดอารมณ์โกรธ และการตอบสนองต่อความโกรธทั้งทางร่างกายและจิตใจ

จากตารางที่ ๔.๓ ข้างต้นพบว่า ทั้งสองศาสนามองวิธีการบริหารความขัดแย้งว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมองวิธีการแยกระหว่างธรรมกับวินัย หรือหลักปฏิบัติกับระเบียบวินัยทางสังคม เป็นไปในลักษณะว่า หลักพระธรรมไม่บังคับแต่ตัดสินด้วยความเหมาะสมและไม่เหมาะสม ในแง่ของวินัย มีโทษตามลักษณะที่กระทำผิด เรียกอีกอย่างว่ากฎหมาย ส่วนที่ชนะของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผู้วิจัยสรุปวิธีการบริหารไว้ ๓ วิธี คือ การให้ความรัก การเสียสละ และหลักขันติธรรม เพื่อสลายความขัดแย้งตามแต่กรณี

๔.๔ เปรียบเทียบเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง

๔.๔.๑ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท

เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการบริหารความขัดแย้งด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ หมวด ได้แก่ ๑) เป้าหมายระดับบุคคล เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในระดับบุคคล ต้องอาศัยหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิตในระดับของตัวบุคคล ได้แก่ อัปมาทธรรม ไตรลักษณ์ ชั้นดีธรรม พรหมวิหารธรรม อคติ ๔ และกรรม ๒) เป้าหมายระดับสังคม เป้าหมายของการการบริหารความขัดแย้งระดับสังคมนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมที่เพื่อหวังให้เกิดผลในทางบวกทั้งต่อกลุ่มบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติในการจัดการความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ได้แก่ สามัคคีธรรม อปริยานิยธรรม สาราณีนียธรรม สังคหัตถุธรรม หลักศีลธรรม

๔.๔.๒ เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ทุกระดับ ในศาสนาคริสต์มีเป้าหมายในการบริหารความขัดแย้ง ๓ ประเด็น คือ ๑) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การก่อให้เกิดความรัก บริหารความขัดแย้งด้วยการให้ความรักความเมตตาตามหลักของคริสต์ศาสนา กล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบแทนกันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยองในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่นไม่ถือสาเอาผิด ชื่นชมยินดีกับคนทำดีเป็นความรักที่ให้อภัย และเป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง ๒) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยการเสียสละ ทำให้ได้ประสพผล ๓ ประการ คือ (๑) ทำให้เกิดความรัก โดยกล่าวถึงความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (๒) ทำให้ได้แง่คิดจากคำสอนในแง่จริยธรรมทางคริสต์ศาสนา และ (๓) ทำให้รู้ว่าความสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นคุณค่าทางจิตใจ และ ๓) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักชั้นดีธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือในการระงับความโกรธ ย่อมทำให้เกิดความสุข อันส่งผลให้ชีวิตของมนุษย์ที่มีความอดทนนั้นรอดพ้นจากภัยอันเกิดจากมนุษย์ในโลกนี้ และเมื่อสิ้นชีพไปแล้วย่อมทำให้รอดพ้นจากบาปและได้มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดร์ในอาณาจักรพระเป็นเจ้า

สรุปคำว่า เป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง หมายถึง จุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่จะให้ความขัดแย้งยุติลง ดังตารางเปรียบเทียบที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ เปรียบเทียบเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง

พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก
<p>เกี่ยวกับเป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งออกเป็น ๒ หมวด</p> <p>๑) เป้าหมายระดับบุคคล ได้แก่ อปปมาทธรรม ไตรลักษณ์ ชั้นดีธรรม พรหมวิหารธรรม อคติ ๔ และ กรรม</p> <p>๒) เป้าหมายระดับสังคม ได้แก่ สามัคคีธรรม อปริยานิยธรรม สาราณียธรรม สังคหวัตถุธรรม หลักศีลธรรม</p>	<p>ศาสนาคริสต์มีทัศนะเกี่ยวกับเป้าหมายในการบริหารความขัดแย้ง ๓ ประการ คือ</p> <p>๑) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การก่อให้เกิดความรัก บริหารความขัดแย้งด้วยการให้ความรักความเมตตาตามหลักของคริสต์ศาสนา</p> <p>๒) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยการเสียสละให้ได้ประสพผล ๓ ประการ คือ</p> <p>(๑) ทำให้เกิดความรัก</p> <p>(๒) ทำให้ได้แง่คิดจากคำสอนในแง่จริยธรรม และ</p> <p>(๓) ทำให้รู้ว่าถึงความสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นคุณค่าทางจิตใจ</p> <p>๓) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักชั้นดีธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือในการระงับความโกรธ ย่อมทำให้เกิดความสุข ทั้งในโลกนี้และชีวิตนิรันดร์ในอาณาจักรพระเจ้า</p>

จากตารางที่ ๔.๔ ข้างต้นพบว่า ทั้งพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มองเป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งว่าเป็นความสุขของสังคม ซึ่งมีทั้งความสุขที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันและโลกอนาคต โดยในทัศนะของพระพุทธศาสนาได้แบ่งเป้าหมายไว้ ๓ ประการ คือ ๑) เป้าหมายระดับบุคคล และ ๒) เป้าหมายระดับสังคม ส่วนเป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในทัศนะของศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก โดยสรุปแล้วก็มี ๒ ประการด้วยกัน เป็นการสลายความขัดแย้งเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมมนุษย์ด้วยหลักของความรักความเมตตาของพระเจ้า และมีเป้าหมายสูงสุดคือการเข้าสู่อ้อมกอดของพระเจ้าหลังสิ้นชีพ เป็นความสุขด้วยชีวิตนิรันดร์ และเป็นเป้าหมายการสลายความขัดแย้งที่ยั่งยืน

๔.๕ สรุป

จากการเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภท วิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง

ปัญหาและความสาเหตุของความขัดแย้งในทัศนะทั้งสองเหมือนกันตรงที่กล่าวว่า ปัญหาและสาเหตุนั้นเกิดมาจากทัศนหาอันชักนำให้เกิดความโลภ ความโกรธและความหลง ส่วนนัยที่ต่างกันคือพระพุทธศาสนาองปัญหาในรายละเอียดปลีกย่อยมากกว่า คือสาเหตุทุกระดับพื้นฐาน และระดับสูงสุด ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก จะมองเพียงปัญหาในระดับพื้นฐานสังคมทั่วไปเท่านั้น

ประเภทของความขัดแย้ง ศาสนาทั้งสองเน้นไปที่ความขัดแย้งภายในและความขัดแย้งภายนอก ซึ่งพระพุทธศาสนาองว่า ความขัดแย้งภายในคืออกุศลมูล และความขัดแย้งภายนอกคือหลักธรรมที่ตัดสินความขัดแย้งทั้งทางธรรมและทางวินัย ส่วนศาสนาคริสต์ได้จัดประเภทไว้ ๒ แนวคิดคือ ความแนวคิดพื้นฐานเชิงรับ ด้วยหลักแห่งขันติธรรม และเชิงรุกด้วยการทำการสงเคราะห์โดยอาศัยเมตตาหรือความรักเป็นตัวเชื่อมโยง

ทั้งสองศาสนาองวิธีการบริหารความขัดแย้งว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางพระพุทธศาสนาเถรวาทองวิธีการแยกระหว่างธรรมกับวินัย หรือหลักปฏิบัติกับระเบียบวินัยทางสังคม เป็นไปในลักษณะว่า หลักพระธรรมไม่บังคับแต่ตัดสินด้วยความเหมาะสมและไม่เหมาะสม ในแง่ของวินัย มีโทษตามลักษณะที่กระทำผิด เรียกอีกอย่างว่ากฎหมาย ส่วนทัศนะของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผู้วิจัยสรุปวิธีการบริหารไว้ ๓ วิธีคือ การให้ความรัก การเสียสละ และหลักขันติธรรม เพื่อสลายความขัดแย้งตามแต่กรณี

ทั้งพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มองเป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งว่าเป็นความสุขของสังคม ซึ่งมีทั้งความสุขที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันและโลกอนาคต โดยในทัศนะของพระพุทธศาสนาได้แบ่งเป้าหมายไว้ ๓ ประการ คือ ๑) เป้าหมายระดับบุคคล และ ๒) เป้าหมายระดับสังคม ส่วนเป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในทัศนะของศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก โดยสรุปแล้วก็มี ๒ ประการด้วยกัน เป็นการสลายความขัดแย้งเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมมนุษย์ด้วยหลักของความรักความเมตตาของพระเจ้า และมีเป้าหมายสูงสุดคือการเข้าสู่อ้อมกอดของพระเจ้าหลังสิ้นชีพ เป็นความสุขด้วยชีวิตนิรันดร และเป็นเป้าหมายการสลายความขัดแย้งที่ยั่งยืน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “เปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก” นี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และ ๓) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผลการศึกษาพบว่า

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ จากการการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภท วิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง พบว่า

ความขัดแย้ง เป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านกันระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่า โดยที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะกีดกัน หรือรบกวนการกระทำของบุคคลหนึ่ง สาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างกันของค่านิยม ความคิด การพูดการกระทำ รวมทั้งความต้องการบทบาท เป้าหมาย และการแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันของบุคคล ล้วนแต่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเถรวาทแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มอภุคคณูมูล ได้แก่ โลกะ โทสะ และโมหะ และ ๒) กลุ่มปัญจธรรม ได้แก่ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ รากเหง้าเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเนิ่นช้าในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ และเหนี่ยวรั้งการพัฒนาองค์กรและสังคมด้วย ดังจะเห็นว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะวิวาทจนนำไปสู่การฆ่ากัน หรือทำลายกันนั้น ล้วนเกิดจากรากเหง้าเหล่านี้ทั้งสิ้น ดังนั้นกระบวนการแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้มองเพียงแค่ปรากฏการณ์ภายนอกเท่านั้น หากต้องมองเข้าไปเพื่อทำการศึกษาและเข้าใจในมิติภายในด้วย

ประเภทของความขัดแย้งในทัศนะพุทธศาสนามี ๒ ประเภท คือ (๑) ความขัดแย้งภายใน เป็นความขัดแย้งที่แฝงอยู่ในจิตใต้สำนึก ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มโนกรรม จะเป็นตัวชี้แนะ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ ที่จะนำไปตามอำนาจการชักนำของธรรมที่เป็นคุณสมบัติของจิต (เจตสิก) โดยเฉพาะกลุ่มกิเลสที่เป็นรากเหง้าของอกุศล ๓ อย่าง คือ โลกะ โทสะ และโมหะ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยของปัญหาของความขัดแย้ง แกนกลางของความขัดแย้งที่อยู่ที่ลึกลงที่สุด เพราะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุดมการณ์ ถ้าทิฏฐินั้นประกอบไปด้วยอกุศลมูล ซึ่งก่อให้เกิดมิฉฉาทิฏฐิ ก็จะนำพาความขัดแย้งนั้นไปสู่ความรุนแรงได้ (๒) ความขัดแย้งภายนอก เป็นความขัดแย้งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด จะแจ้งทางด้านกายภาพ ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถมองเห็นได้ มีอยู่ ๒ ประการ คือ ความขัดแย้งในแง่พระธรรมกับความขัดแย้งในแง่พระวินัย ที่ท่านเรียกว่า อภิกรรม มี ๔ ประเภท คือ ๑) วิวาทาภิกรรม ๒) อนุวาทาภิกรรม ๓) อาปัตตาภิกรรม ๔) กิจจาภิกรรม

วิธีการบริหารความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยสรุปมี ๒ ประการ คือ

๑) การบริหารความขัดแย้งในภายใน ก็คือการการเจริญภาวนาดังกล่าว สามารถที่จะระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในได้ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน คือการละ อกุศลมูลทั้ง ๓ ประการจนถึงที่สุดคือการเป็นการถอนรากแห่งความขัดแย้งภายในคือปปัญจธรรมได้ ซึ่งท่านเรียกว่า สันติสุขภายในคือการเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นบรมสุขนั่นเอง และ ๒) การบริหารความขัดแย้งภายนอก ซึ่งมีอยู่ ๒ วิธีหลัก ๆ คือ (๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระธรรม มี ๓ ประการ คือ (๑.๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักสันติวิธี (๑.๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการสร้างความสามัคคี และสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย และ (๑.๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยการถอนรากเหง้าของตัณหา ทิฏฐิ และมานะ เมื่อระงับได้แล้วย่อมก่อให้เกิดความสามัคคี อันจะเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล และพร้อมที่จะแบ่งปันความต้องการ ความรัก และความเข้าใจระหว่างกันและกัน อันส่งผลให้เกิดสังคมแห่งสันติได้ และ (๒) การบริหารความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย คือ อธิกรณสมณะ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นข้อปฏิบัติในการใช้ระงับคดีความ หรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์

เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือการบริหารความขัดแย้งด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ หมวด ได้แก่ ๑) เป้าหมายระดับบุคคล เป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งในระดับบุคคล ต้องอาศัยหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิตในระดับของตัวบุคคล ได้แก่ อปปมาทธรรม ไตรลักษณ์ ชั้นติธรรม พรหมวิหารธรรม อคติ ๔ และกรรม ๒) เป้าหมายระดับสังคม เป้าหมายของการการบริหารความขัดแย้งระดับสังคมนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมที่เพื่อหวังให้เกิดผลในทางบวกทั้งต่อกลุ่มบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติในการจัดการความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ได้แก่ สามัคคีธรรม อปริยานิยธรรม สาราณียธรรม สังคหวัตถุธรรม หลักศีลธรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ จากการศึกษาการบริหารความขัดแย้งในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในประเด็นประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภท วิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง สรุปได้ดังนี้

การบริหารความขัดแย้งก็คือการหาวิธีการที่จะระงับความขัดแย้งขึ้นต่อกฎกติกาทางธรรมชาติ และสังคมที่ปรากฏทางด้านจิตใจของบุคคล และสังคมที่เกี่ยวข้องอันเกิดแต่ตัณหา ความโลภ และความโกรธ โดยมีเป้าหมายเพื่อสลายความขัดแย้งนั้นให้หมดไป แล้วนำมาซึ่งสันติสุขทั้งทางด้านจิตใจและสังคมอย่างถาวรนั่นเอง

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาแห่งความรัก หากจะว่าถึงประเภทของความขัดแย้งที่ปรากฏในคัมภีร์อย่างชัดเจนนั้น ไม่มีกล่าวไว้ มีเพียงสัญญาะใกล้เคียง มี ๒ ประการ คือ แนวคิดเชิงรับ เป็นการสมยอมกับคู่กรณีด้วยการนิ่งตามหลักแห่งชั้นติธรรม และประการต่อมาคือแนวคิดเชิงรุก ด้วยหลักของการสงเคราะห์ เป็นการสงเคราะห์ด้วยหลักของเมตตาธรรม ซึ่งมีลักษณะของการสนับสนุนให้ฆราวาสมาช่วยงานบาปหลวงเพื่อความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมด้วย

วิธีการบริหารความขัดแย้งที่ปรากฏทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มี ๓ วิธี คือ

- ๑) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่ความรัก โดยอาศัยวิธีการชำระใจ ศีลล้างบาป และการภาวนา
- ๒) วิธีการบริหารความขัดแย้งในแง่การเสียสละ เป็นวิธีขจัดความโลภที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและสังคม มี ๔ วิธีด้วยกัน คือ (๑) ความไม่โลภ (๒) การทำทาน (๓) การอธิษฐาน และ (๔) การถืออดอาหาร และ ๓) วิธีการบริหารความขัดแย้งด้วยขันติธรรม มีเป้าหมายเพื่อระงับความโกรธคือลดอารมณ์โกรธ และการตอบสนองต่อความโกรธทั้งทางร่างกายและจิตใจ ท่านไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคนหรือสิ่งที่ทำให้ท่านโกรธ แต่ท่านสามารถควบคุมความโกรธได้ เช่น การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การเปลี่ยนขบวนการความคิด และการแก้ปัญหาด้วยวิธีของพระเจ้า คือ (๑) จงนิ่ง (๒) จงเงียบ (๓) จงใช้ปัญญา (๔) จงแยกแยะ (๕) เอาชนะความโกรธวันต่อวัน

ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ทุกระดับ ในศาสนาคริสต์มีเป้าหมายในการบริหารความขัดแย้ง ๓ ประเด็น คือ ๑) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในแง่การก่อให้เกิดความรัก บริหารความขัดแย้งด้วยการให้ความรักความเมตตาตามหลักของคริสต์ศาสนา กล่าวได้ว่าบุคคลใดที่มีหลักแห่งความรักในใจบุคคลนั้นย่อมมีความรักที่บริสุทธิ์คือเป็นความรักที่ตอบสนองแก่กันเป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความอิจฉาเป็นความรักที่ไม่ถือตัวไม่หยิ่งผยองในตัวเอง เป็นความรักที่สุภาพไม่เห็นแก่ตนเอง เป็นความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความโกรธต่อผู้อื่นไม่ถือสาเอาผิด ชื่นชมยินดีกับคนทำดีเป็นความรักที่ให้อภัย และเป็นความรักที่ไม่สิ้นหวังและเป็นความรักที่ทนได้ทุกอย่าง ๒) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยการเสียสละทำให้ได้ประสพผล ๓ ประการ คือ (๑) ทำให้เกิดความรัก โดยกล่าวถึงความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าและความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (๒) ทำให้ได้แง่คิดจากคำสอนในแง่จริยธรรมทางคริสต์ศาสนา และ (๓) ทำให้รู้ว่าความสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นคุณค่าทางจิตใจ และ ๓) เป้าหมายการบริหารความขัดแย้งด้วยหลักขันติธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือในการระงับความโกรธ ย่อมทำให้เกิดความสุข อันส่งผลให้ชีวิตของมนุษย์ที่มีความอดทนนั้นรอดพ้นจากภัยอันเกิดจากมนุษย์ในโลกนี้ และเมื่อสิ้นชีพไปแล้วย่อมทำให้รอดพ้นจากบาปและได้มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดร ในอาณาจักรพระเป็นเจ้า

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ จากการเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเด็นปัญหาและสาเหตุ ประเภท วิธีการ และเป้าหมายการบริหารความขัดแย้ง สรุปได้ดังนี้

ปัญหาและความสาเหตุของความขัดแย้งในทัศนะทั้งสองศาสนาเหมือนกันตรงที่กล่าวว่า ปัญหาและสาเหตุที่นั้นเกิดมาจากตัณหาอันชักนำให้เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลง ส่วนนัยที่ต่างกัน คือพระพุทธศาสนามองปัญหาในรายละเอียดปลีกย่อยมากกว่า คือสาเหตุทั้งระดับพื้นฐานและระดับสูงสุด ส่วนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก จะมองเพียงปัญหาในระดับพื้นฐานสังคมทั่วไปเท่านั้น

ประเภทของความขัดแย้ง ศาสนาทั้งสองเน้นไปที่ความขัดแย้งภายในและความขัดแย้งภายนอก ซึ่งพระพุทธศาสนามองว่า ความขัดแย้งภายในคืออกุศลมูล และความขัดแย้งภายนอกคือหลักธรรมที่ขัดสนความขัดแย้งทั้งทางธรรมและทางวินัย ส่วนศาสนาคริสต์ได้จัดประเภทไว้ ๒ แนวคิด

คือ ความแนวคิดพื้นฐานเชิงรับ ด้วยหลักแห่งขันติธรรม และเชิงรุกด้วยการทำการสงเคราะห์โดยอาศัยเมตตาหรือความรักเป็นตัวเชื่อมโยง

ทั้งสองศาสนามองวิธีการบริหารความขัดแย้งว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมองวิธีการแยกระหว่างธรรมกับวินัย หรือหลักปฏิบัติกับระเบียบวินัยทางสังคม เป็นไปในลักษณะว่า หลักพระธรรมไม่บังคับแต่ตัดสินด้วยความเหมาะสมและไม่เหมาะสม ในแง่ของวินัย มีโทษตามลักษณะที่กระทำผิด เรียกอีกอย่างว่ากฎหมาย ส่วนทัศนะของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผู้วิจัยสรุปวิธีการบริหารไว้ ๓ วิธี คือ การให้ความรัก การเสียสละ และหลักขันติธรรม เพื่อสลายความขัดแย้งตามแต่กรณี

ทั้งพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก มองเป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งว่าเป็นความสุขของสังคม ซึ่งมีทั้งความสุขที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันและโลกอนาคต โดยในทัศนะของพระพุทธศาสนาได้แบ่งเป้าหมายไว้ ๓ ประการ คือ ๑) เป้าหมายระดับบุคคล และ ๒) เป้าหมายระดับสังคม ส่วนเป้าหมายการบริหารความขัดแย้งในทัศนะของศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก โดยสรุปแล้วก็มี ๒ ประการด้วยกัน เป็นการสลายความขัดแย้งเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมมนุษย์ด้วยหลักของความรักความเมตตาของพระเจ้า และมีเป้าหมายสูงสุดคือการเข้าสู่อ้อมกอดของพระเจ้าหลังสิ้นชีพ เป็นความสุขด้วยชีวิตนิรันดร และเป็นเป้าหมายการสลายความขัดแย้งที่ยั่งยืน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “เปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก” มีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

๑. ควรนำหลักการบริหารความขัดแย้งไปประยุกต์ใช้ในพัฒนาระบบการบริหารการเมืองของรัฐ
๒. การทำความเข้าใจเป้าหมายของการบริหารความขัดแย้งอันจะนำไปสู่การจัดการสังคมให้เกิดสันติสุขอย่างแท้จริง

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยต่อไป

๑. ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการจัดการความขัดแย้งของพระพุทธเจ้ากับพระคริสต์เจ้า”
๒. ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารความขัดแย้งทางศาสนาที่มีผลกระทบต่อสังคม โดยเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี” เช่น การบริหารความขัดแย้งเชิงการเมือง, การบริหารความขัดแย้งเชิงเศรษฐกิจ, การบริหารความขัดแย้งเชิงรัฐศาสตร์การปกครอง เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. **พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์ (Thai Catholic Bible Complete Version) ภาคพันธสัญญาเดิม และ ภาคพันธสัญญาใหม่.**

กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนก พระคัมภีร์, ๒๐๑๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฯ เต็มปี ๒๕๐๐.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมาคมคริสตธรรมในประเทศไทย. **ไบเบิล พระคริสต์คัมภีร์ ภาคพันธสัญญาเดิม.** กรุงเทพมหานคร : สมาคมคริสตธรรมในประเทศไทย, ๑๙๗๑.

เอกสารแห่งสภาสังคายนาว่าติดกันครั้งที่ ๒ : **พระธรรมบัญญัติเรื่องพระศาสนจักรเล่ม ๑.** ๒๕๑๑,

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กนก บรรณสาร (เรียบเรียง). **วาสนา อยู่กิม (แปล).** **คู่มือพระคัมภีร์ฉบับสมบูรณ์.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : กนกบรรณสาร, ๒๕๔๑.

กิตติมา ปรีดีดีลิก. **การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์, ๒๕๔๒.

กิริติ บุญเจือ. **พระไตรปิฎกสำหรับชาวคริสต์.** กรุงเทพมหานคร : เอกสารการวิจัย, ๒๕๒๔.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว. **ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสันติวิธีและธรรมชาติของความขัดแย้งในสังคมไทย.** นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๗.

दनัย ไชโยธา, รศ.. **นานาศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.

บัญญัติ บุญอิต, ศ.ดร.. **ความบาป ๗ ประการที่นำไปสู่ความมรณา.** ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป. (สำเนาเอกสารเย็บเล่ม)

บาทหลวงฟรังซิสโกส์ ชดบ. **พระหฤทัยของพระเยซูเจ้า : มิติเชิงเทววิทยา.** กรุงเทพมหานคร : แสงธรรม, ๒๕๕๐.

บิลลี่ เกรแฮม. **สันติสุขในพระเจ้า.** ม.ป.พ. : ม.ป.ป., ๑๙๙๕.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **การบริหารงานวิชาการ.** กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **สลายความขัดแย้ง.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๖.

..... **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก, ๒๕๔๙.

พระสันตะปาปาเปาโลที่ ๖. **คำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก ภาค ๒ ธรรมล้ำลึกของพระคริสตเจ้า**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : อัสสัมชัญ, ๒๕๔๒.

พรนพ พุกกะพันธ์. **การบริหารความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพิซ, ๒๕๔๒.

เพ็ญศรี วายวานนท์. **การจัดการทรัพยากรคน**. กรุงเทพมหานคร : ปิ่นเกล้าการพิมพ์, ๒๕๓๓.

พิน ดอกบัว. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โสภณการพิมพ์, ๒๕๕๒.

ภัทรพร สิริกาญจน. **ความรู้พื้นฐานทางศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิต. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖

วิลเลียม บาร์คเลย์. **คำกรีกเล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : กนกบรรณสาร, ๑๙๙๖.

วีระ อารณรัตน์. **คำสอนพระศาสนาคาทอลิกภาค ๓ ชีวิตในพระคริสตเจ้า**. แผนกคำสอนอัครสังฆมณฑล. กรุงเทพมหานคร : อัสสัมชัญ, ๒๕๕๔.

วุฒิชัย อ่องนาวา. **มนุษย์ : ภาพลักษณ์ของพระเจ้า**. นครปฐม : วิทยาลัยแสงธรรม, ๒๕๕๐.

สตอท์ จอห์น (ผู้แต่ง), สภาพร พาชีรัตน์ (ผู้แปล). **คำนิยามทวนกระแส : คำเทศนาบนภูเขาอันทรงคุณค่าอมตะของพระเยซูคริสต์**. กรุงเทพมหานคร : กนกบรรณสาร, ๑๙๙๕.

สมศักดิ์ คงเที่ยง, รศ.ดร. **การบริหารบุคลากรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

สมภาร พรหมทา. **พุทธปรัชญา มนุษย์สังคมและจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๘.

สมยศ นาวิกการ. **การบริหารและพฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, ๒๕๔๐.

สุนันทา เลานันท์, รศ.ดร.. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ธารณาการพิมพ์, ๒๕๔๖.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.

เสรี พงศ์พิศ. **คริสต์ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

(๒) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

ชลากร เทียนส่องใจ. “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

ทองคุณ บุญเลิศ. “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทขององค์การฆราวาสและองค์การฆราวาส คริสต์ที่มีต่อการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙.

ธนวรรณ เกิดนาวิ. “การบริหารความขัดแย้งของผู้บริหารสถานศึกษาภาครัฐ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๙.

- ปานทิพย์ ศุภนคร. “ปัญหาความชั่วร้ายในปรัชญาคริสต์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.
- พระครูบรรลิกขการ. “พุทธจริยาวัตร และพระจริยาวัตรของพระเยซูคริสต์ : การศึกษาเปรียบเทียบในมหาปริณิพพานสูตร กับพระวรสารลูกา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต), “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาซ่าง จ. เชียงใหม่”. **ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระมหาศุภฤกษ์ กิจจสารโ (เอกกรณมากุล). “ศึกษาเปรียบเทียบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- พระอุตร ปิยฉนโณ (โกเมนทร์). “การบริหารความขัดแย้งตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พัชรี วชิรินเวศ. “การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่อง “มาร” ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกของศาสนาพุทธกับคัมภีร์ไบเบิลในศาสนาคริสต์”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

(๓) สารนิเทศจาก World Wide Web (www)

- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์”. ใน **สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- คณะสงฆ์ซาเลเซียน แผนกคริสตธรรมคำสอน, “บาปต้น : พยศชั่ว”, : [http : //www.catholic.or.th/spiritual/books/catholic_teach/teach02.html](http://www.catholic.or.th/spiritual/books/catholic_teach/teach02.html) [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Chopp S. Rebecca, “Feminist Theology,” in **A New Handbook of Christian Theology**. edited by Donald W. Musser and Joseph L.Price, London : Oxford University Press and Cambridge University Press, 1989.
- Reymond W. Mack and John Pease. **Sociology and Social Life**. New York : D Van Nostrand Company, 1973.
- Spiro, Melford E.. **Buddhism and Society**. London : UC Press Ltd., 1982.
- W. Rahula. **What the Buddha Taught**. Bangkok : Kurusapha Press, 1995.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมนเทียร จนทสาร์โร (ชะอุ่ม)
- เกิด : วันอังคารที่ ๔ เมษายน ๒๕๒๑ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเมีย
- สถานที่ : บ้านเลขที่ ๓๒ หมู่ ๒ ตำบลโพรงอากาศ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว
จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๑๕๐
- อุปสมบท : วันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๔ ณ วัดบางน้ำเปรี้ยว ตำบลบางน้ำเปรี้ยว
อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๑๕๐
- อายุ : ๔๐ ปี พรรษา ๗
- วุฒิทางธรรม : นธ.เอก
- วุฒิสามัญ : พ.ศ. ๒๕๖๐ พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
จังหวัดฉะเชิงเทรา
- สังกัด : วัดบางน้ำเปรี้ยว ตำบลบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา
๒๔๑๕๐
- หน้าที่ : พระสอนศีลธรรม มจร.
- ปีที่เข้าศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๙ ศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ปีที่จบศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๑